

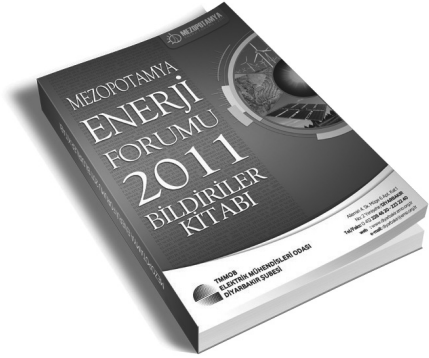
MEZOPOTAMYA
ENERJİ FORUMU | 2011

MEZOPOTAMYA ENERJİ FORUMU 2011 BİLDİRİLER KİTABI

TMMOB
ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI
DİYARBAKIR ŞUBESİ

Aliemiri 4. Sk. Müge 6 Apt. Kat:1
No: 2 Yenşehir/DİYARBAKIR
Tel/Faks: 0 412 228 46 20 - 223 22 40
web : www.diyarbakir.emo.org.tr
e-mail: diyarbakir@emo.org.tr

MEZOPOTAMYA ENERJİ FORUMU 2011 BİLDİRİLER KİTABI

21-22 EKİM 2011

TMMOB

Elektrik Mühendisleri Odası

1954

MEZOPOTAMYA ENERJİ FORUMU 2011

BİLDİRİLER KİTAPİ

1. Baskı, Diyarbakır, Ocak 2012

ISBN: 978-605-01-0269-7

EMO YAYIN NO: SK/2012/1

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi

Aliemiri 4. Sokak Müge 6 Apt. No: 1/2 Yenişehir / Diyarbakır

Tel: (0412) 228 46 20 - 223 22 40 | Fax: (0412) 228 46 20

<http://www.diyarbakir.emo.org.tr> | Email: diyarbakir@emo.org.tr

Kütüphane Katalog Kartı

333.79 ELE 2012

MEZOPOTAMYA ENERJİ FORUMU 2011 BİLDİRİLER KİTABI;
Yayına Hazırlayan: Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır
Şubesi,--1.bs.--Diyarbakır. Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır
Şubesi,2012

216 s.: 29 cm (EMO Yayın No: SK/2012/1; ISBN:978-605-01-0269-7

ENERJİ-VERİMLİLİK

Dizgi,Tasarım

Elektrik Mühendisleri Odası

Diyarbakır Şubesi

Baskı

A Grafik

Diclekent Bulvarı 83. Sokak (Nil Koleji Arkası) Şeker Apt. Altı KAYAPINAR/DİYARBAKIR

Tel: 0412 237 27 07 Faks: 0412 237 27 06

İÇİNDEKİLER

Kurullar	I
Katkıda Bulunan Kuruluşlar	II
Sunuş	III
Açılış Konuşmaları	1
İdris EKMEK, EMO Diyarbakır Şube Yönetim Kurulu Başkanı	2
Cengiz GÖLTAŞ, EMO Yönetim Kurulu Başkanı	5
Hüseyin YEŞİL, TMMOB Yürütme Kurulu Üyesi	8
Osman BAYDEMİR, Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı	9
Galip ENSARIOĞLU, Diyarbakır Milletvekili	11
Kutlama Mesajları	13
Açılış Bildirisi	14
Diyarbakır İli Elektrik Sorunlarını Tespit Etme ve Tüketim Alışkanlıklarını Belirleme Anketi Değerlendirme Sonuçları Y.Doç.Dr. Bilal GÜMÜŞ, EMO Diyarbakır Şubesi, Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü	15
I. OTURUM Bölgenin Enerji Potansiyeli ve Bölgede Enerjiye Ulaşım	37
Türkiye ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Enerji Üretim Potansiyeli Nevzat DOĞAN, EÜAŞ Karakaya HES Üretim Müdürü	38
Türkiye ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Petrol Potansiyeli ve Petrolle İlgili Merak Edilen Konular Savaş BÜTÜN, TPAO Batman Bölge Müdürlüğü Üretim Müdürü	47
Bölgenin Enerji Potansiyeli ve Bölgede Enerjiye Ulaşım M. Nedim TÜZÜN, EMO Diyarbakır Şubesi Enerji Komisyonu Başkanı	51
Gap Enerji Projeleri Hasan KILIÇ, DSİ 10. Bölge Müdür Yardımcısı	61
Sorular ve Cevaplar	67
II. OTURUM Bölgenin Elektrik Altyapısı, İşletme ve Tüketici Sorunları	74
Türkiye Elektrik Sistemi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin İletişim Sistemi Açısından İncelenmesi Enver ERKUL, TEİAŞ Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanı	75
Yerel Enerji Forumlarından Mezopotamya Enerji Forumuna Mehmet AY,	80
Enerji Kalitesi ve Sürekliliği Serhat Berat EFE, Dicle Üniv. Müh.Fak. Elektrik-Elektronik Müh. Bölümü	86
Elektrik Enerjisinde Tüketici Sorunları Sıtkı YILMAZ, TÜDEF Tüketici Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı	90
Elektrik İletim Altyapısı, İşletme Sorunları ve Çözüm Önerileri Süleyman İLHAN, TEİAŞ 16. İletim Tesis ve İşletme Grup Müdürü	93
Sorular ve Cevaplar	99
III. Oturum Ülke Enerji Politikaları	103
Enerji Verimliliğinin Ülke Enerji Politikalarındaki Yeri İ.Yenal CEYLAN, EİE Genel Müdürlüğü Enerji Kaynakları Etüt Dairesi Başkanlığı Eğitim Etüt Şube Müdürü	104
Elektrik Piyasasının Yapılanmasının Durumu ve Yapılan Çalışmalar Dr. Mustafa GÖZEN, EPDK Elk. Piyasası Daire Başkanlığı Enerji Uzm.	113
Enerji ve Siyaset Prof. Dr. ARİF NACAROĞLU, Gaziantep Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik ve Elektronik Müh. Bölümü	130
Türkiye'nin Enerji Politikaları Musa ÇEÇEN, TMMOB Yüksek Onur Kurulu Üyesi	137
Suyun Özelleştirilmesi ve Su Hakkı Nuran YÜCE, Su Hakkı Kampanyası	142
Sorular ve Cevaplar	149
IV. OTURUM Mezopotamya'da Su ve Enerji Savaşları	154
Tarihten Günümüze Mezopotamya'da Su ve Enerji DEMİR ÇELİK, BDP Muş Milletvekili	156
Tarihten Günümüze Mezopotamya'da Su ve Enerji Savaşları Faik BULUT, Gazeteci -Yazar	159
Su Hayat mıdır? Fahrettin ÇAĞDAŞ, TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi	172
Savaş ve Enerji Kemal Bekir ULUSALER, EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi	187
Sınır Aşan Sularda Uluslararası Yaklaşım Serhat RESUL, Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi Üyesi	195
Sorular ve Cevaplar	200
SONUÇ BİLDİRGESİ	206

YÜRÜTME KURULU

BİLAL GÜMÜŞ	YÜRÜTME KURULU BAŞKANI
CEMİL KOCATEPE	EMO
İDRİS EKMEN	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
MURAT ÇELİK	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
MURAT KUZU	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
AKTAN ATLI	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
MEHMET AY	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
AZAD GÜMÜŞÇÜ	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
HÜSEYİN ERDOĞAN	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
M.NEDİM TÜZÜN	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
TARIK ÖDEN	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
MURAT KAYA	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
HÜSNÜGÜL GÖK	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
ERHAN GÜRGÖZE	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
SERHAT BERAT EFE	DİCLE ÜNİVERSİTESİ

DÜZENLEME KURULU

M.NEDİM TÜZÜN	DÜZENLEME KURULU BAŞKANI
METİN TELATAR	EMO DENETLEME KURULU
RAMAZAN PEKTAŞ	EMO ANKARA ŞUBE
FERHAT ÇAĞLI	EMO ANTALYA ŞUBE
HAYRİ ÇALAĞAN	EMO İSTANBUL ŞUBE
EVİNDAR AYDIN	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
İBRAHİM HALİL HOŞKAL	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
TURGUT KIZILKAYA	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
ÜMİT AKTAŞ	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
DİLARA GÜZELGÜL	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
SORGÜL AYTEK AVŞAR	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
HALİL İBRAHİM AYDINÖZ	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
İHSAN DEMİR	EMO BATMAN İL TEMSİLCİLİĞİ
SELAHATTİN ERDEM	EMO ELAZIĞ İL TEMSİLCİLİĞİ
İBRAHİM HALİL ALÇİÇEK	EMO HAKKARİ İL TEMSİLCİLİĞİ
ŞÜKRÜ KARABOĞA	EMO MARDİN İL TEMSİLCİLİĞİ
YUSUF İNAN	EMO MALATYA İL TEMSİLCİLİĞİ
HÜSEYİN AKSOY	EMO MUŞ İL TEMSİLCİLİĞİ
MEHMET NEZİR AKSAK	EMO ŞANLIURFA İL TEMSİLCİLİĞİ
İLTER AKINCI	EMO ŞIRNAK İL TEMSİLCİLİĞİ
YILMAZ GÖK	EMO TUNCELİ İL TEMSİLCİLİĞİ
SÜLEYMAN BALKAN	EMO VAN İL TEMSİLCİLİĞİ
CEM KUTLU	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
YURDAGÜL BENTEŞEN YAKUT	DİCLE ÜNİVERSİTESİ

DANIŞMA KURULU

METİN TELATAR	EMO DENETLEME KURULU
RAMAZAN PEKTAŞ	EMO ANKARA ŞUBE
FERHAT ÇAĞLI	EMO ANTALYA ŞUBE
HAYRİ ÇALAĞAN	EMO İSTANBUL ŞUBE
EVİNDAR AYDIN	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
İBRAHİM HALİL HOŞKAL	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
TURGUT KIZILKAYA	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
ÜMİT AKTAŞ	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
DİLARA GÜZELGÜL	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
SORGÜL AYTEK AVŞAR	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
HALİL İBRAHİM AYDINÖZ	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
MEHMET KORTAK	EMO DİYARBAKIR ŞUBE
İHSAN DEMİR	EMO BATMAN İL TEMSİLCİLİĞİ
SELAHATTİN ERDEM	EMO ELAZIĞ İL TEMSİLCİLİĞİ
İBRAHİM HALİL ALÇİÇEK	EMO HAKKARİ İL TEMSİLCİLİĞİ
ŞÜKRÜ KARABOĞA	EMO MARDİN İL TEMSİLCİLİĞİ
YUSUF İNAN	EMO MALATYA İL TEMSİLCİLİĞİ
HÜSEYİN AKSOY	EMO MUŞ İL TEMSİLCİLİĞİ
MEHMET NEZİR AKSAK	EMO ŞANLIURFA İL TEMSİLCİLİĞİ
İLTER AKINCI	EMO ŞIRNAK İL TEMSİLCİLİĞİ
YILMAZ GÖK	EMO TUNCELİ İL TEMSİLCİLİĞİ
SÜLEYMAN BALKAN	EMO VAN İL TEMSİLCİLİĞİ
CEM KUTLU	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
Y. BENTEŞEN YAKUT	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
F.DEMET AYKAL	MO DİYARBAKIR ŞUBE
HAKAN SUBAŞI	MMO DİYARBAKIR ŞUBE
A.SAMED UCAMAN	DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ABDULLAH TEKİN	DİYARBAKIR YENİŞEHİR BELEDİYESİ
ONUR SÖNMEZ	TPAO BATMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ
MEHMET ALİ ASLAN	TPAO BATMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ
HÜSEYİN PINAR	TES-İŞ 1 NOLU ŞUBE
HALİL BAYHAN	İHD DİYARBAKIR ŞUBE
FERHAT GÜMÜŞTAŞ	D.BAKIR TÜKETİCİ HAKLARI DERNEĞİ

**Yürütme Kurulu Üyeleri, Danışma Kurulu ve Düzenleme Kurulu'nun Doğal Üyeleridir.*

KATKIDA BULUNAN KURULUŞLAR

EPDK

EİEİ Genel Müdürlüğü

EÜAŞ Genel Müdürlüğü

TEİAŞ Genel Müdürlüğü

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi

DSİ 10. Bölge Müdürlüğü

TPAO Batman Bölge Müdürlüğü

Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi

Gaziantep Üniversitesi Mühendislik Fakültesi

Harran Üniversitesi Mühendislik Fakültesi

Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi

Sosyal Değişim Derneği/Su Hakkı Platformu

TÜDEF Tüketici Dernekleri Federasyonu

SUNUŞ

Mezopotamya, tarihte köklü uygarlıkların ortaya çıktığı, ilklerin yaşandığı insanoğlu tarihinin ilk günlerinden günümüze önemli bir coğrafya olmuştur. Dicle ve Fırat nehirleri arasında kalan bu bölgenin en önemli simgelerinden biri de güneştir. Mezopotamya topraklarındaki yeraltı ve yerüstü kaynaklarının zengin oluşu kapitalist ve emperyalistlerin ilgisini çekmiş ve bu bölge sömürgeleştirilmek istenmiştir. Tarih boyunca kadim halkların, medeniyetlerin beşiği olan Mezopotamya'da günümüzün en önemli konularından biri de enerjidir.

Enerji hayatımızı devam ettirmemiz için gerekli temel unsurlardan biridir. Endüstriyel ve ticari faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi ve günlük yaşamımızdaki birçok işlevin yerine getirilebilmesi için önemli girdilerin başında elektrik enerjisi gelmektedir. Yakın gelecekte fosil yakıtların tükenecek olması, elektrik enerjisi üretiminde yaşanan çevresel sorunlar, elektrik enerjisine olan talebin sürekli artması; konu ile ilgili araştırmaların ve tartışmaların yoğun olarak yapılmasına neden olmaktadır.

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) Diyarbakır Şubesi, ilkinin 02-03 Aralık 2005 tarihinde Diyarbakır'da gerçekleştirdiği Güneydoğu Anadolu Bölgesi Enerji Forumu ile ülkemiz ve bölge illeri için enerji alanı ile ilgili önemli değerlendirmeler yapılmasına, enerji sorunlarının taraflarca tartışılarak, çözüm önerilerinde bulunulmasına olanak sağlamıştı. Bu tartışmaları EMO Diyarbakır Şubesi sınırları içerisinde bulunan illere yaymak, bu illerin elektrik enerjisi üretim ve tüketim potansiyellerini ortaya koymak, mevcut sorunları irdelemek, sorunlara çözüm önerileri getirebilmek; bölgeye ve ülkeye yönelik enerji politikalarını oluşturulabilmek amacıyla, şubece yerel enerji forumları düzenleme kararı alınmıştır.

Düzenlenen dört yerel enerji forumlarıyla EMO Diyarbakır Şube sınırları içerisinde bulunan 14 ilin yerel problemlerinin ve potansiyellerinin ele alınmıştır. Bu toplantılarda, bölgede, özellikle tarımsal sulama alanında yaşanan, enerji sorunları, enerji üretiminde yaşanan tarih, doğa, ekoloji çelişkileri, yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanabilme potansiyelimiz ele alınarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Yerel enerji forumlarının ardından bu forumlardan elde edilen kazanımların değerlendirilmesi, ülkenin ve komşu coğrafyaların da konu ile ilgili durumlarının tartışılması amacıyla Mezopotamya Enerji Forumu yapılmıştır. Forum ile konuyla ilgili bürokratların, akademisyenlerin, meslek ve ilgili kuruluş temsilcilerinin bir araya gelerek, bilgi aktarımında bulunması, sorunlara çözüm önerilerinin geliştirilebildiği tartışma ortamlarının oluşturulması amaçlanmıştır.

Diyarbakır'da 21-22 Ekim 2011 tarihinde düzenlenen forumda dört oturum gerçekleştirilmiştir. Forum kapsamında EMO Diyarbakır Şubesi, Diyarbakır'da altı yüz kişi ile bire bir görüşme yaparak, ilin elektrik sorunlarına, halkın bakışını ve halkın elektrik kullanım alışkanlıklarını tespit etmeye yönelik bir anket çalışması gerçekleştirmiş, çalışmanın sonuçlarını sunmuştur. Ayrıca enerji ile ilgili hazırlanan kısa bir tanıtım filmi de katılımcılara sunulmuştur. İki gün boyunca çeşitli kurum ve kuruluşları temsilen foruma katılarak bilgi ve görüşlerini kamuoyuyla paylaşan konuşmacıların bildirileri ve oturumlar sırasında sorulan sorular ile bunlara verilen yanıtlar bu kitapta bir araya getirilmiştir. Böylelikle forum sırasında enerji konusunda elde edilen değerli birikimin kalıcı hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu vesile ile Mezopotamya Enerji Forumu 2011'e katkıda bulunan tüm kişi ve kuruluşlara teşekkür ederiz.

Mezopotamya Enerji Forumu Yürütme Kurulu

AÇILIŞ KONUŞMALARI

İDRİS EKMEN

EMO Diyarbakır Şube Yönetim Kurulu Başkanı

Sayın Milletvekilim, Sayın TMMOB Yönetim Kurulu Üyem, TMMOB Yüksek Onur Kurulu Üyem, Elektrik Mühendisleri Odasının Sayın Genel Başkanı, Elektrik Mühendisleri Odasının Denizli ve İzmir Şubelerinin Sayın Başkanları, Elektrik Mühendisleri Odasının çeşitli Şubelerinden gelen sayın Yönetim Kurulu Üyeleri, sivil toplum örgütlerinin saygıdeğer temsilcileri, saygıdeğer üyelerimiz, saygıdeğer katılımcılar, basınımızın saygıdeğer temsilcileri; Sizleri, Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi adına saygıyla selamlıyorum. Mezopotamya Enerji Forumuna hepiniz hoş geldiniz, şeref verdiniz.

Saygıdeğer katılımcılar; mesleki demokratik kitle örgütü olan Elektrik Mühendisleri Odası, bilimi ve teknolojiyi halkımızın hizmetine sunmayı şiar edinmiş bir anlayışla çalışmalarını sürdürmektedir. Bizler kendimizi, toplumdan soyutlanmış, seçkin mühendis-mimarların örgütü olarak değil; toplumun içinde yer alan, onun bir parçası olarak toplumla etkileşim içinde bulunan bir kitle örgütü niteliğiyle tanımlarız. Bu nedenle, yaptığımız etkinliklerde, toplumu etkileyen konuları halktan yana bir bakış açısıyla irdelemeye çalışırız. Bu çerçevede, her dönem çeşitli etkinlikler gerçekleştiririz. Bu dönemde de gerçekleştirdiğimiz birçok etkinliğimizi bugün Mezopotamya Enerji Forumuyla taçlandırıyor olmanın mutluluğunu ve gururunu yaşıyoruz.

Uzun ve meşakkatli bir çalışmanın ürünü olan Mezopotamya Enerji Forumunun kısa bir hikayesini sizlerle paylaşmak istiyorum.

Sizlerin de bildiği gibi, Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi olarak, 2005 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesi Enerji Forumunu burada gerçekleştirmiş, önemli ve bugün hâlâ referans olarak kullanılan sonuçlara ulaşmıştık. Aradan geçen süre içerisinde, çalışmamızı güncelleme, yeniden bir durum değerlendirmesi yapma ihtiyacı hissettik. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak, Mezopotamya Enerji Forumunu gerçekleştirmek üzere kollarımızı sıvadık. Mezopotamya Enerji Forumu hazırlıklarını gerçekleştirirken, çalışmamızı yerele yaymak, yerinden sonuçlar üretmek buraya taşımak üzere, Elazığ, Malatya, Bingöl, Tunceli İlleri Enerji Forumu; Batman, Siirt, Şırnak İlleri Enerji Forumu; Mardin, Şanlıurfa İlleri Enerji Forumu; Van, Ağrı, Bitlis, Muş, Hakkari İlleri Enerji Forumu olmak üzere 4 yerel forumda, bölgenin enerji alanına ilişkin fotoğrafını çekmeye çalıştık. Bugün ve yarın burada, katılımcılarımızla, konunun taraflarıyla sürdüreceğimiz tartışmalarda, enerji problemlerini, çözüm önerilerini, enerji politikalarını ve bu politikaların halkımızı, coğrafyamızı etkileme düzeyini ortaya koymaya çalışacağız. Bu platformdan üreteceğimiz sonuçları karar alıcılarla paylaşarak, halkımızın bilgisine sunmayı hedefliyoruz.

Değerli katılımcılar; günümüzün modern dünyasında günlük yaşantımızın en vazgeçilmez ihtiyaçlarından biri haline gelmiş olan enerji, maalesef, aynı zamanda emperyalist güç odaklarının kendi egemenliklerini devam ettirmelerinin en temel nesnesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Enerji kaynaklarına hakim olmak üzere dünyayı ve özellikle Ortadoğu coğrafyasını yeniden dizayn etme girişimleri, kanın, ölümün hakim olduğu yıkıcı savaşlarla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Zenginlikleri nedeniyle bin yıllardır sömürüye maruz kalan bu topraklar ve bu coğrafyanın acılı halkları emperyal kapitalist sistemin yeni egemenlik süreçlerinde yeniden ve daha katmerli bir şekilde sömürüye tabi tutulmaktadır. 1900'li yılların başında, ellerine aldıkları cetvellerle bu coğrafyada sınırlar çizenler zenginliklerine zenginlik katmak için savaşırken, halkların payına yine gözyaşı ve yoksulluk düşmüştür. Etkinliğimize ismini veren Mezopotamya da emperyalist savaşın kurbanı olmuş, aynı kültürlerden gelen insanların arasına konulan sınırlar bu coğrafyada yaşayan insanların trajedisi haline gelmiştir. Bugün hâlâ en ağır sonuçlarıyla halkların karşı karşıya kaldığı bu sürecin hazırlayıcısı, yüzlerce yıllık egemenlik ilişkileri ve politikalarıdır. Oysa ki enerji, barışçıl bir dünyada, barışçıl amaçlarla insanlığın hizmetine sunulan bir uygarlık aracı olarak, insanlığın gelişimi, toplumların refahı, dünyamızın geleceği için kullanılmalıdır. Dünyamızı savaşlar ve çevresel felaketler eliyle yok oluşa doğru sürükleyen enerji üretim modellerinden ve kaynaklarından vazgeçmek, temiz ve ucuz teknolojiler olan yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek, en temel insani sorumluluklarımızdan biri olarak karşımızda durmaktadır.

Bu çerçevede, ülkemizde de yapımı planlanan nükleer enerji santrallerinden, Çernobil ve Fukushima gibi yüzlerce örnekten ders çıkararak vazgeçilmesi gerektiğini ifade ediyoruz. Yaratacağı tahribatlar değerlendirilmeden ve bütün tepkilere rağmen ısrarlı bir şekilde yapılmaya çalışılan Ilısu Barajı, Munzur üzerindeki barajlar ve suyun ticarileşmesi mantığıyla yapılan HES projelerinden vazgeçilmesi gerekmektedir. Biliyorsunuz ki, bütün bu sorunlu projeler, enerji ihtiyacı bahane edilerek hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Öngörülen enerji ihtiyacı çok yüksek değerlerdedir. Bugün, gelişmiş ülkelerde enerji tüketim yoğunluğunun azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktayken; Türkiye'de, enerji tüketimini arttıracak politikalar ve süreçler hayata geçirilmektedir.

Ağır sanayi hamlesinin artık hükmünün kalmadığı bir dünyada, sanayileşme adına, gelişmiş ülkelerin terk ettiği demir-çelik, çimento gibi enerji yoğun sektörleri bu ülkelerden ithal ederek, bu teknolojilerle yapılan üretimi gelişmenin temel dinamiği haline getirmek doğru bir kalkınma politikası değildir. Yönetenlerin, ülkenin sanayileşme ve kalkınma politikalarını gözden geçirmesi gerekmektedir. Enerji yoğun sektörlerde ısrar, ancak üçüncü dünya ülkelerinin standardını yakalamamızı sağlayacaktır. Enerji yoğun sektörlerde ısrar, artan enerji ihtiyacı, dışa bağımlılık, ekolojik tahribat şeklinde, tamamen birbirini üreten ve tetikleyen süreçleri karşımıza çıkaracaktır ve bu saydıklarımın hiçbirisi bu ülkenin ya da halklarının çıkarına kavramlar değildir.

Yine bir başka husus, bölgemizde ön plana çıkan enerji kullanımıdır. Bölgede, özellikle sulama sezonunda elektrik enerjisiyle sulama yapılması nedeniyle çok ciddi bir kaynak israf edilmektedir. Yarattığı diğer sıkıntıların yanında, enerji tüketimi boyutuyla değerlendirildiğinde bile, GAP'ın sulama ayağının tamamlanması, çiftçiye elektrikle sulamadan kurtaracak, Ilısu ve nükleer santrallerden elde edilecek enerjiden daha fazlasını herhangi bir risk oluşturmada kazanmamızı sağlayacaktır. Dolayısıyla, tarım, sanayi, kalkınma, çevre, sağlık ve buna ekleyebileceğimiz diğer politikaları yeniden gözden geçirerek, enerji politikalarının bu doğrultuda, halklarımızın çıkarlarına göre yeniden şekillenmesine, yeniden belirlmesine ciddi bir ihtiyaç vardır.

Saygıdeğer katılımcılar; enerji alanında bugün karşımızda duran diğer bir önemli sıkıntı da özelleştirme politikalarıdır. Niteliği gereği doğal tekel olan bir hizmet anlayışıyla yürütülmesi gereken enerji yönetim süreçlerinin serbest piyasanın kâr hırsına terk edilmesi kabul edilemez. Bugün yaşanan elektrik zamları da dahil olmak üzere, yaşadığımız ve bizi bekleyen, telafisi güç zararlar özelleştirmeye birebir bağlantılıdır. Zamanında, planlı, hizmet odaklı özelliğiyle birçok büyük çalışmaya imza atmış olan TEK, önce TEDAŞ ve TEAŞ olarak ikiye bölünmüştür; sonrasında TEAŞ, TEİAŞ, TETAŞ ve EÜAŞ olarak 3'e bölünmüş; TEDAŞ, 21 dağıtım bölgesine ayrılmış ve özelleştirme süreci tabiri caizse tam gaz hayata geçirilmiştir. Üretim ve dağıtımda özelleştirmelerin, şirketlerin kârları garanti altına alınacak bir şekilde hayata geçtiği bugün, artık daha fazla pahalılık, karanlık, toplumun kaderi haline getirilmiştir.

Özelleştirmelerin bu kadar ciddi bir şekilde hayata geçirilmesinin ardında, Türkiye'nin yaşadığı ekonomik sorunların çok büyük bir rolü bulunmaktadır. Üzülererek ifade etmek gerekir ki, Türkiye'de yürütülen ekonomi savaş ekonomisidir ve bütün varlıklarınızı da elden çıkarsanız, askeri harcamaları kontrol altına almadığınız sürece, özelleştirme ya da başka türlü tedbirlerle ekonomiyi toparlama imkanı bulunmayacaktır. Çözümü değil, çözümsüzlüğü; barışı değil, çatışmayı önceleyen ve gündemine alan politikalar bugüne kadar bizlere çok şeyler kaybettirdi. Her gün yaşanan çatışmalarda insanlarımızı yitiriyoruz. Bugün biz burada bu forumu gerçekleştirirken, belki Diyarbakır Havaalanından askeri uçaklar, savaş uçakları havalanıyor. Bu coğrafya, çok yakınımızda, çatışmalarda insanlarımız hayatını kaybediyor. Belki şu anda patlayan mermiler bir canı aramızdan alıyor. Şiddeti ve şiddetin yarattığı trajediyi iliklerimize kadar hissediyoruz.

Yıllardan beridir konuştuğumuz her ortamda, attığımız her adımda, son 30 yılımıza yayılan bu kan ve gözyaşının sona ermesi gerektiğini dile getirdik. Bundan sadece 5 gün önce, Diyarbakır'da, bölgede örgütlü bulunan 714 kurumla birlikte, barış, diyalog, siyasi operasyonların son bulması, demokratik kanalların açılması ve çatışmasızlık çağrısı yaptık. Buradan sormak istiyorum: Artık yetmedi mi? Kürt sorununun barışçıl, demokratik yöntemlerle çözümü için, 40 bin canımızın daha hayatını kaybetmesi mi gerekiyor? 17 bin faili meçhul cinayet, boşaltılan binlerce köy, yoksulluğa sürüklenen milyonlarca insan, ülkenin kalkınmasına aktarılacakken, çatışmalı süreçlerde çözümsüzlüğe harcanan yüz milyarlarca dolar yetmedi mi? Açık ifade edeyim: Hâlâ maç skoru verir gibi ölü sayılarını açıklayan insanlardan ve basın organlarından sıkıldık. Bu ölüm girdabında debelenmemize neden olan politikalar, bir yerlere bayrak dikmeye çalışan politikacılardan artık bıktık. Bugün, acilen barışın dilinin geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bugün, artık kan ve intikam kokan söylem ve politikalar uzaklaşmaya

ihtiyacımız vardır. Artık yeter diyoruz. Savaşın dilinin değil, barışın dilinin hakim olduğu bir coğrafyada, herkesin bir arada, kardeşçe, özgür ve eşit yaşayacağı bir ülke istiyoruz.

Buradan bir daha çağrı yapmak istiyorum. Kürt sorunu şiddetle değil, ancak barış ve diyalogla çözülebilir. Lütfen, artık enerjimizi birbirimizi öldürmeye değil, yaşatmaya; ötekileştirmeye ve düşmanlaşmaya değil, kardeşleşmeye harcayalım. Güzel bir ülke, güzel yarınlar ancak bu şekilde gelir. Güzel bir ülke, ancak kalıcı ve onurlu bir barışla gelir.

Bu duygularla konuşmamı tamamlarken, barışçıl bir dünyada, insanıyla, doğasıyla, tarihiyle, çevresiyle barışık bir ülke ve yarınlar özlemiyle sizleri selamlıyor; Forumun düzenlenmesinde emeği geçen başta Forum Düzenleme Kurulu Başkanı Nedim Tüzün, Forum Yürütme Kurulu Başkanı Bilal Gümüş olmak üzere, Yürütme, Düzenleme, Danışma kurullarında görev alan arkadaşlarıma; oturumlarda bizlerle görüşlerini paylaşmak üzere aramızda bulunan katılımcılara, İl Temsilcilerimize, başarımız için ter döken çalışanlarımıza, siz değerli katılımcılara, EMO Genç üyelerimize, özel olarak da bu etkinlik boyunca ve bugüne kadar yaptığımız diğer etkinliklerde de sürekli desteğini ve katkısını yanımızda gördüğümüz Büyükşehir Belediyesine teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Forumun yürüteceği tartışmalar ve sonuçları itibarıyla geleceğimize ve aydınlık yarınlara katkı yapması dileklerimle sizlere tekrar hoş geldiniz diyor, saygılar sunuyorum.

CENGİZ GÖLTAŞ

(EMO Yönetim Kurulu Başkanı)

Sayın Milletvekilim, TMMOB'nin değerli yöneticileri, Sayın Onur Kurulu Üyemiz, Sayın Yönetim Kurulu Üyemiz, Odamızın değerli şube başkanları ve yöneticileri, Merkez yöneticileri, Diyarbakır Şubemizin değerli çalışanları, meslektaşlarım, TMMOB'ye bağlı odalarımızın Diyarbakır temsilcileri; hepinizi saygıyla, dostlukla selamlıyorum. Elektrik Mühendisleri Odası Merkez Yönetim Kurulu ve şahsım adına sizleri selamlıyorum. Hepiniz hoşgeldiniz.

Enerji Forumuna ismini verdiğimiz bu tarihsel uygarlıklar beşiği Mezopotamya hakkında buraya gelmeden önce biraz okuduğumda, çok büyük bir kültür hazinesine ev sahipliği

yaptığına bir kez daha şahit oldum. Zaten biraz önce de filmde, Mezopotamya'nın o geniş uygarlığının izlerini hep beraber dinledik, gördük. Hepinizin bildiği gibi, Dicle ve Fırat nehirleri arasında yer alan verimli toprakları ve uygun iklim şartları nedeniyle çok eski zamanlardan beri yoğun göçe sahne olmuş Mezopotamya, birçok farklı kültür ve halkın karıştığı bir bölge olmuştur. Bilinen ilk okuryazar topluluklara ev sahipliği yapmış, bölgede birçok medeniyet gelişmiştir. Bu sebeplerden, bu bölge, aynı zamanda “medeniyetler beşiği” olarak da anılmıştır. Mezopotamya bölgesi sizlere kısaca anımsatmakta fayda gördüğüm için söylüyorum Sümerler, Akatlar, Persler, Babililer, Aramiler ve Asurlular gibi, dünyanın en tanınmış ve köklü medeniyetlerine ev sahipliği yapmıştır. Bunların dışında, daha birçok halk ve kavim Mezopotamya'da kök salmıştır. Tüm bu tarihsel ve kültürel boyutlar düşünüldüğünde, Enerji Forumumuzun böyle bir isimle düzenleniyor olması anlamlı ve güzel bir başlık olmuştur.

Değerli katılımcılar; Elektrik Mühendisleri Odası olarak, eylül ayından bu yana devam eden yoğun bir kongre ve sempozyum süreci takvimiyle başbaşayız. Odamızda yoğun bir bilgi ve emek ürünü olarak yürütülen birçok alandaki her kongrede konunun ilgili taraflarını bir araya getirerek, sağlıklı bir değerlendirme ve tartışma zemini yaratmaya özen gösteriyoruz. Daha geçen hafta 6. sı Denizli'de düzenlenen Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumunda, ülkemizin enerji politikaları içerisinde, çevreyle barışık üretim teknolojilerinin önemine ve yerli kaynaklarımızın kullanımı konusunda önceliklerin neler olması gerektiğine vurgu yaptık. Farklı uzmanlık alanlarından son derece güzel sunumlarla bilgi dağarcığımızı geliştirdik, Odamızın görüşlerini kamuoyuna taşıma fırsatı bulduk. Yine önceki haftalarda, elektromanyetik alanların çevre ve halk sağlığına etkilerini hekimler ve hukukçularla birlikte ele aldığımız, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin önemli bir boyutu olan parlayıcı ve patlayıcı ortamlarda alınması gereken önlemleri gündeme getirdiğimiz, çıkarılan birçok yasa ve yönetmeliklere rağmen kağıt üzerinde kalan yapı denetim uygulamalarının meslek alanımızdan görünen açmazlarını tartıştığımız, uluslararası düzeyde düzenleyeceğimiz 8. Enerji Kongresine hazırlıkları yürüttüğümüz; üniversitelerle elektrik, elektronik, bilgisayar mühendislerinin sorunlarını ele aldığımız onca etkinlik yapıyoruz. Gelecekte de, burada sayamadığım, hazırlıkları olgunlaşan birçok kongre, sempozyum ve benzeri çalışmayı konunun tüm bileşenleriyle yapmayı sürdüreceğiz.

Tüm bunları neden söylüyorum? Sizlere uzun uzun Odamız çalışmaları hakkında bilgi vermek ya da kendimizi övmek filan değil niyetim, zaten buranın konusu da bu değil.

Değerli katılımcılar; konuşmamın başında, yaptığımız ve bundan sonra da yapmaya devam edeceğimiz onca etkinliğin anlamını ve önemini gölgeleyen bir noktayı sizlerle paylaşmak niyetindeyim. Son günlerde, barış ve kardeşlik ortamının yaralandığı, gencecik bedenlerin toprağa düşmeye devam ettiği koşullardan geçiyoruz. Başka bir deyişle, ülke olarak, yaşanan akıl tutulmasının sonucu, bir kan deryasının içerisinde geçtiğimiz günlerdeyiz. İnsanların özgürlük alanlarının ve en temel demokratik taleplerinin baskı ve yasaklarla kuşatıldığı; şiddetin ve korkunun, birlikte, kardeşçe yaşam anlayışını zedelediği koşullarda, vurgulamak istediğim şey, ne kadar başarılı sempozyum ve kongreler düzenlersek düzenleyelim, bunun toplumsal karşılığının sağlanamıyor olduğudur. Sözümüzün bu çatışma ortamında ne anlamı, ne de değeri kalıyor. Bu nedenle, her şeyden önce ve daha öncelikli olarak bugün barışı, toplumsal adaleti ve halkların kardeşliğini savunmak en önemli gündem başlığımız olmak durumunda.

Buradan bir kez daha vurgulamak isterim ki, savaş dili ve kültürünün yerine barışın, dayanışmanın ve sevginin egemen olduğu bir Mezopotamya'da yaşamak tüm yurttaşların temel hakkıdır. Bu noktada, hiç vakit kaybetmeden, silahların sustuğu, askeri ve siyasi operasyonlardan vazgeçildiği bir ortam yaratılmalıdır. Yoksa, bu kan deryasında hepimiz boğulacağız değerli arkadaşlarım.

Değerli katılımcılar, sevgili meslektaşlarım; bu Forum kapsamında, iki gün boyunca enerjiyi konuşacağız. Başka platformlarda da ifade ettiğim gibi, enerjinin konuşulduğu her yerde siyaset vardır ve bu siyaset, dünya genelinde en sert biçimde, kurlsız, acımasız, hukuksuz ve hepsinden kötüsü, kanlı bir şekilde sürdürülmektedir. Çağımız, bir yanıyla da örtülü bir biçimde enerji savaşları çağı olarak anılmaktadır. Dünyada her tarihsel dönem kendine özgü sorunlarıyla anılmıştır. İçinde bulunduğumuz 21. Yüzyılda ise bilim insanları, çağın en büyük sorunlarından birinin yaşanan küresel iklim değişikliğiyle ekolojik dengenin hızla bozulması olduğunu ifade ediyorlar. 21. Yüzyılın ilk çeyreğinde küresel kapitalizm, dünyayı geri dönülmeyecek boyutlarda ekolojik bir felaketin içine sürüklüyor. İnsanlık, şimdi hiç olmadığı kadar hayati bir yol ayrımına geldi. Kapitalizmin engellenmediğinde barbarlık yaratacağı tezi, küresel ölçekte uygulanan emek ve doğa sömürüsü, enerji kaynaklarına sahip olmak adına işgal ve savaşlar ile dünyanın tüm yaşam alanlarının yok olma tehlikesi hız kazanarak gerçekleşiyor.

Sevgili İdris Başkanın açılış konuşmasında da ifade ettiği gibi, bugün, tüm dünyada su, toprak ve havanın hızla kirlendiği, canlı türlerinin kitlesel olarak yok olduğu, verimli toprakların çölleştiği; yeni Çernobil ve Fukushima tehditlerinin yanı sıra, tehlikeli nükleer atıkların yığıldığı; GDO'lu tarımın toprağı ve çiftçiyi köleleştirdiği, tarımsal alanda yoğun olarak kullanılan kimyasallarla gıda ürünlerinin insan sağlığını tehdit ettiği, ormanların hızla yok edildiği, sera gazlarının ozon tabakasını delmesiyle tüm yaşamın yok oluşa sürüklendiği; kentlerde yaşanan ulaşım, beslenme, barınma sorunlarının, emekçi, yoksul büyük bir çoğunluk için arttığı ciddi bir uygarlık kriziyle karşı karşıyayız. Bugün yaşadığımız ekolojik krizin temel nedeni, küresel kapitalizmin var oluş mantığıyla doğanın kendini yenileme ve onarma süreçleri, ekolojik döngüleri ve geri besleme sistemleri arasındaki çelişkiye dayanmaktadır. Tam da bu noktada enerjiyi konuşmak çok daha önemli bir hale geliyor. Dünyanın geldiği yol ayrımında temel sorun, hiç tartışılmayacak kadar netleşmiştir. Bugün atmosfere salınan karbondioksit ve diğer sera gazları, büyük oranda fosil yakıtlar denilen ve kullanım ömürleri giderek tükenen enerji kaynaklarıyla yapılan üretimden ve kapitalizmin sınırsız tüketim felsefesinden kaynaklanmaktadır.

Değerli katılımcılar; dünya ve ülkemiz açısından enerji kaynakları, üretim ve tüketim politikalarının tartışıldığı böyle bir dönemde Mezopotamya Enerji Forumunun düzenleniyor olması ayrı bir öneme sahiptir. Forum kapsamında, bölge kapsamında düzenlenen yerel forumlar ile bu etkinliğin altyapısının oluşturulmuş olmasını önemli ve değerli bir çaba olarak görüyorum. Emeği geçen Diyarbakır Şube ve temsilcilikleriyle çalışanlarımıza tüm örgütümüz adına teşekkür ediyorum.

İki gün boyunca üzerinde konuşacağımız bölgenin enerji fotoğrafıyla ilgili olarak da size kısaca bilgi vermek isterim.

Bölgedeki elektrik enerjisi kurulu gücü 7650 MW. Bölgedeki santrallerde yıllık elektrik üretimi 30 milyar kilowatt/saat düzeyine ulaşmış durumda. Bu üretimin 22 milyar kilowatt/saatlik bölümü Elektrik Üretim A.Ş.'ye ait Atatürk, Karakaya ve Keban hidroelektrik santrallerinden karşılanmaktadır. Açıklanan son tüketim istatistiklerinde, dağıtım şirketlerinin bölgedeki net elektrik tüketiminin 8 milyar kilovat/saat, kayıp-kaçak miktarının ise 13,5 milyar kilovat/saat olduğu görülmekte. Bölge illerindeki ortalama kayıp-kaçak oranı ise yüzde 64'leri bulmakta. TEDAŞ tarafından duyurulan kayıp-kaçak miktarlarındaki teknik kayıp ve kayıtsız kullanım payları ise bilinmemektedir. Oysaki, bölgedeki dağıtım altyapısının olumsuz durumu teknik kayıpların yüksek olmasına yol açmaktadır. Kırsal kesimde abonelerin sayaçlarının okunmamasının yaygınlığı da kayıp-kaçak oranlarının yüksek oluşunun nedenlerinden biridir. Bu konu, enerjiyle ilgili birçok platformda çarpıtılarak yansıtılmakta, dağıtım şebekesinin altyapı sorunları göz ardı edilerek, sürekli kaçak; yani kullanıldığı halde fatura edilmeyen enerji, bölgenin temel sorunu olarak gösterilmek istenmektedir. Gerçekte, toplumun tüm kesimleri yanıltılmakta, deyim yerindeyse yanlış enerji politikalarına suçlu aranmaktadır. Bu mesele, kaçak elektriği göz ardı etmek ya da mazur göstermek değildir. Bu istatistikler ve yüzdelere yanıltma yöntemine ait en çarpıcı rakam, kişi başına elektrik tüketiminin Türkiye ortalamasının 2 bin 162 kilovat/saat iken, yaklaşık 23 milyon nüfusa sahip olan bölgede kişi başına ortalama elektrik tüketiminin 887 kilovat/saat olmasıdır.

Değerli katılımcılar; bunun altını özellikle çizmek istiyorum. Türkiye ortalamasının, aslında OECD ve dünya ortalamalarının da altında olan kişi başına 2 bin 367 kilovat/saatlik elektrik tüketiminin, enerji tüketiminden

kaynaklanan bir sorun olarak gördüğümüz 3'te 1'ini harcayan bir bölgede, 23 milyonluk bir bölgede kayıp ve kaçaklar Türkiye için ve bölge için bir hedef tahtası noktasında tarif ediliyor. Bu çarpıcı rakamlar bugün kamunun verdiği rakamlardır.

Bölgede yetersiz ve plansız dağıtım altyapısı önemli sorunları beraberinde getirmektedir. Plansızlık sonucu, örneğin lokal bir elektrik arızası geniş ölçekli elektrik kesintilerine neden olabilmektedir. Bölgede tüketiciler, yetersiz elektrik altyapısı, kalitesiz enerji, düşük gerilim sorunlarıyla sık sık yüz yüze gelmektedir.

Elektrik enerjisi kullanımının temel, vazgeçilmez ve sosyal bir hak olduğu evrensel ilkesinden hareketle, son 4 yıl içinde elektriğe yüzde 88 zam yapılan bir ülkede kaçak elektrik kullanımı sadece istatistiklerle değil; ekonomik ve sosyal boyutlarıyla ele alınmalı ve bilimsel yöntemlerle çözümler üretilmelidir.

Değerli konuklar; enerji politikaları içerisinde uzun yıllardır bölgeye ilişkin tartışılan bir başka konu Ilısu Barajı olmuştur. Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki enerji yapıları büyük ölçüde tamamlanmışken, sulama yapılarının ancak yüzde 15'i tamamlanabilmiştir. Yılda 3.8 milyar kilovat/saat elektrik üretmesi planlanan Ilısu Barajı ise, sulama amacı taşımayan bir enerji barajıdır. Binlerce yıllık tarihe sahip, çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapmış, büyük bir kültürel miras barındıran Hasankeyf'te, taşınması mümkün olmayan çok sayıda arkeolojik alan ve yerleşim yeri, Ilısu Barajı faaliyete geçtiğinde sular altında kalacaktır. Bunun yanı sıra, Ilısu Barajı'nın sular altında bırakacağı arazinin 3'te 1'inden fazlası tarıma elverişlidir. Binlerce yıllık kültürel miras, işletme ömrü kısıtlı olan bir baraj uğruna gelecek nesillerin elinden alınamaz! Elektrik Mühendisleri Odası olarak biz, yıllardır tarihsel ve kültürel mirasımıza, doğal zenginliklerimize hiçbir zaman bir proje, enerji projesi, bir yatırım, santral tipi veya rakamlar, istatistikler olarak bakmadık; bütün bu yatırımların bütüncül bir enerji politikası içerisinde değerlendirilmesi gerektiğine inandık.

İdris Bey'in ifade ettiği gibi, yine tartışma konusu olan bir başka şey de güvenlik sınır barajlarıdır. Şırnak ve Hakkari illerinde 11 adet güvenlik barajı inşa edilmektedir. Bu barajlarla ilgili hidrolojik ve meteorolojik çalışmalar 3 ay gibi kısa bir süre içerisinde tamamlanarak, inşaatlara başlanmıştır. Şırnak'ta yapımı süren 7 barajdan 90 megavat gücündeki Çetintepe Hidroelektrik Santrali dışındaki santrallerin güçleri toplam 27 megavat olacaktır. Hakkari'de inşa edilecek 4 barajın ise kurulu güç bilgisi dahi Devlet Su İşleri web sitesinde bulunmamaktadır. Şırnak'ta inşa edilen barajlar tamamlandığında, Uludere-Hakkari Karayolu da sular altında kalacaktır. Sulama amacı olmayan, enerji üretimi çok kısıtlı olacak bu barajların yapımında, bütüncül havza planlamasının ve yerleşim bölgelerine olası etkilerin göz ardı edilmesi kabul edilemez. İnsanların yaşam alanlarının tahrip edildiği ve zorunlu göçler yaşayacağı bu projelerden hızla vazgeçilmelidir.

Değerli katılımcılar; aslında İdris Başkan, benim bu uzun konuşma sürecimi kısaltacak çok güzel şeylere değindi; Türkiye'nin enerji politikaları içerisinde enerjinin yaşadığı açmaza, dışa bağımlılığımızın artmasına, dünyadaki nükleer santral tehditlerinin sonuçlarının yine bölgemizdeki enerji politikaları içerisindeki bütün bu kayıp-kaçak meselesi dahil olmak üzere, kaynakların kullanımına dair Odamızın görüşlerini ifade etti. Bu nedenle sözlerimi daha fazla uzatmak istemiyorum. Sözlerimin başında ifade ettiğim gibi, tüm kongrelerimizi, sempozyumlarımızı, etkinliklerimizi bilim insanlarıyla, kamu yöneticileriyle, üniversitelerle, sanayi kesimiyle, meslek örgütleriyle beraber yapabiliriz; buradan çok olumlu, çok başarılı sonuçlar da çıkarabiliriz; ancak, bir şeyi öncelikle sağlamamız gerekir. Bu ortamları konuşabileceğimiz barış ortamının sağlanması gerekir. Bu barış ortamının sağlanması için de, bu ülkenin daha demokratik, insanların birbiriyle farklılıklarını tartışabileceği, özgür bir ortamda düşüncelerini paylaşabileceği bir sürecin yaratılması gerekir. Bu meselenin gölgesinde, yaptığımız hiçbir etkinliğin gerçek anlamı ve yeri bulunamıyor.

Sözlerime son verirken, Diyarbakır Şubemiz tarafından düzenlenen Mezopotamya Enerji Forumunun düzenlenmesinde emeği geçen başta Şube Yönetim Kurulu ve il temsilciliklerimiz olmak üzere, Danışma, Düzenleme ve Yürütme Kurulunu oluşturan; panel ve oturumlarda bizlerle değerli görüşlerini paylaşan, bu bölgede temsilciliklerde yerel enerji forumlarının düzenlenmesinde emeği geçen tüm meslektaşlarımızı ve katılımcılarımızı kutluyorum. Sempozyumumuza başarılar diliyorum.

HÜSEYİN YEŞİL

(TMMOB Yürütme Kurulu Üyesi)

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulu adına ve kendi adıma, herkesi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Hem Şube Başkanımız, hem EMO Başkanımız aslında bütün konulara değindiler; ama ben, iki konunun altını çizmek istiyorum. EMO düzeyinde onlarca sempozyum yapılır, TMMOB düzeyinde ise bir dönem boyunca 200 tane sempozyum yapılır; ama artık bu sempozyumlarda yarattıklarımızın kamuoyunda paylaşılmasına, ilgililere iletilmesine dönük olarak hiçbir ortam yaratılmıyor. Bu savaş ortamı, bu çatışma ortamı ortadan kalkmadığı sürece, barışın sağlanmadığı bir ortamda bunları yaratmamızın, bunları üretmemizin de çok fazla anlamı olduğunu düşünmüyorum.

Dolayısıyla, Mezopotamya Enerji Forumu'nda iken, yanı başımızda süren çatışmanın bir an önce durmasını, silahların susmasını ve barış içinde, kardeşçe, eşit, özgür ve demokratik bir ülkede bir arada yaşamayı mutlaka savunmamız gerektiğini ve bunu her ortamda dillendirmemiz gerektiğini söylemek istiyorum. Bundan hareketle, aslında bunu dile getiren, yaklaşık 98 yılından bu yana Demokrasi Kurultayı yaparak, ki önümüzdeki günlerde de Demokrasi Kurultayı yapacağız ve burada, Kürt sorununa ilişkin düşüncelerimizi bir kez daha yineleyeceğiz bunu yapmaya çalışan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, kanun hükmünde kararnamelerle susturulmak isteniyor. Özellikle iktidar Partisindeki Sayın Galip Ensarioğlu'na dikkat çekmek istiyorum. Kanun hükmünde kararnameyle, hem mesleki, hem toplumsal konularda görüş üreten, bu çalışmaları sürdüren bir Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğini susturmak, bir bakanlığa bağlamak, bakanlığın bir genel müdürlüğüne bağlamak, mevzuatını genel müdürlüğün düzenlemesini sağlamak, mühendislerin sicillerini bakanlık nezdinde tutmak, örgütümüzü son derece sıkıntıya sokacaktır. Dolayısıyla biz, her ortamda, her kürsüde bunu da seslendirmeye çalışıyoruz. Bu sevdadan vazgeçilsin! Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, bütün bunlara rağmen bugüne kadar yaptığı çalışmalarını sürdürecektir, bundan geri kalmayacaktır. Onun için, bir kez daha söylüyorum: Silahların sustuğu bir barış ortamına ihtiyacımız var, bunun sağlanması gerekiyor.

Hepinize saygılar sunuyorum.

OSMAN BAYDEMİR

(Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı)

Saygıdeğer milletvekillerim, sivil toplum örgütlerimizin saygıdeğer temsilcileri, Sayın Başkan, saygıdeğer başkanlar; hepinizi saygıyla, sevgiyle, hürmetle, barışa duyduğum özlemle, içtenlikle selamlıyorum. Hepiniz hoş geldiniz, şerefler verdiniz.

Doğrusunu ifade etmek gerekirse, enerji, aynı zamanda direkt demokrasiyle de ilgilidir, ilintilidir. Nükleer santraller, milyar dolarlık enerji merkezleri şüphesiz ki büyük güvenlik tedbirlerini, karakolları gerektirir; şüphesiz ki, füze rampalarını ve daha büyük güvenlik tedbirlerini getirir. Dolayısıyla, bana göre, kirli enerji çok daha farklı kirli tedbirleri de beraberinde getirmek durumunda kalıyor. Oysa, yenilenebilir enerji daha yereldir, daha lokaldir ve bu tür tedbirleri de gerektirmeyecek düzeydedir. Bu itibarla da yeni ve yenilenebilir enerjiye, temiz enerjiye ulaşmak, aynı zamanda daha kısa yoldan yerindenliğe ve demokrasiye de ulaşma çabasıdır diye düşünüyorum.

Nükleer santrallerin yanı sıra, petrol ve kömür yoğunluklu olarak yakılarak üretilmiş olan enerjiye baktığımızda, 2010 yılında, toplam enerji tüketiminin yüzde 1'e yakınının Türkiye'de tüketildiğini görüyoruz. Bunun, Türkiye'de enerji tüketiminde yüzde 9.8'lik bir artışa tekabül ettiğini görüyoruz. Şüphesiz ki, bunu elde edebilmek için de Türkiye'de sadece 2010 yılında 28.7 milyon ton petrol kullanıldı, yakıldı ve dolayısıyla çevre, bu manada kirletildi veya yeraltı kaynağı, o tüketmez bildiğimiz yeraltı kaynağının da tükenmesine vesile olundu. Nasıl genetiği değiştirilmiş ürün, GDO'lu ürün varsa ve insan sağlığına etki ediyorsa, bana sorarsanız, bu tür enerji kaynakları da özü itibarıyla hormonlu enerjidir. Bu da aynı şekilde, hem insanın, hem de insanlığın sağlığı üzerinde çok büyük bir tehdit, çok büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

Peki, bütün bu olup bitenler karşısında, yenilenebilir ve doğal kaynaklardan ve ortamlardan elde edilebilir enerji politikalarını savunanlar veya mevcut enerji politikasına karşı çıkanlar neden bu konuda hedef tahtasına oturtulmaktadırlar? Bence, bu soruya da hep birlikte yanıt aramamız gerekiyor. Her şeyden önce, getirilen savunma mekanizmalarından bir tanesi, örneğin hidroelektrik santrallerin oluşturulma aşamasında ve sürecinde çok büyük istihdam alanlarının yaratıldığı iddia edilmektedir. Peki, realite bu mudur, gerçek bu mudur? Neredeyse 1976 yılından günümüze değin, hemen hemen her gün ortamımıza getirilen GAP ve GAP'ın öngörmüş olduğu hidroelektrik santrallerin oluşum aşamasında gerçekten istihdam sağlanmış mıdır bölgede? Gelin, hep beraber bu tabloya da bir göz atalım.

Sadece ve sadece Almanya'da, yenilenebilir enerji türlerinden olan güneş enerjisi sektöründe çalışan insan sayısının 370 bin olduğu bilgisine sahibiz. Sadece Almanya'da 370 bin insan güneş enerjisi, yani yenilenebilir enerji türlerinde istihdam edilmektedir. Türkiye'nin en geri kalmış, en geri bırakılmış 21 ilinden 18 tanesi Türkiye'nin doğu ve güneydoğu yakasında yer almaktadır ve bu 18 geri bırakılmış ilin bütün sınırları içerisinde de neredeyse GAP'taki bütün projeler bu bölgenin içerisinde yer almaktadır. Bugün itibarıyla hadiseye baktığımızda, GAP'a yapılan yatırım 33.7 milyar iken, bugüne kadar GAP'tan elde edilen elektrik enerjisinin total değeri 37.7 milyar TL civarındadır. Dolayısıyla, bir 5 milyar TL'lik bir artı değerden de söz edebiliriz. Açık ve net söylüyorum: Bütün bölgenin fabrikalarının tamamını toplasanız, herhalde Türkiye'nin batı yakasında bulunan İstanbul'unuzun veya Bursa'mızın iki tane fabrikasının istihdam etmiş olduğu işçi kadar ya da emekçi kadar bir istihdamı da sağlamadığını çok rahat bir şekilde görebileceğiz. Dolayısıyla, mevcut enerji politikasının, bölgelerarası gelişmişlik farkının ortadan kaldırılmasına zerre kadar bir katkı sunmadığını da çok açık ve net bir dille ifade etmek durumundayız diye düşünüyorum. Büyük bir manipülasyonla, bu tür süreçlere karşı çıkanlar olduğundan farklı gösterilmektedir. Oysa, açık ve net bir dille ifade etmek gerekirse, 12 bin yıllık bir tarihe sahip olan Hasankeyf, bugün yine böylesi bir politikanın kurbanı haline dönüştürülmek istenmektedir.

Peki, bu atmosferde bizler ne yapmalıyız? Her şeyden önce, Türkiye'nin uluslararası rüzgar enerjisi atlasına baktığımızda, Türkiye'nin 83 bin megawatt enerji kapasitesinin olduğunu görüyoruz. Bugünkü tüketime baktığımızda, 43 bin megawatt olduğunu görüyoruz. Yani bugünkü tüketiminin neredeyse iki katı, sadece ve sadece rüzgar enerjisi potansiyeline sahibiz.

Verilerde sorun var mı arkadaşlar, verilerde bir sıkıntı var mı? Sükût ikrardan geliyor. Sükût ikrardan geldiği için de ben rahat konuşuyorum. Ama özü itibarıyla meramım şu: Biz, sürdürülebilir, yenilenebilir ve doğayı tahrip etmeyen enerji potansiyeline sahibiz. Bunlardan bir tanesi rüzgar enerjisidir ve bugünümüze, bundan sonra da yedi ceddimize yetecek güneş enerjisi potansiyeline sahibiz. Dolayısıyla, neden gücümüzü ve enerjimizi bu enerji türlerine ve kaynaklarına ayırmıyoruz? Kaldı ki, bana göre, güneş enerjisi oluşturma maliyeti, bir hidroelektrik santrali oluşturma maliyetinin altındadır. Ama hidroelektrik santrali inşa ettiğimizde, 12 bin yıllık değerimizi, 12 bin yıllık kültürel mirasımızı bir yönüyle yok ediyoruz, bir yönüyle heba ediyoruz. Bu itibarla, bu Forumun, hormonlu enerji sürecine karşı çıkış sürecinde ileri bir adım olmasını temenni ediyorum. Başta Sayın Başkan olmak üzere, emeği geçen herkese içtenlikle teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Türkiye'nin ilk güneş evini inşa ettik; şu anda Sümer Park tesisimiz içerisinde bulunuyor. Diyarbakır Şubemizle birlikte, uluslararası bir enerji kuruluşuyla birlikte, Sümer Park tesisimizin tamamının çatısında, 2012 yılında yeni bir proje başlatıyoruz. Bütün Sümer Park'ın tüm enerji ihtiyacının, 80 bin metrekarelik alanın enerji ihtiyacının güneşten elde edilmesi projesinin şu anda uygulama safhasını neredeyse bitirmiş durumdayız. 2012'de inşallah bu çalışmayı da tamamlayacağız ve Türkiye'ye, enerji politikalarına sadece eleştirel bakmadığımızı; bu eleştirilerimizin gereği olarak da, alternatif, uygulanabilir, sonuç alınabilir, rantabl, önermeler, modeller sahibi olduğumuzu da bu vesileyle gösterme şansına sahip olacağız.

Değerli arkadaşlarım; Sayın Başkanın da ifade ettiği gibi, bugün ülkemiz bir bütün olarak, Kürdüyle, Türküyle, bütün inançlarıyla, bütün etnik kimlikleriyle, çok zor, zahmetli, olabildiğince güç bir atmosferden geçiyor. Bir tek çağrım var. Kızgın güneşin olduğu çöl ortamında hissediyoruz hepimiz kendimizi. Bu kızgın güneşe teslim mi olacağız; yoksa, hep birlikte serabı aramaya, suyu aramaya devam mı edeceğiz? Eğer kızgın güneşe veya kapkara bulutlara teslim olursak, endişem o ki, hiçbirimiz serabı bulamayacağız, hiçbirimiz suya ulaşamayacağız. Onun için, tam da konuşma zamanıdır, tam da konuşma zamanıdır! Bana göre de, ölümlere karşı çıkmamak vicdansızlıktır, seyirci kalmak vicdansızlıktır. Bu ülkede artık Kürt sorununda tek bir can yitirme lüksümüz yoktur, bir tane insan yitirme hakkımız yoktur. Asker, polis, köy korucusu, gerilla veya sivil, tek bir insan yitirme hakkımız yoktur. Hiçbir sorunu kin ve intikam duygusuyla, öldürmeyle çözme şansına da sahip değiliz. Bir tek çözüm var; o da adalet. Adalet, bünyesinde barışı barındırır. Adaletle de, barışa da, istişare ederek, müzakere ederek, diyalog kurarak ulaşabiliriz ancak ve ancak. Bir kez daha söylüyorum: 21. Yüzyılda, Kürt'ün Türk'e, Türk'ün Kürt'e, gerillanın askere, askerin gerillaya kurşun sıkması haramdır. Artık bu süreci, bu defteri kapatmamız lazım. Tam da bugünlerde konuşmamız lazım. Kimden gelirse gelsin, şiddete ve savaşa karşı çıkmamız lazım. Eğer bu sorunu mutlaka birisinin ölmesi çözecekse, mutlaka bir insan ölümler bu iş çözülecekse, ben hazırım! Gerilla da bana sıksın, asker de bana sıksın, her ikisi de beni öldürsün! Bu ölümler artık dursun! Bu ölümler dursun!

Dün, Türkiye'nin batı yakasına 25 cenaze gitti, yarın Türkiye'nin doğu yakasına 25 cenaze gelecek ve bunlar karşılıklı olarak, misilleme olarak. Her ölüm bizleri bitirecek. Bu ölümler hepimizi bitirmeden, vicdanımızı daha fazla kirletmeden, hep birlikte barışa sahip çıkmamız lazım. Savaşa karşı gerçek barışı savunmamız lazım, çaba sarf etmemiz lazım. Onun için, savaş karşısında susmak vicdansızlıktır. Vicdanlarımızın daha fazla kirlenmemesi için, barışa sahip çıkma çağrısında bulunuyorum.

En derin saygılarımı sunuyorum.

GALİP ENSARİOĞLU (Diyarbakır Milletvekili)

Sayın Milletvekilim, Sayın Büyükşehir Belediye Başkanım, çok kıymetli katılımcılar; hepinizi saygıyla ve hürmetle selamlıyorum. Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesinin düzenlemiş olduğu Mezopotamya Enerji Forumuna bizleri de davet ettiği için, Şubemize çok teşekkür ediyoruz.

Dünyanın en önemli sorunu enerji. Hatta dünyada politikaları belirleyen, dünyada savaşların sebebi, uluslararası ilişkileri belirleyen, dostlukların sebebi, düşmanlıkların sebebi neredeyse enerji oldu. Tabii, Türkiye'nin de en önemli meselesi enerji. Türkiye, elektrik enerjisinde bugün itibarıyla kendi kendine yetebilen; ama önüne koyduğu hedefler itibarıyla da çok ciddi ihtiyacı olan, petrol ve gaz ihtiyacı sebebiyle de çok ciddi sıkıntılar yaşayan, petrolde ve gazda dışa bağımlı. Bugün ekonomimizi tehdit eden dış ticaret açığının en önemli sebebi petrol ve gazdaki dışa bağımlılığımız. Bizim ekonomideki dış ticaret açığımızın neredeyse tamamını karşılayacak oranda, 50 milyar doların üzerinde petrol ve gaz ithal etmekteyiz. Türkiye, bugün itibarıyla dünyanın en hızlı büyüyen ülkesi, dünyanın 16. büyük ekonomisi ve önüne koyduğu hedefler bakımından da, 2023 hedeflerinde de dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasına girmeyi hedefliyor. Bu da Türkiye'nin enerji ihtiyacını, elektrik ihtiyacını çok iyi hesap etmesini gerektiriyor; elektrik ihtiyacının giderek artarak büyüyeceği ve bu ihtiyacı karşılamak için çeşitli yöntemleri tartışması gerektiğini önümüze koyuyor.

Elektrik ihtiyacı nükleer santralle mi, hidroelektrikle mi, yoksa reaktörlerle mi, farklı yöntemlerle mi elde edilmeli veyahut yenilenebilir enerjiyle mi; bugün insanlığın ihtiyacı olan enerjiyi elde ederken, insanlığın geleceğini karartmak, gelecek nesillerin hakkı olanı bugün harcamaya ne kadar hakkımız olduğu, bunlar tartışılan şeyler. Bunları çok iyi düşünmemiz lazım. Türkiye, enerji elde ederken yaptığı hesaplarda, özellikle bizim bölgemizde, GAP bölgesinde çok ciddi projeler geliştirdi. GAP projesi 40 yıldır devam eden bir proje, sulama ve enerji ayağı olan bir proje, iki hedefi olan bir proje. Enerji projeleri bugün itibarıyla yüzde 98 oranında gerçekleştirilmiş, neredeyse enerji hedeflerinin yüzde 100'üne ulaşmış. Bunun dışında, yeni geliştirdiği hidroelektrik santralleri ve GAP projesinin dışındaki barajlar söz konusu. Bu barajların tarihsel değerlere ve ekolojik değerlere verdiği zarar bugün tartışılıyor. Halbuki, az önce Başkanın bahsettiği rüzgar enerjisi konusunda çok zengin bir bölge değiliz; yani ülkenin batısı bu konuda daha avantajlı. Ama solar enerji dediğimiz güneş enerjisi konusunda dünyanın en şanslı bölgesindeyiz. Yılın 300 günü güneşli geçen, dünyanın güneş enerjisi konusunda en avantajlı bölgesi Urfa, Mardin ve daha sonra Diyarbakır bölgesi. Tabii, bunun da hesaplamaları yapılırken, buna da artık dikkat etmemiz gerektiğini görüyoruz. Çünkü tarımsal arazilere bu güneş reaktörlerini kurmak da çok doğru değil; bunu tarım dışı alanlara kurmak daha önemli. Bununla ilgili yasal düzenlemeler yapılıyor. Bugün itibarıyla artık düşünmemiz gereken, enerji ihtiyaçlarımızı karşılarken, güneş enerjisiyle ilgili ve bu enerji reaktörlerinin üretilmesiyle ilgili çeşitli yatırımları değerlendirmek.

Bu barajlar, santraller veyahut da güneş enerjisi, rüzgar enerjisi, bunları kurarken ve üretirken, istihdamı çözmek hedeflenmez; yani bunları kurmak, istihdamı çözmez. Ancak, bunların ihtiyaç duyduğu üretim alanları istihdamı çözer.

Örneğin, Çernobil Santrali olana kadar, nükleer enerjinin dünyamıza vereceği zararı, geleceğimize vereceği zararı kimse hesap etmemişti. Japonya'da, en güvenli santrallerin bile başına gelenler ortada. O zaman, bugünün ihtiyacını karşılarken, "Geleceğimizi, dünyamızın geleceğini ve nesillerin hakkı olanı heba etmemize ne kadar hakkımız var?" diye düşünmemiz gerekiyor. O yüzden, bu Forumun önemi ve değeri büyüktür. Düzenleyicilerine teşekkür ediyoruz bu anlamda.

Sayın Başkanın söylediklerine katılmamak mümkün değil. Gerçekten, biz bugün enerjiden bahsediyoruz, ama ülkemizin 40 yıldır enerjisini boşa harcıyoruz. Evet, bugün övünüyoruz, dünyanın 16. büyük ekonomisiyiz, 10 yıl sonra dünyanın ilk 10 büyük ekonomisi arasına katılacağız; ama 40 yıldır bütün enerjimizi maalesef anlamsız bir savaşa kurban ediyoruz. Hem geleceğimizi, hem insanımızı, hem kaynaklarımızı... Bugün televizyonlara bakalım, Parlamentoda tartışılanlara bakalım. Neredeyse zamanımızın yüzde 80'ini, 70'ini süregelen bu anlamsız çatışmalara

ve bu anlamsız savaşa harcıyoruz. Bu, bana göre, en önemli enerji israfıdır. Bu anlamda, Başkanın dediği gibi, bu güneşin altında kavrulmaya asla niyetimiz yok. Bu insanların bizden beklediği barışı, bizden beklediği huzuru sağlamak ve var olan sorunları çözmek de bizim görevimiz, bize düşer. Bu anlamsız savaşa son vermek için, gerek bizler, gerek sizler çok büyük vebal altındayız. Bu savaşa son vermek için, bizler üzerimize düşeni yapmaya hazırız. Bu diyalog kapısını açmamız lazım, birlikte bunu yapabilmemiz lazım. Bizler de birbirimizle çatışarak bunu yapamayız. Yani halkın arasındaki ve bugün devam eden şiddete, savaşa son vermek için, bizlerin kendi aramızda çok ciddi diyaloga ihtiyacımız var. Eğer bizler de siyaseti esas alırsak, siyasi ikbalimize, siyasi geleceğimizle ve mensubu bulunduğumuz siyasi partilerin geleceğiyle ilgili hesaplar yaparsak, asla geleceği inşa edemeyiz, barışı da inşa edemeyiz. Bu barışı sağlamak için bu millet bize yetki verdi ve bunun için, sizlerle her türlü diyaloga açığız. Bu barışı da birlikte başarmak zorundayız.

Saygılar sunuyorum.

KUTLAMA MESAJLARI

Hatip DİCLE:

“Değerli dostlar; nazik davetinizi aldım. İlginize çok teşekkür ediyorum. Cezaevinin fiili engeli olmasaydı, aranızda olmaktan ve yapacağınız tartışmalardan yararlanmaktan büyük onur ve haz duyacaktım. Ama engellere rağmen, yine de kendimce çok önemli saydığım bir noktaya dikkatinizi çekmemi anlayışla karşılayacağınızı umarım. Üzerinde yaşadığımız Mezopotamya toprakları binlerce yıl önce güneşi, su kaynakları, zengin bitki örtüsü ve ekolojisiyle kutsal kitaplardaki cennet kavramıyla özdeşleştirildi ve bu kadim coğrafya, insanlığın ve uygarlığın gelişmesine beşiklik etmişti. Oysa bugün, “Neredeyse çölleşen, dağları taşları bombalarla sarsılan bir coğrafya gerçekliğine ve insanların yoksulluğun pençesinde kıvranan bir ülke realitesine nasıl geldik?” sorusu giderek daha anlam kazanmaktadır. Çünkü bu topraklardaki egemen güç, bu coğrafyanın kadim halkının iradesini ve tarihini hiçe saymakta; Hasankeyf ve Munzur örneğinde olduğu gibi, egemenlerin kısa vadeli çıkarları için, bir zamanlar cennet olarak nitelendirilen bu toprakları insansızlaştırmayı bile göze almaktadır.

Biliniz ki dostlar, bu politikayı kesin olarak reddediyoruz. Yeraltı ve yerüstündeki güneşten suya ve rüzgara, petrolden doğalgaza kadar tüm enerji kaynaklarımızın halkımızın iradesi ve yararlanması gözetilerek işletilmesi gerektiğini önemle belirtiyoruz.

Forumu, katılımcı ve sunumcularını bu yaklaşımla selamlıyor, tartışmalarınızın verimli geçmesi temennisiyle başarılar diliyor, saygılar sunuyorum.”

DİYARBAKIR İLİ ELEKTRİK SORUNLARINI TESPİT ETME VE
TÜKETİM ALIŞKANLIKLARINI BELİRLEME ANKETİ
DEĞERLENDİRME SONUÇLARI

AÇILIŞ BİLDİRİSİ

Y.Doç.Dr. Bilal GÜMÜŞ

Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi

Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü

bilal.gumus@emo.org.tr

DİYARBAKIR İLİ ELEKTRİK SORUNLARINI TESPİT ETME VE TÜKETİM ALIŞKANLIKLARINI BELİRLEME ANKETİ DEĞERLENDİRME SONUÇLARI

Y.Doç.Dr. Bilal GÜMÜŞ

Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi

Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik
Elektronik Mühendisliği Bölümü

bilal.gumus@emo.org.tr

Özet

Bu çalışmada Diyarbakır halkının elektrik kullanım alışkanlıkları ve elektrik sorunlarına bakış açıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla hazırlanan anket, Diyarbakır merkezde yaşayan 600 denekle birebir görüşme tekniği ile uygulanmıştır. Anketten elde edilen bulgular istatistik yöntemler ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar bu bildiride sunulmuştur. Bunun yanında, 2005 yılında Güneydoğu Anadolu Enerji Forumu'nda sunulmak üzere hazırlanan benzer çalışmanın sonuçları ile yapılan çalışmanın sonuçlarının karşılaştırmaları da verilmiştir. Elde edilen sonuçlar Diyarbakır il'inde yaşayan halkın elektrik tüketim alışkanlıklarını ve elektrik enerjisi ile ilgili konulara bakış açılarını ortaya koymuştur.

1. GİRİŞ

Araştırmanın genel amacı, Diyarbakır halkının elektrik kullanım alışkanlıkları ve elektrik sorunlarına bakış açılarını ortaya çıkarmaktır. Araştırma, Diyarbakır merkezde yaşayan 600 denek üzerinde gerçekleştirilmiştir. Anketler, Dicle Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümünde okuyan EMO Genç üyeleri tarafından, hane reisleriyle birebir görüşülerek yapılmıştır. Görüşmeler Diyarbakır'ın merkez ilçeleri olan Yenişehir, Bağlar, Sur ve Kayapınar ilçelerinde yapılmıştır. Denekler ilçelerin nüfuslarına oranlanarak, rasgele örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bu ilçelerden Yenişehir, daha çok ticari bir bölge olup, orta ve yüksek gelirli kesimin yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir. Bağlar bölgesi ise dar ve orta gelirli kesimin yoğun olarak yaşadığı bir ilçemizdir. Sur merkez ilçesi ise, özellikle dar gelirli kesimin yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir. Kayapınar merkez ilçesi de, yeni inşa edilen, orta ve yüksek gelirli kesimin yoğun olarak yaşadığı bir ilçedir.

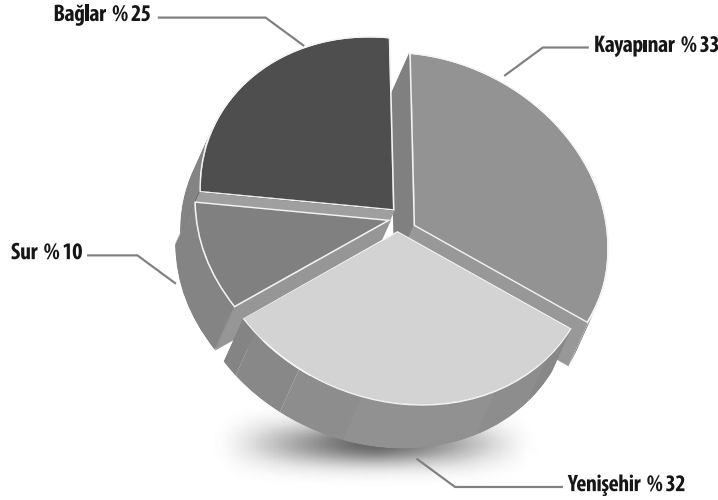
Araştırma kapsamında, sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerin enerji tüketimiyle ilişkisi, konutlarda kullanılan enerji türleri ve etkileri; internet, sabit ve mobil haberleşme araçlarını kullanma eğilimi; elektrikli cihazların enerji tüketim miktarlarının tespiti, halkın elektrik enerjisiyle ilgili sorunlara bakış açıları, halkın nükleer ve yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilgili tutumu ve halkın, elektrik dağıtım hizmetlerinin özelleştirilmesi hakkındaki görüşlerinin elde edilmesi amaçlanmıştır.

2. ANKET İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Yapılan anket sayısının ilçelere göre dağılımı Şekil 1'de verilmiştir. Yapılan anketlerin ilçelere göre dağılımı, bu ilçelerde yaşayan nüfus sayısı ile orantılı olarak yapılmıştır. Bundaki amaç, Diyarbakır genelini doğru olarak yansıtan bir denek topluluğunun elde edilmesidir.

Anket kapsamında 80 soru sorulmuş, bunların 30'u hanelerdeki aylık elektrik enerjisi tüketimini tespit etmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Hanelerin elektrik tüketimlerinin tespiti için, elektrikli cihazların ortalama tüketim değerleri belirlenmiş ve kullanım süreleriyle bu değerlerin çarpımı yardımıyla aylık bazdaki tüketim değerleri hesaplanmıştır. Deneklere, sorularda sadece bu cihazları hangi sıklıkta kullandıklarını sorulmuştur. Bu cihazlar arasında,

televizyon, çamaşır makinesi, bulaşık makinesinden, ütü, mutfak robotu, elektrikli ısıtıcı, elektrikli su ısıtıcısından klimaya, bilgisayarlara, diğer ev aletlerine kadar geniş bir kapsam bulunmaktadır. Buzdolabı kullanımı ve aydınlatmayla ilgili herhangi bir soru sorulmamıştır. Halkın tamamına yakınının evlerinde buzdolabı bulunduğundan, buzdolaplarının harcadığı ortalama enerji tüketim değerlerine eklenmiştir. Bunun yanında anketin kolaylaştırılması amacıyla aydınlatma için tüketilen enerji miktarı ortalama bir değer olarak bu tüketim değerlerine eklenmiştir. Anket çalışmasında cihazların elektrik tüketimleri için kullanılan ölçütler Tablo 1’de verilmiştir.

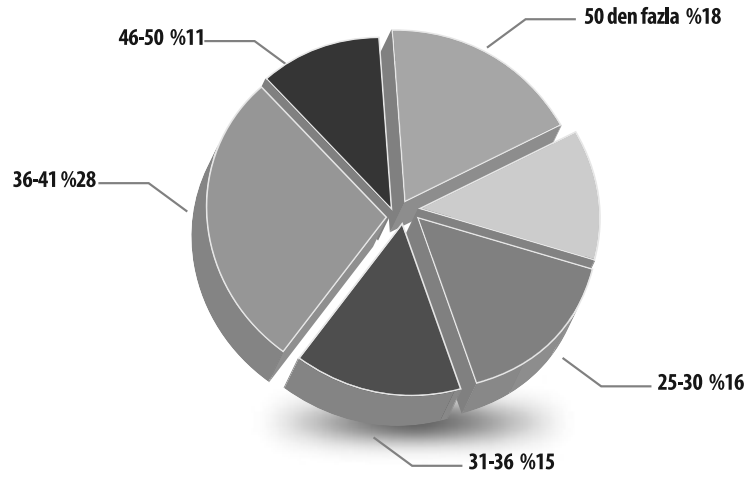
Şekil 1. Yapılan anket sayısının ilçelere göre dağılımı.

Ankete katılanların yaş dağılımları Şekil 2’de verilmiştir. Sonuçlardan yaşlar arasında dengeli bir dağılım sözkonusu olduğu görülmektedir. Ankete katılanların eğitim düzeyi Şekil 3’de, gelir düzeyleri ise Şekil 4’de verilmiştir. Diyarbakır’ın neredeyse yarıya yakın kısmının gelirinin 1000-2000 lira arasında olduğunu görülmektedir. Gelir düzeyi 600-1000 arasında %31’e yakın bir nüfus olduğu ve gelir düzeyi 600’den az da yüzde 10’luk bir nüfus olduğunu göz önüne alındığında, Diyarbakır’ın neredeyse çok büyük bir kısmının yoksulluk sınırının altında yaşadığını görmektedir. Bu da Diyarbakır’ın gelir düzeyi için oldukça çarpıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

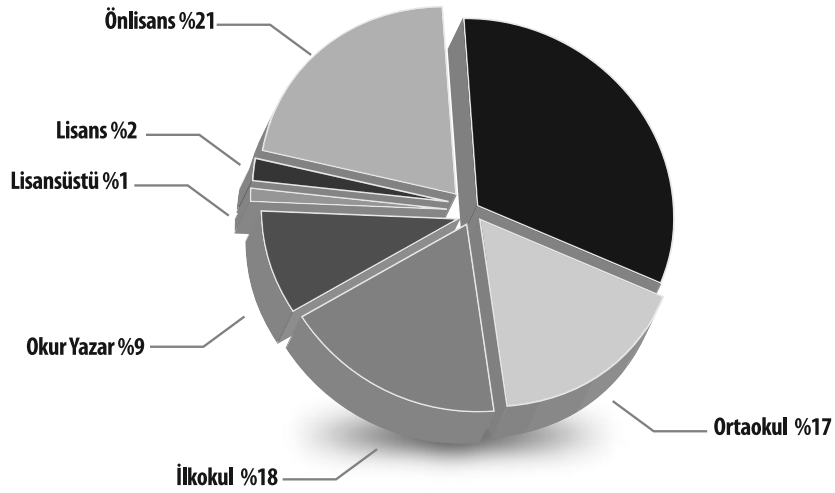
Tablo 1. Elektrikli cihazların tüketimlerini belirlemek için kullanılan ölçütler.

CİHAZ	BİRİM	AYLIK ENERJİ HARCAMA MİKTARI (kWh)
TV	saat/gün	0,2 x saat x 30
Çamaşır Makinası	kul. say/hafta	1,25 x kul say. x 4
Bulaşık Makinası	kul. say/hafta	1,25 x kul say.x 4
Elektrikli Fırın	kul. say/hafta	1 x kul. say. x 4
Ütü	saat/hafta	1,1 x saat x 4
Mutfak Robot	kul. say/hafta	0,15 x kul. Say x 4
Elektrikli Isıtıcı	saat/gün	1,5 x saat x 30 x 5 / 12
Elektrikli su ısıtıcısı	kul. say/gün	0,11 x saat x 30
Saç kurutma Makinası	kul. say/hafta	0,25 x kul.say x 4
Elektrikli Süpürge	kul. say/hafta	0,265 x kul.say x 4
Klima *	saat/gün	1,75 x saat x 30/4
Bilgisayar	saat/gün	0,4 x saat x 30
Diğer ev aletleri	kul. say/hafta	0,01 x kul.say x 4
Buzdolabı	540 kWh/yıl	540 / 12
Aydınlatma	0,875 / gün	0,875 x 30

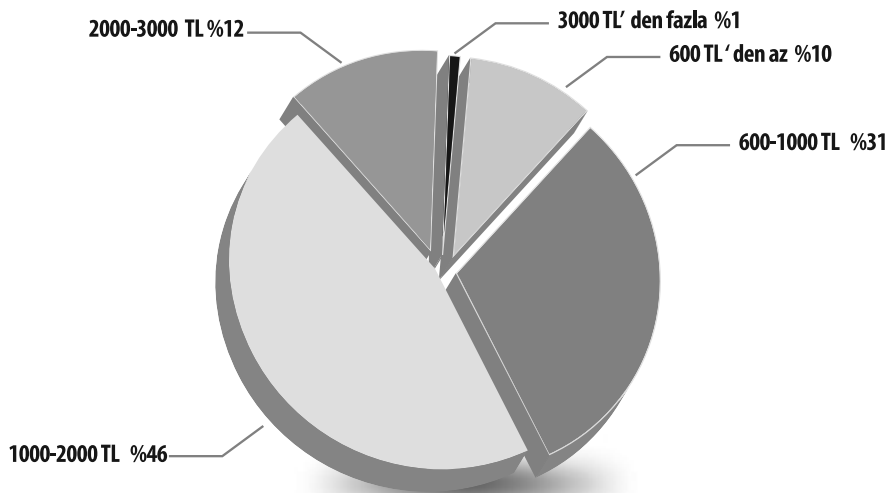
* Mevsimsel kullanım göz önüne alınarak aylık ortalama bulunmuştur.

Şekil 2. Ankete katılanların yaş dağılımları

Şekil 3. Ankete katılanları Eğitim düzeyi.

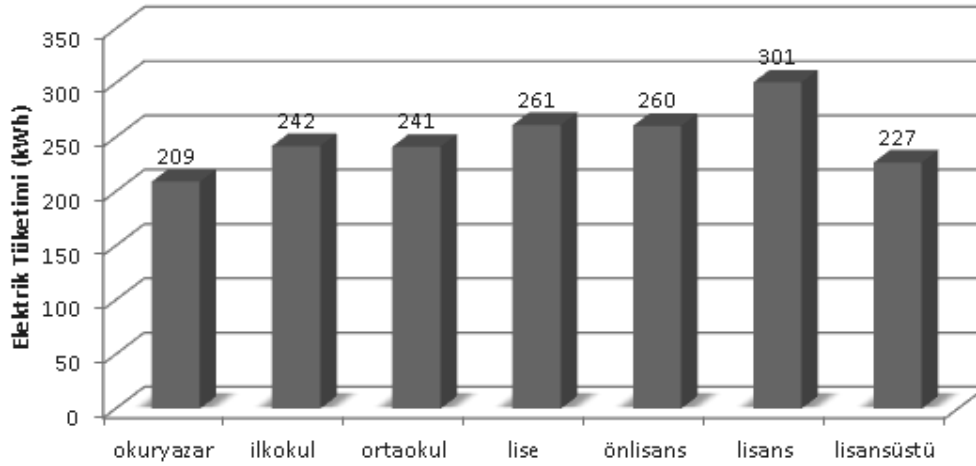

Şekil 4. Ankete Katılanların Gelir Düzeyi.

3. ELEKTRİK ENERJİ TÜKETİMİNE YÖNELİK ELDE EDİLEN SONUÇLAR

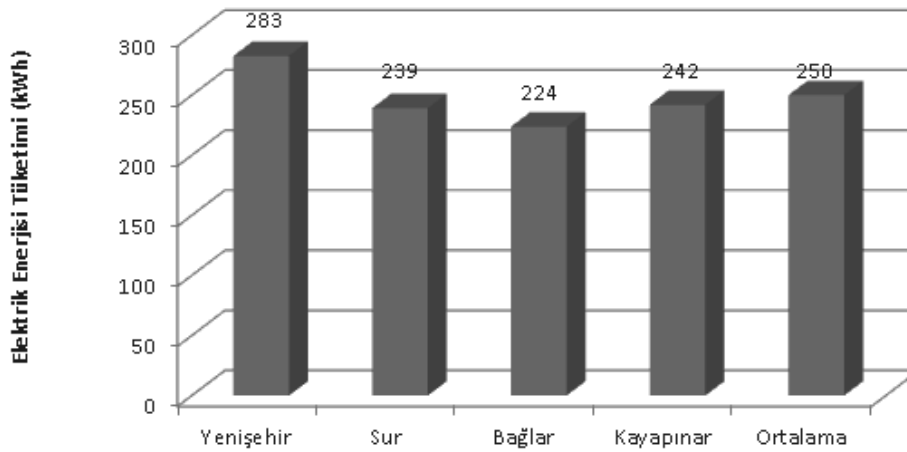
Anketten elde edilen elektrik enerjisi tüketim değerleri bu bölümde verilmiştir. Bu değerlerin tespitinde elektrikli ev aletlerinin ortalama tüketim değerlerinin aylık kullanım süresi ile çarpımları kullanılmıştır. Elektrikli ısıtıcı, klima gibi mevsimsel dönemlerde yoğun olarak kullanılan cihazların tüketimleri yıllık bazda düşünülerek aylara dağıtılmıştır.

Eğitime göre elektrik enerjisi tüketim dağılımları Şekil 5'de verilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde eğitim düzeyi arttıkça tüketimin de arttığı gözlemlenmektedir. Lisansüstü eğitime sahip olanlarda ise tüketim değeri azalmaktadır. Bu sonuç ankete katılan lisansüstü denek sayısının azlığından kaynaklanabileceği gibi, eğitim düzeyi arttıkça bilinçli tüketimin artması olarak da yorumlanabilir.

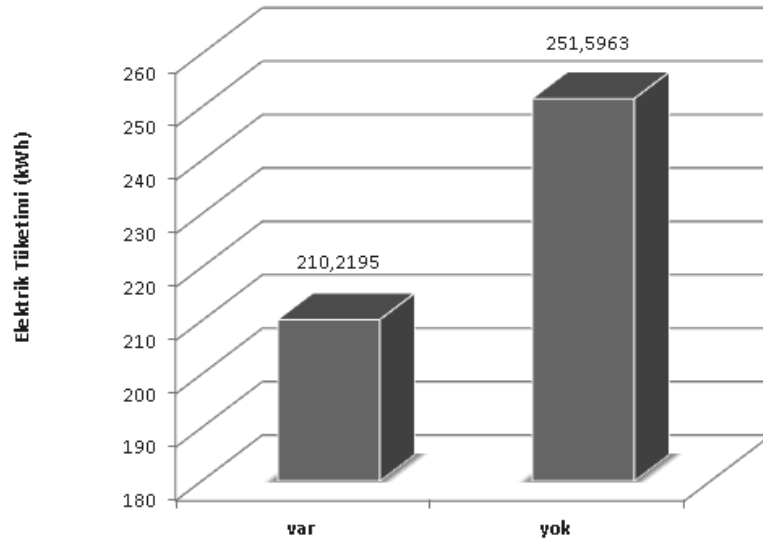
Şekil 5. Eğitime Göre Elektrik Enerjisi Tüketim Ortalamaları

İl çelere göre elektrik enerjisi tüketim dağılımları Şekil 6'da verilmiştir. Tüketimin ilçelerin gelir düzeyleri ile orantılı olarak değiştiğini görülmektedir. Diyarbakır ilinin elektrik enerjisi tüketim ortalaması ise 250 kWh civarındadır.

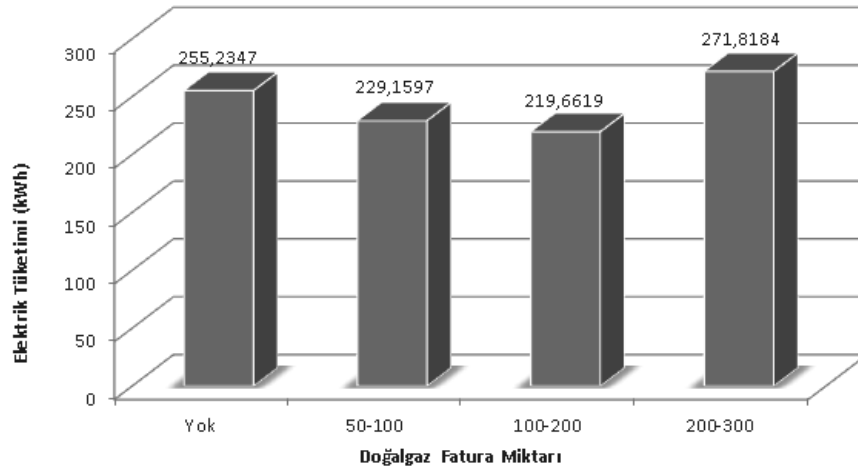
Şekil 6. İlçelere Göre Elektrik Enerjisi Tüketim Ortalamaları

Anket kapsamında güneş enerjisi kullanımının elektrik tüketimine etkisini ölçecek yönde sorular sorulmuştur. Güneş enerjisi kullananların elektrik tüketim ortalamaları 210 kWh iken, kullanmayanların 251 kWh olduğunu görülmektedir (şekil 7). Bu da güneş enerjisi kullananların elektrik enerjisi tüketiminde önemli bir oranda tasarruf yapabildiklerini gösteren bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 7. Güneş Enerjisi Kullanımının Elektrik Tüketimine Etkisi

Diyarbakır şehrinde doğalgaz kullanımı birkaç yıldır başlamıştır. Doğalgaz kullanımıyla elektrik tüketimi arasındaki ilişki Şekil 8’de verilmiştir. Doğalgaz kullanmayanların, kullananlara göre daha fazla elektrik tükettiğini görülmektedir. Bununla beraber, 200-300 kWh elektrik tüketen kişilerin doğalgaz tüketimlerinin de bir miktar arttığı görülmektedir. Bu durum, alım gücü yükseldiği zaman, doğalgaz tüketiminin, elektrik enerjisi tüketimiyle birlikte arttığı şeklinde yorumlanabilir.

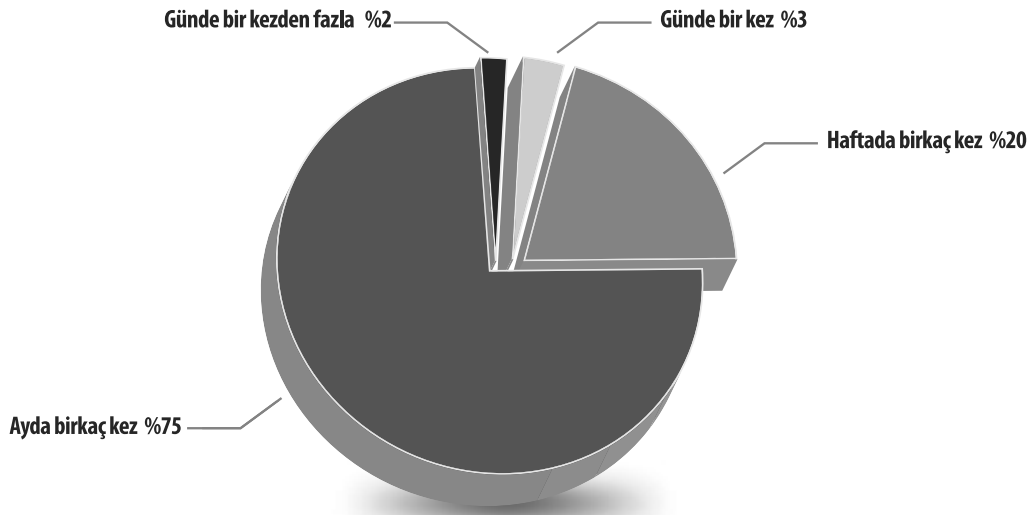
Şekil 8. Doğalgaz Kullanımı ile Elektrik Tüketimi Arasındaki İlişki

Ankete göre verilen yanıtlardan elde edilen Elektrik tüketim değerleri arttıkça deneklerin ödedikleri fatura miktarı da artmaktadır. Bu da verilen cevapların çok doğru olduğunu göstermektedir ($F=19,010$, $p<0,001$). Bina yalıtımı konusunda deneklerin %90’ı yalıtımlarının olduğunu söylemiştir. Diyarbakır genelinde mantolama ve benzer bina yalıtımlarının yeni yapılan yapılarda kullanılmaya başlandığı ve eski yapılarda özel bir yalıtım sisteminin bulunmadığı bilinmektedir. Bu durum bina yalıtımı konusunda halkın oldukça bilinçsiz olduğunu ortaya koymaktadır. Ortalama elektrik tüketiminin fazla olduğu bölgelerde hava kirliliğinden şikayetin daha az olduğu görülmektedir. Aynı bölgelerde elektrikli ısıtıcı kullanımı incelendiğinde bu kullanımın fazla olduğu görülmüştür. ($F=5,083$, $p<0,001$)

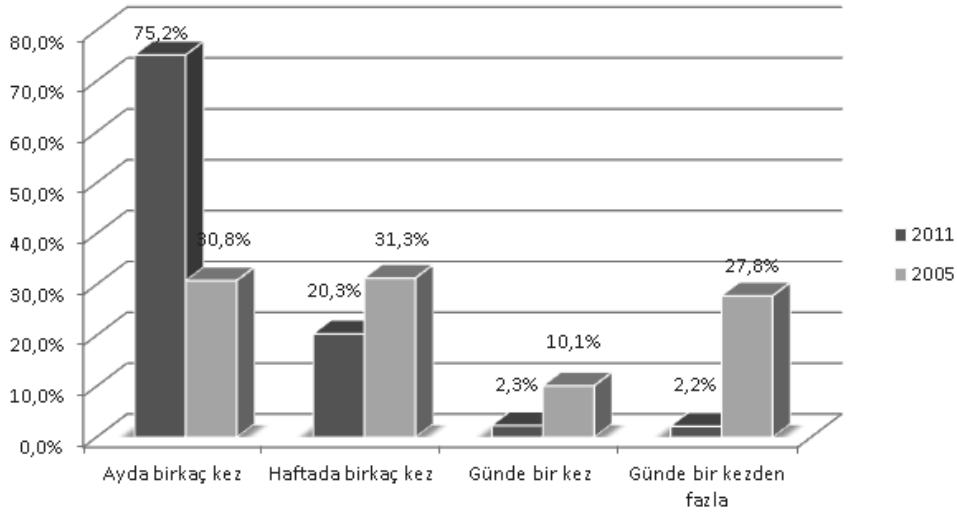
4. ANKET SORULARINA VERİLEN CEVAPLARDAN ELDE EDİLEN SONUÇLAR

Anketin ikinci bölümünde deneklere, 2005 yılında yapılan Güneydoğu Anadolu Enerji Forumunda yapılan anketin soruları sorulmuştur [1]. Bu sorular halkın elektrik tüketiminde karşılaştıkları sorunlar ve bunlara ilişkin çözüm önerilerine ilişkindir. 2005 yılında yapılan anketin sorularına ek olarak yenilenebilir ve nükleer enerji ile elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesi ile ilgili sorular da sorulmuştur.

Ankette sorulan sorulardan birincisi, “Elektriklerinizin kesilme sıklığı nedir” sorusudur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 9’da gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 10’da karşılaştırılmıştır. 2005 yılı sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, elektrik kesintilerinde azalma olduğunu gözlemlenebilmektedir. Ancak, elektrik kalite anlayışı göz önüne alındığı zaman, bu kesinti sayısının oldukça yüksek olduğunu da belirtmek gerekmektedir.

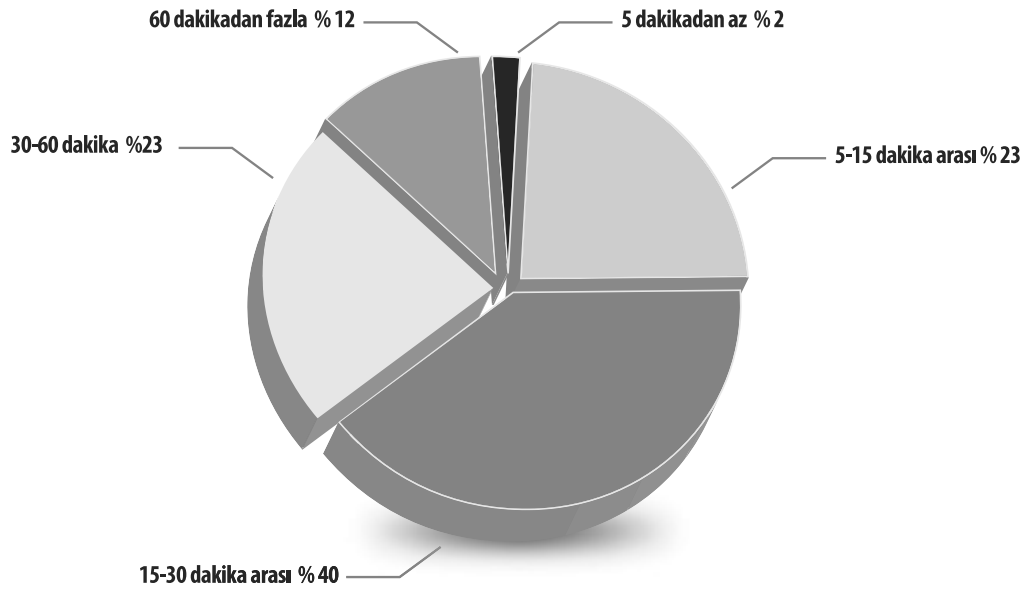

Şekil 9. Anketin 1. Sorusuna verilen yanıtların dağılımı.

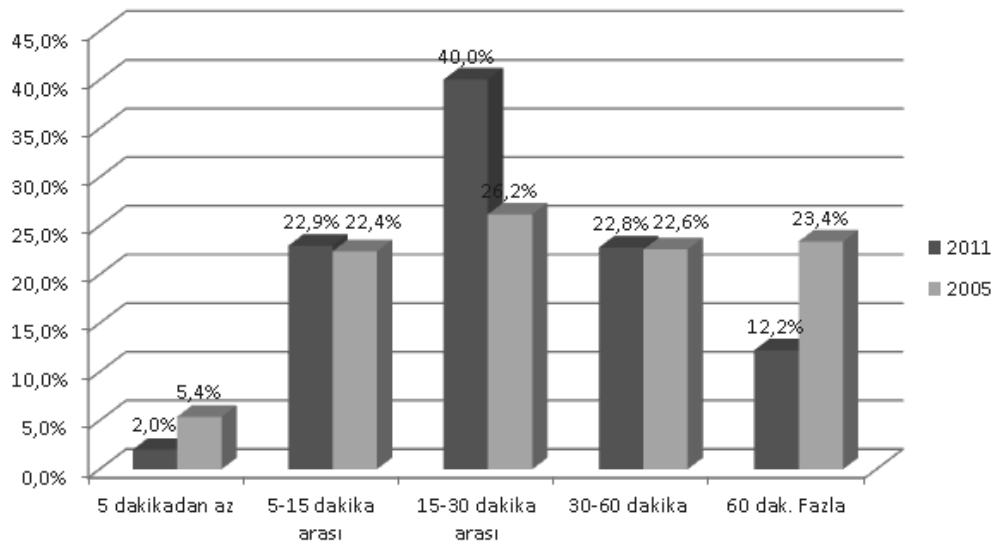

Şekil 10. Birinci soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması [1].

Ankette sorulan sorulardan ikincisi, “Elektrik kesintilerinizin ortalama süresi nedir” sorusudur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 11’de gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 12’de karşılaştırılmıştır. 2005 yılı sonuçlarıyla karşılaştırıldığında, 2011’de 15-30 dakika arasında bir yığılma olduğunu görüyoruz. 2005’te ise 15-30 dakika, 30-60 dakika ve 60 dakikadan fazla sürelerin oldukça yüksek olduğunu görüyoruz. Bu durum, 2011 yılına gelindiğinde, elektrik kesinti sürelerinin bir miktar azaldığının bir göstergesidir.

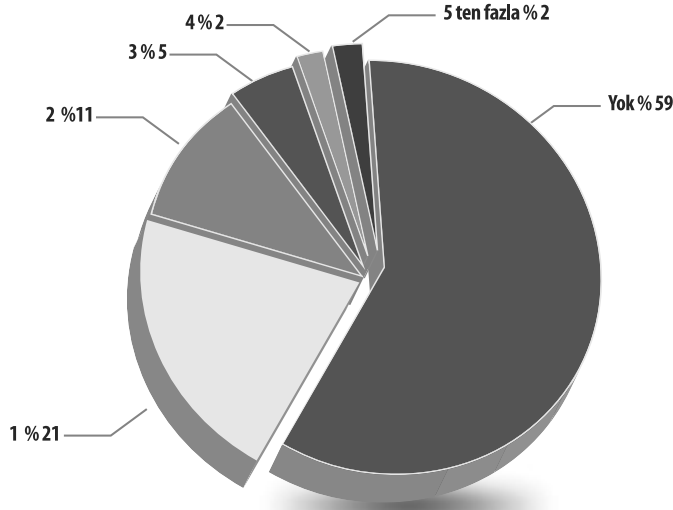

Şekil 11. Anketin 2. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

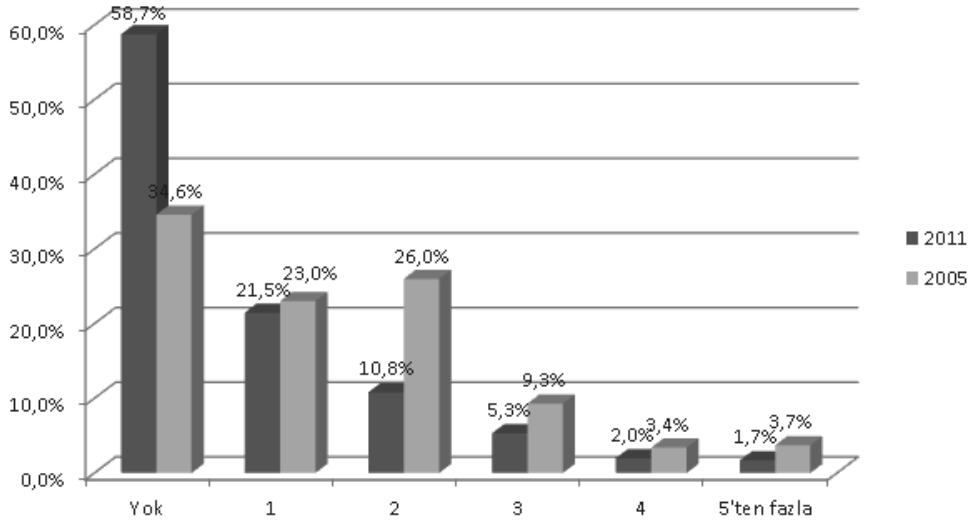

Şekil 12. İkinci soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması [1].

Ankette sorulan üçüncü soru, “Elektrik kesintileri ve elektriğin kalitesizliği nedeniyle (aşırı veya düşük gerilim) son iki yılda arızalanan elektrik cihazınızın sayısı nedir” sorusudur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 13’de gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 14’de karşılaştırılmıştır. 2005 yılıyla karşılaştırdığımızda, 2011 yılında kalitesiz elektrik nedeniyle arızalanan cihaz sayısında azalma olduğu görülmektedir. Ancak hala ciddi oranda elektrik kalitesine bağlı arıza miktarının varlığını söylemek de mümkündür.

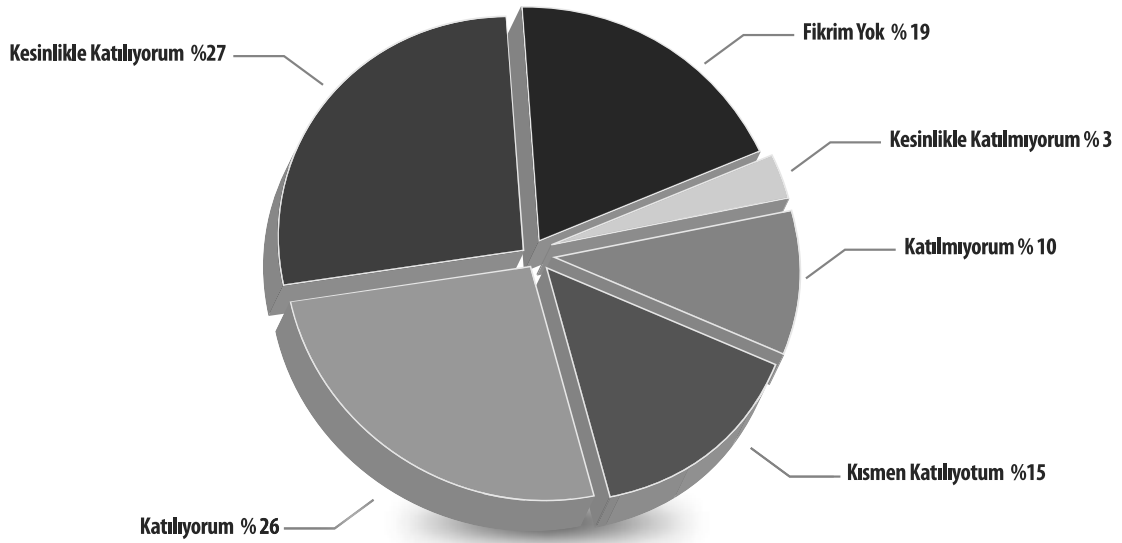

Şekil 13. Anketin 3. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı

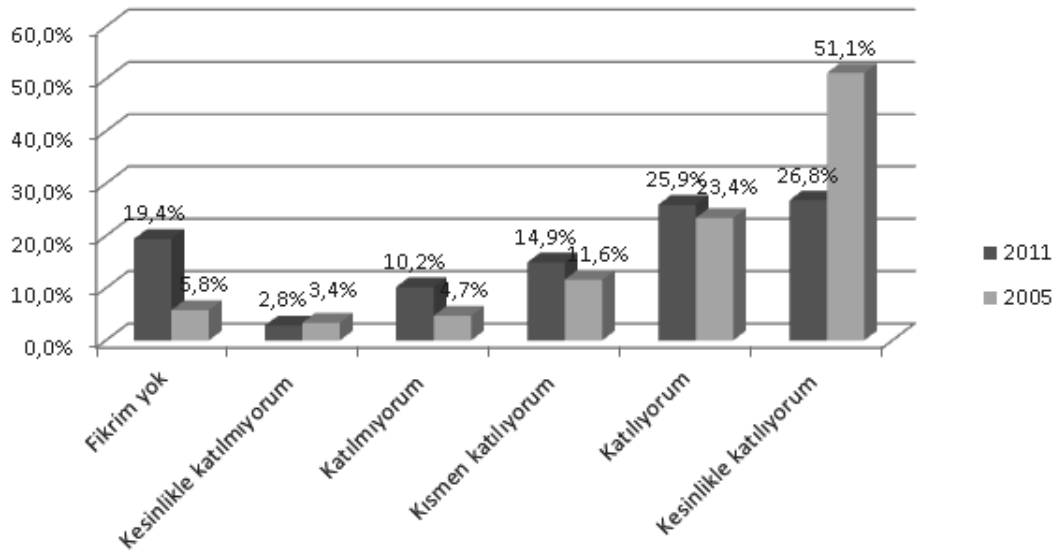

Şekil 14. Üçüncü soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması [1].

Anketin dördüncü sorusunda deneklere, “Evinizdeki elektriğin kalitesiz olması, elektrikli cihazlarınızın bozulmasına neden oluyor” yargısına katılıp katılmadıklarını sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 15’de gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 16’de karşılaştırılmıştır. Sonuçlar, halkın yarıdan fazlasının, elektriğin kalitesiz olması nedeniyle elektrikli cihazlarının bozulduğuna inandığını göstermektedir. 2005 yılı sonuçlarıyla karşılaştırdığımız zaman, yargılara verilen cevaplarda dağılım farklılıkları gözlenmesine rağmen elektrik kalitesi ile ilgili sorunun devam ettiği gözlemlenmektedir.

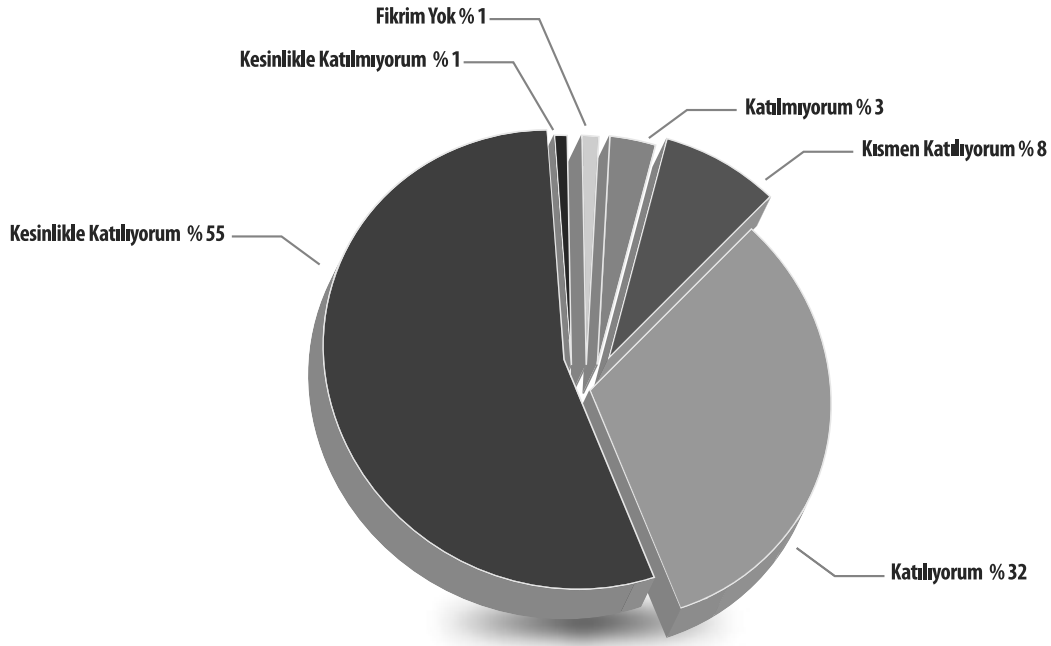

Şekil 15. Anketin 4. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

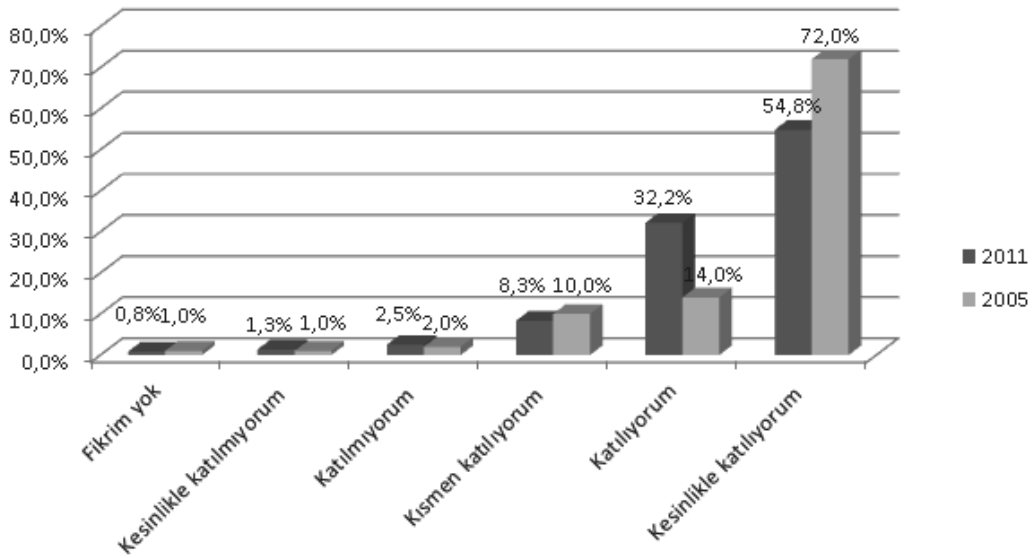

Şekil 16. Dördüncü soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması[1].

Anketin beşinci sorusunda deneklere, “Elektrikleriniz kesilmesi, günlük yaşantınızı olumsuz etkiler” yargısına katılıp katılmadıklarını sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 17’de gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 18’de karşılaştırılmıştır. Yargıya kesinlikle katılan ve katılan kişilerin oranlarının toplamı %87’ye ulaşmaktadır. Bu durum halkın çok büyük bir kesiminin, elektrik kesilmelerini kendileri için çok önemli bir problem olarak gördüklerini ifade etmektedir.

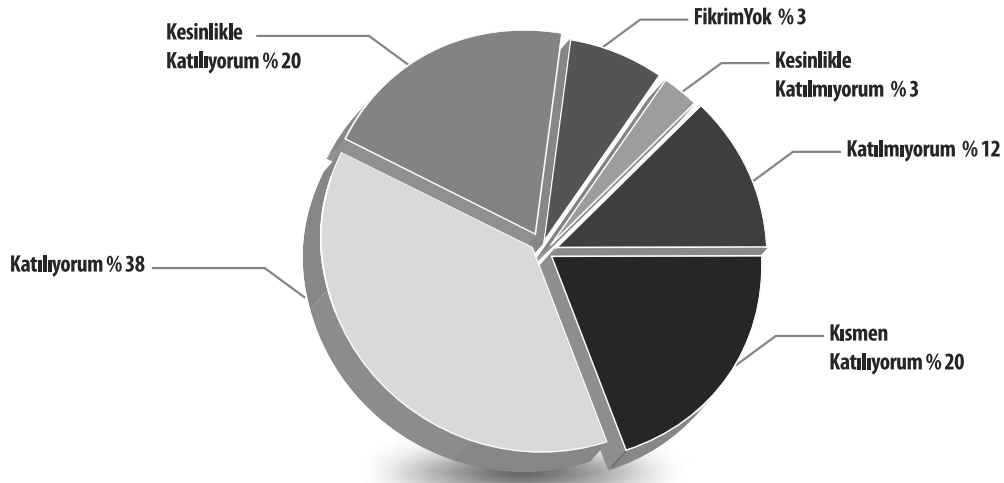

Şekil 17. Anketin 5. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

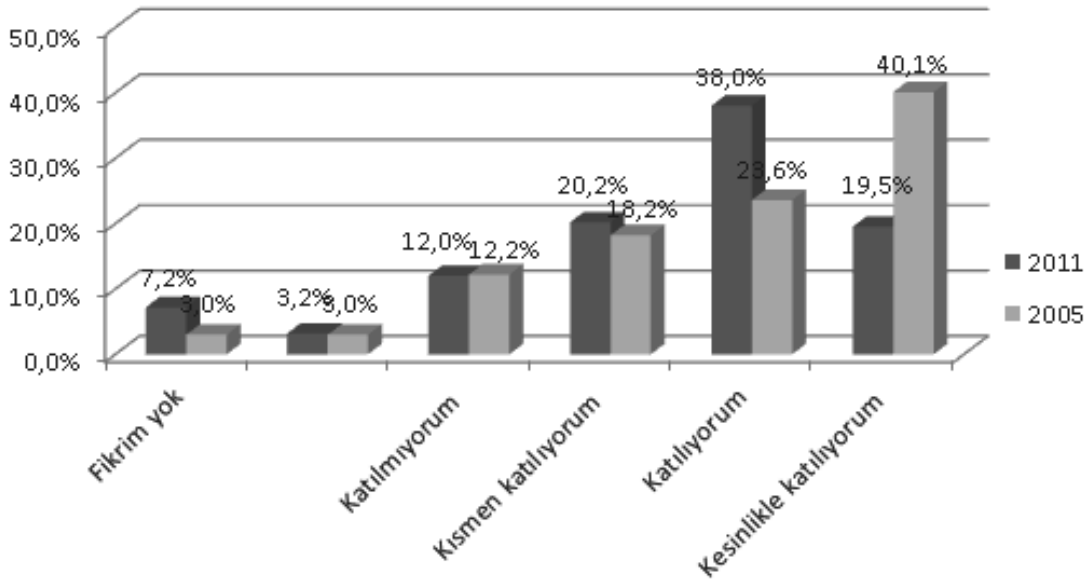

Şekil 18. Beşinci soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması[1].

Kaçak elektrik kullanımı, Diyarbakır ve bölge için oldukça önemli bir sorun olduğu için, halkın bu konuya bakış açısını ölçmek amacıyla ankette birkaç soru hazırlanmıştır. Anketin altıncı sorusunda deneklere, “Bu kentteki kaçak elektrik kullanımı söylendiği gibi çok yaygındır” yargısına katılıp katılmadıklarını sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 19’de gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 20’de karşılaştırılmıştır. Verilen yanıtlar incelendiğinde halkın yarıdan fazlası (% 58), bu kentte kaçak elektriğin yaygın olduğuna inanmaktadır. Sonuçlar incelendiğinde 2005 yılında yargıya kesinlikle katılanların miktarı yüzde 40’ken, 2011’de bu oran %19’a düştüğü görülmektedir. Bu sonuçlar 2011 yılında halkın kaçak elektriğin eskiye göre daha az kullanıldığına inandığını, ama yine de önemli bir kısmının bu sorunun varlığını kabul ettiğini göstermektedir.

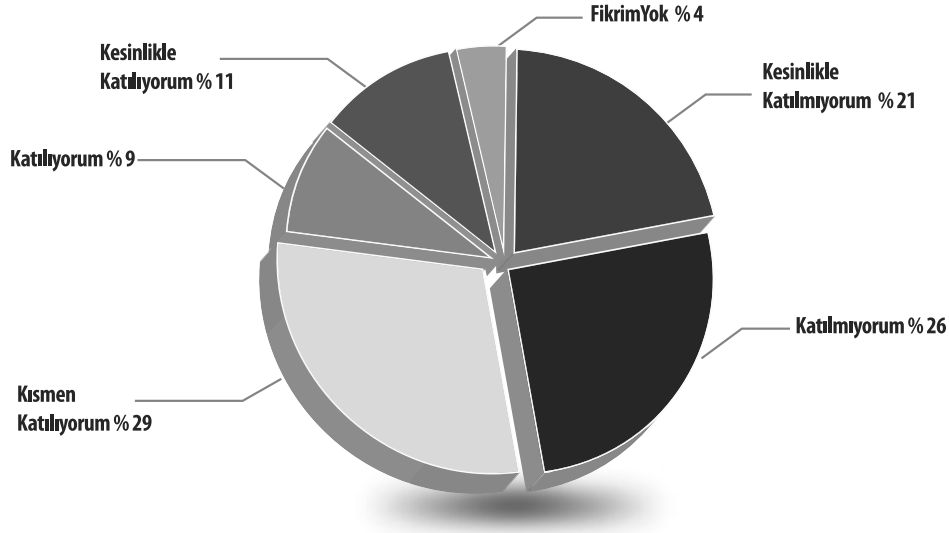

Şekil 19. Anketin 6. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

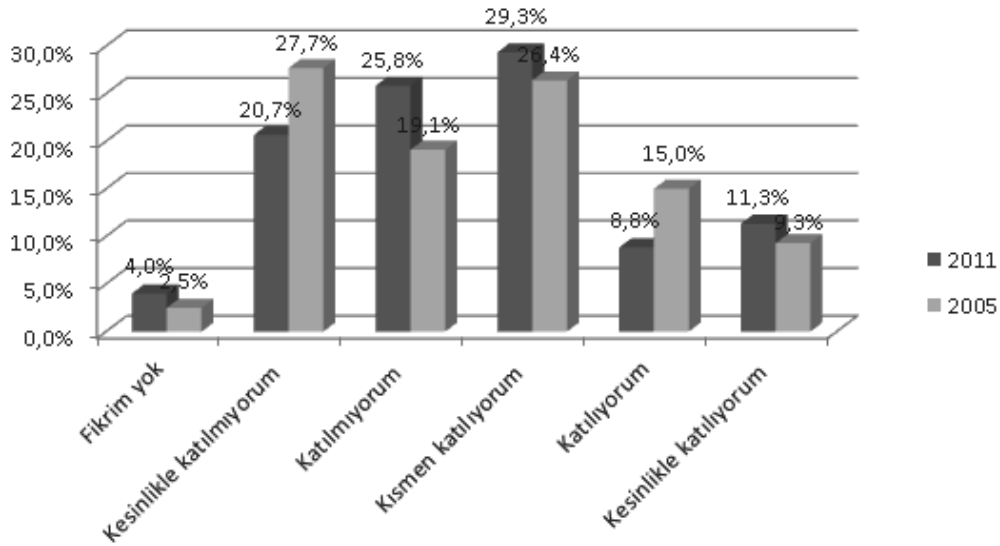

Şekil 20. Altıncı soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması[1].

Anketin yedinci sorusunda deneklere, “kaçak elektrik kullanımını doğru buluyorum” yargısına katılıp katılmadıklarını sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 21’de gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 22’de karşılaştırılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde en fazla oranın %29 ile kısmen katılıyorum yanıtında olduğu gözlenmektedir. Bu cevap aslında konu ile ilgili olumlu veya olumsuz kesin bir yargıya sahip olmayanları temsil etmektedir. Kaçak elektrik kullanmayı uygun görmeyenler %47 oranına sahipken, kaçak elektrik kullanımını doğru bulanlar %20’lik orandadır. Diğer sorulara verilen yanıtlar da irdelendiğinde, halkın kaçak elektrik kullanımında, elektrik kalitesizliği, geçim sıkıntısı gibi nedenlerle istemeden de olsa kaçak kullanımını bir anlamda doğru bulduğu sonucu yorumlanabilmektedir.

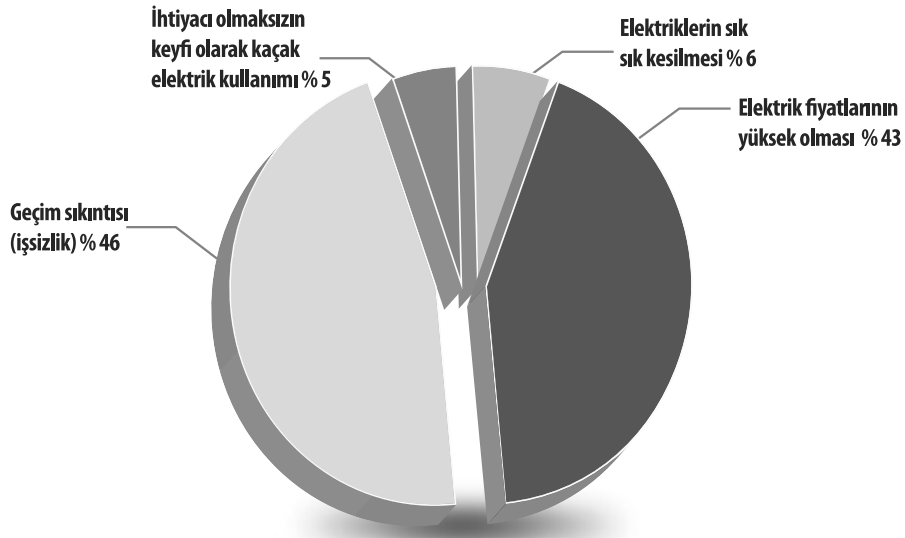

Şekil 21. Anketin 7. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

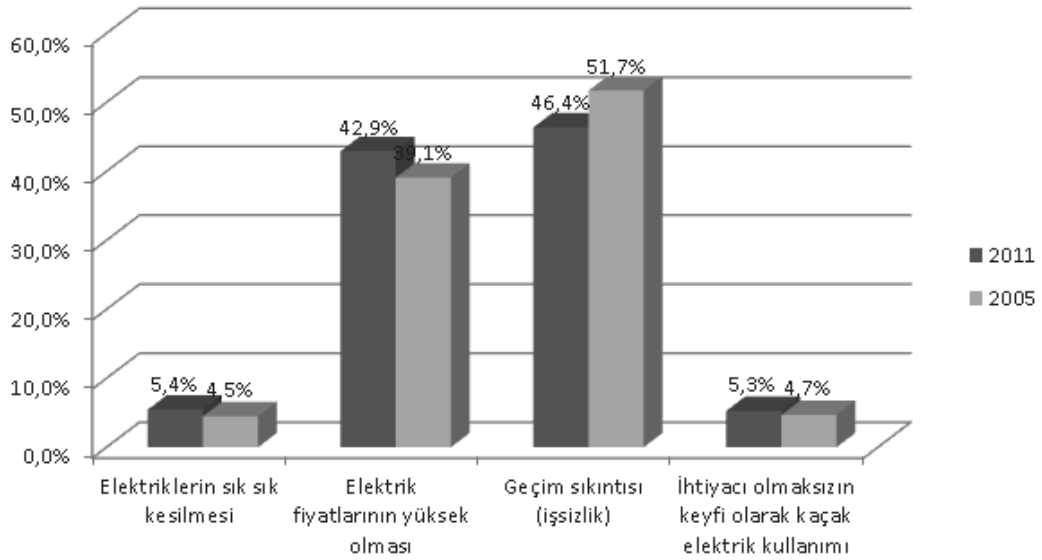

Şekil 22. 7. soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması[1].

Anketin sekizinci sorusunda deneklere, “Sizce, kaçak elektrik kullanımının sebebi nedir” sorusu sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 23’de gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 24’de karşılaştırılmıştır. Temel olarak ortaya çıkan iki unsurun, geçim sıkıntısı(%46) ve elektrik fiyatlarının yüksekliği (%43) olduğu görülmektedir. 2005 yılı sonuçlarıyla karşılaştırdığımızda da, bu eğilim aynen korunmaktadır.

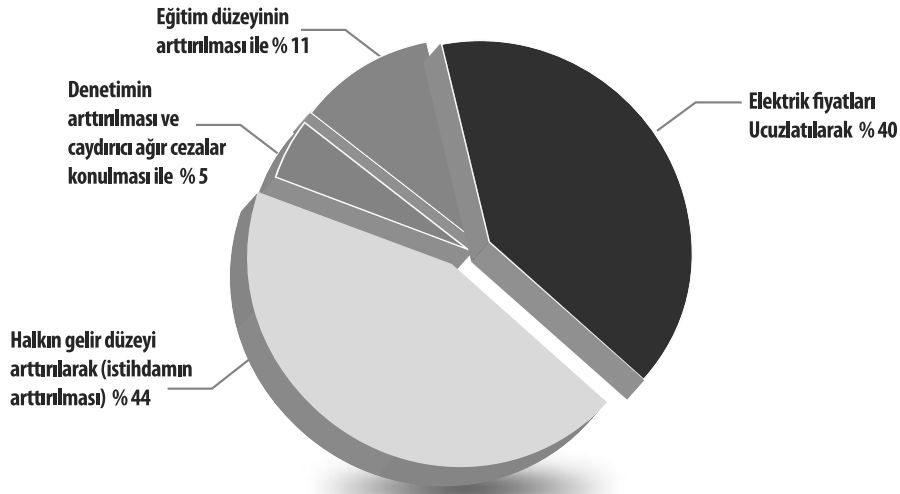

Şekil 23. Anketin 8. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

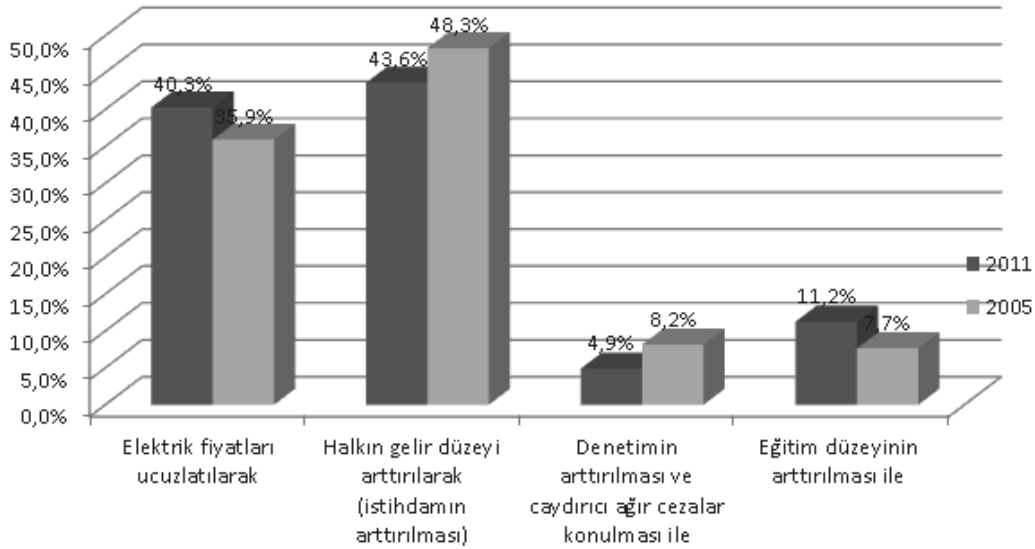

Şekil 24. 8. soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması[1].

Anketin dokuzuncu sorusunda deneklere, “sizce, kaçak elektrik kullanımı nasıl ortadan kaldırılır” sorusu sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 25’de gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 26’da karşılaştırılmıştır. Temel sorunu elektrik fiyatlarının pahalılığı ve işsizlik olarak gören halkın, çözümü de bu noktalarda gördüğünü söylenebilir. Elektrik fiyatlarının ucuzlatılması ve halkın gelir düzeyinin artırılmasının, bu sorunun anahtarı olacağı görülmektedir.

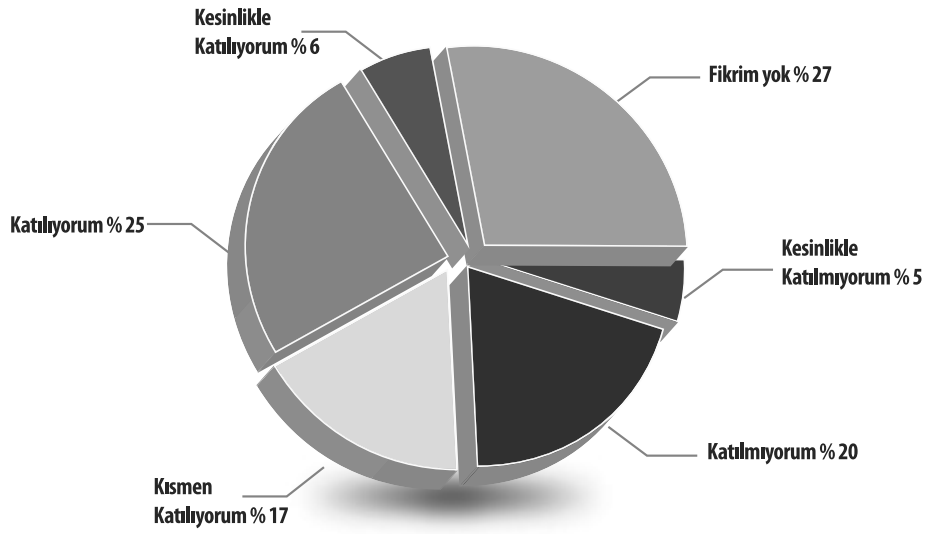

Şekil 25. Anketin 9. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

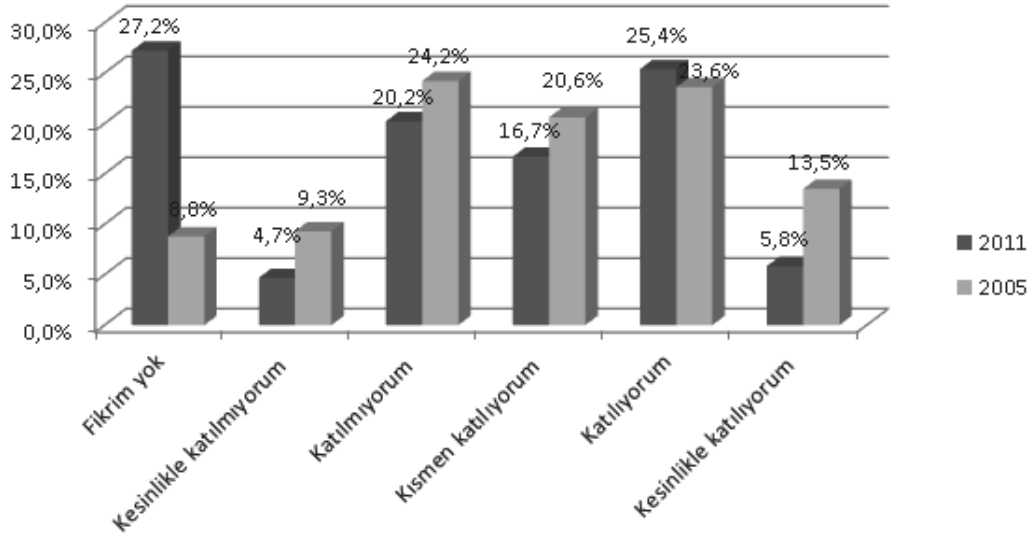

Şekil 26. 9. soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması[1].

Anketin onuncu sorusunda deneklere, “Evinizin elektrik tesisatı yeterli ve güvenlidir” yargısına katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 27’de gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 28’de karşılaştırılmıştır. Verilen cevaplara bakıldığında zaman, yüzde 30’a yakın bir kısmın elektrik tesisatına güvendiği, yüzde 25’lik bir kısmının ise güvenmediği sonucu ortaya çıkıyor. Cevaplarda en büyük oranın %27 ile fikri olmayanlar olarak gözükmektedir. 2005 yılındaki sonuçlarla karşılaştırdığımızda, benzer sonuçlar gözlenmektedir.

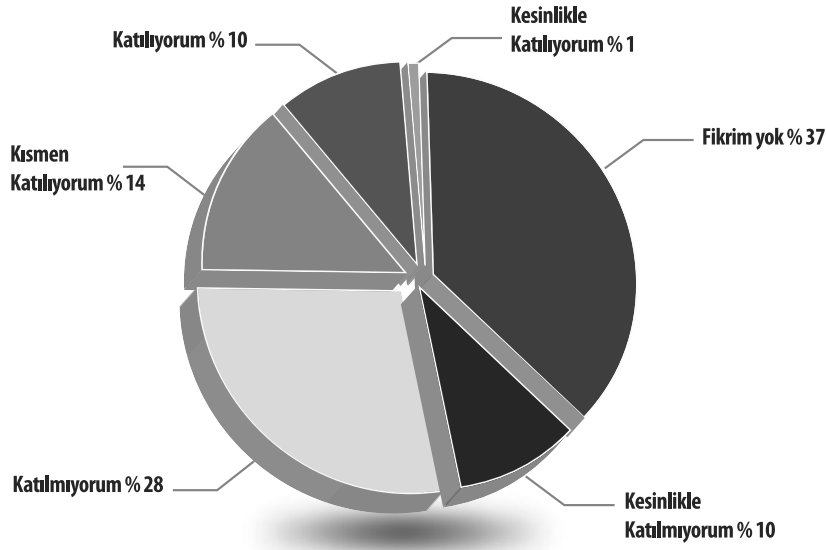

Şekil 27. Anketin 10. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

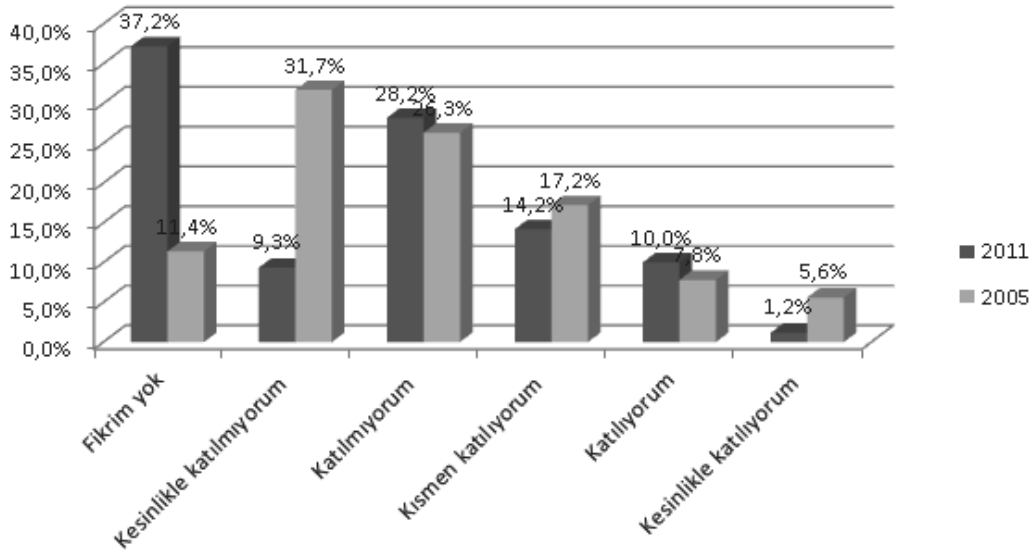

Şekil 28. 10. soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması[1].

Anketin on birinci sorusunda deneklere, “Mahallenizin elektrik tesisatı yeterli ve güvenlidir” yargısına katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 29’de gösterilmiştir. Aynı soruya 2005 yılında verilen cevapların dağılımı ile 2011 yılında yapılan anketin sonuçları Şekil 30’da karşılaştırılmıştır. Yanıtlar incelendiğinde en büyük oranın %37 ile fikri olmayanlara ait olduğu görülmektedir. Deneklerin %38’lik kısmı ise mahallelerinin elektrik tesisatına güvenmediklerini belirtmişlerdir. Ankete katılanlar evlerinin elektrik tesisatına kısmen güvenirken, mahallenin elektrik tesisatının yeterli ve güvenli olmadığına daha çok inanmaktadır.

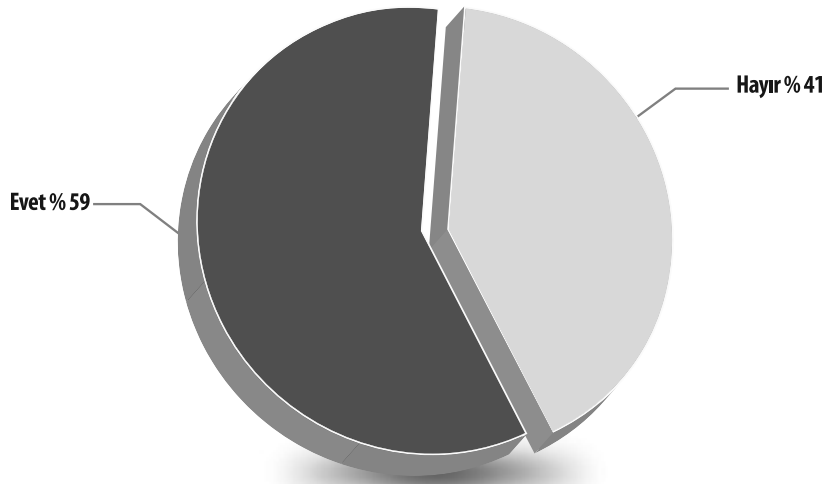

Şekil 29. Anketin 11. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

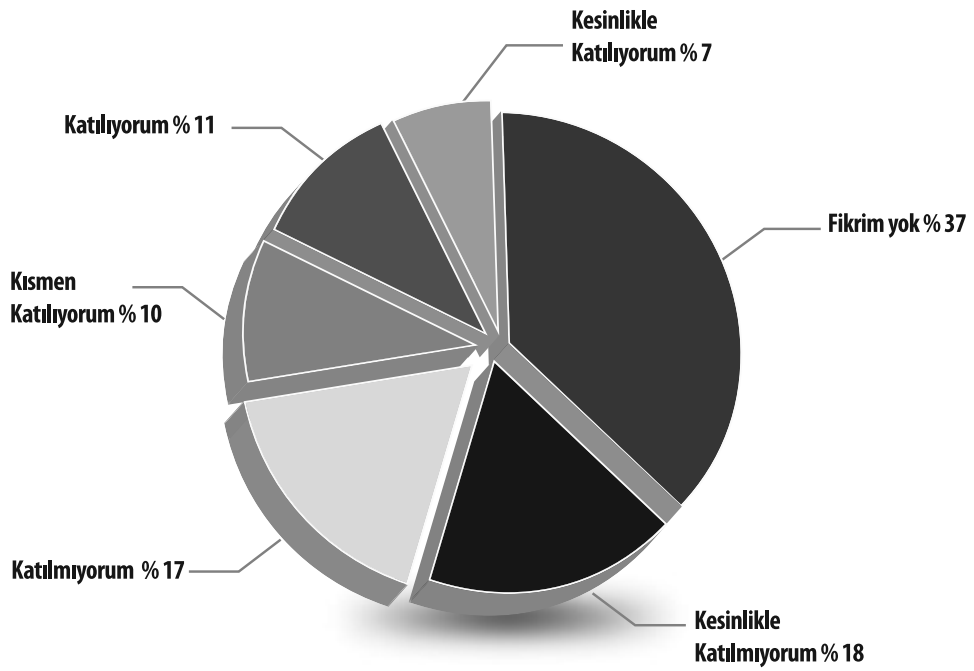

Şekil 30. 11. soru için 2005 ve 2011 yılı yanıtlarının karşılaştırılması[1].

2005 yılında yapılan ankette bulunmayan ancak elektrik sektöründeki güncel bazı konular ile ilgili sorular yapılan ankette sorulmuştur. Bu konulardan biri nükleer enerji konusudur. Anketin on ikinci sorusunda deneklere, “nükleer enerji nedir, biliyor musunuz” sorusu sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 31’de gösterilmiştir. Sonuçlardan deneklerin %41’inin nükleer enerjinin ne olduğunu bilmediği tespit edilmiştir. Anketin on üçüncü sorusunda deneklere, “Türkiye’de nükleer enerjiyle elektrik üretilmelidir” yargısına katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 32’de gösterilmiştir. Yanıtlar incelendiğinde en büyük oranın %37 ile fikri olmayanlara ait olduğunu görmekteyiz. Bu doğal bir sonuçtur. Çünkü aynı orana yakın kişi nükleer enerjinin ne olduğunu bilmemektedir. Deneklerin %35’i Türkiye’de nükleer enerji ile elektrik üretilmesine sıcak bakmazken, %18’i bu üretimi olumlu karşılamaktadır. %10’luk kısım ise kararsız bölgede ele alınabilir.

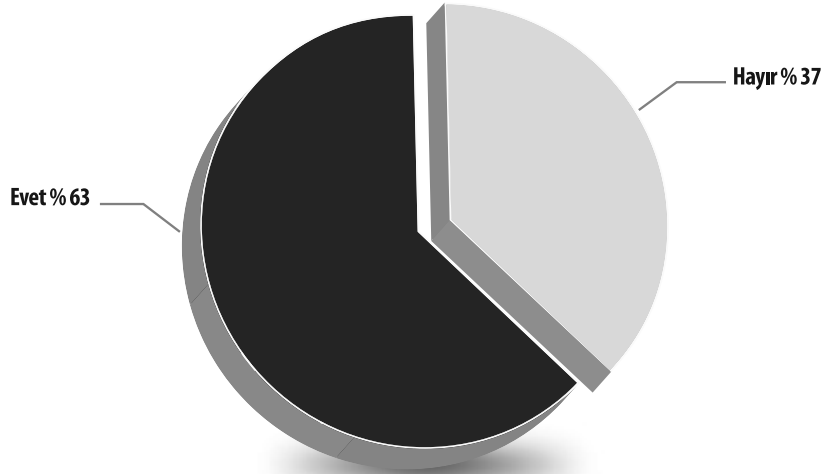

Şekil 31. Anketin 12. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

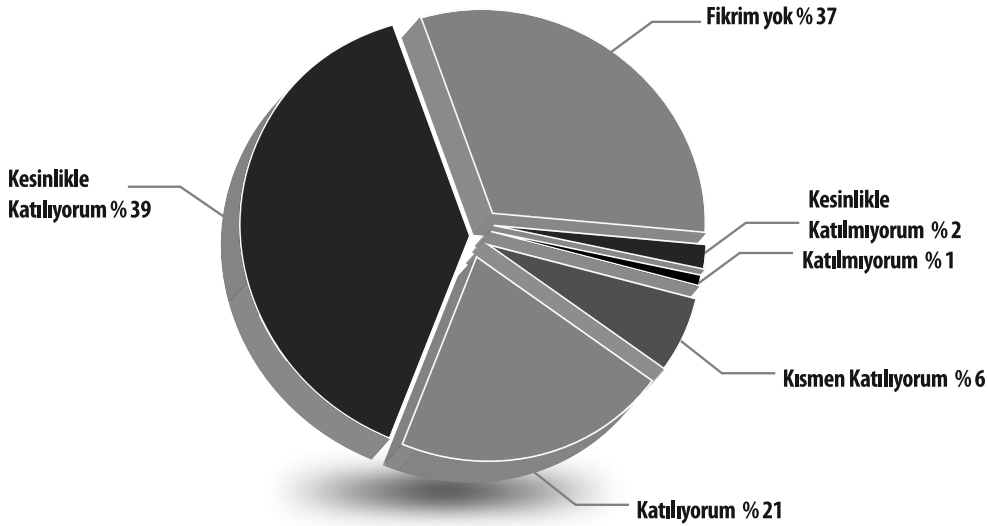
Şekil 32. Anketin 13. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı[1].

Anketin on dördüncü sorusunda deneklere, “yenilenebilir enerji kaynakları enerji nedir, biliyor musunuz” sorusu sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 33’de gösterilmiştir. Deneklerin %37’si bu tür kaynakları bilmediğini beyan etmiştir.

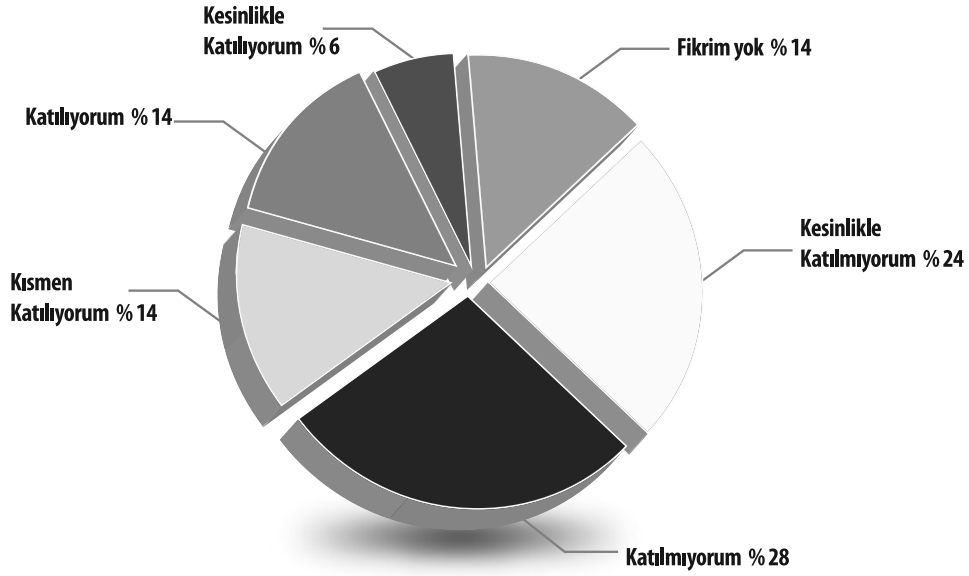
Şekil 33. Anketin 14. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

Anketin on beşinci sorusunda deneklere, “Türkiye’de yenilenebilir enerji kaynaklarından daha çok enerji üretilmelidir” yargısına katılıp katılmadıklarını sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 34’de gösterilmiştir. Deneklerin %60’ı bu yargıyı desteklerken, sadece %3’ü bu yargıyı desteklememektedir.

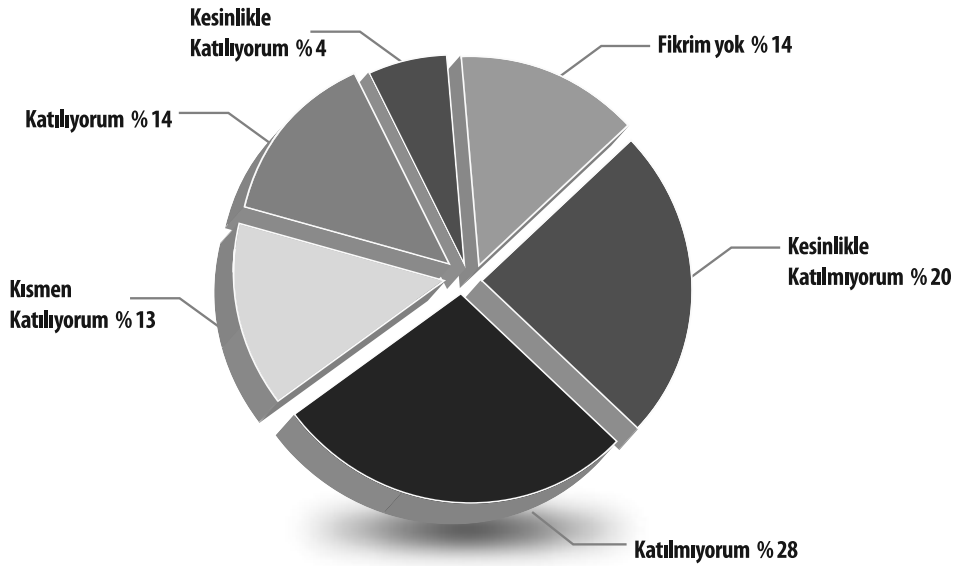
Şekil 34. Anketin 15. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı[1].

Anket kapsamında elektrik dağıtım işlerinin özelleştirilmesi konusunda halkın görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Diyarbakır İli elektrik dağıtım şirketi olan Dicle EDAŞ özelleştirme ihalesi yapılan ancak devri tamamlanmamış bir işletmedir. Özelleştirme sürecini yaşamayan kişilerin bu konudaki yaklaşımları anket aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda anketin on altıncı sorusunda deneklere, “elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesiyle daha iyi ve kaliteli hizmet alımı mümkün olacaktır” yargısına katılıp katılmadıklarını sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 35’de gösterilmiştir. Yanıtların dağılımı incelendiğinde özelleştirme yanlılarının yüzde 20, karşıtlarının yüzde 52 oranında olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

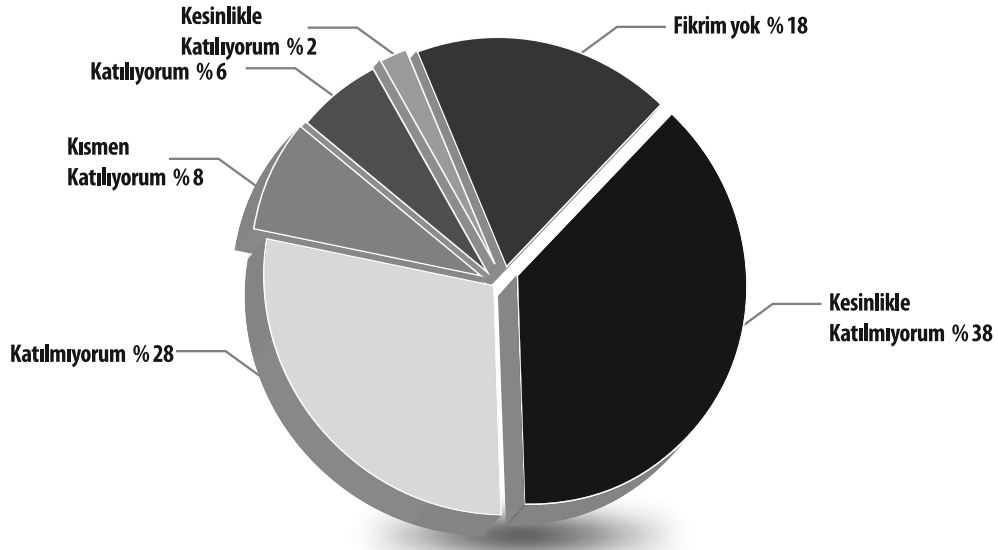
Şekil 35. Anketin 16. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

Anketin on yedinci sorusunda deneklere, “özeleştirilen elektrik dağıtım şirketleri altyapıya daha çok yatırım yaparlar” yargısına katılıp katılmadıklarını sorulmuştur. Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 36’da gösterilmiştir. Deneklerin %48’lik bu yargıya olumsuz bakarken, %18’lik kısım bu yargıya olumlu yaklaşmaktadır. Bu da deneklerin yarısına yakınının özelleştirme ile ilgili olumlu yargıya sahip olmadıklarının göstergesidir.

Şekil 36. Anketin 17. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

Anketin son sorusunda deneklere, “elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesiyle elektrik fiyatları ucuzlayacaktır” yargısına katılıp katılmadıkları sorulmuştur. . Bu soruya ilişkin cevapların dağılımları Şekil 37’de gösterilmiştir. Deneklerin bu yargıya olumsuz bakma oranı (%66) önceki sorulara göre artmıştır. Bu sonuç, özelleştirme sonucunda, elektrik fiyatlarının ucuzlamayacağına olan inancın kuvvetli olduğu gözlenebilmektedir.

Şekil 37. Anketin 18. Sorusuna Verilen Yanıtların Dağılımı.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yapılan anket ile Diyarbakır ilinde halkın elektrik tüketim alışkanlıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında halkın elektrik sorunları, elektrik enerjisi üretim ve dağıtımı ile ilgili görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Karar vericilerin enerji politikalarını belirlerken halkın konu ile ilgili görüşlerini bilmeleri ve bu görüşleri değerlendirmeleri, politikaların benimsenmesi ve sahiplenilmesi açısından son derece önemlidir. Zira halk tarafından benimsenmeyen ve sahip çıkılmayan politikaların başarıya ulaşma şansı oldukça azdır. Bu nedenle yapılan anket çalışması benzeri çalışmalar oldukça önemlidir. Anket çalışması sonucunda elde edilen bulgular kısaca aşağıda sıralanmıştır.

Anketten elde edilen sonuçlarda gelir, eğitim düzeyi ile internet kullanımı arasında doğru bir orantı mevcut olduğu görülmüştür. Ayrıca, elektrik kullanımı arttıkça cep telefonu kullanımı da arttığı tespit edilmiştir. Bu durum halkın gelir düzeyi ile uyumludur.

Anket sonucunda alınan veriler yardımıyla, Diyarbakır ilinde aylık ortalama elektrik tüketimin 250 kWh olduğu tespit edilmiştir. Halkın gelir seviyesi ve elektrik fiyatları göz önüne alındığında bu kullanıma karşılık düşen tutarın düşük gelirli ailelerin bütçelerinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Anket sonuçlarından elektrik kesintileri ve kalitesini değerlendirildiğinde, 2005 yılına göre, 2011 yılı sonuçlarında nispeten iyileşme olduğunu; ancak, kalite değerlerinin olması gerekenden oldukça uzakta olduğu görülmektedir [2]. Halkın kentte kaçak elektrik kullanımına inanmaları gözlenmekle beraber, bu inancın 2005 yılına göre azaldığı gözlenmektedir. Deneklerin %29'unun kaçak elektrik kullanımını kısmen doğru bulmaları üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Diğer sorulara verilen yanıtlar göz önüne alındığında, geçim sıkıntısı, alt yapı hizmetlerinin yetersizliği gibi nedenler kullanıcıları bu yargının doğru olduğunu düşünmelerine itmektedir. Kent halkı, kaçak elektrik kullanımının sebebi olarak, geçim sıkıntısını, elektrik fiyatlarının yüksekliğini görmektedir. Yine bu sorunun ortadan kaldırılması için, halkın gelir düzeyinin artırılması ve elektrik fiyatlarının azaltılması çözüm olarak öngörülmektedir.

Ankete katılanların çoğunluğu nükleer enerjiyle elektrik üretilmesini uygun bulmamakla beraber, halkın 3'te 1'inden fazlasının konuyla ilgili bir fikrinin olmadığı gözükmemektedir. Halkın konuyla ilgili bilgisinin artırılması gerekmektedir. Konuyla ilgili bilgisi olanların çoğunluğunun nükleer enerji ile elektrik üretimini doğru bulmadığı düşünüldüğünde karar vericilerin bu konuyu yeniden ele almaları gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yine Türkiye'de yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretiminin, halkın büyük çoğunluğu tarafından istendiği görülmektedir; ancak, bu konu hakkında da halkın bilgilendirilmeye ihtiyacı olduğunu gözlemlenmektedir.

Anket sonuçlarından Halkın, özelleştirmeyi istemediği ve özelleştirme sonucunda daha iyi hizmet alamayacaklarını düşündükleri de belirgin olarak görülmektedir. Bu durum da enerji politikaları açısından ele alınması gereken bir durumdur. Bu güne dek yapılan özelleştirme çalışmalarında halkın konu ile ilgili fikri merak edilmemiş ve bu fikir karar alma mekanizmalarında değerlendirilmemiştir. Yapılan çalışmaya benzer çalışmaların yaygınlaştırılmasıyla halkın konu hakkındaki görüşlerinin öğrenilmesi ve buna göre kararlar alınması başarı için gerekli bir unsurdur.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada anketleri gerçekleştiren Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü öğrencisi EMO Genç üyelerine teşekkür ederiz. Yaptıkları çok değerli ve yoğun bir çalışma sonucu bu sonuçların elde edilmesi mümkün olmuştur. Ayrıca, çalışmaların değerlendirilmesi sırasında istatistiksel analizleri için Dicle Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Rojan Arca'ya da teşekkürü bir borç biliriz.

KAYNAKLAR

[1] M.Nedim Tüzün, "Güneydoğu Anadolu Bölgesi Genel Enerji Sorunları Ve Diyarbakır İli Elektrik Sorunlarını Tespit Etme Anket Sonuçları", Güneydoğu Anadolu Enerji Forumu 2005, Diyarbakır

[2] Bilal Gümüş "Elektrik Enerjisinde Kalite Kavramı ve Enerji Sorunları Çözümünde Örnek Planlama Yaklaşımı", Güneydoğu Anadolu Enerji Forumu 2005, Diyarbakır.

Bilal Gümüş (Özgeçmiş): 1971 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk orta ve lise öğrenimini Diyarbakır'da yaptı. 1992 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik Elektronik Fakültesi Elektrik Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. 1992-1994 yılları arasında DSİ 17. Bölge Müdürlüğü'nde Barajlar ve HES ile Elektromekanik Techizat Şube Müdürlüklerinde mühendis olarak görev yaptı. 1994 yılında Dicle Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü'nde öğretim elemanı olarak çalışmaya başladı. Sırasıyla 1997 yılında yüksek lisans ve 2004 yılında doktora eğitimini tamamladı. 2005 yılından bu yana Dicle Üniversitesi Mühendislik fakültesi Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi 12,13,14,15. dönemlerinde yönetim kurulu üyeliklerinde ve odanın çeşitli komisyonlarında görev yaptı. Halen 16. dönem yedek yönetim kurulu üyesi olup, EMO Enerji Çalışma Grubu, MİSEM Komisyonu, Elektrikli Taşıtlar Çalışma Grubu üyeliklerini yürütmektedir.

1. OTURUM

MEZOPOTAMYA ENERJİ FORUMU 2011

21-22 Ekim 2011 | DİYARBAKIR

BÖLGENİN ENERJİ POTANSİYELİ VE BÖLGEDE ENERJİYE ULAŞIM

Oturum Başkanı: Tarık ÖDEN

Nevzat DOĞAN

Savaş BÜTÜN

M. Nedim TÜZÜN

Hasan KILIÇ

EMO Bilişim Komisyonu Başkanı

EÜAŞ Karakaya HES Üretim Müdürü

TPAO Batman Bölge Müdürlüğü Üretim Müdürü

EMO Diyarbakır Şubesi Enerji Komisyonu Başkanı

DSİ 10. Bölge Müdür Yardımcısı

TÜRKİYE VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NİN ENERJİ ÜRETİM POTANSİYELİ

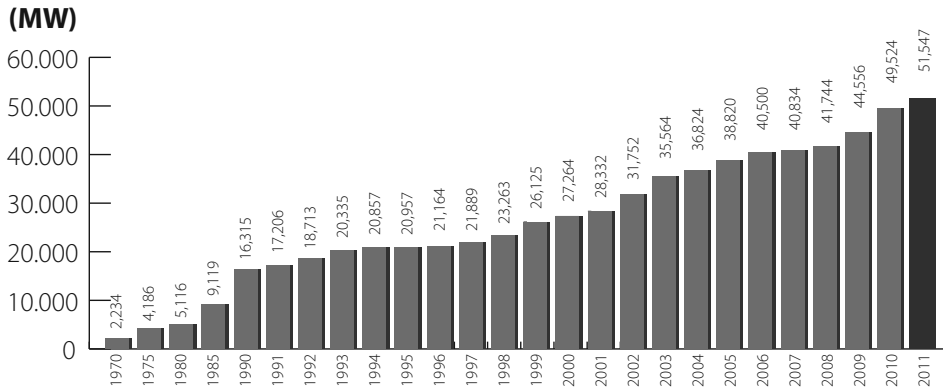
NEVZAT DOĞAN

EÜAŞ Karakaya HES Üretim Müdürü

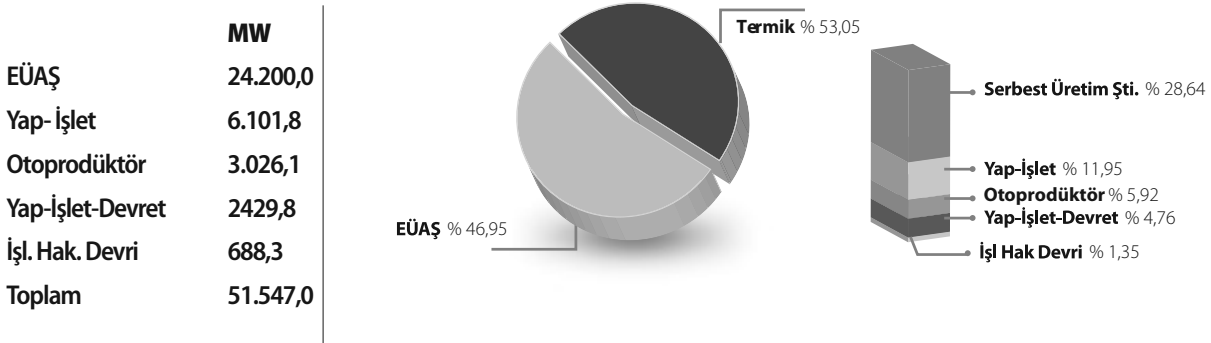
Giriş:

EÜAŞ, 5.6 milyar TL sermayeye sahip bünyesinde 11 bin 524 personel çalıştıran, kamuya ait elektrik iletim santrallerini işleten bir anonim şirkettir. Sermayesi, personel sayısı 11 bin 524'tür. Görevleri, kamuya ait olan termik ve hidrolik santrallerin işletilmesi, bakım-onarım ve rehabilitasyonu, malzeme yönetimi ve tedariki ve bakanlar Kurulunca görev verilmesi halinde yeni elektrik üretim tesisleri kurulması şeklinde sıralanabilir. EÜAŞ, genelde taşra birimlerinden oluşmaktadır. Bunlar, 18 adet termik santral işletme müdürlüğü, 23 adet hidroelektrik santral işletme müdürlüğü, Afşin Elbistan Linyitleri İşletme Müdürlüğü, Teknik Kontrol ve Laboratuvar İşletme Müdürlüğü, Test Müdürlüğü, 3 adet tesis müdürlüğü ve Kumburgaz Eğitim Merkezi Müdürlüğü şeklinde sıralanır.

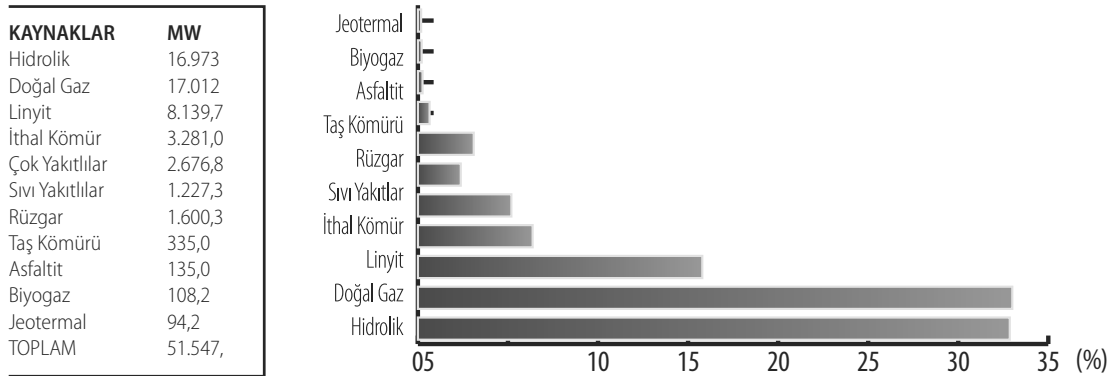
Şekil 1: Türkiye Kurulu Güç Gelişimi 1970 – Eylül 2011

Grafikten Türkiye'de bulunan elektrik üretim tesislerinin gücünün 40 yılda yaklaşık 22 kat arttığı görülmektedir.

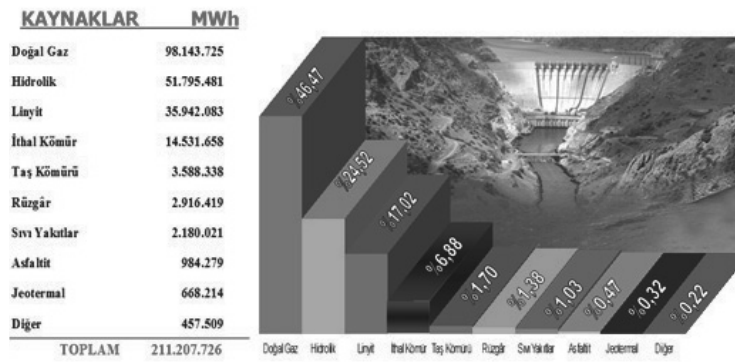
Şekil 2: 2011 / Eylül Sonu Türkiye Kurulu Gücünün Kuruluşlara Dağılımı

2011 Eylül sonu itibarıyla Türkiye kurulu gücünün kuruluşlara dağılımı görüleceği gibi, Türkiye'deki üretim santrallerinin yüzde 47'si kamuya, geri kalanı özel kuruluşlara aittir.

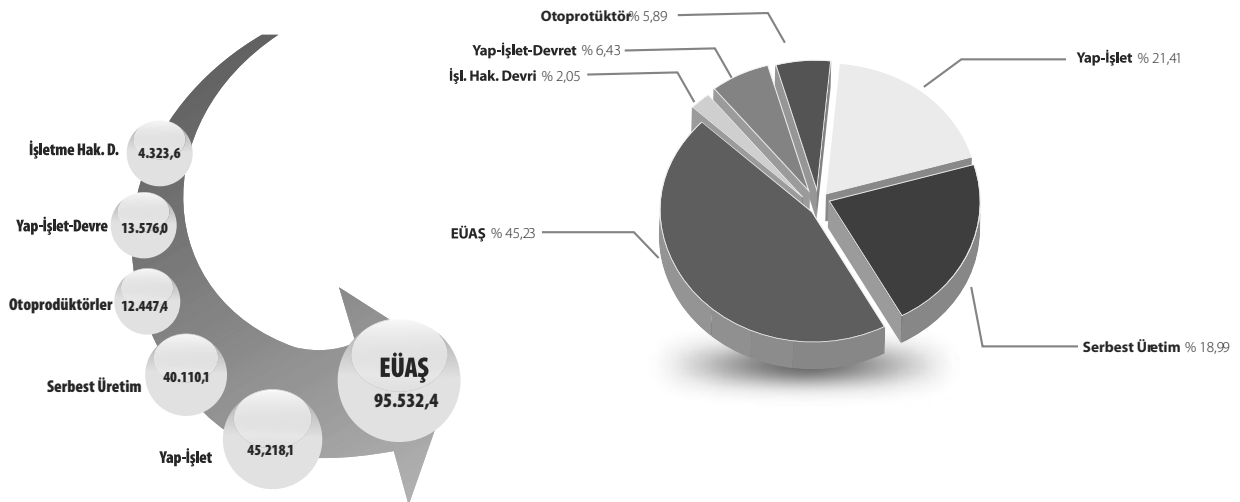
Şekil 3: Türkiye Kurulu Gücünün Kaynaklara Dağılımı (09/2011)

Türkiye'deki kurulu güçlerinin yüzde 33'ü hidrolikten, yüzde 33'ü doğalgazdan, geri kalan yüzde 4'ü ise linyit, ithal kömür, rüzgar, güneş, asfaltit ve jeotermal, diğer kaynaklardan oluştuğu kabul edilmektedir.

Şekil 4: Türkiye Elektrik Üretiminin Kaynaklara Dağılımı 2010

Türkiye elektrik üretiminin 2010 yılı sonu itibarıyla kaynaklara göre dağılımında dikkat çekici husus, toplam üretimin yüzde 46,5'i doğalgaz santrallerinden üretilmesidir.

Şekil 5: 2010 Türkiye Elektrik Üretiminin Kuruluşlara Dağılımı (GWh)

Tablo 1. Türkiye'deki elektrik üretiminin kaynaklara ve üreticilere göre dağılımı.

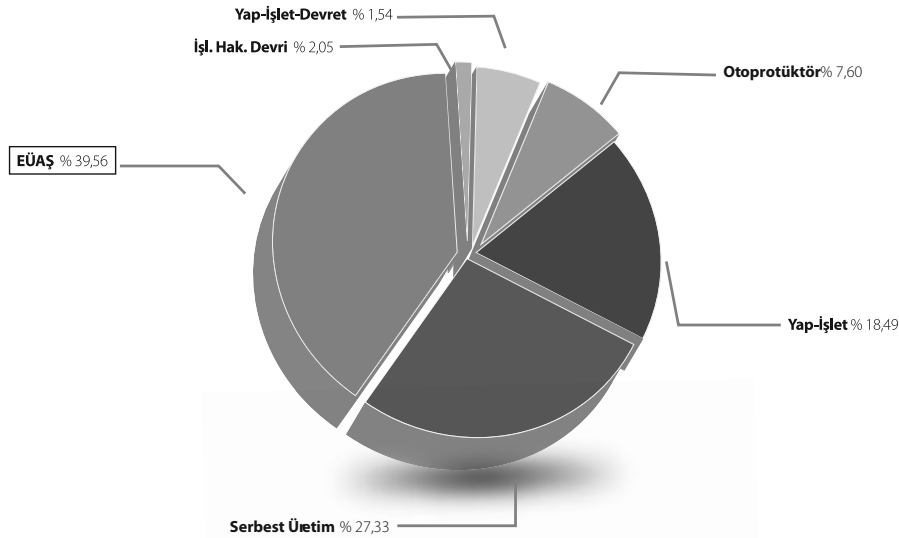
KURULUŞLAR	TERMİK		HİDROLİK		RÜZGAR		TOPLAM
	ÜRETİM M W h	KATKI %	ÜRETİM M W h	KATKI %	ÜRETİM M W h	KATKI %	ÜRETİM M W h
EÜAŞ SANT	44.250.302	16,59	40.539.671	15,20	-	-	84.789.973
EÜAŞ'A BAĞLI SANTRAL	20.748.237	7,77	-	-	-	-	20.738.247
EÜAŞ + Bağlı Ort. Üretim İmkani	64.988.549	24,36	40.539.671	15,20	-	-	105.528.220
Serbest Üretim	56.420.868	21,15	12.170.191	4,56	4,306,355	1,61	72.897.414
Yap-İşlet	49.312.811	18,49		0,00	0	-	49.312.811
Otoproduktör	19.223.959	7,21	1.038.155	0,39	0	-	20.262.113
Yap-İşlet-Devret	10.714.087	4,02	3.887.268	1,46	52,500	0,02	14.653.855
İşl. Hak. Devri	4.116.530	1,54	-	-	-	-	4.116.530
Mobil	0	0,00	-	-	-	-	0
TÜRKİYE ÜRETİM İMKANI TOPLAMI	204.776.805	76,76	57.635.285	21,60	4.358.855	1,63	266.770.945
TÜRKİYE TALEBİ							219.478.502

DIŞ ALIM- GÜRCİSTAN, BULGARİSTAN, TÜRKMENİSTAN (İRAN) 84.000

DIŞ SATIM- IRAK, GÜRCİSTAN, NAHCİVAN, (AZERBAYCAN), SURİYE 1.200.000

TÜRKİYE TÜKETİMİNE SUNULABİLECEK ENERJİ 265.654.945

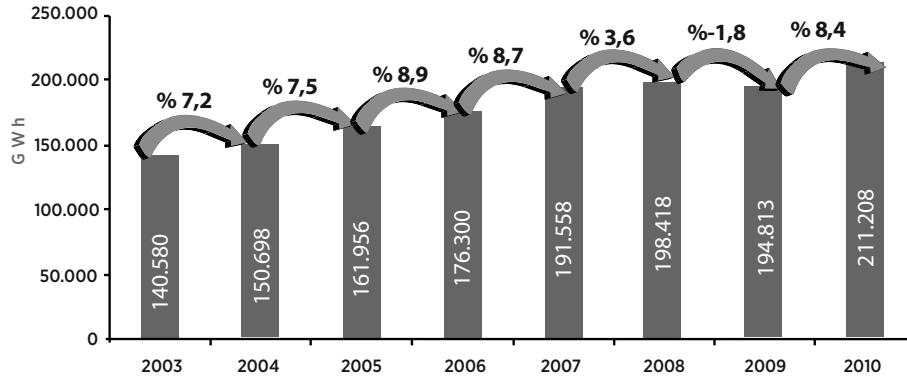
ÜRETİM YEDEĞİ 46.176.442

Şekil 6: 2011 Türkiye Elektrik Üretim Programının Kuruluşlara Dağılımı

2010 yılı için Türkiye'nin enerji talebi 211 GWh iken 2011 yılı için bu durum 219 GWh olarak hesaplanmıştır.

EÜAŞ'ın toplam 24.200 MWh olan kurulu gücünün 11.639 MWh'lik kısmı hidrolik, 7. 461 MWh'lik kısmı linyit, 4.118 MWh'lik kısmı doğalgaz, sıvı yakıt ve taşkömürü kaynaklarından sağlanmaktadır.

Şekil 7: Türkiye Elektrik Üretimi Gelişimi

Son 8 yıllık elektrik üretimindeki gelişim göz önüne alındığında, 2003 yılında 149 GWh olan üretimin, 2010 yılı sonu itibarıyla 211 GWh'e çıktığı, yani yüzde 50 artışı görülmektedir.

2010 yılında Türkiye elektrik üretimi bir önceki yıla göre yüzde 7.9 artarak, 210.2 milyar kWh olarak gerçekleşmiştir. Kamu sektörü bu üretimde yüzde 45.4'lük paya sahiptir. Geri kalan yüzde 54.5'lik üretim ise özel sektör tarafından karşılanmaktadır. Artan elektrik talebini karşılamak üzere, 2020 yılına kadar olan dönemde, Eylül 2011 itibarıyla 51 bin 547 megavat olan mevcut kurulu gücün, düşük senaryoya göre yaklaşık 80 GWh'e çıkartılması gerekmektedir. Yüksek senaryoya göre ise üretim merkezlerimizin, 96 GWh'e çıkması yani yaklaşık %80 artması gerekmektedir.

Üretim planlamasına göre 120 milyar kWh olan linyit ve 130 milyar kWh olan hidrolik kaynaklarımızın tamamı elektrik üretiminde kullanılsa bile, 2019 yılında yüksek senaryodaki 389,9 milyar kWh'lık talep karşılanamamaktadır.

Bu nedenle yerli linyitler ve hidrolik kaynakların yanı sıra; enerji kaynakları çeşitlendirilerek nükleer ve yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı yatırımlara hız verilmelidir.

2019 yılındaki talebin karşılanabilmesi için her yıl 3-4 bin MW'lık bir ilave kapasite yaratmak için 4-5 milyar dolarlık yatırım yapılması gerekmektedir.

18 Mayıs 2009'da yayınlanan Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesine göre 2020 ortaya çıkabilecek kötü durumla karşılaşmamak yapılan programda aşağıdaki hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler;

- Yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimi içindeki payının en az %30'a çıkarılması,
- Rüzgar kurulu gücü ⇨ 20.000 MW
- Jeotermal kurulu gücü ⇨ 600 MW
- Güneş enerjisi potansiyelinin elektrik üretiminde azami ölçüde değerlendirilmesi, bu amaçla 5346 sayılı kanunda değişiklikler yapılması
- 2020 yılına kadar Nükleer Santrallerin elektrik üretimi içindeki payının en az %5'e çıkarılması,
- 2023 yılına kadar tüm hidrolik, linyit ve taş kömürü potansiyelinin elektrik üretiminde kullanılması,
- Doğal Gazın payının %30'un altına düşürülmesi,
- Arz güvenliği dikkate alınarak kaliteli ithal kömüre dayalı santrallerin kurulması şeklinde sıralanmaktadır.

GAP projesi kapsamında bugün üretilen yıllık 20,4 Milyar kWh ve gelecekte tamamlanacak olan projelerle birlikte üretilen toplam 27 Milyar kWh hidroelektrik enerji ile ülkemiz hidroelektrik potansiyel üretimi olan 127,3 milyar kWh içerisinde % 21 oranını karşılayacaktır.

GAP MEVCUT HİDROELEKTRİK POTANSİYELİ

GAP bölgesindeki mevcut hidroelektrik santraller, potansiyelleri ve üretimlerine bakıldığında 5.521 MW kurulu gücün var olduğu ve GAP bölgesinde yıllık üretimin 23.523 kWh olduğu görülmektedir.

Tablo2 : GAP bölgesindeki mevcut hidroelektrik santraller, potansiyelleri ve üretimlerine

Barajın Adı	Yeri		Enerji Faydası	
	Akarsu	İli	Güç (MW)	Yıllık Üretim (Milyon kWh)
ATATÜRK	Fırat	Şanlıurfa	2400	8900
KARAKAYA	Fırat	Diyarbakır	1800	7354
BİRECİK	Fırat	Şanlıurfa	672	2518
BATMAN	Dicle	Batman	198	483
DİCLE	Dicle	Diyarbakır	110	298
KRAL KIZI	Dicle	Diyarbakır	94,5	146
ÇAĞ ÇAĞ	Dicle	Mardin	14,5	40
BOTAN	Dicle	Siirt	1,6	7
KARKAMIŞ	Fırat	Gaziantep	180	652
ULUDERE		Şırnak	0,6	1,2
BESNİ	Fırat	Adıyaman	0,3	0,6
ŞANLIURFA	Fırat	Şanlıurfa	50	124
Toplam			5,521,5	20,532,8

Tablo 3: Enerji üretiminde Türkiye-GAP karşılaştırması

Yıl	Türkiye					GAP	GAP/Türkiye	
	Termik	Hidrolik	Rüzgar	Jeotermal	Toplam	Hidrolik	Hidrolik (%)	Toplam (%)
1995	52,6	32,0			84,6	16,1	50,0	19,0
1996	54,5	40,4			94,9	19,3	48,0	20,0
1997	63,3	39,8			103,1	19,4	48,7	18,8
1998	68,7	42,2			110,9	20,1	47,5	18,0
1999	81,8	34,6			116,4	14,8	42,7	12,7
2000	94,2	30,9			125,1	12,1	39,2	9,7
2001	99,0	24,0			123,0	11,5	47,9	9,3
2002	95,4	33,7			129,1	12,4	36,8	9,6
2003	104,8	35,3	0,06		140,1	15,3	43,3	10,9
2004	104,0	46,1	0,06		234,0	22,4	48,7	14,8
2005	121,9	39,6	0,06		161,5	18,7	47,2	11,6
2006	131,4	44,2	0,13		175,7	21,4	48,5	12,2
2007	155,0	35,8	0,36		191,6	18,2	51,0	9,5
2008	164,3	33,3	0,79		198,39	15,6	47,0	7,8
2009	156,2	35,9	1,48	0,45	194,06	12,1	33,7	6,2

Kaynak: Teiaş Genel Müdürlüğü 2009 Sonu

Türkiye üretimiyle GAP karşılaştırılması yapıldığında 1995 yılında Türkiye'deki hidrolik santrallerin üretiminin yüzde 50'sinin GAP'tan karşılandığı, 2009 yılında ise bu oranın 33,7'ye düştüğü görülmektedir.

GAP KÖMÜR POTANSİYELİ

Şırnak Silopi Akışkan Yataklı Termik Santrali

Şırnak ili Silopi ilçesi civarındaki asfaltit rezervlerinin enerji üretiminde değerlendirilmesi amacı ile yapılan araştırmalar sonucunda 10.355.000 ton rezerv olduğu tespit edilmiştir. Asfaltit alt ısı değeri 5000 kcal/kg olup 100 MW'lık santralin yıllık yakıt tüketimi 273.000 tondur. Maden ruhsatı Park şirketine devredilmiş olup şirket santral yapımını tamamlamıştır.

Türkiye'nin asfaltit rezervleri, Siirt İli'nde, Silopi ve Şırnak civarında toplanmıştır. TKİ Kurumuna ait sahalarda 80 milyon ton rezerv bulunmaktadır. Bu miktar rezervlerinin ekonomik olarak yalnızca % 10'u dahi işletilebilse gelecek on yıllarda talebi karşılamaya yeterli olacağı tahmin edilmektedir.

Günümüzde asfaltitler boya, vernik, otomobil lastiği, matbaa mürekkebi, genleştirilmiş kauçuk, zemin karoları, su geçirmez kablolar, paslanmayı önleyici örtü boyları yapımında kullanılmaktadır. Kalorisi yüksek, işlenildiğinde gaz elde edilebilen, külünde nadir mineraller bulunan asfaltitin ısınmada kullanımının azaltılması, endüstriyel maddeler üretiminde kullanılması teşvik edilmelidir.

Bingöl-Karlıova ve Adıyaman-Gölbaşı mevkieleinde Termik santralda kullanmaya uygun kömür sahaları bulunmaktadır. Bu sebepten dolayı özel sektöre özendirici imkanlar sağlanmasıyla bölgeye çekilmesi sağlanabilir ve bu kömürden gelişmiş Termik Santraller kurularak faydalanılabilir.

Adıyaman Gölbaşı Termik Santrali

Adıyaman ili Gölbaşı ilçesi kömür havzasındaki alt ısı değeri 1385 kcal/kg olan 50 milyon ton linyit kömür rezervinin enerji üretiminde değerlendirilmesi için 1997 yılında fizibilite raporu hazırlanmıştır.

Fizibiliteye göre santral gücü 150 MW olarak seçilmiştir. Sahanın maden ruhsatı özel şirket elindedir.

Bingöl-Karlıova Linyit Sahası

Bu bölgede TKİ'ye ait 2 adet kömür sahası vardır. Termik santrale yönelik projelendirmesi yapılan saha, kalınlığı 350-400 m ye ulaşan kömürlü seride iki kömür damarı yer alır. Proje kapsamında üretilecek kömürün tamamı termik santralda değerlendirilebilecek özelliktedir. Üretilecek kömürün ortalama nem oranı %47, kalori değeri ise 1460 Kcal/kg'dır. Sahada işletilebilir rezervin üretim kapasitesi 100 MW gücündeki santrali en az 25-30 yıl süreyle beslemeye yetecek miktarda olduğunu ortaya koymaktadır. Sahanın açık ve yer altı görünür rezervi 88.662.000 tondur.

Afşin-Elbistan Kömür Havzası

Afşin-Elbistan Kömür Havzası'nda görünür toplam rezerv 4,4 milyar ton olarak saptanmıştır. Ayrıca Türkiye'nin kesinleşen toplam linyit rezervi 11,7 Milyar ton olarak belirlenmiştir. Böylece Türkiye toplam Linyit rezervinin yaklaşık %38'inin Afşin-Elbistan Kömür Havzasında bulunduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan havzanın toplam termik potansiyeli 11.000 MW (30 yıl) olarak hesaplanmıştır. Havzada A Termik Santralinde 1355 MW ve B Termik Santralinde 1440 MW olmak üzere toplam kurulu güç 2795 MW kadardır. Böylece havzada değerlendirmeyi bekleyen Termik Santral potansiyeli 8000 MW olarak saptanır.

Şekil 8: Afşin Elbistan Kömür Havzası

GAPJEOTERMAL KAYNAKLAR

Güneydoğu Bölgesinde muhtemel jeotermal potansiyelin elektrik üretimi için 500 MW, ısıtma içinde 4000 MW olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 4: Güneydoğu Bölgesi muhtemel jeotermal potansiyeli

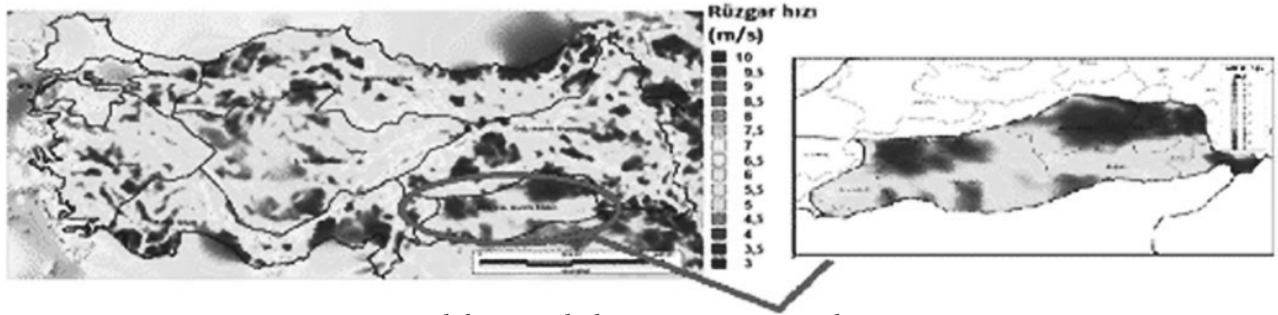
İli	Sondaj	Derinlik (m)	Sıcaklık (°C)	Üretim (lt/s)	Potansiyel (MW)	Görünür Potansiyel	Teorik Potansiyel
Şanlıurfa	K-1	190	44	40	1,51	20,32	10
	K-2	130	47	42	2,11		
	K-3	170	42,8	80	2,61		
	K-4	190	49	48	2,81		
	K-5	200	48	39	2,12		
	K-6	200	200	35	1,61		
	K-7	180	180	45	3,39		
	K-8	190	190	44	2,39		
	K-9	170	170	47	1,77		
Diyarbakır	MTA-1	11,5	11,5	21	1,41	4,22	2
	Özel İdare	250	51	22	1,47		
	Özel İdare	250	51	20	1,34		
Siirt					0	0	2
Şırnak					0	0	4
Mardin							8
Batman	Şelmo-32A	2,400	83	16	3,21		
Adıyaman					0	0	
Kilis							
Diğer Alanlar							
Toplam					34,87	34,87	81

Ayrıca Siirt - Billuris (Eğlence) civarında ve Şırnak - Beytülşebab - Ilıca civarında Jeotermal enerji kaynakları bulunmaktadır. Bu kaynaklarda ciddi bir araştırma yapılarak gerçek potansiyelleri ortaya çıkarılarak elektrik enerjisi üretiminde kullanılabilirliğinin belirlenmesi gerekmektedir.

GAP RÜZGAR POTANSİYELİ

Tablo 5. Türkiye'de bölgelere göre rüzgar enerjisi potansiyeli

Bölge	Ortalam Rüzgar Hızı (m/s)	Ortalama Rüzgar Enerjisi Yoğunluğu (W/m ²)	Rüzgar Güç Endeksi
Marmara	2,3	51,91	100
Güneydoğu Anadolu	2,7	29,33	57
Ege	2,6	23,47	45
Akdeniz	2,6	21,36	41
Karadeniz	2,4	21,31	41
İç Anadolu	2,5	20,14	39
Doğu Anadolu	2,1	13,19	25

Şekil 9: GAP bölgesi rüzgar potansiyeli

Gaziantep, Kilis, mardin, ve Adıyaman başta olmak üzere; sadece bazı yerel noktalarda mevcut potansiyel, bir RES santrali kurulumunu mümkün kılacak seviyede yüksektir.

GAP bölgesindeki rüzgar potansiyeli incelendiğinde Türkiye'nin en rüzgarlı yerinin Marmara Bölgesi olduğu görülmektedir. İkinci sırada GAP bölgesi gelmektedir.

GAP GÜNEŞ POTANSİYELİ

Tablo 6. Türkiye'de bölgelere göre güneş enerjisi potansiyeli

Bölge	Toplam Güneş Işınımı (kWh7m _v -yıl)	Güneşlenme Süresi (Saat/Yıl)
Güneydoğu Anadolu	1,460	2,993
Akdeniz	1,390	2,996
Doğu Anadolu	1,365	2,664
İç Anadolu	1,314	2,628
Ege	1,304	2,739
Marmara	1,168	2,409
Karadeniz	1,120	1,971

Şekil 10: GAP bölgesi güneş potansiyeli

GAP güneş potansiyeli incelendiğinde Güneydoğu Anadolu Bölgesinin, tüm ülkenin en çok güneş alan yeri olduğu görülür.

Sonuç ve Öneriler

KAYIP-KAÇAK SORUNUNA SOSYAL DESTEKLİ ÇÖZÜM

Tüketiciye sunulan enerjinin kalitesi ve güvenilirliğinin arzulan düzeyde olmamasının en önemli nedeni de dağıtım şebekesidir. Dolayısıyla kayıplar ve elektrik kesintileri açısından, üretim-tüketim zincirinin en zayıf halkası dağıtım şebekeleridir.

- Dağıtım şebekesindeki kaybın bu denli yüksek olması, şehir şebekelerinin çok eski olmaları nedeniyle talebi karşılamada yetersiz kalmaları ve sık sık arızaya geçmeleri, düzensiz gecekondulaşma neticesinde dağınık birimlerin elektrik ihtiyacının karşılanması için zorunlu olarak teknolojinin gereklerine uygun olmayan şebekelerin yapılması, sistem tasarımı ve işletimindeki yanlışlıklar ve kaçak elektrik kullanımından kaynaklanmaktadır.
- Elektriğin kaçak oranının yüksek olduğu ve halkın köy göçleri yoluyla nüfusları şişen ve işsizlik oranını çok yüksek olduğu GAP şehirlerine, kayıt dışı tüketimi aşağı çekmek için yardıma muhtaç ailelere belli bir oranda bedava elektrik verilmesi, halkı kaçak elektrik kullanımından büyük oranda önüne geçecektir.
- Fransa'da kaçak elektrik kullanımında artışın yüksek olduğu bir dönemde yoksul bir ailenin zorunlu ihtiyaçları için kullanacağı elektrik tespit edilerek, bu zorunlu ihtiyaçları için kullanacağı elektrik bu ailelere ücretsiz verilmiştir. Belirlenen miktar üzerindeki ise ücret alınmıştır. Örneğin, 100 kilovata kadar ücret alınmıyor. Onun üstünde abone kendisi ödüyor. Buna rağmen hâlâ kaçak kullananlara o zaman hukuki yaptırımlar getiriliyor. Olumlu sonuç alındığı görülmüştür. Benzeri bir uygulama bölgemizde de uygulama imkanı vardır. "Bir ilçe veya bir semt baz alınarak yapılacak pilot uygulamada alınacak sonuçlar sonucunda uygulama ilk önce harcadığı miktarın yaklaşık 3 katı kadar ucuz elektrik üretimi sağlayan GAP bölgesinde ve sonrasında tüm Türkiye için uygulanabilir bir yöntemdir.

GAP BÖLGESİNDE YENİ ENERJİ KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ

Yukarıda ana hatları sunulan kaynaklar itibarıyla, halka kaliteli elektrik enerjisi sağlama, kırsal kesimdeki kısıtlamaların önüne geçilmesi, dağıtım hatlarındaki kayıp ve arızaların bertaraf edilmesi için alternatif enerji kaynakları geliştirilmesi gerekecektir.

Bölgede mevcut başlıca alternatifler şunlardır:

- Küçük hidroelektrik santralleri,
- Kırsal kesimde lokal bazda Güneşten elektrik üretimine geçilmesi
- Rüzgar enerjisi ve jeotermal enerji gibi yeni ve yenilebilir enerji türleri.
- Sanayileşmenin temel enerji kaynakları elektrik, petrol ürünleri ve çok daha küçük oranda kömür, linyit ve asfaltittir. Bölgede elektrik üretimi esas olarak hidroelektriğe dayanmaktadır ve gelecekte de böyle olmaması için bölgenin yüksek derecedeki güneşlenme durumundan faydalanarak bu enerjiden elektrik üretiminde faydalanması sağlanmalıdır.

GAP Santralleri'nin üreteceği hidroelektrik enerji, bölgede kurulabilecek sanayilerin talebini karşılamaya fazlasıyla yetecektir. Dolayısıyla öncelik, büyük hidroelektrik santrallerinin ivedilikle tamamlanmasının yanı sıra, istikrarlı ve itimat edilir bir kaynak meydana getirebilmesi için iletişim ve dağıtım ağının yaygınlaştırılması gereklidir.

GELECEĞİN GAP BÖLGESİ

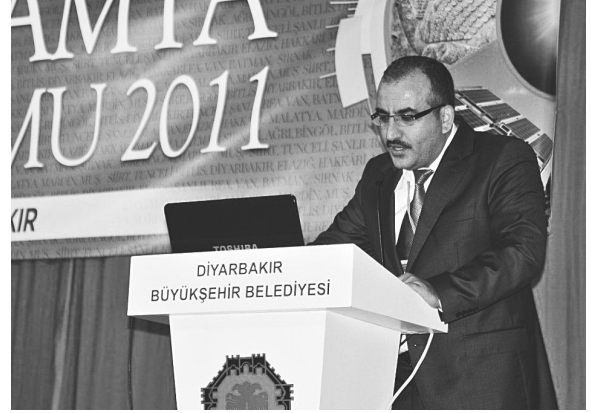
GAP'ın tüm bileşenleri tamamlandığında;

- 1,82 milyon ha alanın sulamaya açılması,
- Yılda 27 milyar kWh elektrik enerjisinin üretilmesi,
- GAP bölgesinde toplam istihdam olanağının 3,8 milyon kişiye yükselmesi,
- Kişi başı gelirde %207 artış sağlanması öngörülmektedir.

“TÜRKİYE VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ’NİN PETROL POTANSİYELİ VE PETROLLE İLGİLİ MERAKEDİLEN KONULAR

SAVAŞ BÜTÜN

TPAO Batman Bölge Müdürlüğü Üretim Müdürü

TPAO-Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, 1954 yılında, 63027 sayılı Kanunla kurulmuş, ülkemizin milli petrol şirketidir. 1983’ten sonraki süreçte İGDAŞ, TUPRAŞ, POAŞ, rafineriler, BOTAŞ gibi kurumlar Türkiye Petrolleri’nden ayrılmış ve hepsi kendi başına büyük şirketler olmuştur.

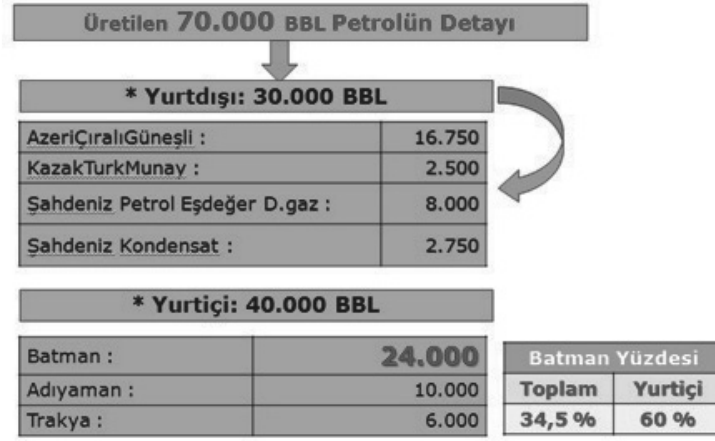
Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Türkiye’nin milli petrol ve doğalgaz ihtiyacını karşılayabilmek için Türkiye ve başta Kazakistan olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde hem arama, hem üretim faaliyetlerini göstermektedir. TPAO en ülke sınırları içindeki en yoğun üretim ve çalışmayı Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, yani meşhur Mezopotamya bölgesinde gerçekleştirmektedir

İlk gösterdiğim sunum buradaydı biraz önce, orada görüyorduk önemini. 2010 yılı verileri incelendiğinde 2010 yılında Türkiye’nin doğalgaz ihtiyacının 32,6 milyar metreküp olduğu ve bunun yüzde 97,8’inin yurtdışından ithal edilmiş olduğu görülmektedir.

Şekil 1: TPAO faaliyet alanları

Petrolde durum çok farklı değildir, 2010 yılında Türkiye'nin petrol ihtiyacının 23,8 milyon ton olduğu ve bunun yüzde 89,5'inin yurtdışından ithal edildiği görülmektedir. Türkiye'nin günlük petrol ihtiyacı yaklaşık olarak 650 bin varil civarındadır. Türkiye'nin günlük petrol üretimi de yaklaşık 70 bin varil civarındadır. Buradan görüleceği gibi Türkiye petrol ihtiyacının ancak yüzde 11'ini öz kaynaklarla üretilmektedir. Geri kalan azami kısım da yurtdışından ithal edilmektedir.

Şekil 2: Yurtiçinde üretilen 70.000 varil petrolün detayı

Türkiye'de üretilen 70 bin varil petrolün 30 bini yurtdışındaki ortaklıklardan karşılanmaktadır. Geri kalan 40 bin varil ise 24 bini batmanda olmak üzere yurtiçinde üretilmektedir. Böylece Batman'ın yurtiçi üretiminin yüzde 60'ını, toplam üretimin de yüzde 34,5'ini karşıladığı söylenebilir.

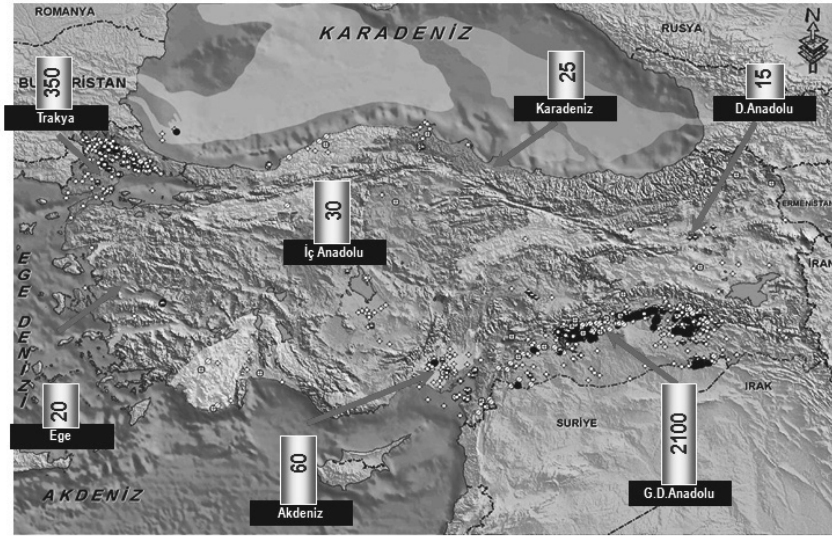
Batman, nerelerde faaliyet gösteriyor? Batman Bölge Müdürlüğü 5 ilde faaliyet göstermektedir; bunlar, Batman bölgesi, Diyarbakır bölgesi, Mardin ve Şırnak şeklinde sıralanır.

Şekil 3: Batman bölge müdürlüğü faaliyet alanları

Yalnız, 50 farklı sahadaki 850 kuyudan toplam 24 bin varil petrol üretilmektedir. Kuyu başına çıkan ortalama varil sayısı yurtdışı örneklerine nazaran çok düşüktür.

Türkiye'nin Basenleri ve TPAO Sondajları (2.600 kuyu)

Şekil 4: Türkiye'nin basenleri ve TPAO sondajları

PETROLLE İLGİLİ SÜREKLİ SORULAN BAZI SORULAR VE CEVAPLARI

SORU:

Türkiye'nin bütün komşularında petrol çıkıyor da bizde neden çıkmıyor ?

CEVAP:

Türkiye'nin güneydoğu sınırının çizilmesinde İngiliz Jeologlarının etkisi yadsınamaz. İngiliz güdümlü Irak devletinin bayrağı İngiliz bayan jeologun babasına yazdığı mektupta çizilmiştir. Lozan, Musul-Kerkük konusu meşhurdur.

Güneydoğuyu oluşturan Arap plakasının, kapının açılışı ile kıvrılan halının kıvrık kısmı bizde diğer düz kısmı Suriye-Arabistan kısmındadır. Kıvrılan kısımda parçalı yapıda petrol içeren yapılar hem küçük hem de riskli hale gelmiştir.

Irakta petrol ve gaz 1500-2000 m (Misoyen yaşlı) derinlikteki karbonat kayalarından üretildiği halde bu kayaç Türkiye'de yüzeydedir.

(Kretase ve Paleozoik yaşlı) kayaçlar ise Türkiye'de hem çok deforme olmuş hem de çok derindedir.

SORU:

Güneydoğu fokur, fokur petrol kaynıyor mu ?

CEVAP:

Güneydoğu petrol bölgesi olmakla beraber ne yazık ki petrol kaynamamaktadır.

SORU:

Türkiye petrol denizi üzerinde mi ?

CEVAP:

Hayır. Petrol aşağıda bir göl veya deniz şeklinde değil. Sünger gözeneklerine sızan akışkan gibidir.

SORU:

Uydular ile uzaydan, nerelerde petrol olduğu kesin olarak tespit edilebiliyor mu?

CEVAP:

Hayır. Kesin bilgi için illa sondaj yapmak gerekir.

SORU:

Türkiye'de petrol varmış ama yerin 6000-7000 m altındaymış ?

CEVAP:

Yuvaköy-1 nolu kuyu Temmuz 2009 Bucakta 7216 metre ile Türkiye'nin en derin Dünyanın 46.derin kuyusu olmuştur.

SORU:

Biz petrolü buluyoruz ancak başka ülkelerin baskısıyla kuyuları kapatıyor muyuz ?

CEVAP:

Hayır. Zaman zaman petrol veya gaz testi yapıp çimento basılarak kapatılan kuyular olmuştur. Bu ekonomik olmadığından petrol emareli olarak terk edilir.

SORU:

Kuyulara civa döküp kapatıyor muyuz?

CEVAP:

Hayır. Civa çok ağır ve pahalı. Evet sondaj yapılırken bazı kimyasallar katılır fakat bunlar sondajın sağlıklı yapılabilmesi içindir.

SORU:

ABD li şirketler Güneydoğu'da buldukları petrol kuyularını beton döküp kapattı mı ?

CEVAP:

Hiçbir şirket ekonomik petrol keşfi yaptığı kuyuyu beton döküp kapatmaz. Kuyular ya ekonomik sebeplerden ya da rezervuar kısıtlılığından kapatılmıştır.

SORU:

Arazimde petrol çıkarsa zengin olur muyum?

CEVAP:

Olamazsınız. Türkiye'de yer altı zenginlikleri devlete aittir. Devlet PİGM (Petrol İşleri Genel Müdürlüğü) aracılığı ile petrol ve doğalgaz arama ve üretimi ruhsatlarını belirli şartlarda başvurmuş firmalara verebilir. Arazi sahibi arazinin kamulaştırma parasını alır.

SORU:

ABD li şirketler Güneydoğu'da buldukları petrol kuyularını beton döküp kapattı mı ?

CEVAP:

Hiçbir şirket ekonomik petrol keşfi yaptığı kuyuyu beton döküp kapatmaz. Kuyular ya ekonomik sebeplerden ya da rezervuar kısıtlılığından kapatılmıştır.

SORU:

Arazimde petrol çıkarsa zengin olur muyum?

CEVAP:

Olamazsınız. Türkiye'de yer altı zenginlikleri devlete aittir. Devlet PİGM (Petrol İşleri Genel Müdürlüğü) aracılığı ile petrol ve doğalgaz arama ve üretimi ruhsatlarını belirli şartlarda başvurmuş firmalara verebilir. Arazi sahibi arazinin kamulaştırma parasını alır.

BÖLGENİN ENERJİ POTANSİYELİ VE BÖLGEDE ENERJİYE ULAŞIM

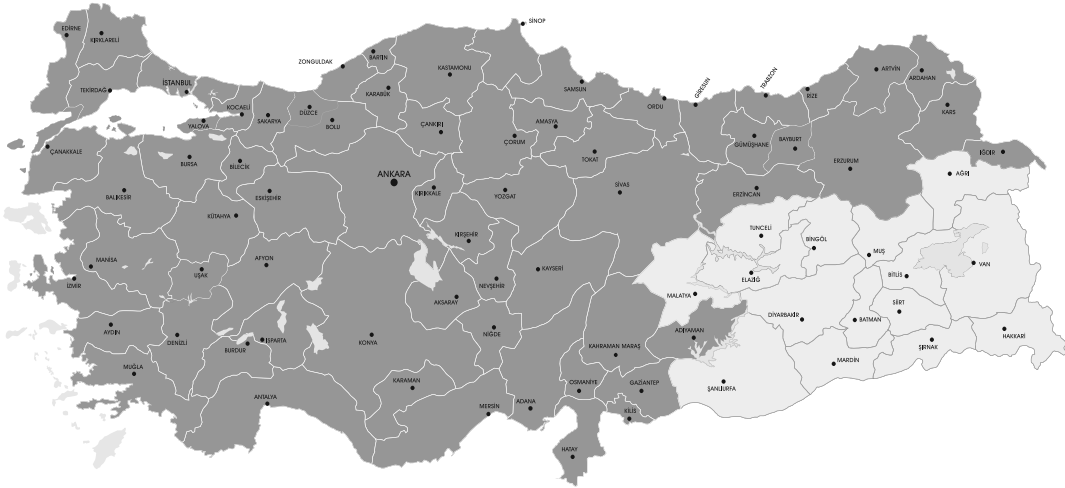
M. NEDİM TÜZÜN

Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi
16. Dönem Enerji Komisyonu Başkanı

Özet:

Bu çalışmada Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır şube sınırları içerisinde yer alan aşağıdaki haritada belirtilen 15 ilin elektrik enerjisi potansiyeli ve bu bölgede yaşayan halkın elektrik enerjisine ulaşımında yaşadığı problemler ile bazı çözüm önerileri ele alınmıştır.

Şekil 1: EMO Diyarbakır Şubesine bağlı iller

Giriş:

Enerji hayatımızı devam ettirmemiz için gerekli temel unsurlardan biridir. Elektrik enerjisi ise insanoğlu tarafından sürekli olarak kullanılan, istenildiği gibi depolanamayan kullanım öncesinde kalitesi güvence altına alınamayan bir uygarlık aracıdır.

Yakın gelecekte fosil yakıtların tükenecek olması, elektrik enerjisi üretiminde yaşanan çevresel sorunlar, elektrik enerjisine olan talebin sürekli artması, konu ile ilgili tartışmaların yoğun olarak yapılmasına neden olmaktadır.

Şekil 2: Günümüzde Enerji Denklemi

Enerji Kaynakları

Sonlu-Sınırlı Enerji Kaynakları

- Fosil Yakıtlar
- Kömür
- Doğal Gaz
- Petrol
- Nükleer Enerji

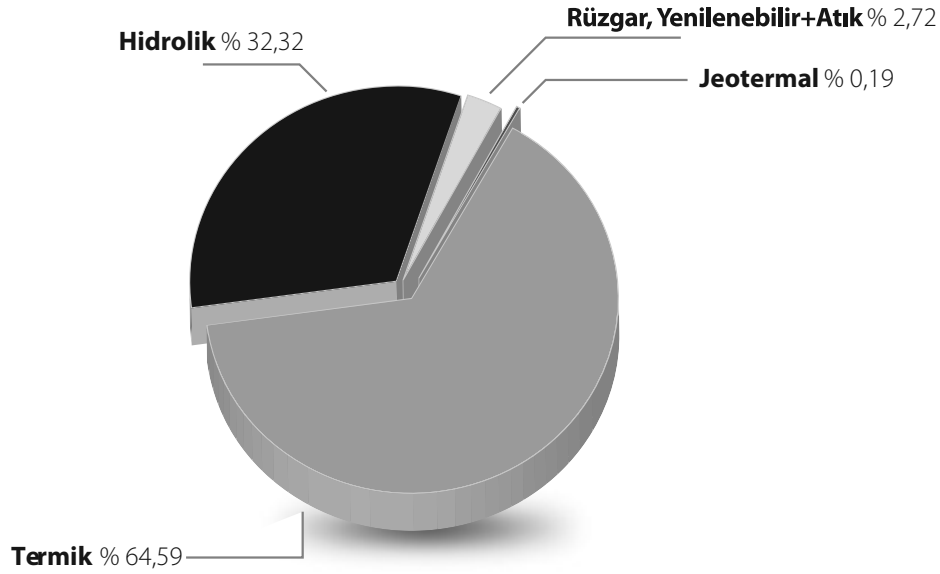
Yenilenebilir Enerji Kaynakları

- Hidroelektrik Enerji
- Güneş Enerjisi
- Rüzgar Enerjisi
- Bio-Yakıt, Bio-Kütle
- Okyanus Enerjisi
- Gel-git Enerjisi
- jeotermal Enerji

ÜLKEMİZDE ENERJİ

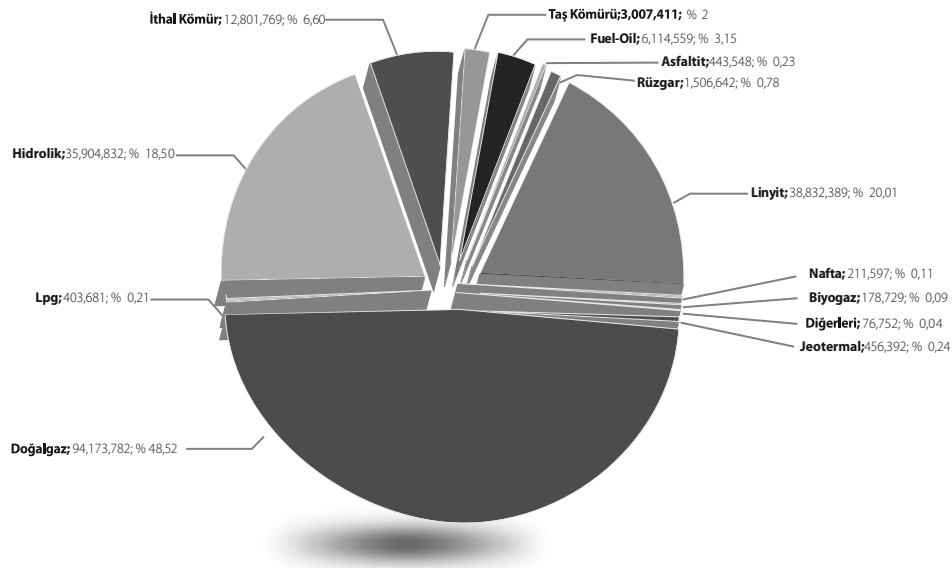
Önceleri TEK adı altında tek bir kurum aracılığıyla yürütülen elektrik hizmetleri, 4628 sayılı elektrik piyasası kanunu ile serbest piyasa adı altında üretimden tüketim noktasına kadar çok sayıda kurum kuruluş aracılığıyla vatandaşlara ulaştırılmaktadır. Kamusal bir hizmet olması gereken ve doğal tekel özelliği olan elektrik, serbest piyasada kar edilen bir mal konumuna düşümlerle, sadece iletim faaliyeti (TEİAŞ) kamunun elinde kalmış, üretimde özel üretim lisansları verilerek, dağıtımda 21 dağıtım bölgesi olarak özelleştirilmiş, toptan ve perakende lisanslı şirketlerin de araya girmesi ve araya giren her kurum-şirketin karını ilave etmesiyle halkın aleyhine bir piyasa ürünü haline getirilmiştir.

Ülkemizde 2010 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 50.000 MW olan kurulu gücün %65'e yakını termik kaynaklar oluşturmakta, Rüzgar ve diğer yenilenebilir kaynaklar kurulu gücün %3'ünden daha azını oluşturmaktadır.

Şekil 3: Kaynaklara göre Elektrik Enerjisi Kurulu Gücü (MW) (2010)

Yine birincil kaynaklara göre üretime bakıldığında doğalgazın %48.5 ile en fazla paya sahip olduğu, bunu %20 ile linyitin aldığı ve hidroliğin ise %18.5 gibi bir oran ile üretime katkı sağladığı görülmektedir.

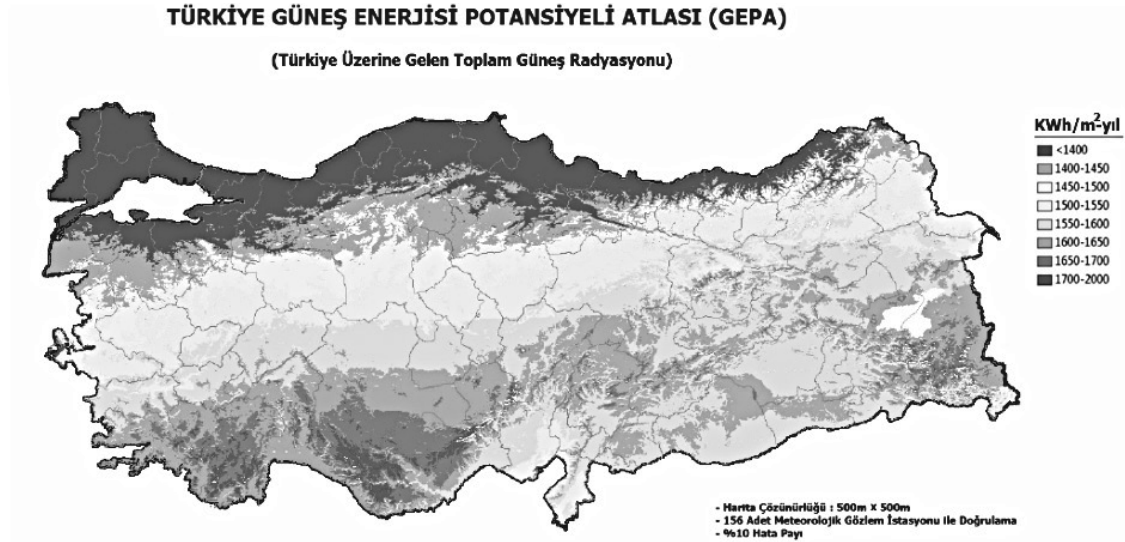
Şekil 4: Birincil Kaynaklara göre Elektrik Enerjisi Üretimi (MWh) (2010)

Hidroelektriğin Türkiye'deki gelişimi incelendiğinde 1989'larda toplam ihtiyacın %60'ı hidroelektrikten sağlanırken, bu oran günümüzde %18.5'e düşmüştür. (kurulu güç içerisinde kapasite olarak %32 civarında olmasına rağmen). 1995 yılından bu yana doğalgazın toplam enerji üretimindeki payı % 28'den % 48.5'e çıkmıştır. Doğalgazın elektrik üretimindeki bu artışın artarak devam etmesi beklenmekte olup bu durum ülkenin dışa bağımlılığını tehlikeli boyutlara taşıyacağı düşünülmektedir.

Hidroelektriğin Türkiye'deki gelişimi incelendiğinde 1989'larda toplam ihtiyacın %60'ı hidroelektrikten sağlanırken, bu oran günümüzde %18.5'e düşmüştür. (kurulu güç içerisinde kapasite olarak %32 civarında olmasına rağmen). 1995 yılından bu yana doğalgazın toplam enerji üretimindeki payı % 28'den % 48.5'e çıkmıştır. Doğalgazın elektrik üretimindeki bu artışın artarak devam etmesi beklenmekte olup bu durum ülkenin dışa bağımlılığını tehlikeli boyutlara taşıyacağı düşünülmektedir.

BÖLGE ENERJİ POTANSİYELİ

Güneş Enerjisi

Şekil 5: Türkiye Güneş Enerjisi Potansiyeli Haritası (Türkiye ortalaması 1314 kWh/Yıl .m2)

Güneş kaynaklı enerji teknolojilerinin kullanımının, tartışmasız Dünya'nın gelecek umudu olduğunun belirginleşmesine rağmen, ancak ekonomik ve eğitim-kültür düzeyi ileri olan ülkeler arasında (Almanya, İsveç, Danimarka, Hollanda, Norveç, Japonya,... gibi) planlı ve etkili kent uygulamaları görülebilmektedir. Ülkemizde Bugünkü teknolojilerle, şebeke Güneş Enerjisi Santral (GES) potansiyeli yaklaşık 500.000 MW (Türkiye'nin mevcut kurulu gücünün 8-9 katı) kurulu güçte santral kapasitesine karşılık gelmektedir.

Türkiye haritada görüldüğü gibi bütün güney kesimleri güneş potansiyeli açısından çok zengin olmasına rağmen bu kaynağın değerlendirilmesi konusunda henüz bilinçli politikalar yeterince üretilmemiş ve uygulamaya konulamamıştır.

2010 Aralık ayı sonunda TBMM'de kabul edilen 5346 sayılı Kanun'un revizyonuyla 2013 yılı sonuna kadar kurulacak GES'lerin üreteceği elektriğe 10 yıl boyunca 133 dolar/MWh tavan fiyatla alım garantisi getirilmiştir. Ancak yine aynı Yasa'yla, 2013 yılına kadar şebekeye toplam en fazla 600 MW GES bağlantı oluru kısıt olarak getirilmiştir. Yasada genel olarak güneş enerjisinin ülkemizde gelişimi için öngörülen teşvikler yetersiz kalmıştır.

Bölgemiz Türkiye'nin en zengin güneş potansiyeline sahipken, kanun revizyonunda aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi bölgede toplam sadece 191 MW GES bağlantı oluru verilmiştir. Diyarbakır ve Şanlıurfa illerindeki trafo merkezlerine toplam 7 MW gibi çok düşük güçte bağlantı oluru verilmiştir.

Tablo 1. Bölgede şebekeye bağlanmalarına izin verilebilecek güneş enerjisine dayalı üretim tesis kapasiteleri

BÖLGE BAZINDA GÜNEŞ ENERJİSİNE DAYALI ELEKTRİK ÜRETİM TESİSİ BAĞLANABİLİR KAPASİTELERİ	
TRAFO MERKEZLERİ	MW
VAN AĞRI	77
HAKKARİ	21
MALATYA ADİYAMAN	22
BİTLİS	16
BİNGÖL TUNCELİ	11
ŞIRNAK	11
MUŞ	9
SİİRT BATMAN MARDİN	9
ELAZIĞ	8
ŞANLIURFA DİYARBAKIR	7
TOPLAM	191

Kanunda 500 kW altında güneş enerjisi sistemleri için üretim lisansının aranmaması iyi bir uygulama olmakla birlikte şebeke ile çift yönlü enerji akışı için mevzuat düzenlenmediğinden bu konuda uygulama alanı henüz oluşmamıştır.

Rüzgar Enerjisi

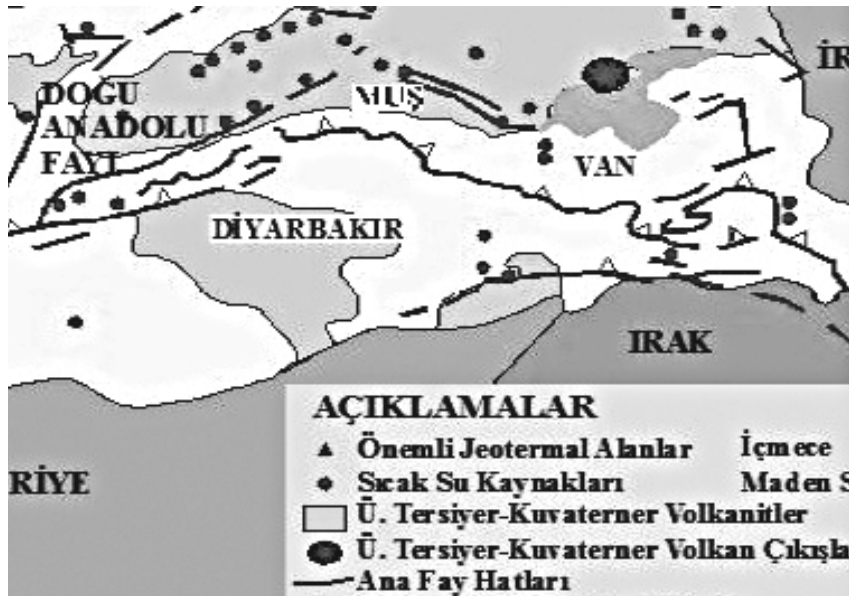
Tablo 2: Türkiye'nin Ekonomik Rüzgar Enerjisi Kaynağı

Rüzgar Hızı (m/s)	Rüzgar Güç Yoğunluğu (W/m ²)	Kullanılabilir Alan (km)	Toplam Kurulu Güç (MW)
7,5-8,0	400-500	5,852	29,259
8,0-8,5	500-600	2,599	12,994
8,5-9,0	600-800	1,080	5,400
>9,0	>800	39	196
TOPLAM		9,570	47,849

Ülkemizin rüzgar enerjisi potansiyeli yüksek olmakla birlikte şu an 1400 MW civarı bir potansiyel değerlendirilmiştir. Yıllık ortalama rüzgar yoğunluğu (W/m²) ve yıllık ortalama rüzgar hızı (m/s) açısından ikinci sırada olan bölgemizde ise mevcut durumda rüzgar enerjisi santrali (RES) bulunmamaktadır.

Örneğin Diyarbakır ilinde 127 km² alan içerisinde 635 MW gücünde rüzgar enerjisi santrali kurulabilme potansiyeli mevcuttur.

Jeotermal Enerji ve Diğer Kaynaklar

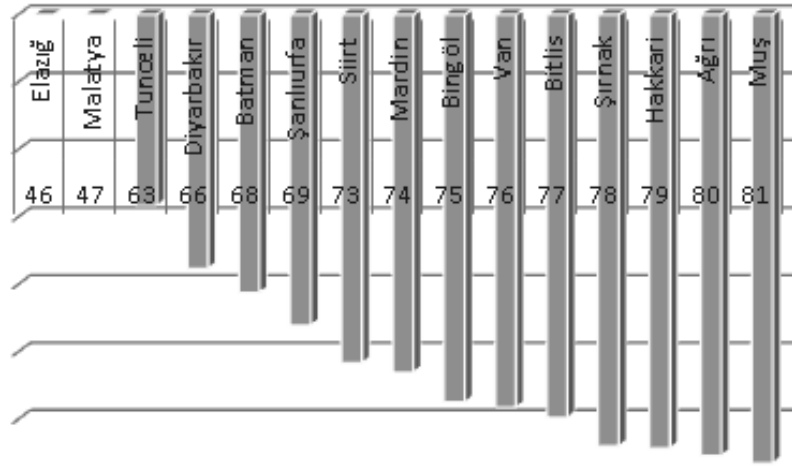

Şekil 6. Bölgede Jeotermal kaynaklar

Jeotermal enerji de önemli bir yenilenebilir enerji kaynağı türüdür. Bu enerji, binaların, seraların ısıtılmasında, elektrik üretiminde kullanılabilir. Aynı zamanda bu kaynaklar sağlık alanında da kullanılabilir.

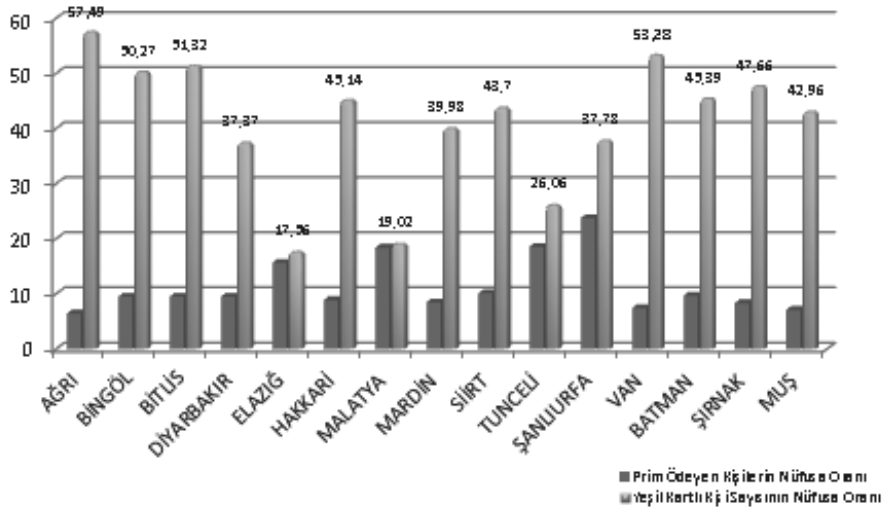
Ülkemizde bir çok jeotermal kaynak mevcuttur. Bu kaynakların ısısal değerleri kullanım alanlarını belirlemektedir. Ülkemizde 600 MW elektrik enerjisine çevrilebilir, 5000 MW civarında ise ısıtmada kullanılabilir jeotermal enerji kaynağı vardır.

BÖLGEDE EKONOMİ VE ENERJİ İLİŞKİSİ

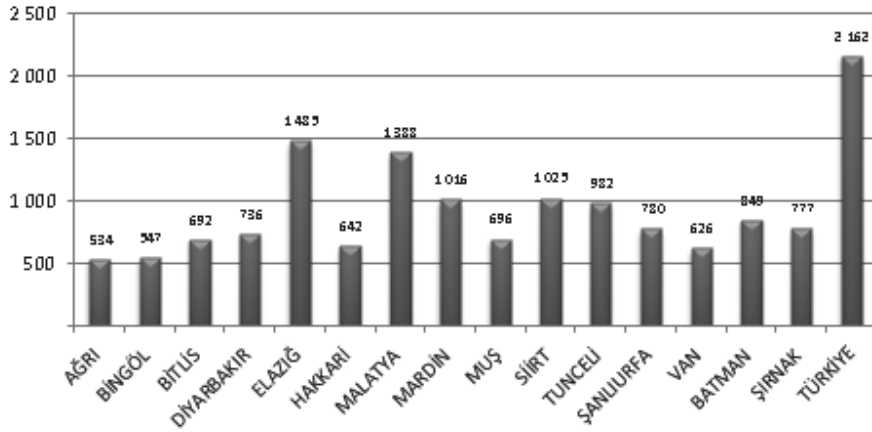
Şekil 7: Bölgedeki illerin sosyo ekonomik gelişmişlik endeksi ve sıralaması

Bölgede bulunan bütün iller sosyo ekonomik gelişmişlik sıralamasında Türkiye ortalamasının altında bulunmakta, son on sırasındaki illerin tamamı bölge illeri oluşturmaktadır.

Şekil 8: Bölgede Yeşil Kartlı ve Prim Ödeyen Kişi sayısının Nüfusa Oranı

Sağlık Bakanlığı'nın 2010 verilerinde yeşil kart kullanan nüfus 9.449.734 olarak belirlenirken, bunların yüzde 39,51'i, Şube sınırlarımız içerisinde kalan 15 ilde yaşadığı görülmektedir. Ağrı'da nüfusun %57,5'e yakını, Van'da ise yaşayan nüfusun %53'ten fazlasının yeşil kartlı olduğu görülmektedir. Prim ödeyen kişi sayısına bakıldığında ise bölgede çok önemli bir oranda işsiz nüfusun olduğu görülmektedir. Şanlıurfa ilinde prim ödeyen kişi sayısının nüfusun %20'sini geçtiği, bu nüfusun tarım alanında çalışan kesimden oluştuğu düşünülmektedir.

Şekil 9: Bölgede Kişi Başına Tüketilen Yıllık Elektrik Enerjisi (kWh)

Türkiye’de 2009 verileri ile kişi başına tüketilen net elektrik enerjisi tüketimi ortalaması 2162 kWh olup Ağrı’da bu değer 534 kWh ile Türkiye ortalamasının çok altındadır. (Dünya Ortalaması 2700 kWh, ABD’de 13600 kWh civarındadır. Türkiye 2020 hedefi 5200 kWh’tır.)

Yukarıdaki bütün göstergelerden görüldüğü gibi bölgede Türkiye ortalamasının çok üzerinde bir yoksullukla karşı karşıya olduğumuz bir gerçektir. Türkiye’de sanayide ve meskenlerde elektrik fiyatları açısından dünyanın en pahalı elektriğini tükettiğimiz dikkate alınırsa aylık 250 kWh ortalama bir tüketimde oluşacak elektrik faturalarının bölgedeki halkın geliri içinde çok yüksek oranda bir gider payına sahip olacağı dikkate alınmalıdır.

BÖLGEDE ENERJİYE ULAŞIM

Plansızlık ve Teknik yetersizlikler

Bölgedeki olağandışı şartlardan enerji sektörü de nasibini almış, enerji sektöründe hizmet veren kuruluşlarda teknik eleman yetersizliği yaşanmıştır.

Yatırım esnasında trafoların ve hatların teknik kapasiteleri en olumsuz koşullar dikkate alınarak seçilmemesi, yeterince Kesici Ölçü Kabinlerinin (KÖK) yapılmaması ve röle koordinasyonlarının sağlanmaması nedeniyle uç noktalarda meydana gelen arızalar yayılarak geniş bir kesimin elektrik kesintisi ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Dağıtımda üç fazlı sistemin dengeli beslenememesi nedeniyle fazlar arasında çok farklı akım ve gerilim değerleri görülebilmekte bu durum teçhizatların erken devre dışı kalmalarına ve kısa sürede arızalanmalarına sebep olmaktadır.

Resimler: Bölgede Elektrik Dağıtım Şebekesinden Görüntüler

Çatışmalı Ortam ve Göç

Bölgede yaşanan çatışmalı ortam nedeniyle köylerden kentlere gelir seviyesi düşük hızlı ve plansız bir nüfus göç ettirilmiş, bu da kentlerde plansız gelişimlere sebep olmuştur.

Gerçekleştiril(e)meyen tesis ve bakım çalışmaları ve aşırı yüklenmeler nedeniyle hat kayıpları standardın üzerinde olmuştur.

BÖLGEDE SORUNLU VE TEPKİ ÇEKEN YATIRIMLAR

Bölgenin geri kalmışlığına çözüm olarak sunulan bazı yatırımlar bölgede yaşayan halkın ve ülkenin önemli bir kesiminin tepkisini çekmiş, bölgenin gelişmesine de herhangi bir katkısı olmadığı gibi bazı projeler yıkım projeleri olarak yerini almıştır.

İlisu Hes

İlisu Baraj Projesi sulama kısmı olmayan, 12000 yıllık tarihi eserleri ve Hasankeyf'i sular altında bırakacak, resmi rakamlara göre 55.000, alan araştırmalarına göre ise 78.000 insanı yerinden göç ettirecek, tescilli 300, bir o kadarda tescilsiz antik höyüğü ve 331 km2 alanı sular altında bırakacak bir baraj olup aynı kurulu güce sahip Keban HES'in yarısından daha düşük verimde ve sadece elektrik üretecektir.

İlisu HES, GAP'ın yıllardır süren enerji yapıları tamamlanma oranı (%80) ile, sulama yapıları tamamlanma oranı (%15 civarı) arasındaki orantısızlığı giderme yerine daha da büyütecek bir projedir.

Munzur Üzerindeki Barajlar

Tunceli ilinde tarih, doğa ve insan felaketi olan Munzur vadisi üzerinde yapılan barajlar doğal sit alanı olan coğrafyayı ve çok sayıda doğal güzelliği yok etmektedir.

Sınır (Güvenlik) Barajları

Dünya literatüründe olmayan, DSİ'nin literatüre hediye ettiği Hakkari ve Şırnak illeri içerisinde sudan ÇİN SEDDİ mantığıyla sınırdan geçişleri önlemek için güvenlik amaçlı inşa edilen 11 adet sınır (Güvenlik) barajlarında herhangi bir sulama ve elektrik üretme amacı bulunmamaktadır.

Bölgede yatırım olarak lanse edilen yukarıdaki tüm bu projeler güvenlik eksenli politikalarla oluşturulmuş, bölgede yaşayan halkın tamamı tarafından kabul görmemiştir. Bu projeler bölge gelişmesinden ziyade ülke kaynaklarının mühendislik dışı projelere aktarıldığı ciddi sorunları olan projelerdir.

Bir Kalkın(ama)ma Hikayesi GAP!

Türkiye’de yıllardan beri yapımı süren en önemli projelerden birisi de GAP’tır. GAP bünyesinde Türkiye’nin en büyük HES’lerinin de aralarında olduğu birçok HES projesi hayata geçirilmiştir. Proje’nin enerji yapılarının gerçekleşme oranı %80’lere varmışken, sulama yapılarının gerçekleşme oranı %15’lerde kalmıştır. Enerji ile sulama arasındaki büyük çelişki projenin başarısını engellerken, kar amaçlı projelerin öne çıkarılmasının da bir göstergesi olmuştur. Güneydoğu Anadolu Projesi’nde (GAP) sadece enerji üretiminden 18 milyar doların üzerinde bir gelir elde edilmiştir. GAP Bölgesinde kendi tüketiminin üstünde elektrik üretilmiş ülke ekonomisine sürekli artı değer katmıştır.

Sonuç ve Öneriler

- Güneydoğu Anadolu Bölgesinin genel enerji yapısına bakıldığında, bölgenin enerji üretimi açısından çoğunluğunun yenilenebilir önemli kaynaklara sahip olduğu görülmektedir. Bölge, ülkenin hidroelektrik enerji üretiminin % 39,84’ü, petrol kaynaklarının % 95’i, değerlendirilebilir önemli miktarda jeotermal, linyit ve asfaltit kaynaklarının yanında güneş ve rüzgar enerjisi potansiyeli de düşünüldüğünde, enerji ve su kaynakları açısından oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Buna rağmen, elektrik enerjisi kullanımında tüketiciler açısından Türkiye’nin en ciddi problemlerinin yaşandığı bölge olması özelliğini taşımasının yanı sıra, bu kaynakların kullanılması suretiyle yaratılan ulusal katma değerden de eşitsiz pay almaktadır.
- Uzun yıllar bölgede yaşanan çatışmalı süreçten ve olağanüstü koşullardan enerji sektörü de etkilenmiştir. İşlemez hale gelen enerji altyapısının düzeltilmesi için acil ve seferberlik mantığıyla yatırımlara hız verilmelidir.
- Bölgede yeterli ve kalifiye teknik elemanların kalıcı istihdamı için koşullar oluşturulmalıdır.
- GAP Projesi Enerji – Sulama gerçekleşme çelişkisi çözülmelidir.
- Doğa ve kültür varlıklarının insanlığın ortak mirası olduğu gerçeğinden hareketle kurtarılması için alternatif çalışmalar geliştirilmelidir.
- Elektrik enerjisi fiyatları piyasanın çıkarlarını garanti altına almak için değil kamusal yaklaşımla halkın çıkarlarına uygun düzenlenmelidir.
- Halkın yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla yararlanabilmesi için uygun teşvikler yapılmalıdır.
- Halkın enerji kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi ve enerji tasarrufunun bir yaşam biçimi haline getirilmesi için tüm kurumlar koordineli olarak üzerine düşeni yapmalıdır.
- Yerelerde elektriği temin eden kuruluşlar, tüketici temsilcileri, meslek odaları, üniversiteler ve ilgili STK’ların oluşturacağı “ENERJİ PLATFORMU” kurularak bu platform karar alma süreçlerine dahil edilmelidir.

KAYNAKLAR

Güneydoğu Anadolu Enerji Forumu 2005

GAP Eylem Planı İnceleme ve Değerlendirme Raporu (Eleştiriler-Öneriler) (2009) TMMOB Diyarbakır İl Koordinasyon Kurulu

DEK TMK Enerji Raporu (Aralık 2010)

Hasankeyfi Yaşatma Girişimi Raporları (www.hasankeyfigirisimi.com)

Ezgi BADAY YILDIZ, Uğur SİVRİ, Metin BERBER; Türkiye’de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 2010, KTÜ

Sağlık Bakanlığı Verileri 2010

www.teias.org.tr

www.tedas.org.tr

www.eiei.org.tr

GAP ENERJİ PROJELERİ

HASAN KILIÇ

DSİ 10. Bölge Müdür Yardımcısı

Giriş:

Devlet Su İşleri Teşkilatı, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarını, gerek faydalarından, gerekse zararlarından korumaya yönelik projeler üreten, tatbik eden bir kurumdur. Bu projeler İnsanın en büyük ihtiyacı olan içme suyunun temin edilmesi projeleri ve yaptırılması, Enerjiyi temin edecek barajların yaptırılması, Barajlarda biriktirmiş olduğu, kışın suyun bol olduğu zamanlardaki suyu toplayıp enerjisini aldıktan sonra, ona muhtaç olan ve bu topraklara gönderen sulama tesislerini yapmak, Taşkınlarından kurtulmak için yapıları yapmak şeklinde sıralanabilir.

Türkiye'ye yılda 501 milyar metreküp yağmur yağmaktadır. Söz konusu olan yağmurun 274 metreküpü buharlaşmakta, 186 milyar metreküpü akışa geçmekte, 500 milyarın 41 milyar metreküpü yeraltına sızmaktadır. Dolayısıyla, yararlanılabilir durumundaki su miktarı 112 milyar metreküp civarındadır.

Söz konusu olan 112 milyar metreküp suyun ancak 40 milyar metreküpü şu anda kullanılmaktadır.

Teorik olarak, Türkiye'de 433 milyar metreküp suyun kullanılabilir olarak saptanmıştır. Bu miktarın enerji olarak 216 milyar kWh'e denk gelmektedir. Türkiye hidrolik potansiyeli, dünya potansiyelinin yüzde 1, Avrupa potansiyelinin de yüzde 15'i civarındadır. 216 milyar kWh enerjinin şimdiye kadar ürettiğimiz 55 milyarı üretilmiştir, bu da mevcut potansiyelin yüzde 25'ine tekabül etmektedir.

Türkiye, şu anda üreteceği enerjinin ancak yüzde 25'ini, Almanya yüzde 95'ini, Norveç yüzde 75'ini, Fransa yüzde 96'sını, İtalya yüzde 60'ını kullanmaktadır. Yani Türkiye en geride duran bir ülke konumundadır.

Türkiye'de 500 milyar metreküpün yüzde 86'sı akışa geçmektedir, akışa geçen bu miktarın yüzde 33'ü Mezopotamya bölgesindedir. Yani 33 milyar metreküp Fırat Nehri'nde, 20 milyar metreküp Dicle Nehri'ndedir. Bu da Türkiye suyunun yüzde 33'üne tekabül etmektedir. Burada mevcut olan bu verimli toprakların bu su üzerinde hakları varsayımıyla Güneydoğu Anadolu Projesi yapılmıştır. Dicle ve Fırat havzasında 2.82 milyar hektar tarım alanının sulanması, 13 bin 162 megavat kurulu güçle yılda 50 milyar enerji elde edilmesi hedeflenmiştir. Aşağı havzada 22 ve yukarı havzada 106 olmak üzere, toplam 128 baraj yapılması öngörülmüştür. GAP sulamalarının 308 bin hektarı işletme halindedir, inşaatı devam eden sulamalar ise 64 bin hektardır. Toplam 15 baraj tamamlanmış ve 9 hektarlık hidroelektrik santral işletilmektedir. Ayrıca, 2 adet baraj ve 3 adet hidroelektrik santralin de inşaatı devam etmektedir.

Tablo 1: DSİ 10 bölge müdürlüğü enerji projeleri

PROJELERİN DURUMU	İLİ	ENERJİ	
		Kurulu gücü (MW)	Ortalama yıllık enerji üretimi (GWh)
Planlama ve Proje Safhasında Olan Projeler			
Dibni Barajı HES *	DİYARBAKIR	81	265
Silvan Barajı HES *	DİYARBAKIR	160	681
Baykan HES (EİE) *	SIİRT	55	284
Baykan II HES (EİE) *	SIİRT	35	164
Pervari Barajı HES (EİE) *	SIİRT	400	889,12
Çetin Barajı HES (EİE) *	SIİRT	375	1140
Eruh Barajı HES *	SIİRT	38	134
Hizan Regülatörü HES *	SIİRT	9	37
Keskin Barajı HES (EİE) *	SIİRT	164	747
Narlı Barajı HES (EİE) *	SIİRT	36	168
Oran Barajı HES (EİE) *	SIİRT	40	189
İncir Regülatörü HES *	SIİRT	140	323,87
Kezer Regülatörü HES *	SIİRT	16,16	48,43
Tarihler Barajı HES *	SIİRT	20	85
Silopi Enerji Grubu (Hezil Barajı, Zorova I, II) HES **	ŞIRNAK	139,8	356
Kızılsu Barajı HES *	ŞIRNAK	12	43
Cizre Barajı HES *	ŞIRNAK	240	1208
TOPLAM		2007,96	6851,97
2010 Yılı Yatırım Programında Yer Alan ve Projesi Tamamlanan			
Ilısu Barajı HES	MARDİN	1200	3833
Garzan Barajı HES *	BATMAN	41,32	191,13
Garzan Regülâtörü HES *	BATMAN	3,97	18,66
Şirvan Barajı HES *	SIİRT	30	104,62
Kirazlık regülatörü HES *	SIİRT	38,775	139,552
TOPLAM		1314	4287
İşletmede Olan Hidroelektrik Santraller			
Batman Barajı HES	DİYARBAKIR	198	483
Dicle Barajı HES			
Karakaya Barajı HES	DİYARBAKIR	1800	7354
Kralkızı Barajı HES	DİYARBAKIR	94	146
Botan HES	SIİRT	2	6
Çağ - Çağ 3 HES	MARDİN	14	42
Alkumru Barajı HES (EİE) *	SIİRT	240	817,26
Kulp I HES *	DİYARBAKIR	23,63	78,24
Kulp IV HES *	DİYARBAKIR	12,68	39,32
TOPLAM		2494	9264

PROJELERİN DURUMU	İLi	ENERJİ	
		Kurulu gücü (MW)	Ortalama yıllık enerji üretimi (GWh)
Etüt Programında Olan Hidroelektrik Santraller			
Çağ - Çağ 1 ve 2 HES	MARDİN	4	33
Dicle Kavaközü HES	ŞIRNAK	58	105
TOPLAM	62	138	
BÖLGE ENERJİ TOPLAMI		5878	20541

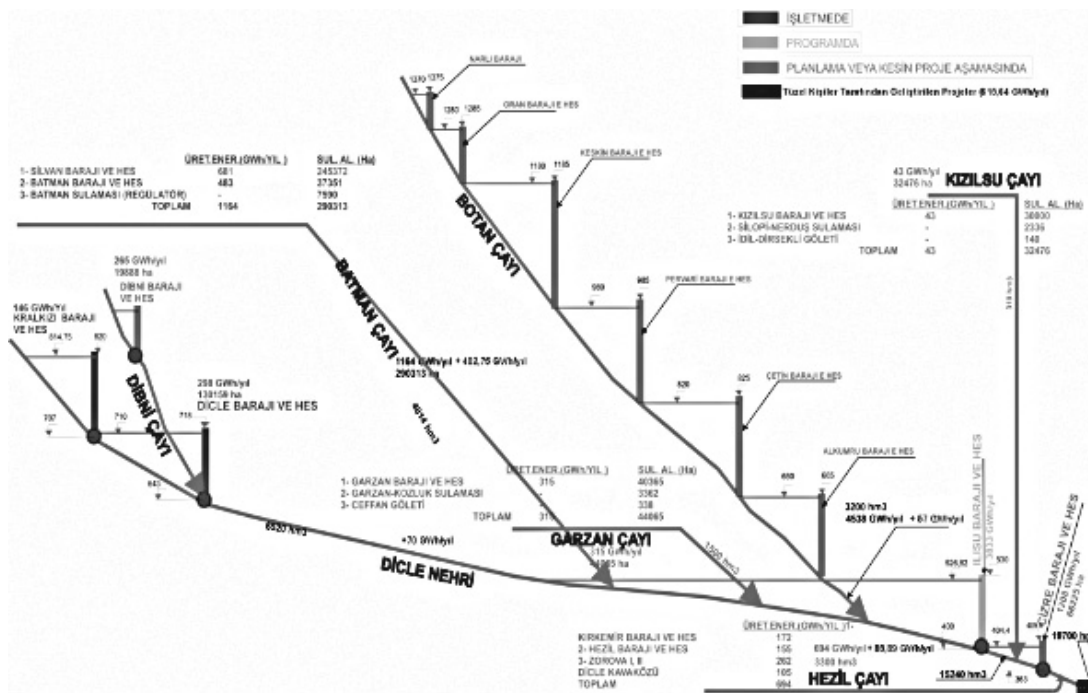
GAP kapsamındaki 13 proje dahilinde 22 baraj ve 19 HES yer almaktadır. Ayrıca münferit olarak geliştirilen 1 adet HES ve 10 adet baraj bulunmaktadır. Toplam 7 490 MW kurulu güç ile yılda 27 387 GWh enerji üretilmektedir.

Tablo 2:GAP kapsamındaki baraj ve HES'ler

Projenin Adı		Su Kaynakları				Toprak Kaynakları
		Kapasite (MW)	Üretim (GWh)	Baraj Adedi	HES Adedi	Sulama Alanı (ha)
Dicle - Fırat Havzası						
1	Karakaya Projesi; <i>Karakaya Barajı ve HES</i>	1800 1800	7 354 7 354	1	1	-
2	Aşağı Fırat Projesi; <i>Atatürk Barajı ve HES</i> <i>Sanlıurfa HES</i>	2450 2400 50	9024 8 900 124	1	2	689 749
3	Sınır Fırat Projesi; <i>Birecik Barajı ve HES</i> <i>Karkamış Barajı ve HES</i>	852 672 180	3 168 2 516 652	2	2	-
4	Suruç-Baziki Projesi;	-	-	-	-	113 136
5	Adıyaman-Kahta Projesi; <i>Çamgazi Barajı</i> <i>Gomikan Barajı ve HES</i> <i>Koçali Barajı ve HES</i> <i>Sırımtaş Barajı ve HES</i> <i>Fatopasa HES</i> <i>Büyükçay Barajı ve HES</i> <i>Kahta Barajı ve HES</i>	195 - - 40 28 22 30 75	509 - - 120 87 47 84 171	1	1	71 598
6	Adıyaman-Göksu-Araban Projesi; <i>Çataltepe Barajı</i> <i>Erkenek HES</i>	7 - 7	43 - 43			
7	Gaziantep Projesi; <i>Hancağz Barajı</i> <i>Kayacık-Doğanpınar Barajı</i> <i>Kemlim Barajı</i>	-	-	3	-	144 064

Projenin Adı		Su Kaynakları				Toprak Kaynakları
		Kapasite (MW)	Üretim (GWh)	Baraj Adedi	HES Adedi	Sulama Alanı (ha)
Dicle - Fırat Havzası						
8	Dicle-Kralkızı Projesi;	204	444	2	2	130 159
	Kralkızı Barajı ve HES	94	146			
	Dicle Barajı ve HES	110	296			
9	Batman Projesi;	198	483	1	1	37 351
	Batman Barajı ve HES	198	483			
10	Batman-Silvan Projesi;	240	964	2	2	245 372
	Silvan Barajı ve HES	150	623			
	Kayser Barajı ve HES	90	341			
11	Garzan Projesi;	90	315	1	1	60 000
	Garzan Barajı ve HES	90	315			
12	Ilisu Projesi;	1 200	3 833	1	1	-
	Ilisu Barajı ve HES	1 200	3 833			
13	Cizre Projesi;	240	1 208	1	1	121 000
	Cizre Barajı ve HES	240	1 208			

Türkiye'nin hidroelektrik potansiyelinin yüzde 21'i GAP'ta yani Mezopotamya'dadır. GAP planının yüzde 76'sı tamamlanmıştır. 15 baraj ve 9 HES işletme halindedir. GAP'ta üretilen hidroelektrik enerji ülke çapında kullanılmaktadır. GAP kapsamındaki baraj ve HES'lerin 7 tanesi Fırat havzasında, 6 tanesi de Dicle havzasında bulunmaktadır.

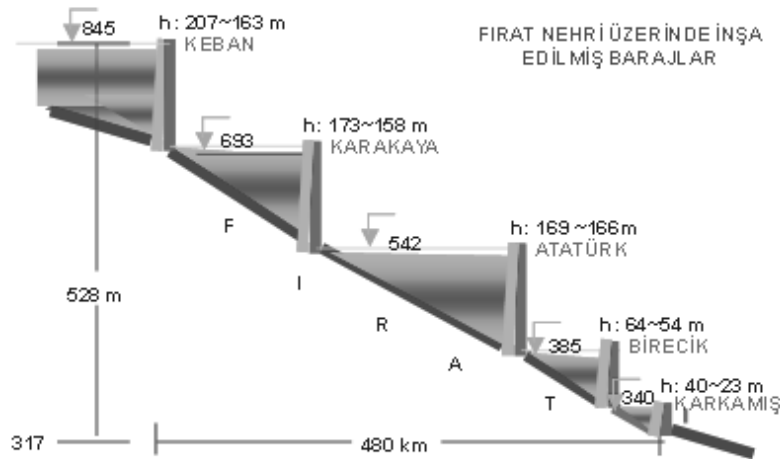

Şekil 1: DSİ 10. Bölge Müdürlüğü genel vaziyet planı

Fırat üzerindeki Keban Barajı, Karakaya Barajı, Atatürk Barajı, Birecik Barajı ve Karkamış Barajı bitirilmiştir ve şu anda işletmededir. Atatürk Barajı 9 yılda, Karakaya Barajı 4 yılda, Keban Barajı 7 yılda ve diğerleri de kısa sürede kendini amorti edebilecektir.

Keban Barajı'nda yılda 6 milyar kWh, Karakaya Barajı'nda 7,5 milyar kWh, Atatürk Barajı'nda 8 milyar 900 kWh, Birecik Barajı'nda 2500 ve Karkamış Barajı'nda 652 olmak üzere toplamda 20 milyar kWh enerji üretilmektedir.

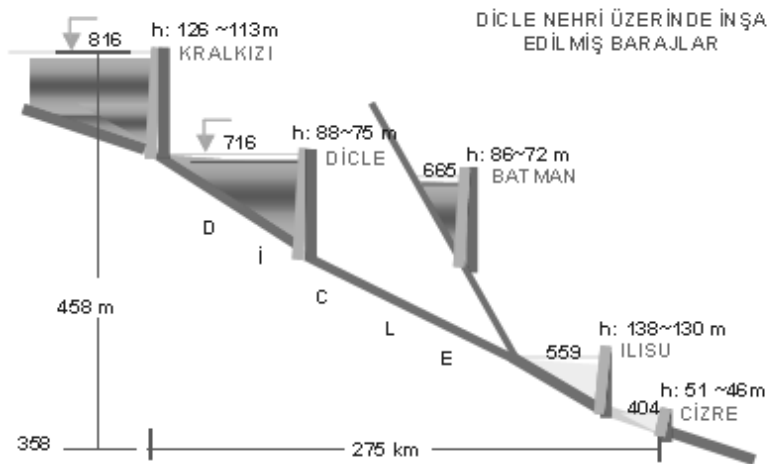
GAP ENERJİ PROJELERİ

Şekil 2: Fırat nehri üzerine kurulmuş barajlar

Dicle üzerinde olan barajları 3 grup halinde incelemek mümkündür. Birinci grubu Maden kolu üzerinde Kralkızı Barajı, Dibni kolu üzerinde Dibni Barajı ve ikisinin birleştiği noktada da Dicle Barajı oluşturmaktadır. İkinci grup Silvan, Batman, Kayser barajlarından oluşmaktadır. Söz konusu olan barajlar da Dicle'nin bir kolu olan Batman Çayı ve kolları olan Kulp Çayı, Zori Çayı ve Sason Çayı üzerinde yer almaktadır. Üçüncü grup ise Ilısu ve Cizre barajlarıdır.

GAP ENERJİ PROJELERİ

Şekil 3: Dicle nehri üzerine kurulmuş barajlar

Sonuç ve Öneriler

Hidroelektrik enerjinin hammaddesi sudur. Temini kolay ve ucuz bir enerji kaynağıdır. Dünyadaki petrol stoklarının ömrünün fazla uzun olmayacağını öngörülmesi, petrol piyasalarında yaşanan fiyat oynamalarının yol açtığı ekonomik sıkıntılar, arz güvenliği konusunda artan endişeler, doğalgaz üretimi yapan ülkelerle yaşanan krizler, dışa bağımlılığı azaltıp kaynak çeşitlendirmesine giderek arz güvenliğini arttırmak, ulaşım imkanları zor bölgelerin ve kırsal alanların elektrifikasyonunu sağlamak, diğer sektörlerin uygulanamadığı coğrafi bölgelerde bu potansiyeli kullanarak, sosyoekonomik uyumu sağlamak gibi nedenler ve durumlardan dolayı hidroelektrik enerji kullanmak zorunlu bir durum haline gelmiştir.

GAP enerji projelerinin mevcut durumu aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Su Kullanım Hakkı Anlaşması Yapılan / İnşası Devam Eden Hidroelektrik Santral Projeleri; 29 adet, Kurulu Güç: 1 340 MW, Enerji Üretimi: 4 300 GWh
- Fizibilite Raporu İncelenmiş Olan Hidroelektrik Santral Projeleri; 30 adet, Kurulu Güç: 788 MW, Enerji Üretimi: 2 125 GWh
- 3. Fizibilite Raporu Hazırlanmakta / İncelenmekte Olan Hidroelektrik Santral Projeleri; 26 adet

SORULAR VE CAVAPLAR

SORULAR

FERHAT ÇIRA (Dicle Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümü, Akademisyen)

Sayın Nevzat Doğan, elektrik enerjisi talebimizin yüzde 80 artması ve doğal olarak elektrik üretim santrallerinin de bu oranda artırılması gerektiğini ifade ettiler. Acaba bu yüzde 80 elektrik talep ihtiyacı öngörüsü hesaplandığında, yapılacak olan tasarruf tedbirleri de bunlar içine katılmış mı? Mesela, Nedim beyin açıkladığı gibi, demir-çelik veya çimento sanayisi yerine bilişim ve yazılım türü bir üretim planlamasına dönülme ihtimali var mıdır bu planlamalar içerisinde?

Bir diğer sorum, yapılan doğalgaz anlaşmaları yüzünden, var olan kurulu güç tamamen kullanılmamakta ve elektrik enerjisi yüzde 18 olarak talebi karşılamakta; yani yüzde 32 kurulu gücü olan hidroelektrik santrallerinden sadece yüzde 18 elektrik enerjisi üretiliyor. Bu doğalgaz anlaşmalarıyla ilgili bizi biraz bilgilendirebilir misiniz?

Sayın Nevzat Doğan'a bir sorum daha var. Baktığımız zaman, rüzgar ve güneş enerjisi potansiyeli ihtiyacımızın fazlasını bile karşılayabilecekken, hâlâ bu hidroelektrik santrallerin yapılması ısrarını neye bağlıyorlar? Mesela, Ilısu gibi verimsiz olarak değerlendirilen bir barajın hâlâ neden bu kadar ısrarla yapılması istenmektedir, bunu soracağım. Ilısu Barajı ne kadar verimli ve bu verim hesaplandığında hangi faktörler göz önüne alınmakta?

Sayın Hasan Kılıç'a birkaç sorum var. GAP'ın yüzde 76'sı tamamlanmış; fakat bunlar içinde acaba sulama yatırımları var mıdır, yani sulama yatırımlarının gerçekleşmiş olma yüzdesi kaçtır?

Sayın Hasan Kılıç'a bir sorum daha var. Barajı yapacak olan özel sektörle DSI arasında nasıl bir çıkar bağı var ki, yap-işlet-devret modeliyle özel sektöre satılan nehirler üzerinde yapılacak "altın yumurtlayan" tavuklar, yani 4-5 senede kendini amorti edecek bir barajın işletme hakkı neden 49 yılına bu özel sektörlerle verilmekte?

Sayın Hasan Kılıç'a diğer sorum, Şırnak'ta 7, Hakkari'de 4 tane yapılacak olan barajın enerji üretimindeki Türkiye'deki oranı nedir? Bu oran, enerji sorunumuzu veya su sorunumuzu çözebiliyor mu veya cevap hiçbirisi mi?

SERHAT BİLGİ ÖZER (Dicle Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümü, Öğrenci)

Hasan beye bir sorum olacak. "Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde DSI katkılı barajlar, hidroelektrik santralleri yapılıyor" dedi. Şu an Kulp ilçesinin en büyük su kaynağı Kulp Çayı olarak görülmekte. Şu an Kulp ilçesinde, muslukları açtığınız zaman çamur şeklinde su akmakta. Bu konuda DSI'nin herhangi bir çalışması olacak mı? Bu konu hakkında bilgi almak istiyorum kendilerinden.

SITKI YILMAZ (Tüketici Dernekleri Federasyonu Başkanı)

Bizim gerçekten bir kayıp-kaçak sorunumuz var. Tabii, bu kayıp-kaçak sorununda tüketicinin herhangi bir kusuru olduğunu düşünmüyoruz. Ancak, kayıp-kaçaktan bahsederken iki kısma ayırıyoruz. Birincisi, sistemin kendi doğal yapısından kaynaklanan kayıp-kaçak; ikincisi ise, tahsil edilemeyen kayıp-kaçak. 21 tane dağıtım şirketi olduğuna göre, en düşük kayıp-kaçak yüzde 6.96, en yüksek kayıp-kaçak da yüzde 60.69. Böyle bir kayıp-kaçaktan söz etmek mümkün değil. EPDK'yla birlikte kayıp-kaçak oranları belirlenirken, kayıp-kaçak oranının üzerinde bir kayıp-kaçakla karşılaştığı zaman şirketler öder; ama bunun altında kaldığı zaman, bu paranın şirketlerde mi kaldığı veya Hazine'ye mi gittiği konusunda tüketici bir bilgi sahibi değil. Bu konuda bizi aydınlatacak arkadaşlar varsa, teşekkür etmek isterim kendilerine.

KAMİL İZCİ (Dicle Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümü, Öğrenci)

İlk sorum Sayın Savaş Bütün'e olacak. Kendileri, en büyük üretimin bu bölgede olduğunu söylediler; ama ne hikmettir ki, baktığımızda, bu üretimlerden yine en az yararlanan bu bölgedir. Merak ediyorum da, acaba bazı politik amaçların sonuçları mı bu tablo; yoksa, doğasında gelişen bir olay mıdır?

Bir sorum da Sayın Nedim Tüzün'e olacak. Elektrik santralleri kuruluyor ve her gün çok büyük tepkilerle karşılaşıyor, ama inatla bu kuruluşlar sürdürülmekte. "Bu kuruluşlar doğamızı katletmekte, ekolojii yok etmekte" diyoruz. Sayın Galip Ensarioğlu, güneşimizin öneminden bahsetmişti. Eğer yapılabilirse, güneş enerjisi kullanılabilirse, çok büyük bir öneme sahip olduğundan bahsetmişti. Ama bu elektrik santralleriyle yaratılan kara bulutlar güneşimizi karartmaktadır. Güneşimizi neden karartıyorlar diye bir yorum istiyorum Sayın Nedim Tüzün'den.

ÖNDER MERCAN (Dicle Üniversitesi Fizik Bölümü, Öğrenci)

Savaş beye bir şey sormak istiyorum. Şu ana kadar Türkiye'nin politikalarına baktığımız zaman, sürekli bize yalan söylendiğini görebiliyoruz. Halk, Nusaybînden sınıra baktığı zaman, 1 km ötede petrol çıktığını gördüğü zaman, "Niye burada yok?" diye soru sorar. Yani ülkemiz şu ana kadar ne yazık ki bize hep yalan söylüyor ve biz bunları gördüğümüz zaman, komplo teorisi üretmemek elde değil diye düşünüyorum.

Hasan beye bir şey soracağım. Karadeniz Bölgesinde 450'ye yakın HES projesi var. Bu HES projelerine baktığımız zaman, eğer hepsi devreye girerse, Karadeniz Bölgesinde ciddi bir ekolojik sorun çıkarır. Araştırdığım kadarıyla, neredeyse ağaç kalmayacak. Siz, bu projeleri de onaylıyor musunuz? Mesela, Antep bölgesinde Zeugma kenti sular altında kaldı. Ilısu Barajı keza öyle. Bu projeleri onaylıyor musunuz acaba?

GÜLTEKİN AYDENİZ (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Güneş Evi Sorumlusu)

Sayın Hasan Kılıç'a bir sorum olacak. Sunumunda, çok değerli birkaç vecizeden bahsetti. Sunumuna başlarken, "Su, dışarıya kaçmadan, havzada biriktiriyoruz" dedi. "Su akar, Türk bakar. Altın yumurtlayan tavuk" ve "Su haklı" gibi kelimeler kullandı. Ben, buradan bir çıkarsama yapmaya çalışacağım. İnsanı merkeze alan ve doğayı bu kadar tahakküm altına alan bir anlayışla, suyu bu kadar ticari bir meta olarak görmek bir hak mıdır? Barajı yaparken, sadece insanı merkeze alan ve sadece teknik birtakım verilerden hareket ederken, o doğada, o suyun kenarında yaşayan başka canlıların varlığı onları hiç ilgilendiriyor mu, bunu merak ettim.

"Su, dışarıya kaçmadan biriktiriyoruz" diye bir deyim kullandınız. Suyun dışarıya kaçmasından kastınız sınır dışına gitmesiyse eğer, sınırın diğer tarafında da insanların yaşadığını söylemek istiyorum.

TALAT ÇETİNKAYA (Mezopotamya Ekoloji Hareketi)

Batman Bölge Müdürü Sayın Savaş Bütün Kerkük'ten, petrollerden, Diyarbakır ve çevresindeki petrol gelirinin onlardan çok az olduğundan, orada da kanın niçin oluk oluk aktığından, Libya'dan vs. bahsetti. Burada da kan oluk oluk akıyor. Bunun da sebebi benzer ve bunu görmek gerekir diyoruz. Bu enerji politikaları, petrol politikaları yine bölge üzerinden ilerliyor. Bunu görebiliyor mu kendisi? Oradaki arkadaşların hepsine söylüyoruz bunu. Yine bunların bir yansıması olan, Şırnak'ta yapılan 13 tane güvenlik barajı var. Dünyada başka bir örneği yok bunun. Enerji üretmiyor, sulama yapılmayacak; ama güvenlik barajı konulacak. Oradaki insanların göç etmesini, yoksullaşmasını, yerini terk etmesine neden olacak. Bunlara nasıl bakıyor ve bulunduğu konumla bu şeyleri nasıl bağdaştırıyor, bu politik yaklaşımları nasıl bağdaştırıyor?

İRFAN KAPLANOĞLU (Türkiye Elektromanyetik Sanayii TEMSAN Diyarbakır, Elektrik mühendisi)

Bir şeyi merak ediyorum. Sayın Petrol Üretim Müdürümüz daha iyi bilir galiba; bizim bölgeye yakın Kurkan, daha önce Shell, ondan sonra Perenco, şimdi de Türkiye Petrollerinin işlettiği bölgedir galiba. Orada, Diyarbakır'a en az 30 yıl yetecek doğalgaz rezervi var diye duyduk. Bu konuda teknik bilgi alabilir miyim?

CEVAPLAR

NEVZAT DOĞAN

Doğalgaza dayalı santrallerin yüksek çalışmasını ben de zaten tenkit ettim. O, çok istenen bir şey değil. Hatta, “Bu, dikkatlice gözden geçirilmeli” dedik. Yani sizin düşüncesinden farklı bir düşüncemiz yok.

Size bir anımı anlatayım. Bir gün duyduk, Keban’ın kapaklarını açmışlardı. 9 Martta olabilir bu. Tabii, bunu DSİ yapıyor, biz değil. Bizim oradaki DSİ sorumlusu, “Biz de burada açıyoruz” dedi. 750 metreküp su, çok büyük bir rakam. Bizim her türbini 200 metreküp düşünürsek, 3-4 türbinin suyu boşa gidiyor orada, boşa akıyor. “10 gün programlanmış” dediler. Bir de Martın 9’u. Biz de Fırat’taki barajlara haziran sonuna kadar ya da haziranın ortasına kadar su gelir diye bekleriz. Mart ayı ve daha su yok ortalıkta. Panik vardı orada. Silifke Ovası’nı su basmıştı. Silifke Ovası’nın başında bir tane santral var. Gezendeki baraj, o gelen suyu tutamıyor. Orada oluyor o, baharda oluyor. Hasan beyin bahsettiği gibi, Maden Çayı’nda Kralkızı var. Dibni Çayı’nda yoktu, şimdi o da yapılıyor. Bizde de aynı sıkıntı var, ama o kadar kötü şeyler olmadı şükür burada.

Neticede, o kapak açıldı, Karakaya açıldı, Atatürk açıldı, daha sonra Birecik, Kargamış. Suriye’deki barajlar bir süre direndiler, onlar da açılar birkaç gün sonra. Ama ben, herkese dillendirdim. Benim dillendirmem gereken bir DSİ vardır. Ankara’ya, daha farklı yerlere kadar dillendirdik. 5,5 gün sonra orada, bir bakan danışmanına söyledim, kapatıldı, yani o su gitmedi. Orada giden su 500 milyon metreküptü. Biz karışmasaydık, otursaydık orada, bir o kadar daha su gidecekti demek ki. Yani bu seneki doğalgaza dayalı santralde, ihtiyacımızın yüzde 46.5’i doğalgazdan karşılandı. Bu, biraz anlaşmalardan mütevellit diye biliyorum ben de, ama çok detaylı bilgim yok o konuda. Geçen sene Türkiye’nin en çok üretimini Karakaya yapmıştı, Atatürk Barajı’nı da geçtik. Buna rağmen şu anda suyumuz olması gerekenden fazla.

İkincisi, rüzgar enerjisinin kullanılması konusunda biz de tabii ki isteriz. 8 küsur yıldır Karakaya’dayım. Daha önce Ceyhandaydım. Neticede biz, doğayla daha iç içeyiz. Mesela, bir orman yangını gördüm kışın, uyuyan kirpinin yangından kaçtığını gördüm. Belki şehirde yaşasaydık, bunu göremezdik. Yani bilin ki, biz de bu sızıyı duyarız. Nedim beyin bahsettiği gibi, hidrolik santraller yenilenebilir enerji midir, değil midir, bu da tartışma götürür bir mevzuu aslında. Neticede, doğayı bozuyorsun. Ama belki kendimizi rahatlatmak babında mı, her nimetin bir külfeti vardır diye düşünüyorsun. Keşke rüzgar santralleri yapılsa, güneş enerjisi santralleri yapılsa. Tabii, belki daha çok gündeme gelmedi, ama şimdi onda da bir sıkıntı var. Tarım arazilerine yapılıyor. Yani hidrolik santraller yapıp doğa bozuluyor, bu sefer de güneş enerjisi yaptığımız yerlerde doğayı bozmuş oluyoruz. Buna dikkat edelim hiç olmazsa.

Nükleer santral konusunda, “yapılmalı” diye vardı sunumumda. O, benim çok istediğim bir mevzuu değil ki, yani ben istemem.

Teknolojinin en iyi şekilde kullanıldığı Japonya’da gördük ne olduğunu. O, bizim çok istediğimiz bir mevzuu değildi.

“Fırat’ın suyunu burada bekletelim” denilmişti. Tabii ki, bu konuda Hasan bey daha üstattır, yani su konusunda uzmanlar. Fırat’a hiçbir şey yapmasaydık... Neticede, bizim yurdumuzda veya bizim topraklarımızda doğup gidiyor. Gitsin tabii ki. Ona hiçbir şey yapmasaydık, Fırat’ın minimum debisi 110 metreküp/saniyede. Yani hiç karışmasaydık, bizim köylülerimiz oradan bir tarlasını da sulamasaydı, o suyu bıraksaydık, Basra Körfezine 110 metreküp su ulaşabilirdi. Yani teorik olarak olabilir, pratikte mümkün değil. Maksimum debisi ise 11 bin metreküpün üstünde, bu da mayıs ayında. Karlar erirken, bir de yağmur yağarsa, felaket su gelir. Korkunç bir sudur bu, çok büyük bir su. O suyun büyüklüğünü kafamızda canlandıralım diye bir şey söyleyeyim. Diyarbakır’ın bir senede kullandığı suyu orada birkaç saatte ya da yarım günde göndeririz. DİSKİ Genel Müdürümüzle bir toplantıda karşılaşmıştık. Diyarbakır’ın bir yıllık kullandığı suyu söyledi. Toplantı sonunda sormuştum ona, “Diyarbakır vilayeti suyu az kullanan bir şehir midir?” diye sormuştum.”Hayır. Biz, olması gerekenden de fazla sunuyoruz. Çünkü bizim avlularımız var, bostan suluyoruz, yani gereğinden fazla bile su kullanıyoruz” dedi. O söylediği rakamı 10 saatte santralden gönderiyoruz; öyle korkunç bir su, Fırat’ın suyu öyle bir su. Allah vermiş hakikaten. Maksimum debisi 11 bin metreküp. Bu, çok büyük bir rakam, müthiş bir rakam. Biz, onu o maksimum debide tutuyoruz. Tutmadığımız zaman, bizde de belki Halfeti’yi, Kargamış’ı, Nizip’i su götürüyordu. Düz yerleri söylüyorum, ovayı söylüyorum. Daha sonra belki Suriye’de bir yerlere zarar verecekti. Biz, o zaman onları tutuyoruz barajımızda, yer açıyoruz. Biz, minimuma düşüyoruz bu

mevsimlerde. Bizden öte Suriye var. Onlar da bizim kardeşlerimiz neticede. 500 metreküp/saniyede su veriyoruz. Fırat aksaydı, 110 metreküptü ağustos ayında, 150'ydi; ama biz, 500 metreküp veriyoruz onlara, verelim de zaten. Bunda bir sorunumuz yok. Bu, bana sorulan bir soru değildi, ama katkıda bulunmak için söyledim. Biz, vermek isteriz. Yalnız, onlar da desin ki, "Siz de bizim kardeşimizsiniz." Onlar da bunu bilsin. Onlar da birilerinin aklına gidip bize sıkıntı çıkarmasınlar, biz de birilerinin aklına gidip onlara sıkıntı çıkarmayalım. Bizim onlarla bir sıkıntımız yok. Ben Antepliyim. Babamın halaları Kilisli, Halep'e gelin gitmiş Osmanlı zamanında. Çeşitli programlarda, "Suriye şöyle, böyle" denildiğinde, ben hep üzülürdüm. Neticede, akrabalarımız var orada. Bir sorunumuz yok.

HASAN KILIÇ

Sayın Başkan; tabii, bize bu fırsatlar verildiği için, soru soran arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum. Gerçekten bize açıklama fırsatı veriyorlar.

Peşin olarak şunu söyleyeyim: Biz hepimiz aynı taraftayız. Dilin kemiği yok. Özür diliyorum. Bilmeden konuşmanın gereği de yok. Bir zamanlar bana kaç sefer soru geldi, "Şehrin içinden geçen bu kanalla acaba suyu İsrail'e mi satıyorsunuz?" dediler. Yani Nasrettin Hoca'nın fıkrası bile olsa, insanın kanı donuyor. Kralkızı, Dicle ve DİB'nin barajlarından almış olduğumuz suyu Ergani, Diyarbakır, Bismil ve Savur taraflarında olan bütün topraklara götürmek için yaptığımız bir kanaldır. Söz konusu olan kanalın İsrail'e ne alâkası var diye cevap verersen, karşıdaki anlarsa... Yüzme biliyorsa denize atlasın; bilmiyorsa, atlamamın ne gereği var! Tabii, bunu söylerken, kimse alınmasın. Kardeşiz. Ben, sizden birisiyim. Düşüncemizde, insana yapılacak olan hizmetten başka bir şey yok. Biz insanız. Yaratılanı yaratandan ötürü seviyoruz ve hizmetimiz de bu yöndedir.

Bir, GAP'ta yüzde 76 gerçekleşme olmasına rağmen, sulamada neredeyiz? Bizim buradaki konumuz enerjidi. Ben, sadece enerjiyi anlattım; ama müjde olsun diye, sulamadan da bahsettim. Sadece Diyarbakır'da 400 bin hektar arazi sulanacak Allahın izniyle. Ancak, devletin politikaları farklıdır. Zaman zaman da halkın seçtiği insanları gönderiyoruz, onlar politikalar üretiyorlar ve ürettikleri politikalarla yatırımlar yapıyor mevcut olan bütçeye göre. Çarşıya çıktığınızda, cebinizdeki paraya göre alışveriş yapıp evinize bir şey getirebiliyorsunuz. O günün şartlarında ben de genç bir mühendistim, ama öğrendim. "Su akar, Türk bakar" düşüncesi şaka değildir. Biraz evvel Nevzat beyin, Sayın Müdürümün anlattığı şey doğrudur. Ben ne anlattım? Dedim ki, "Türkiye'ye yağın yağmur 500 milyar metreküptür, akışa geçen kısmı 186 milyar metreküptür" dedim. Ama bunun yüzde 30'u bizde, Güneydoğu'da. Yani Türkiye'nin suyunun yüzde 30'u bizde. Türkiye'de yaklaşık 2 milyon hektar toprak da kuru, bu suya hasret, bu suyun üzerinde kadim hakkı var.

Elindeki parayla önce ne yapması gerekiyordu devletin? Önce dedi ki, "Bu suları depolayayım, boşuna akmasın." Baraj nedir? Tabii, bazıları başka şekilde yorumlayabilir. Baraj şudur: Kışın boşuna akan suları kışın depolamak, o suları yazın faydaya dönüştürmek; ama dönüştürürken de, önce enerjisini almak. "Ben depoları koyayım, tasları koyayım, bu taslar su dolsun. Taslardan sonra su bende oldu artık. O zaman, topraklara bunu yayayım, damarları yapayım" dedi. Şu anda da politika damarları yapmaktır. Son hedef 2023'tür. Hepsini bitecek. Yanlış anlamamın gereği yok.

Yüzdesine gelince, sulama politikası, geçmişte sadece barajlara, enerjiye bütçeden para ayrılabilirdi için, önce onlara hız verildi, şimdi de sulamaya hız veriliyor. 2012'de Kralkızı, Dicle ve DİB'nin gelecek olan hattın bitirilmesiyle, sabahtan beri bahsettiğimiz kaçaklar önlenmiş olacak. Gidip bakın Dicle'ye, buradan Bismil'e kadar giderken, kaç tane hat var yukarıya su basan, nasıl basıyor, ne enerjisi harcıyor? Ama yukarıdan kanalı bitirdiğimiz vakit, su, kendiliğinden aşağı inecek. O zaman, bu pompaların tümü kalkacak, bu kaçaklar da önlenmiş olacak. Demek ki, birileri bir hizmet yapacak ki, yani birileri elbise dikecek ki, birileri elbise giyecek; birileri hastane yapacak ki, bu halkın sağlığı korunmuş olacak; birileri baraj yapacak ki, enerjiyi üretecek, biz de böyle oturup bunları anlatabileceğiz. Arkasından da, sulamaları da bitiriyoruz inşallah. Birinci soruya vereceğim cevap bu.

Sulama yüzdesi şu anda yüzde 10. Ne dedik; yeni başladık. 2023'te tümü, yüzdeyüz. Ben memurum, ben bürokratım, ben mühendisim. Mühendis olarak benim elimdeki program, benim yapmış olduğum çalışma, tasarım ve planlama bunu gösteriyor. Verilen hedef bu.

Dicle Nehri'ni hatırlayın. Daha düne kadar ben Barajlar Şube Müdürüyken, Bismil ve Diyarbakır halkı gelip benim kapımda saldıırıyorlardı. Ne oldu? Dicle'de su yok, kurudu, kokuyor. "İçindeki canlıları düşünmüyor musunuz?"

Yazık günah değil mi? Balık var” diyorlar. Biz ne yapmışız? Millet suyu çekiyor, Dicle’yi kurutuyor. Ama biz barajları yaptıktan sonra, bir daha kuruma yok. O canlıları kurtardık, Diyarbakır’ı o kokulardan kurtardık. Diyarbakır’da içilecek su yoktu. Su nereden geliyor; Dicle Barajı’ndan, yani su yönünden insanların hayatı kurtarıldı. Kim yaptı bunu; Devlet Su İşleri yaptı ve şu anda da arıtmasıyla birlikte içiliyor.

Demek istediğim şu: Biz bir şey konuştuğumuz vakit, biz mühendisiz, mühendisçe konuşacağız. Önce inceleyeceğiz, altyapısına bakacağız.

İki, barajlar özel sektöre niye yaptırılır? Siz, evinizi yaptırırsanız kime yaptırırsınız; bir müteahhide yaptırırsınız. Devlet Su İşleri de yapacağı bu işleri, eline parayı alıyor, bunun uzmanına, ustasına yaptırıyor. Ne yapabilir başka? Ne organik bağı olacak ki? Ben, kontrol mühendisiyim, müdürüm, idareyim. Devlet bana diyor ki, “Yatırım programında var olan böyle bir şey var; projesini yapın, sonra da bunu ihale edin.” Birileri geliyor, o program dahilinde onu bitiriyor. Bunda ne organik bağ olacak? Yanlış bir şey.

İkinci konuyu da söyleyeyim. Bu son zamanlarda, 6228 sayılı Yasa gereğince özel sektöre yaptırılan HES’ler var. Söz konusu olan HES’leri devlet bütçesiyle şu anda yapmak mümkün olmadığı için, kısa zamanda da bu enerjiyi elde etmek gaye edinildiğinden, söz konusu olan projeleri birileri kendi paralarıyla yapıp devlete bırakacak. Bakın, politika bu. Diyor ki, “Benim elimdeki parayla benim elimdeki projeleri yapıyorum, ama diğerleri bekleyecek. Beklemesin. Var mı içinde yapacak; var. Getirin bakalım pazarlık usulüyle, devlete faydalı olacak, millete faydalı olacak şekilde tümü birden 2023’te bitsin, bütün enerji potansiyelini elde edelim.” Mesele bu.

Sınır barajı diye bir barajdan bahsediliyor, sabahtan beri anlatılıyor. Biz dedik ki, suları biriktirmek gerekir. Şu anda enerjisini alırsınız, almazsınız; elinizdeki imkan o işi yapmaya yönelikse, önce suyu tutarsınız, sonra birisi gelir, “Bu su bu kadar enerji üretir” der, bunun üzerine şu projeyi yapar. Dolayısıyla, o suyu değerlendirmek imkanı verir. Bunun ismi sınır barajı değil, şişirme barajıdır esasında. Ben, biriktirmeleri diyorum onlara. “Akarsular damar olsa” konusu gündeme geldi. Akarsular damarlarımızdır zaten. Söz konusu olan, o damarları bizim vücudumuzda en iyi şekilde akacak biçimde yapmak çabası içerisindeyiz ve hiçbir zaman da tehlike görmeyecek şekilde emniyetli yapıyoruz.

Kulp’la ilgili bir soru geldi arkadaşımından. Biz, kısa bir zaman içerisinde, Mardin Kızıltepe ve civarında olan 650 bin nüfusa su verecek şekilde bir proje gerçekleştirdik. Tarihte Mardin -cemaati tenzih ederim- merkezleriyle anılıyordu. Hepsi sigortalıydı, tenekelerle su taşıyordu. Ama gidip bakın şimdi, Midyat-Nusaybin arasındaki beyaz sudan yeraltına çıkmamış kaynak suyunu bütün bu söylediğim yerlere, insanlara götürmüş olduk. Şırnak’ta ... kaynaklarından suyu aldık, Şırnak’a getirdik, kömür suyu içmekten kurtardık. Siirt Kurtalan ve civarındaki yerlere ta Bitlis tarafından suyu aldık, bütün o memleketlere verdik. Bunlar yanlış şeyler mi? Hizmetin en güzeli bunlar. Yani bir yerde insan için lazım olan hizmet değil midir? Bizim hepimizin amacı bu değil mi; en güzel şekilde yaşamak arzusu, en rahat, en özgür, en demokratik yaşamak arzusu değil midir?

Kulp’la ilgili içme suyu konusu çözülecek. Orada yapacağımız barajlar o civarın hepsine hizmet götürecek şekilde DSİ tarafından planlanmaktadır. Ayrıca bir problem varsa gelsinler, görüşelim. Şu anda bizim dördüncü ana işimiz, yörenin içme sularını da çözmektir. Konu bize geldiği vakit, onu çözeceğiz.

HES projelerinin ekolojik durumlarıyla ilgili konular gündeme geldi. Ilısu’yla ilgili de bir şey söylendi. Bakın, bu ülke bizim. Samimi konuşmak icap eder. Eğer bir insanın sağlığı söz konusuysa, ihtiyaç varsa ameliyat olmaya, ameliyat olacak. Bundan kaçınmak mümkün değildir. Güzelliği gitti, şu oldu, bu oldu, bunu konuşmanın gereği yok. Ben ne dedim? Dedim ki, 30 milyar Fırat’ta, 20 milyar burada. Biz, bu 50 milyar metre küp suyu biriktirmek çabası içindeyiz. Biz, bu suları biriktiririz; ama kültür kurtulacak tabii, Kültür Bakanlığı uğraşsın, kurtarsın. Biz, hep beraber el birliği yapalım. Hasankeyf, bugüne kadar yıkılıyordu. Ilısu Barajı gündeme gelmediği sürece kimse ağzından bir şey çıkarmadı, kimse konuşmadı. Bugün, Devlet Su İşleri dünyanın parasını harcıyor, orayı kurtarmaya çalışıyor. Evet, Devlet Su İşleri parasını vererek, orayı kurtarmaya çalışıyor.

Son bir soru vardı galiba; suyu ticari meta olarak görmek hak mıdır? Biz, ticari meta olarak görmüyoruz. Biz, sadece ve sadece suyu insanlığın faydasına sunacak olan projeleri üretiyoruz, zararlarından koruyacak olan projeleri üretiyoruz. Bunun dışında, ticari bir meta olarak kullanan yok. Nereden çıktı, bunu anlamıyorum.

NEDİM TÜZÜN

Nereden başlayayım, bilmiyorum; ama öncelikle Sayın Sıtkı beye kısa bir bilgi paylaşımı yapayım. Değinilecek birkaç önemli vurgu var aslında, ben de farkına vardım.

Kayıp-kaçaklara ilişkin verilen rakamların en küçüğü 6.96, en fazlası yüzde 60. 69 gibi rakamlar açıklanıyor; ama bu rakamların da güvenilirliği tartışmalı. Biz, baştan beri bunu söylüyoruz. Birçok TEDAŞ il müdürlüklerinde bu tartışmalar var. Ne kadar aydınlatma, ne kadar ibadethane, ne kadar diğer ortak kullanımlar, bunların hepsi ... için, kayıp da ölçülmediği için, bu kayıp-kaçak rakamları gerçek rakamlar değil. EPDK'nın, 2007 yılında illere göre enerji tarifesine geçme düşünceleri vardı, her ilin kayıp-kaçak oranları da o yörenin il tarifesine yansıtılma planı vardı; 2011 yılına kadar ertelendi. 2011'in sonunda, dağıtım şirketleri satıldıktan sonra bölgesel bazda tarifelere geçilmesi düşünülüyor. İyi bir şey mi? Vallahi, daha önce Hazine sübvansede ediyordu; ama bu konuda, Hakkari'nin elektrik fiyatları Hawaîden çok daha yüksek boyutlara geliyordu. Sayın Yusuf Günay, o zaman EPDK Başkanıydı, o zaman söylemiştik, "Burası Hakkari'dir, Hawaî değil" dedi. Çok yüksek elektrik fiyatları kaçacağı da tetikleyecektir, bu konuda da emin olalım. Fiyatlar zaten dünya ortalamasının çok üzerinde. Devletin bazı sübvanseleride ortadan kaldırılarak, halka mal edilirse, çok büyük felaketlerle karşı karşıya kalabiliriz. Elektrik tüketimine ilişkin öyle bir tehlike bekliyor.

Genel bir çerçeve çizeceğim yine. "Halka hizmet, hakka hizmet" kavramı güzel bir kavram gerçekten, ama halka rağmen hakka hizmet olmaz ve halka da hizmet olmaz. Çünkü halkın çok karşı çıktığı projeleri ısrarla, "Yazı da çıksa, tura da çıksa yapacağım" demek, hiçbir mühendislik, hiçbir şey mantığına da uymuyor. Devlet de maalesef şu anda böyle bir mantıkla işliyor.

Bunu niye söylüyorum? Bu nükleer santral tartışmalarında da böyle, Hasankeyf'te de böyle; "Devlet uygun gördü, yapacak." Hasankeyf için bir parantez açayım. Şirket, Ilısu konsorsiyumu geldi, bu ortamlarda da açıkladı. "Hayatımızın projesi" diye açıklıyorlar. "Bu, bizim için olmazsa olmaz proje" diye ortaya çıkıyorlar. Akabinde Cizre Barajı var; muhtemelen, onlara da söz verilmiştir veya ihalesiz onlara verildi Ilısu Barajı diye. Onlar için tabii ki hayatlarının projesi. Hasan bey, "Özel şirketler aracılığıyla yapılacak" diyor, ama burada nerede kamusal hizmet? 2003 yılında, Türkiye'de mevzuatı değiştirildi, su ticarileştirildi. Her taraftaki nehirler ve şu andaki tüm sular satılmış durumda. Doğrudur, kısa sürede amorti edecek; ama 39 ve 49 yıllığına anlaşmalarla bu sular satıldı. Dolayısıyla, burada kamusal bir mantık yoktur, kamu adına bir hizmet de yoktur. Özel şirketler kârlarını aldıktan sonra 39 yıllığına çöpe atacak, sana devredecek. Onun işletmesi de mümkün değil, o şirketlerin sana bıraktığı miras da bir devlet yatırımı olarak önümüze sunulmasın. Bir devlet yatırımı değil o. "Param yok, bunu onlara yaptırıyorum" mantığı da... Bunlar imkanlar yine halkın imkanlarıdır, başka bir yerden giden paralar değil. Dolayısıyla, buradaki yatırım mantığı piyasalaştırıldı, şirketler için açıldı, su ticarileştirildi. En tehlikelisi, yörede binlerce yıldır yaşayan halklar bir anda o suya yabancılaştılar. Tabii ki burada insanların tepkisi artacak. Devlet kurumları halka güven vermiyor. Açıkçası, kamu kurumları bu mantıklarla halkın güvenini yitiriyor. Bu yüzden komplo senaryoları da çıkıyor. Kurumlar güven vermiyor. Halkın itiraz ettiği bütün projelere ısrarla, "Yazı da çıksa, tura da çıksa, ben yapacağım" dersiniz, "Senin düşüncelerin, görüş ve önerilerin önemli değil" dersiniz, tabii ki kamuya karşı güvensizlik ortaya çıkacak. Dolayısıyla, buradaki yatırım mantığında devlet politikasının da yanlış olduğunu, piyasalaştırmanın her alanda hakim olduğunu ifade etmek istiyorum. Bu, sadece Türkiye'ye ait bir şey değil; kapitalist piyasanın ülkemize dayattığı politikalarla da alâkalıdır. Ülkemizde de bu politikaların en dehşetlisi yaşanıyor. Bunların sonuçlarını yaşıyoruz şu anda. Dolayısıyla, halka hizmet olan politikalar değil, aslında birilerinin cebini doldurmaya hizmet eden şeyler. Belki organik bir ilişki değildir; ama sonuçta, makro düzeyde kamunun hizmet aldığı ve kamu kaynaklarının birilerine peşkeş çekildiğini de burada açıkça ifade etmek gerekiyor.

Buradaki tepkilere ilişkin, bölgemizde güneş enerjisine ilişkin bir soru vardı; "Neden yapılmıyor? Kara bulutlar güneşimizi karartabilir mi?" diye sorulmuştu. Aslında Türkiye, er geç bu konuda bu tür tartışmaları yapıp, bir noktaya gelecektir; bu kaynakları kullanma noktasında da, güneşe ilişkin de. Çünkü başka şans yok. Enerjiyi tüketeceksek, elbette alternatiflerini de üreteceğiz, mevcut kaynaklarımızı da doğru kullanacağız. Burada bir parantez açmak gerekiyor. Bütün kaynaklara karşı duruş asla söz konusu değil. Biz bunları tartışırken, Karakaya'yı yahut Keban'ı veyahut Kralkızı'nı, Dicle'yi bu tartışmalardan kesinlikle uzak tutuyoruz; ama lütfen, Ilısu'yu bize mühendislik projesi olarak sunmayın. Sınır barajlarının kararlarının nerede alındığını da belki Hasan bey açıklayamıyor, ama hangi güvenlik amaçlarıyla ve hangi noktalarda bu kararlar alınarak o barajların inşa edildiğinin de farkında olmak lazım.

Güneş karartılamaz, balçıkla da sıvanamaz. Mezopotamya'nın da güneşi dimdik ve kızgın bir şekilde çıkacak ve bundan da er geç faydalanacağız. Dolayısıyla, güneşin karartılması imkansızdır. Yüzümüzü de güneşe döneceğiz.

SAVAŞ BÜTÜN

Şahsıma tevcih edilmiş 4 tane soru var. Birincisi, bu yörenin niçin en mağdur yöre olduğuyula alâkalı, en çok üretimin burada yapıldığıyla alâkalı. Bu yörede, Batman bölgesinde üretilen toplam petrol 24 bin varil. Yani 650 bin varil ihtiyaç var, 24 bin varil üretim var. Doğalgaz ise tam tersi. Petrol ihtiyacının ancak yüzde 10'unu karşılayan bir Türkiye var. Doğalgazda durum daha kötü. Doğalgazda ise, yörede doğalgaz kaynağı hemen hemen yok hükmünde. Nusaybinde çok cüzi bir doğalgazımız var ve Kurkan'da bir doğalgaz kuyumuz var; bunlar yok hükmünde. Doğalgazın yüzde 2'sini karşılıyoruz, yüzde 2'si Trakya bölgesinde. Ama bu yöreye petrolün kattığı şöyle bir güzellik var: Mesela, Batman Bölge Müdürlüğünde 2 bin kişi bilfiil çalışıyor, yan kuruluşlarıyla beraber bu rakam 3 bin kişiyi buluyor. Bir ailede 5 nüfus olduğunu düşünürsek -ki, daha fazladır bu yörede- en azından 15 bin kişi de bu yöreden eklemek yiyor. Evet, çıkan petrol ihtiyacımızı karşılamıyor; ama bu yörede hiç de katkısı olmuyor değil, öyle bir şeyi de kabul etmiyorum. Hatta şunu da söyleyeyim: Türkiye Petrolleri Batman Bölge Müdürlüğüne eleman alınacağı zaman İŞKUR üzerinden, siz de biliyorsunuz, Batman'da ikamet etme zorunluluğu da var ve bu yörenin çocukları bu nimetlerden yararlanıyor.

İkinci soru, petrol rezervleri konusundaydı. "Karşıda petrol var, burada petrol yok." Tabii ki, böyle hayaller kurulabilir, böyle komplo teorileri üretilebilir. Doğrudur, hepimiz komplo teorileri üretmekte çok mahiriz, ben de öyleyim ve kim, ne anlatsa anlatsın, inanmak istediğimize inanmak istiyoruz. Yalnız, bir hakikat var. Bir kere, sınırlarını jeologların çizdiğini söyledim. Musul ve Kerkük için, mazisini okumanızı tavsiye ederim. Ciddi çalışmaların, çatışmaların, alınmak için ciddi gayetlerin olduğunu biliyorum. Mondros'tan sonra, ateşkes imzalandıktan sonra, ateşkes mütareke namesi imzalandıktan sonra İngiltere'nin Musul'u işgali var. Halbuki bu, mütareke name şartlarına aykırı bir şey. Hemen bu sınırla alâkalı Diyarbakır'dan, gözümüzün önünden bir örnek vereceğim. Diyarbakır Organize Sanayiini hepimiz bilirsiniz. Kaç kilometredir buraya; 10-15 km. Orada, şu anda bir kuyudan 500 varil -ki, Türkiye Petrolleri'nin ortalaması bir kuyudan 30-40 varildir- yani şu anda benim sorumlu olduğum o 5 ilde en çok üretim yapıla yer, belki de Elazığ yolunun kenarındaki bir kuyudur. 500-600 varil üreten kuyumuz var; ama 15 km, şurada yok. Bu, tamamen tektonik, yeraltı hareketleriyle alâkalı, petrol kapanları oluşmasıyla alâkalı bir olaydır, teknik bir olaydır. Çok detaya girmedim; çünkü ağır sunumlardan sonra, sizin dimağlarınızı rahatlatmak üzere. Çünkü en ağır sunum Şube Başkanımızın sunumu oldu, daha topladı.

Kurkan'daki doğalgazla alâkalı bir soru vardı. Evet, doğrudur. Barbeş diye bir kuyudur, ismi Barbeş'tir o kuyunun. Hakikatte o kuyu, halihazırda Perenco dediğimiz özel firmanın kuyusudur; ama nisan ve mayısta, Türkiye Petrolleri olarak ruhsatının bize düşeceği gerçeği vardır. Rezervi hakkında bilgimiz yoktur, olsa da söylemem. Ama şunu söyleyeyim: 30 yıllık Türkiye doğalgazını filan karşılayacağı yine bir şehir efsanesidir.

II. OTURUM

BÖLGENİN ELEKTRİK ALTYAPISI, İŞLETME VE TÜKETİCİ SORUNLARI

Oturum Başkanı: Erdal APAÇIK

Enver ERKUL

Süleyman İLHAN

Serhat Berat EFE

Sıtkı YILMAZ

Mehmet AY

EMO Yönetim Kurulu Yazman Üyesi

TEİAŞ Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanı

TEİAŞ 16. İletim Tesis ve İşletme Grup Müdürü

Dicle Üniv. Müh.Fak. Elektrik-Elektronik Müh. Bölümü

TÜDEF Tüketici Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı

EMO Diyarbakır Şube Yönetim Kurulu Üyesi

TÜRKİYE ELEKTRİK SİSTEMİ ve GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNİN İLETİM SİSTEMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Enver ERKUL

TEİAŞ Genel Müdürlüğü APK Daire Başkanı

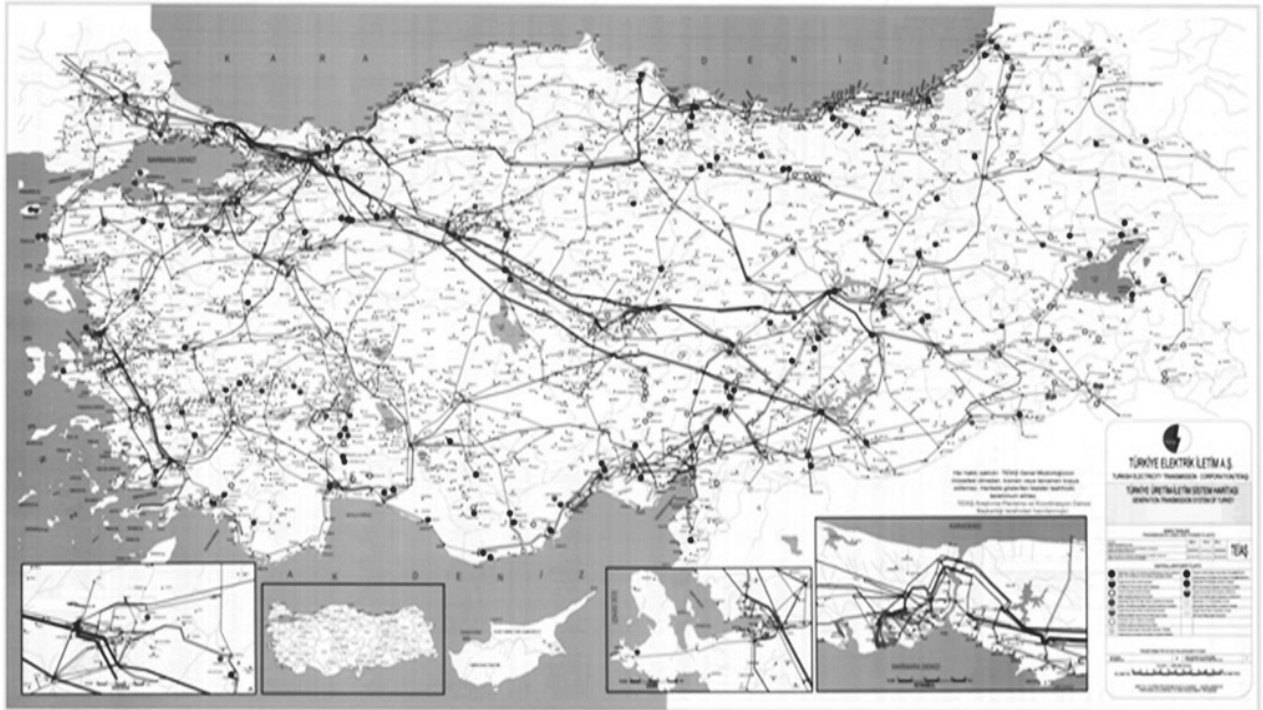

ÖZET

TEİAŞ bir kamu iktisadi teşekkülüdür. İletim sisteminin sahibi ve işleticisidir. Elektrik

Piyasası işleticisidir. TEİAŞ'ın sorumlulukları Türkiye iletim sistemi genişleme ve yenilenme yatırımlarını yapmak, Türkiye iletim sisteminin işletmesini ve bakımını yapmak, bağlantı ve sistem kullanım anlaşmaları çerçevesinde kullanıcılar arasında ayırım gözetmeksizin iletim sistemine bağlanmalarını ve bu sistemi kullanmalarını sağlamak, üretim kapasite projeksiyonunu hazırlamak, piyasa mali uzlaştırma sistemini işletmek, gerçek zamanda sistem güvenilirliğini izlemek, yan hizmetleri almak ve izlemek, uluslararası enterkonneksiyon çalışmalarını yapmaktır.

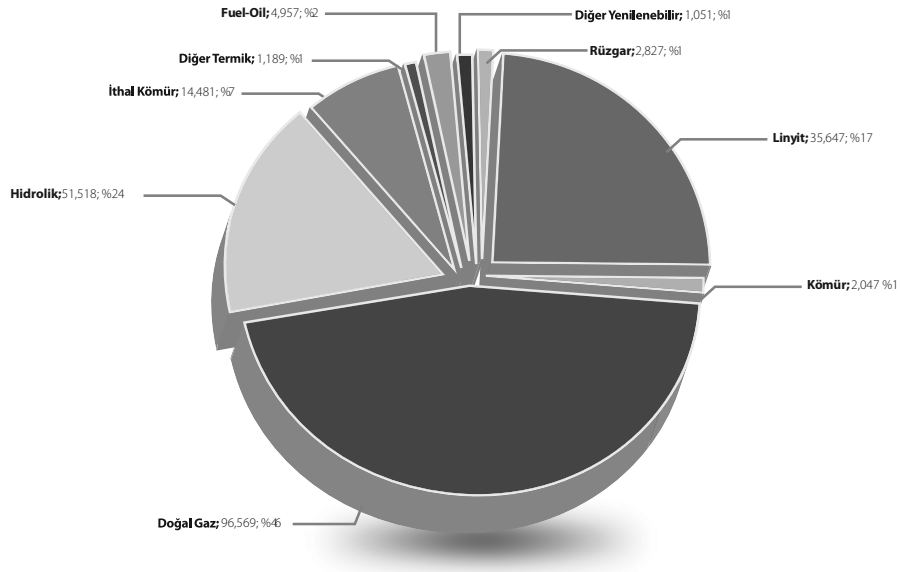
GİRİŞ

Şekil 1. Türkiye İletim Sistemi

Kurulu Güç	51.116 MW
Hidrolik + Yenilenebilir	36,5 %
Termik	63,5 %
Puant Yüğü (2010)	33.392 MW
Puant Yüğü (2011 Temmuz)	36.122 MW

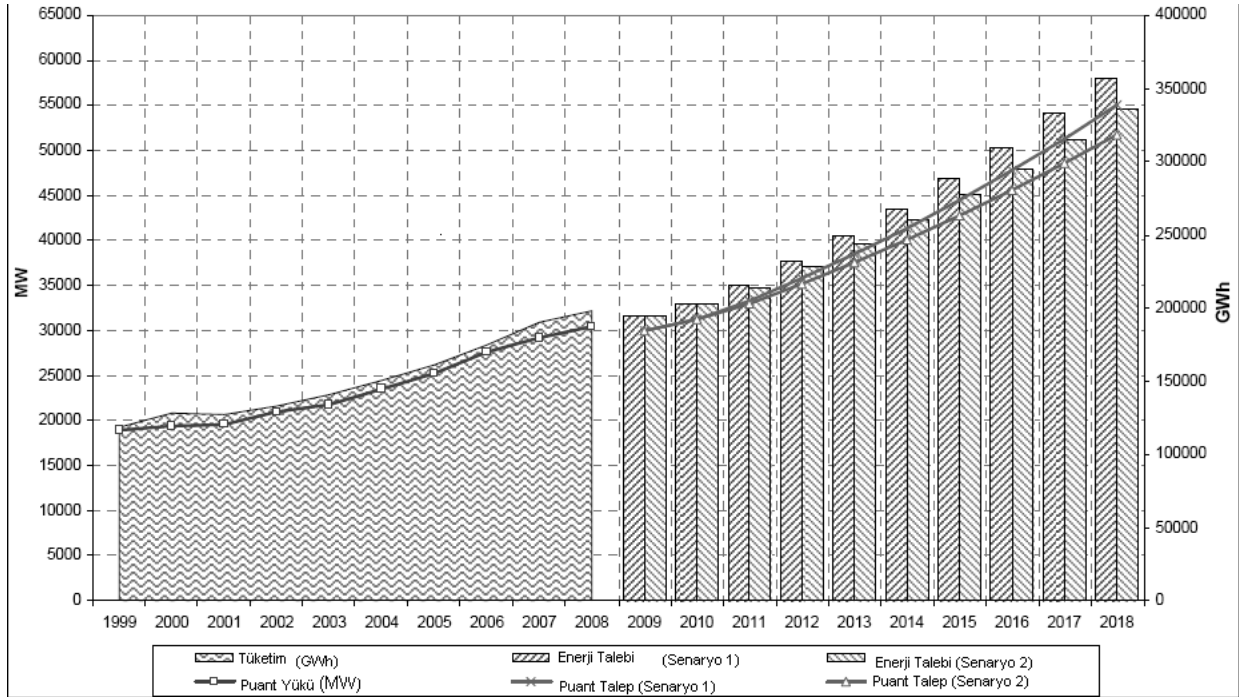
Şekil 2. Ağustos 2011 itibariyle kurulu güç

Toplam	209,3 TWh
Termik	73,7 %
Yenilenebilir	26,3 %

Şekil 3. 2010 yılının üretim kaynaklarına göre dağılımı

1999 – 2018 yılları arasındaki projeksiyonu aşağıda verilmiştir.

Şekil 4. 1999 – 2018 yılları arasındaki projeksiyonu

22 Adet İletim Tesis ve İşletme Grup Müdürlükleri kendi bölgeleri ile ilgili iletim tesislerinin işletme ve bakımından sorumludurlar. Türkiye Elektrik İletim Sistemi Millî ve 9 adet Bölgesel Yük Tevzi İşletme Müdürlükleri tarafından işletilmektedir. Millî ve bölgesel yük tevzi işletme müdürlükleri şu şekilde verilebilir:

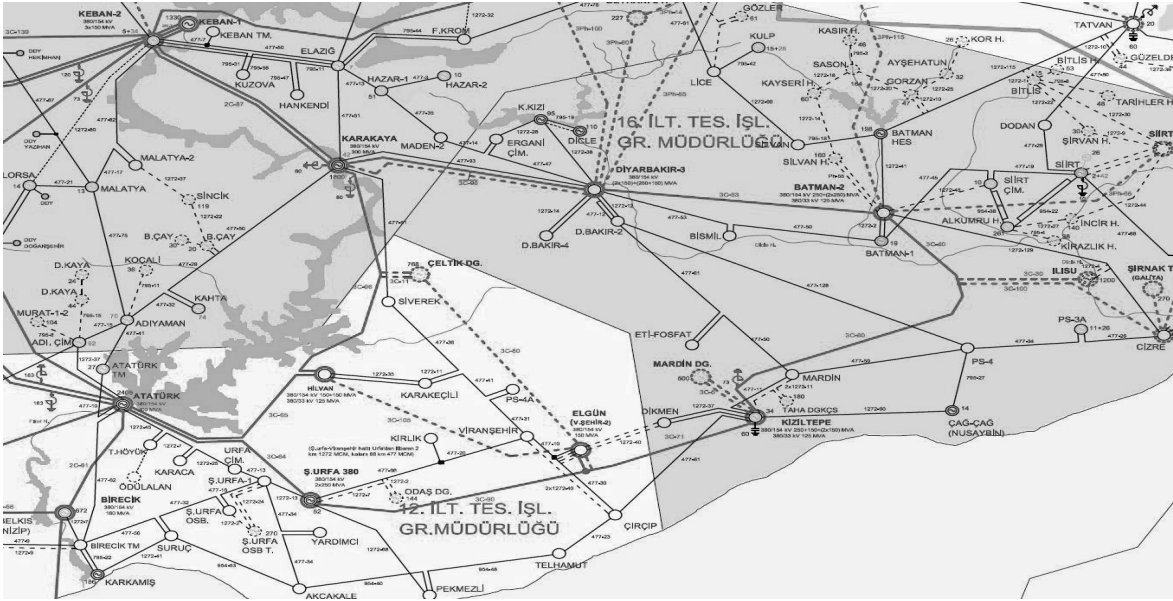
MYTM Ankara, Trakya YTM İstanbul, Kuzey Batı Anadolu YTM Adapazarı, Orta Karadeniz YTM Samsun, Batı Anadolu YTM İzmir, Batı Akdeniz YTM Antalya, Orta Anadolu YTM Ankara, Doğu Anadolu YTM Erzurum, Güneydoğu Anadolu YTM Elazığ ve Doğu Akdeniz YTM Adana.

ENTSO-E ile senkron paralel Deneme bağlantısı 18 Eylül 2010 tarihinde başlamıştır. 1. aşama sistem stabilitesi testleri ENTSO-E Planlama Grubu Tarafından 8 Şubatta onaylanmıştır. Ticari yük akışı gerçekleştirilmeksizin yapılan 2. Aşama İthalat-İhracat testleri ENTSO-E tarafından başarılı bulunmuştur. Türkiye'nin Avrupa Elektrik Sistemi ile senkron paralel işletmesi hususunda 3. aşama olan Ticari ithalat – İhracat 11 Haziran 2011 tarihinde başlamış ve 11 Ay sürecektir. Bu süre zarfında ticaret hacmi Bulgaristan ve Yunanistan'dan Türkiye'ye 400 MW ile yine bu ülkeler üzerinden Türkiye' den Avrupa'ya ise 300 MW ile sınırlandırılmış olacaktır.

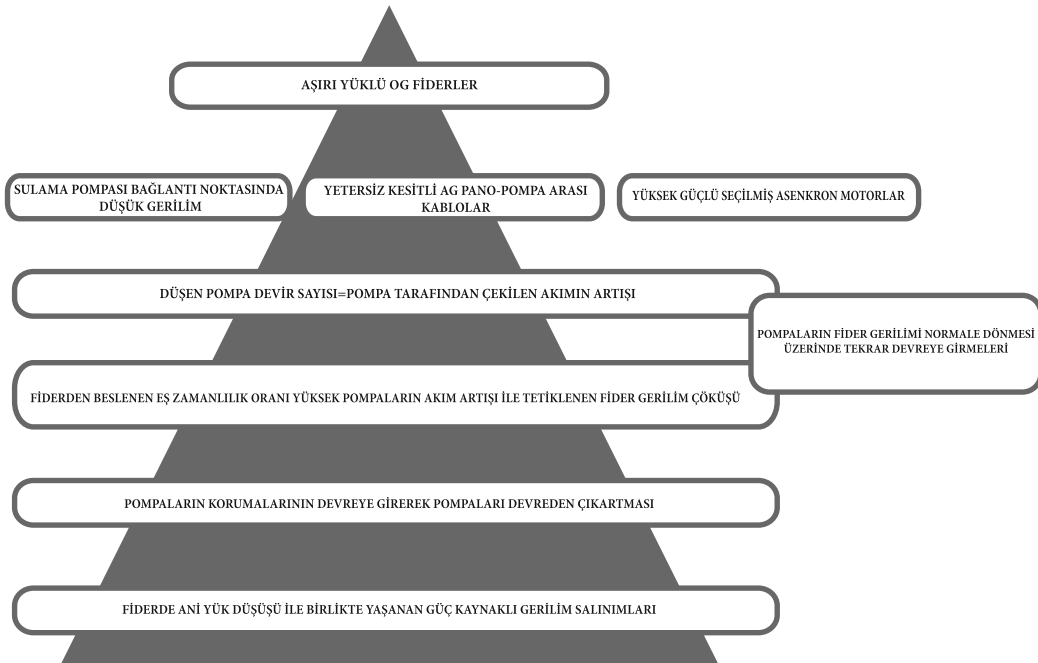
GERİLİM ve GÜÇ SALINIMLARI

Kuşkusuz çağımızın en ekonomik ve temiz enerji kaynağı olan elektrik enerjisinin tüm bölgelerimizde en verimli ve etkin şekilde kullanılması en önemli arzumuzdur. Şehirlerimiz arasında yapılan bu karşılaştırmalar şehirlerimizin bölgesel bazda kıyaslanmasından ziyade elektrik enerjisinin fiziksel ve ekonomik koşullar gözetilmeden kullanılması durumunda oluşabilecek problemlere parmak basmak amacıyla gündeme getirilmiştir. Elektrik enerjisinin verimsiz kullanımı, yetersiz dağıtım ağı ve bölgeye has diğer sorunlar şebekede kendini güç ve gerilim salınımları olarak göstermektedir. Bölgesel bazda bu problemler abone teçhizatlarının zarar görmesine, tarımsal üretim kaybına uğranmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu problemler tüm enterkonnekte şebekenin stabilitesini ve Türkiye'nin ENTSO-E (Avrupa İletim Şebekesi) bağlantı performansını etkiler hale gelmiştir.

Kuruluşumuzca sorunun ortadan kaldırılması için nihai olarak ilave neler yapılabileceğinin tespiti amacıyla 25-26 Temmuz 2011 tarihinde Kuruluşumuz yetkilileri, TÜBİTAK, Dicle EDAŞ Bölge yetkilileri ile Şanlıurfa ve Mardin bölgesinde çalışmalar yapılmıştır ve konu ile ilgili olarak TÜBİTAK raporu yayınlanmıştır. Salınım; sulama pompa motorlarının olduğu fiderlerden kaynaklanmaktadır. Sorun TÜBİTAK raporunda belirtildiği gibi Dağıtım Şirketine ait [DEDAŞ] aşırı yüklü, yüküne göre yetersiz kesitli, çok uzun Orta Gerilim (OG) fiderlerinde gerçekleşmektedir. Salınım oluşan dağıtım fiderleri çok uzun, yetersiz kesitli, dalbudak şebeke tipinde olup çok aşırı yüküdür (25 MW-45 MW) Salınımlar devam ederken ilgili trafo merkezlerinde yapılan ölçümlerde TEİAŞ OG bara gerilimlerinin nominal seviyesinde olduğu, güç trafolarının kapasitelerinin yeterli olduğu görülmüştür. Ancak yine de TEİAŞ problemin çözümü için üzerine düşen görevi yapmaya hazırdır. Salınımın kaynağı olan bölgeler aşağıda gösterilmiştir.

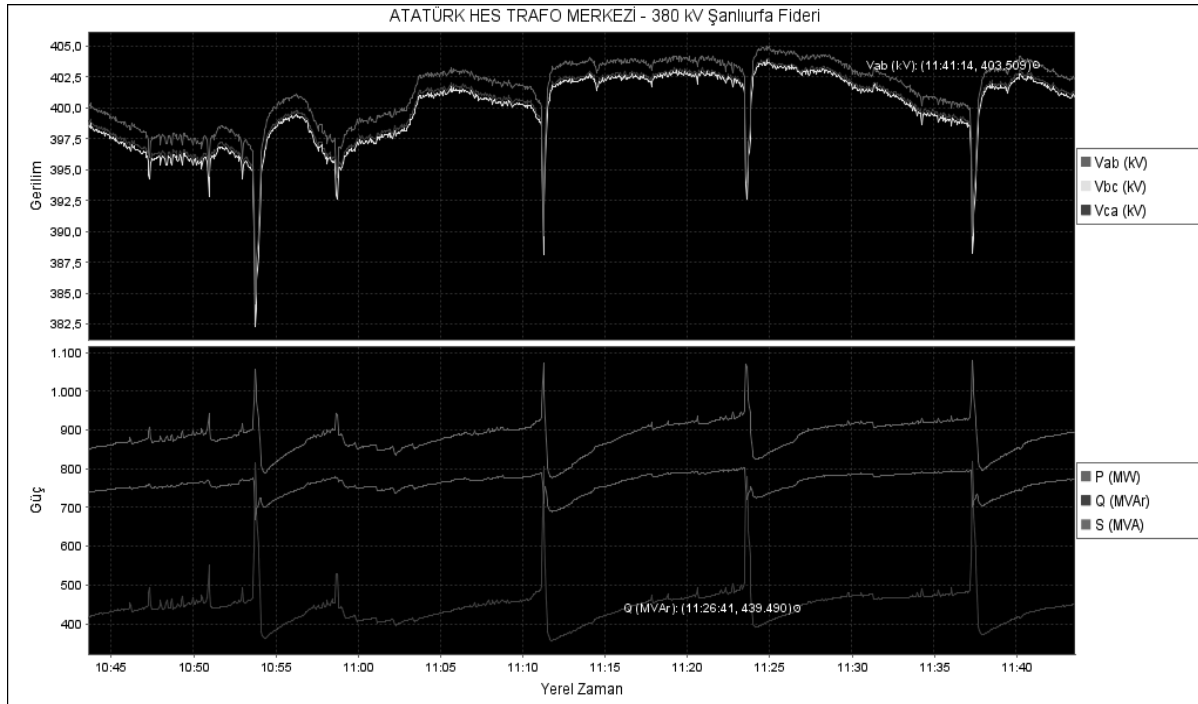

Şekil 5. Salınım kaynağı olan bölgeler

Şekil 6. Salınımların Sebepleri

Bölgede oluşan bu salınımlar 380 kV şebekede olumsuzluklara neden olmuştur. 380 kV şebekedeki etkiler aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 7. Salınımların 380 kV şebeke üzerindeki etkileri

PROBLEMLERİN GİDERİLMESİ İÇİN ÖNCELİKLİ OLARAK ALINMASI GEREKEN ÖNLEMLER VE YATIRIMLAR

- Viranşehir 3 TM 'nin tesisi ve aşırı yüklenmiş durumdaki OG fiderlerin bu TM 'ye aktarımları
- Elgün TM 'de 154/33 kV 100 MVA trafo devreye alınması ve bazı OG fiderlerin bu TM üzerine aktarılması
- Kırılık TM 'nin kalıcı hale getirilmesi, bazı fiderlerin bölünerek yüklerin paylaştırılması
- Çırçıp TM 'de yeni dağıtım hattı yapılması sureti ile yüklü olan fiderlerin yüklerinin paylaştırılması
- Kızıltepe TM den beslenen bazı fiderlerin Geçici Dikmen-2 TM üzerine aktarılması için hattın tamamlanması
- Bismil-2 TM 'nin tesisi ve dağıtım fiderlerinin bölünerek bu TM 'ye yük aktarımı yapılması gibi hem TEİAŞ, hem de Dağıtım Şirketini doğrudan ilgilendiren önlemler, yatırımların tamamlanarak 2012 sulama dönemine bu şekilde girilmesi gerekmektedir.

TEİAŞ bu yatırımlar ile sistem kararlılığını yükseltecek ve bölgedeki kaynak çeşitliğini arttıracak gerekli adımları atacaktır. Ancak sorunların tam olarak çözümü için Dağıtım Şirketi (TEDAŞ) tarafından yapılması gereken işlerin sulama sezonu başlamadan önce mutlak suretle gerçekleştirilmesi şarttır. Fider yüklerinin yeni kurulacak TM.lere aktarılması ve mevcut Fiderlerin yüklerinin azaltılması amacıyla Fiderlerin bölünmesi şarttır. Fider yüklerinin paylaştırılması işinin belirtilen zamanda yetiştirilememesi halinde, salınının kaynağı olan aşırı yüklü sulama fiderlerinde salınım oluşmasının önlenmesi için mutlaka münavebeli sulama yaptırılması sağlanmak zorundadır (aynı fiderde bir kısım sulama pompaları çalışırken geri kalanlar durdurulacak, daha sonra çalışanlar durdurularak diğer pompalar devreye alınacaktır).

YEREL ENERJİ FORUMLARINDAN MEZOPOTAMYA ENERJİ FORUMUNA

Mehmet AY

Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şube
Yönetim Kurulu Üyesi
mehmet.ay@emo.org.tr

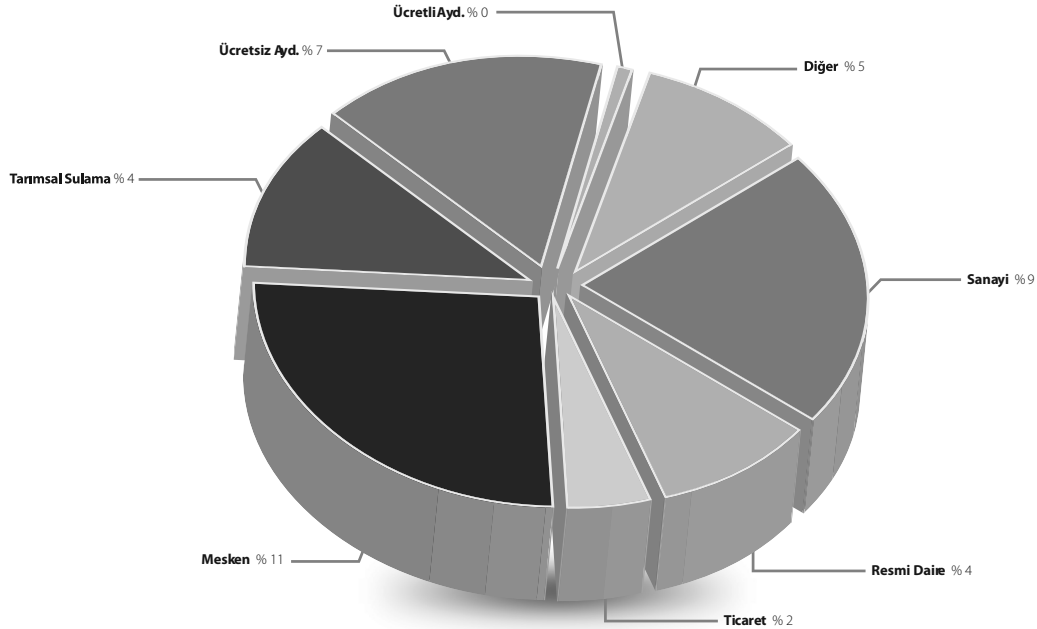

ÖZET

Mezopotamya Enerji forumunun bir bakıma hazırlık çalışmaları olan ve EMO sınırlarının tamamını kapsayacak şekilde, beş merkezde dört ayrı yerel enerji forumu düzenlenmiştir. Bu bildiride bu forumların kısa özetleri verilmiştir. Ancak önce bölgedeki bazı enerji tüketim istatistikleri verilecektir.

1. EMO DİYARBAKIR ŞUBEYE BAĞLI İLLERİN ELEKTRİK ENERJİSİ TÜKETİM İSTATİSTİKLERİ

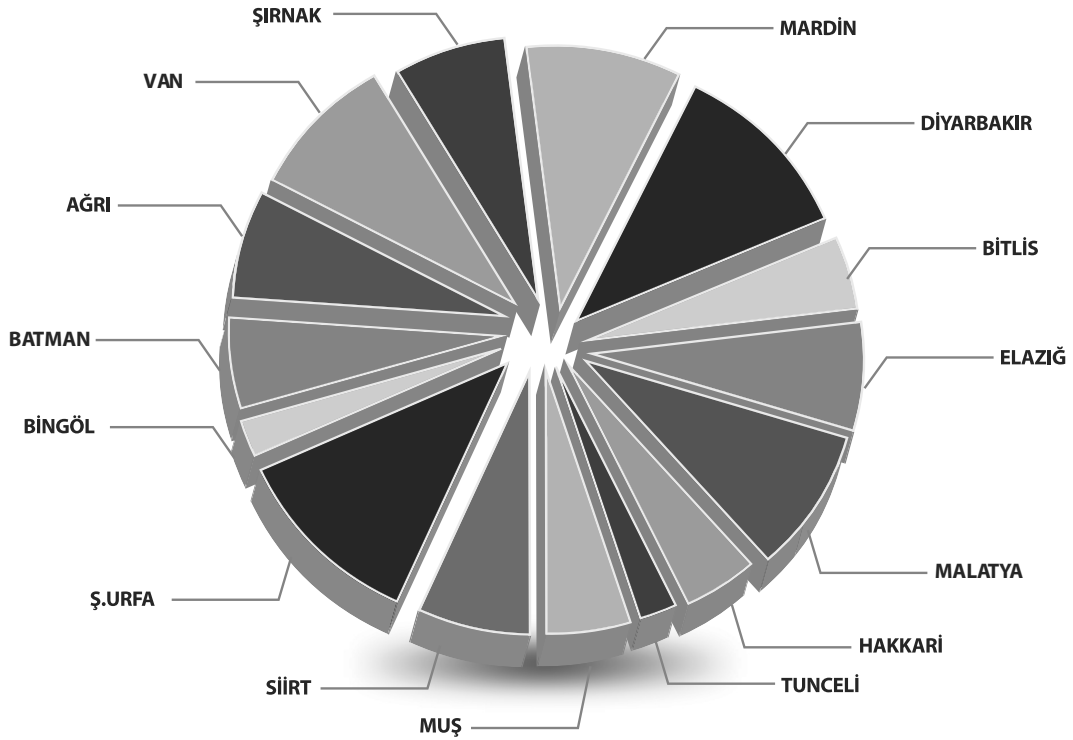
Bölgenin bazı enerji tüketim göstergeleri aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. Bölgenin bazı enerji tüketim göstergeleri

Bölge tüketimine bakıldığında mesken tüketiminin sanayi tüketiminden fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum Türkiye ortalamasına uymamaktadır. Türkiye genelinde sanayideki tüketim meskenlerdeki tüketimin iki katından fazladır.

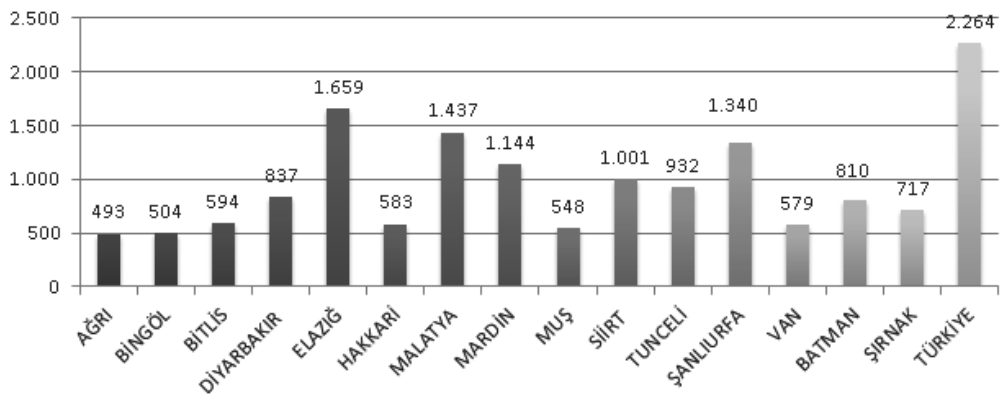
İllere göre tüketim

Şekil 2. Bölgen illeri bazında tüketim

Türkiye’de sanayide ortalama %46’ya yakın elektrik tüketimi olurken, bölgede hiçbir il bu ortalama değere yaklaşmamaktadır.

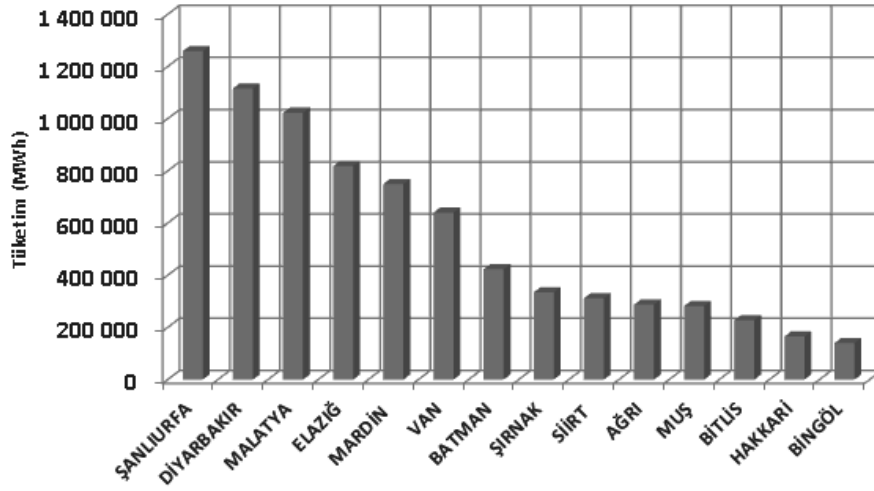
KİŞİ BAŞI ELEKTRİK TÜKETİMLERİ

Şekil 3. Bölge illerinde kişi başı elektrik tüketimleri

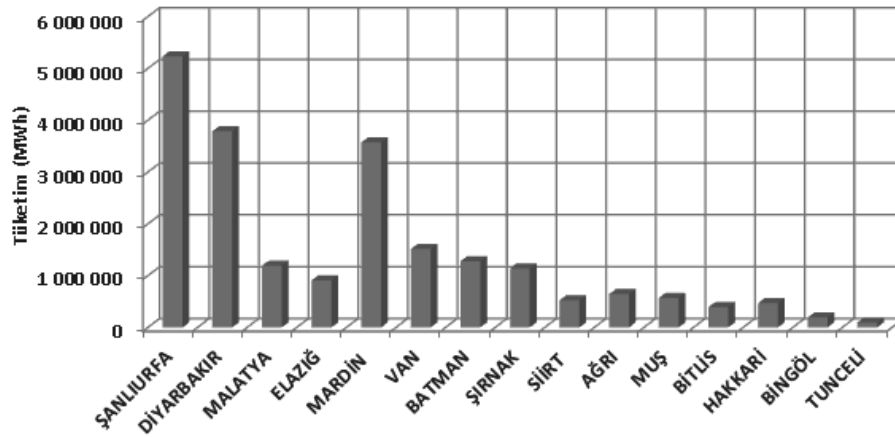
Türkiye’de 2008 verileri ile kişi başına tüketilen net elektrik enerjisi tüketimi ortalaması 2264 kWh olup Batman’da bu değer 810 kWh ile Türkiye ortalamasının yarısından daha azdır. (Dünya Ortalaması 2500 kWh, ABD’de 12322 kWh civarındadır.)

EMO Diyarbakır şubeye bağlı illerin tahakkuk ettirilen elektrik enerjisi tüketim değerleri

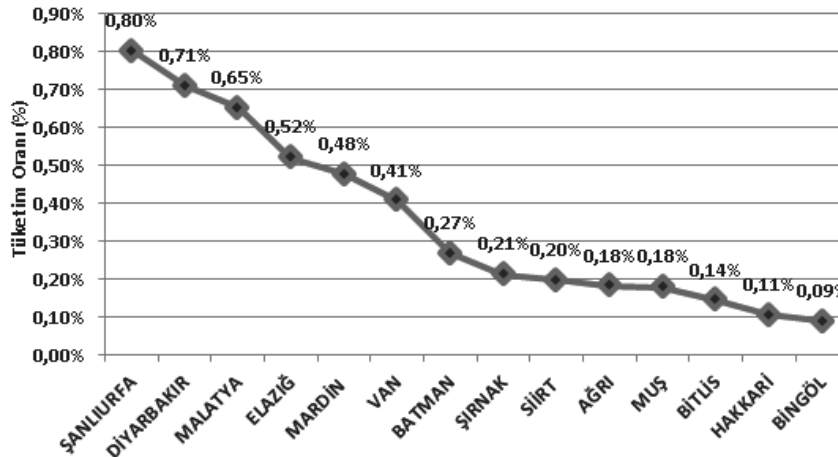
Şekil 4. EMO Diyarbakır şubeye bağlı illerin tahakkuk ettirilen elektrik enerjisi tüketim değerleri

EMO Diyarbakır şubeye bağlı illerin tüketim değerleri (kayıp kaçak dahil)

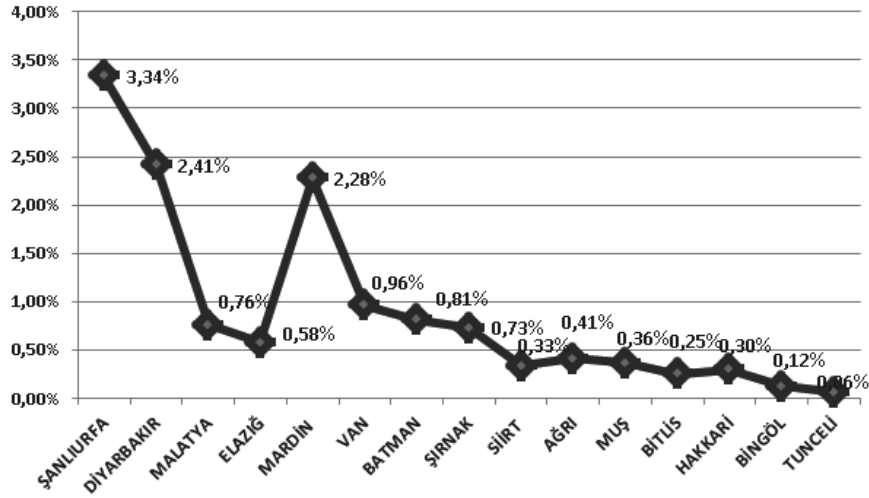
Şekil 5. EMO Diyarbakır şubeye bağlı illerin tüketim değerleri (kayıp kaçak dahil)

EMO Diyarbakır şubeye bağlı illerin tahakkuk ettirilen elektrik enerjisi değerinin Türkiye toplamına oranı

Şekil 6. EMO Diyarbakır şubeye bağlı illerin tahakkuk ettirilen elektrik enerjisi değerinin Türkiye toplamına oranı

EMO Diyarbakır şubeye bağlı illerin tahakkuk ettirilen elektrik enerjisi değerinin Türkiye toplamına oranı (kayıp kaçak dahil)

Şekil 7. EMO Diyarbakır şubeye bağlı illerin tahakkuk ettirilen elektrik enerjisi değerinin Türkiye toplamına oranı (kayıp kaçak dahil)

2.YEREL ENERJİ FORUMLARI

Elektrik enerjisi ile ilgili yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerinin konuşulduğu oturumda OSB temsilcisi elektrik kalitesi ile ilgili sıkıntılar, mali destekler ile ilgili sıkıntılar ve mevzuatla ilgili sıkıntılar; TEİAŞ yetkilisi dağıtım şirketleri ile yaşanan sorunlar ve TEİAŞ'ın kendi yapısından kaynaklanan sorunlar; EMO enerji çalışma grubu dağıtım şirketleri özelleştirmeleri ve topluma yansımaları, özelleştirme sonrası çok parçalı ve çok başlı yapı, tekelleşme tehlikesi, yatırım maliyetlerinin faturalara yansıtılması ve elektromekanik sanayinin durumu; KOSGEB yetkilisi sanayicilerin sıkıntıları, enerji maliyetlerinin uluslararası rekabet açısından değerlendirilmesi ve faturalara yansıyan vergi fon ve paylar ile ilgili görüş bildirdiler.

Elektrik enerjisi yatırımlarında insan doğa ve çevre ilişkisinin konuşulduğu oturumda EÜAŞ yetkilisi EÜAŞ'ın bölgedeki yatırımlarının tarihçesi ve bu yatırımların üretim değerleri, EÜAŞ'ın tanıtımı, tüketim projeksiyonları (düşük ve yüksek senaryolar), üretim tesislerinin rehabilitasyon ihtiyacı, elektriğin verimli kullanılmasının önemi, ileriki yıllarda tüm kaynakların kullanılması hatta nükleere ihtiyaç olabileceği; İnönü Üniversitesi Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü bölge yenilenebilir enerji potansiyeli, güneş enerjisinin kullanım alanları, ülkenin güneş enerji potansiyeli, bölgenin güneş enerji potansiyeli, bölgenin rüzgar enerji potansiyeli ve bölge yenilenebilir enerji potansiyelinin değerlendirilmesi gerekliliği; Fırat Üniversitesi Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü mikro-mini HES'ler ve bölge potansiyeli, Türkiye'nin hidroelektrik potansiyeli, bölge illerinin küçük HES potansiyeli, HES'ler ve yapısal özellikleri (olumlu-olumsuz), mikro-mini HES'ler için türbin tipleri, generatörler ve kumanda-kontrol; EMO temsilcisi EMO'nun enerji yatırımlarına bakışı, elektrik piyasası geçiş süreçleri ve mevcut piyasa yapısı, ülkedeki üretim kaynakları, HES'ler ve toplumsal etkileri, kurulu güç gelişimi, çevresel etki değerlendirmesi, bölgede sorunlu baraj yatırımları, temiz enerji, özelleştirmeler ile ilgili görüşlerini sundular.

Elektrik enerjisi ile ilgili yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerinin konuşulduğu oturumda EMO temsilcisi enerji alanında dünyadaki gelişmeler, enerji alanında Türkiye'deki gelişmeler, Bölgedeki durumun değerlendirilmesi; TEİAŞ temsilcisi TEİAŞ'ın bölgedeki malvarlıkları ve iletim kapasitesi, enerji tüketimi ile ilgili veriler, yatırımlar ve yatırımlarla ilgili sıkıntılar; TPAO temsilcisi petrol üretiminin ülke ekonomisi için önemi, elektrik enerjisi ile

ilgili yaşanan sıkıntılar, elektriğin kalitesi ve kesintiler ve TPAO'nun elektrik enerjisi yatırımları ile ilgili görüş bildirdiler. Elektrik enerjisi yatırımlarında insan doğa ve çevre ilişkisinin konuşulduğu oturumda İHD temsilcisi insan hakları açısından elektrik enerjisi tüketimi, kaçak enerji kullanımı, enerji savaşları ve insan hakları ihlalleri, hidroelektrik yatırımlarının insanları topraklarından ve üretimden kopararak yoksulluğa mahkûm ettiği; Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi petrol üretiminin ve işlenmesinin çevresel etkileri, fosil yakıtların oluşumu ve bileşimi, dünyada petrol rezervleri, petrolde dışa bağımlılık, fosil yakıtların sonlu olması, ham petrol üretiminin çevresel etkileri ve petrol işlenmesinin çevresel etkileri; Batman Tüpraş İşletme Müdürlüğü temsilcisi işletmede elektrik enerjisi konusunda tasarruf ve verimlilik artırıcı çalışmalar ve çevre etkilerini azaltıcı önlemler; Batman Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi temsilcisi Ilısu barajının doğa, tarih, kültürel miras ve yaşayanlar üzerindeki etkileri; EMO temsilcisi bölgedeki sorunlu enerji yatırımları, fosil yakıtların tükeniyor olmasının değerlendirilmesi ve nükleer enerji, elektrik piyasasındaki çok parçalılık ve tüketiciye yansımaları, ülkedeki üretim kaynakları, HES'ler ve toplumsal etkileri, kurulu güç gelişimi, çevresel etki değerlendirmesi, bölgede sorunlu baraj yatırımları, temiz enerji ve özelleştirmeler; enerji verimliliği derneği temsilcisi enerji verimliliği çalışmaları, enerji danışmanlığı eğitimleri, binalarda enerji verimliliği uygulamaları ve ilgili standartlar, enerji verimsiz binaların ekonomiye maliyeti, yenilenebilir enerji kaynaklarının bölgede kullanılabilirliği ve yatırım olanakları, bölgenin güneş enerji potansiyeli ve bölgenin jeotermal potansiyeli ile ilgili görüş bildirdiler.

Mardin ili enerji sorunları ve çözüm önerilerinin konuşulduğu oturumda TEDAŞ temsilcisi Mardin'de yapılan altyapı ıslah çalışmaları, kaçakla ilgili pilot uygulama, tarımsal sulama kaynaklı hızlı talep artışı ve dağıtım altyapısı kapasite problemleri, tarımsal sulamada alternatif yöntemler; TEİAŞ temsilcisi Mardin ili tüketim bilgileri, kuraklığa bağlı olarak elektrik tüketimindeki yüksek artış hızı, dağıtım şebekesi kaynaklı sorunlar, iletim şebekesinden kaynaklı sorunlar, üretimden kaynaklı sorunlar, TEİAŞ'ın Mardin'deki yatırımları; EMO Diyarbakır Şubesi temsilcisi tüketim istatistikleri, Türkiye'de enerji sorunları, bölgede sosyoekonomik durum, GAP yatırımları ve sulama, ülke enerji politikaları, özelleştirmeler, HES'ler ve toplumsal tepkiler ve nükleer enerji; OSB temsilcisi sanayici sorunları ve çözüm önerileri; ZMO temsilcisi tarımsal sulama yöntemleri, tarımsal sulamada yapılan yanlışlar, çözüm önerileri ile ilgili görüşlerini sundular.

BATMAN, ŞİRT, ŞIRNAK İLLERİ ENERJİ FORUMU 2011

PROGRAM

09.30-10.00: Kayıt
10.00-10.30: Açılış Konuşmaları
EMO Batman İl Temsilcisi
EMO Şirnak İl Temsilcisi
EMO Diyarbakır Şube Başkanı
EMO Yürütme Kurulu Başkanı
Batman Belediye Başkanı (Tespis Buyurularsa)
Batman Valisi (Tespis Buyurularsa)

10.30-12.30: 1. Panel:
Elektrik Enerjisinin Kullanımı ve Erşimde Yasan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Panel Yöneticisi : Tank ÖDEN
EMO Bölüm Komisyonu Başkanı

Mehmet AY : EMO Diyarbakır Şube Yürütme Kurulu Üyesi
"Batman, Şirnak, Şırnak İllerinde Elektrik Enerjisinin Genel Bakış"

Süleyman İLHAN: TEİAŞ 16. İletim Tesisi ve İşletme Grup Müdürü
"Elektrik İletim Altyapısı, İşletme Sorunları ve Çözüm Önerileri"

Veysi DEMİR : TPAO Batman Köle Müdürü
"Elektrik Enerjisi Kullanımında Yasan Sorunları ve Bunların Üretim Etkileri"

Nihat EKİNCİ : İHD Batman Şubesi
İnsan Hakları Enerjiye Erişim

12.30-14.00: Öğle Arası

2. Panel:
14.00-16.30: Enerji Yatırımlarında İnsan, Doğa ve Çevre İlişkisi

Panel Yöneticisi : Musa ÇEÇEN
TMMOB Yüksek Onur Kurulu Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Hasan BAYINDIR: Dicle Üniv. Mühendislik Fakültesi
"Petrol Üretim ve İşlenmesinin Çevresel Etkileri"

M. Ali UÇLUZ : Tüpraş Batman İşletme Müdürü
"Tüpraş'ın Kentin Ekonomisine Katkısı ve Çevresel Etkileri Açısından Alınan Önlemler"

İpek TAŞLI : Batman Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi
"Ilısu Baraj'ının Doğ, Tarih, Kültürel Miras ve Yaşayanlar Üzerine Etkileri"

Nedim TÜZÜN : EMO Diyarbakır Şube Enerji Komisyonu Başkanı
"Enerji Yatırımlarında İnsan, Doğa ve Çevre İlişkisi"

Ömer Faruk ERTUĞRAL: Enerji Verimliliği Derneği
"Enerji Verimliliği Çalışmaları ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Bölgede Kullanılabilirliği ve Yatırım Olanakları"

web: www.diyarbakir.emo.org.tr e-mail: diyarbakir@emo.org.tr

MARDİN, ŞANLIURFA İLLERİ ENERJİ FORUMU 2011

PROGRAM

Mardin İli Enerji Sorunları ve Çözüm Önerileri Paneli

20 Mayıs 2011 Cuma (13.30-17.00)
Mardin Artuklu Üniversitesi Veli Kocaklar Konferans Salonu

13.30-14.00: Kayıt
14.00: Açılış Konuşmaları

Panel Yöneticisi : M. Nedim Tüzün
Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi

Cengiz DİDİN : TEDAŞ Mardin İl Müdürü
"Elektrik Dağıtım Altyapısı, İşletme Sorunları ve Çözüm Önerileri"

Süleyman İLHAN: TEİAŞ 16. İletim Tesisi ve İşletme Grup Müdürü
"Elektrik İletim Altyapısı, İşletme Sorunları ve Çözüm Önerileri"

Bitil GÜMÜŞ : Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi
"Bölgesel Bakış Açısıyla Elektrik Enerjisinin Üretimi ve Enerji Politikaları"

Abdullah ENSARI: Organize Sanayi Bölge Müdürü
"Sanayide Elektrik Enerjisi Kullanımı ve Erşimde Yasan Sorunlar"

Süleyman İRMAK: TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Mardin İl Temsilcisi
"Sulama Tesislerinde Elektrik Enerjisi Kullanımı ve Erşimde Yasan Sorunlar"

Çihat DİREK : Elektrik Elektronik Mühendisi
"Kozluk Bölgesinde Tarımsal Sulamadan Kaynaklanan Elektrik Şebekesi Problemleri ve Çözüm Önerileri"

Şanlıurfa İli Enerji Sorunları ve Çözüm Önerileri Paneli

21 Mayıs 2011 Cumartesi (13.30-17.00)
Şanlıurfa Belediyesi Kültür Eğitim Merkezi

Panel Yöneticisi : Kayıt
13.30-14.00: Açılış Konuşmaları

Panel Yöneticisi : Tank ÖDEN
EMO Bölüm Komisyonu Başkanı

Beyhan POLAT : TEİAŞ 12. İletim Tesisi ve İşletme Grup Müdürü
Şanlıurfa İşletme ve Bakım Müdürlüğü
"Elektrik İletim Altyapısı, İşletme Sorunları ve Çözüm Önerileri"

Bitil GÜMÜŞ : Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi
"Bölgesel Bakış Açısıyla Elektrik Enerjisinin Üretimi ve Enerji Politikaları"

EPK Temsilcisi : "Bölgenin Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Değerlendirilmesi"

Yrd. Doç. Dr. M. Azmi AKTACIR : Haran Üniv. Güneş Enerjisi
Anayasa Meclisi Müdür Yrd.
"Şanlıurfa İlin Yenilenebilir Enerji Kaynakları
Potansiyeli ve Uygulama Önerileri"

Mehmet Nuri ALTIN: Organize Sanayi Bölge Müdürü
"Sanayide Elektrik Enerjisi Kullanımı ve Erşimde Yasan Sorunlar"

Muhammed Ali TEL: Tatar Yüksek Sulama Birliği Görevlisi
"Sulama Tesislerinde Elektrik Enerjisi Kullanımı ve Erşimde Yasan Sorunlar"

web: www.diyarbakir.emo.org.tr e-mail: diyarbakir@emo.org.tr

Mardin: 20 Mayıs 2011 Cuma Saat: 14.00
Mardin Artuklu Üniversitesi Veli Kocaklar Konferans Salonu
Şanlıurfa: 21 Mayıs 2011 Cumartesi Saat: 14.00
Şanlıurfa Belediyesi Kültür Eğitim Merkezi

Şanlıurfa ili enerji sorunları ve çözüm önerilerinin konuşulduğu oturumda TEİAŞ temsilcisi Şanlıurfa üretim kapasitesi, üretimden kaynaklı sorunlar, tüketimden kaynaklı sorunlar, Şanlıurfa iletim kapasitesi, bölgedeki yatırımlar; EMO Diyarbakır şubesi temsilcisi tüketim istatistikleri, Türkiye'de enerji sorunları, Bölgede sosyoekonomik durum, GAP yatırımları ve sulama, Ülke enerji politikaları, özelleştirmeler, HES'ler ve toplumsal tepkiler ile nükleer enerji; Harran Üniversitesi Güneş Enerjisi Araştırma Merkezi Müdürlüğü temsilcisi elektrik enerjisinin hayatımızdaki önemi, enerji yatırımlarının çevresel etkileri, yenilenebilir enerji kaynakları, bölgenin güneş enerji potansiyeli ve yapılan çalışmalar; OSB temsilcisi Şanlıurfa org. sanayi tüketim istatistikleri, elektrik enerjisi ile ilgili yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri ve enerji maliyetleri; sulama birliği temsilcisi pompaj sulama projesi, sulama projelerinin yetersizliği, sulama projelerinin avantajları ve bölgedeki gerilim dalgalanmaları ile ilgili görüş sundular.

Elektrik enerjisi kullanımı ve erişiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerinin tartışıldığı oturumda TEDAŞ yetkilisi tüketim istatistikleri, enerji talebi artışı, özelleştirme kapsamına alınan kurumlardaki problemler, kurumlar arası koordinasyonsuzluk ve eşgüdümlü yatırım yapılamamasının maliyeti, altyapı problemleri ve yatırımların gelecek yıllardaki talebi karşılayamayacak olması, yatırım ödeneklerinin zamanında gelmemesi ve günü kurtaracak çözümlere yönelme, teknolojik gelişmelerden yararlanma konusundaki zorluklar, personel yetersizliği ve köy şebekelerinin ömrünü doldurduğu ve yeni yatırım ihtiyacı; TEİAŞ temsilcisi mevcut iletim kapasitesi, iletim kapasitesinin yetersizliği nedeniyle geçmiş yıllarda yaşanan gerilim problemleri, mevcut ve planlanan yatırımlar; OSB temsilcisi enerji maliyetlerinin sanayiciye etkileri, enerji kalitesinin üretime etkileri ve maliyetleri, elektrik faturalarındaki yüksek kesintiler ve vergi oranları; Aksa Doğalgaz temsilcisi Van ilindeki doğalgaz altyapı çalışmaları, abone sayısı ve artış oranları; EMO temsilcisi bölgenin sosyoekonomik durumu, altyapı istihdam ve sanayi endeksleri gibi sosyoekonomik göstergeler açısından bölgenin durumu ile ilgili görüşlerini dile getirdiler.

Elektrik enerjisi yatırımlarında insan doğa ve çevre ilişkisinin konuşulduğu oturumda Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Van ili rüzgar enerjisi potansiyeli, Ülkenin rüzgar enerjisi potansiyeli, Van ili elektrik enerjisi üretiminde güneş enerjisinin bugünü ve yarını, güneş enerjisinden faydalanma yöntemleri, PV maliyetleri ve fiyat düşüş hızı, PV sistemlerinin diğer maliyetleri, PV verimleri, Van ili güneş enerjisi potansiyeli; enerji verimliliği derneği temsilcisi enerjide dışa bağımlılık ve maliyeti, aydınlatma, sanayide ve meskenlere tasarruf olanakları, enerji verimliliği kanunu ve hedefleri, tüketim oranları, atık ısıların değerlendirilmesi(bölgesel ısıtma sistemleri), uygulama yöntemleri ve tasarruf miktarları, iletim ve dağıtımda verimlilik, dağıtımdaki kayıplar; EMO Diyarbakır temsilcisi Ülkemizdeki enerji politikaları, elektrik enerjisinin hayatımızdaki önemi, ülkemizde yaşanmakta olan piyasalaştırma süreci, mevcut piyasanın değerlendirilmesi, özelleştirmeler ve sonuçları, ülkemizdeki elektrik enerjisi kaynakları ve oranları, doğalgazdan üretilen enerjinin ülkeye faturası, yanlış politikaların sonuçları: küresel iklim değişiklikleri, yenilenebilir enerji yatırımları, GAP yatırımlarının değerlendirilmesi ve nükleer enerji ile ilgili görüşlerini sundular.

1

TMMOB ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI DİYARBAKIR ŞUBESİ

MARDİN, ŞANLIURFA İLLERİ ENERJİ FORUMU 2011

Bölgemizin Enerjisini Tartışıyoruz..

PROGRAM

Mardin İli Enerji Sorunları ve Çözüm Önerileri Paneli

20 Mayıs 2011 Cuma (13.30-17.00)
Mardin Artuklu Üniversitesi Veli Rıdvan Konferans Salonu

13.30-14.00 : Kayıt
14.00 : Açılış Konuşmaları

Panel Yöneticisi : M. Nedim Tüzün
Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi

Cengiz DİDİN : TEDAŞ Mardin İl Müdürlüğü
"Elektrik Dağıtım Altyapısı, İletim Sorunları ve Çözüm Önerileri"

Süleyman İLHAN : TEİAŞ 16. İletim Test ve İşletme Grup Müdürü
"Elektrik İletim Altyapısı, İletim Sorunları ve Çözüm Önerileri"

Bilal GÜMÜŞ : Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi
"Bölgesel Balık Acayısı Elektrik Enerjisi Üretim ve Enerji Politikaları"

Abdullah ENSARI : Organize Sanayi Bölge Müdürü
"Sanayide Elektrik Enerji Kullanımı ve Erişiminde Yaşanan Sorunlar"

Süleyman İRMAK : TMMOB Diyarbakır Şubesi
"Sulama Tesislerinde Elektrik Enerji Kullanımı ve Erişiminde Yaşanan Sorunlar"

Çihat DİREK : Elektrik Elektronik Mühendisi
"Kültürpazı Bölgesinde Termal Sulamadan Kaynaklanan Elektrik Şebeke Problemleri ve Çözüm Önerileri"

Şanlıurfa İli Enerji Sorunları ve Çözüm Önerileri Paneli

21 Mayıs 2011 Cumartesi (13.30-17.00)
Şanlıurfa Belediyesi Kültür Eğitim Merkezi

13.30-14.00 : Kayıt
14.00 : Açılış Konuşmaları

Panel Yöneticisi : Tank ÖZDEN
EMO Bölge Komisyonu Başkanı

Beyhan POLAT : TEİAŞ 12. İletim Test ve İşletme Grup Müdürlüğü
"Şanlıurfa İletim ve Bakım Müdürlüğü
"Elektrik İletim Altyapısı, İletim Sorunları ve Çözüm Önerileri"

Bilal GÜMÜŞ : Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi
"Bölgesel Balık Acayısı Elektrik Enerjisi Üretim ve Enerji Politikaları"

EPDK Temsilcisi
"Bölgenin Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Değerlendirilmesi"

Yrd. Doç. Dr. M. Azmi AKTAÇIR : Harran Üni. Güneş Enerjisi
Araştırma Merkezi Müdür Yrd.
"Şanlıurfa İlinin Yenilenebilir Enerji Kaynakları
Potansiyeli ve Uygulama Önerileri"

Mehmet Nuri ALTIN : Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü
"Sanayide Elektrik Enerji Kullanımı ve Erişiminde Yaşanan Sorunlar"

Muhammed AYTİL : Tatlısuyu Sulama Birliği Görevlisi
"Sulama Tesislerinde Elektrik Enerji Kullanımı ve Erişiminde Yaşanan Sorunlar"

web: www.diyarbakir.emo.org.tr e-mail: diyarbakir@emo.org.tr

Mardin: 20 Mayıs 2011 Cuma Saat: 14.00
Mardin Artuklu Üniversitesi Veli Rıdvan Konferans Salonu
Şanlıurfa: 21 Mayıs 2011 Cumartesi Saat: 14.00
Şanlıurfa Belediyesi Kültür Eğitim Merkezi

ENERJİ KALİTESİ VE SÜREKLİLİĞİ

Serhat Berat EFE

Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi
Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü
beratefe@dicle.edu.tr

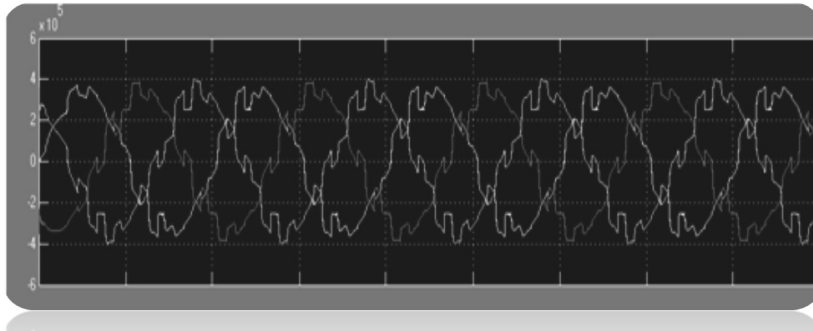

ÖZET

Elektrik enerjisi bir üründür ve belirli kalite şartlarını sağlamalıdır. Elektrik güç sistemlerinde enerjinin üretilmesi, iletimi ve dağıtımı sırasında, akım ve gerilimin, 50 Hz frekansında ve sinüs eğrisine çok benzer bir biçimde olması istenir. Bu koşul, elektrik enerjisinin kalitesini belirleyen ana faktörlerden biri ve kalitenin en temel tanımıdır. Bu çalışmada, enerji kalitesi ile ilgili temel kavramlar ve bölgedeki elektrik enerjisinin kalitesi üzerinde durulmuştur.

GİRİŞ

İletim sistemi, bir elektrik güç sisteminin omurgasını teşkil etmektedir. Bir elektrik iletim sisteminde elektrik enerjisinin kalitesi; elektriğin sürekliliği, gerilim ve frekansın limitler dâhilinde değişimi ve dalga biçimi düzgünlüğü ile birlikte tanımlanır. Elektrik güç sistemlerinin güvenilir biçimde çalışabilmesi için tasarım ve işletim aşamasında bir takım etkenlerin göz önüne alınması gerekir. Bu etkenlerden biri, güç kalitesini belirleyen parametrelerden olan nonlineer karakteristikli elemanların meydana getirdiği harmoniklerdir. Elektrik güç sistemlerindeki nonlineer elemanlar, iletim ve dağıtım sistemlerinde ciddi harmonik kirliliğe neden olmakta ve tüketiciye verilen enerji kalitesini olumsuz etkilemektedir. Doğrusal olmayan yükler nedeni ile akım ve gerilim gibi büyüklükler sinüs biçimde olmaktan çıkarlar ve dalga biçimleri oldukça karmaşık hale gelir. Bunun sonucunda, işletme açısından arzu edilmeyen önemli sorunlar ortaya çıkar. Elektrik enerji sistemlerinde akım, gerilim gibi büyüklüklerin dalga şekli temel frekanslı sinüzoidal bir değişime sahip olmalıdır. Bu değişim için sistemin sinüzoidal kaynakla beslenmesi ve lineer yüklerle yüklenmesi gereklidir. Bir sistemdeki lineer elemanda akım, gerilimle uyumludur. Ancak güç sistemlerine bağlı olan dönüştürücüler, ark fırınları, güç elektroniği elemanları gibi nonlineer yükler, sistemdeki akım ve gerilim büyüklüklerinin nonsinüzoidal olmasına, yani harmonik distorsiyonuna neden olabilirler. Nonlineer yüklerin güçleri düşük değerde olsa bile yine de gerilimin dalga şeklini bozarlar. Tüketiciler açısından bu konunun önemi daha büyüktür. En çok karşılaşılan kalite problemleri birkaç saniyeden birkaç saate kadar devam edebilen komple elektrik kesilmeleri ve gerilimin çok düşük değerlere kadar indiği kısa süreli gerilim düşmeleri ve oynamalarıdır. Şekil 1’de gerilim ya da akım dalga şeklinin sinüs biçiminden uzaklaştığı görülebilir.

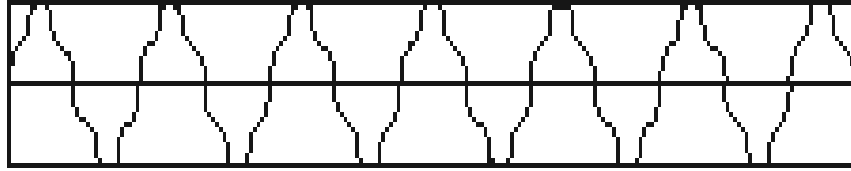
Şekil 1. Dalga şekli bozunumu

ELEKTRİK ENERJİSİNDE TEMEL KALİTE KAVRAMLARI

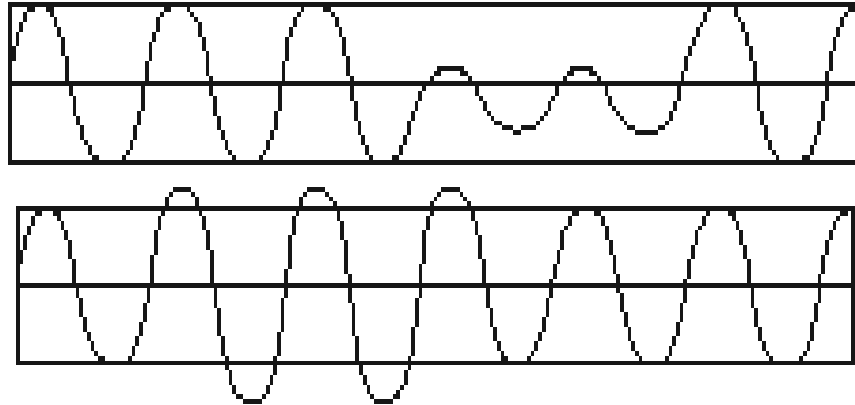
Harmonik bozunum elektriksel kirliliğin bir ifadesidir. Harmonik bozunumların toplamının (THD) belirli sınırların üzerinde olması bazı elektriksel problemlere neden olmaktadır. Örnek olarak akım harmoniklerinin yüksek olması kabloların aşırı ısınmasına ve zarar görmesine neden olabilir. Elektrik motorlarında da aşırı ısınmaya, gürültülü çalışmaya ve tork salınımlarına neden olmaktadır. Kapasitörlerde de aşırı ısınmaya, bunun sonucu dielektrik denen birbirinden yalıtılmış plakaların delinmesine neden olabilmektedir. Ayrıca işlemciler, elektronik göstergeler, LED'ler harmonik bozunumlardan etkilenmektedir. Gerilim ve akımda meydana gelen harmonik bozunumlarının (THD) kaynağı non-linear yüklerdir. Non-linear yükler arasında KGK'lar, motor yol vericileri, motor sürücüleri, bilgisayarlar ve elektronik aydınlatma ve kaynak makineleri vardır. Ayrıca tüm güç elektroniği dönüştürücüleri şebekedeki harmonik bozunumu artırıcı etki gösterirler. Zamana göre değişen ve sinüzoidal olmayan bu gerilimler harmonikli gerilimler olarak adlandırılır. Kısaca harmonikler; bazı tüketiciler ve bağlantı elemanlarının doğrusal olmayan karakteristikleri dolayısıyla şebekeden sinüs biçiminde olmayan akımlar çekmesiyle oluşan akım ve gerilim bozulmalarıdır.

Elektrik enerjisinin kalitesini belirleyen ve dünyada kullanılan bazı tanımlar şu şekilde verilebilir:

1- Dalga şekli bozulması: Gerilim ya da akım dalga şeklinin sinüs halinden sapması durumudur.

2- Gerilim düşmesi ya da yükselmesi: Gerilimin belli bir süre normal çalışma değerinde yüksek ya da düşük olması durumudur.

Kullanılan tüm elektrikli cihazların belli bir çalışma gerilim aralığı mevcuttur. Buna göre şebekedeki gerilim dalgalanması cihaz çalışma aralığının dışına çıkarsa cihazlarda bozulmalara neden olacaktır.

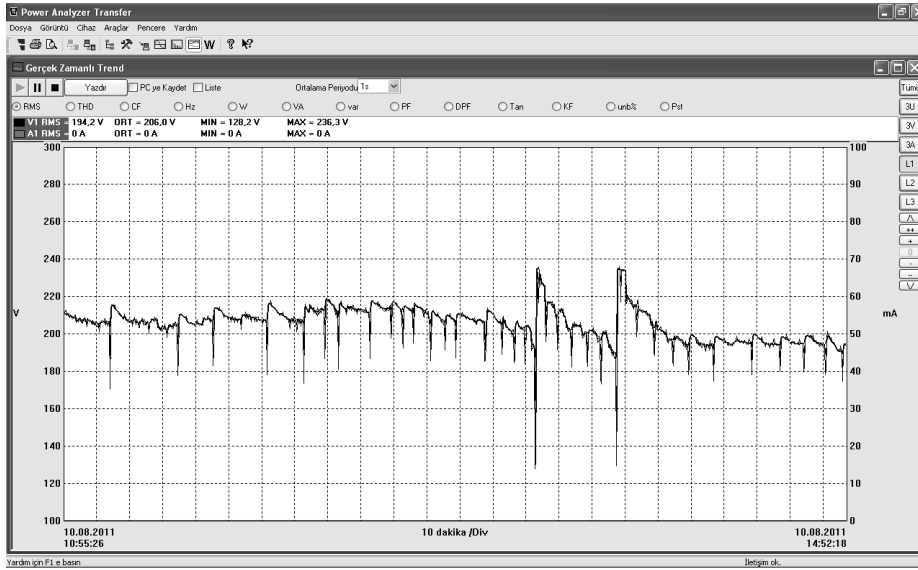
3- Kesintiler: Sisteme bağlı tüketicilere belirli bir süre enerji sağlanamama durumudur

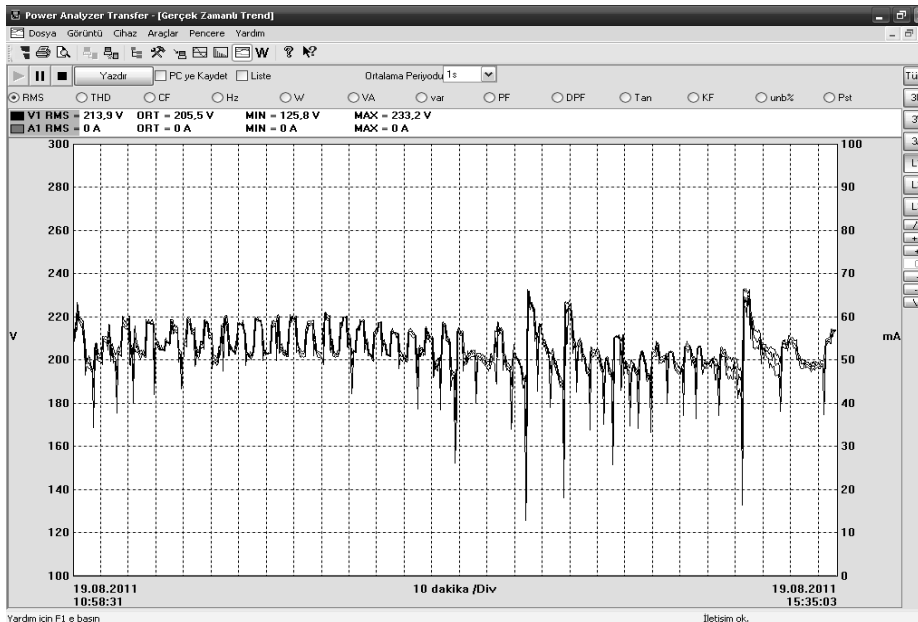
Şebekedeki uzun süreli kesintiler, doğal olarak tüm kullanıcıları etkilemekte, kısa süreli kesintiler ise bazı kritik operasyonlar üzerinde son derece olumsuz etkiler yaratabilmektedir.

BÖLGEDE ENERJİ KALİTESİ SORUNU

Şebekede temel bozulmaya yol açan yükler arasında elektrik motorları önemli bir yer tutmaktadır. Bu motorların sulama amacıyla fazlaca kullanıldığı bölgemizde yaz aylarında, özellikle sulama dönemlerinde (Haziran- Ekim ayları arası) elektrik enerjisi hem çiftçinin, hem sanayicinin, hem de halkın kâbusu haline gelmiştir. Ortaya çıkan bu problemlerin temelinde yük tarafını oluşturan sulama tesisleri, dağıtım şirketinin altyapı yetersizliği ve plansızlığı, iletim sisteminin de bu karakteristikli yüke cevap verememesi gibi sebepler bulunmaktadır. Bu yetersizlikler nedeniyle bölgede uzun süreli elektrik kesintileri ve anormal boyutlardaki gerilim dalgalanmaları kaçınılmaz hal almıştır. Diyarbakır şehir merkezinde evdeki bir tüketicinin faz-nötr 220 V AC gerilim genlik RMS değerleri portatif bir enerji analizörü ile kayıt altına alınmış, bir ölçümde 4 saat içerisinde 40'a yakın gerilim dalgalanması tespit edilmiştir. Bazı dalgalanmalarda gerilim 126 V değerlerine kadar düşmüş, akabinde 238 V değerine kadar yükselmiş, bu dalgalanmaların bazen birkaç saniye bazen de 20 sn'den fazla sürdüğü görülmüştür. Gerçek zamanlı ölçümlere ait grafikler şekil 2 ve şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 2. 10.08.2011 tarihli ölçüm grafiği

Şekil 3. 19.08.2011 tarihli ölçüm grafiği

Kalıcı ve uzun süreli elektrik kesintilerinin yanında sıklıkla oluşan gerilim dalgalanmaları (salınımlar) nedeniyle çok sayıda elektrikli teçhizat arızalanmakta veya sağlıklı çalışmamaktadır. Bölgemizde yaşanan gerilim dalgalanmaları belki de dünyanın hiçbir yerinde örneği olmayan elektrikle yoğun sulama yapılmasından kaynaklı, binlerle ifade edilebilecek yüksek güçlü su pompalarının devre dışı kalması ve tekrar devreye girmesi esnasında oluşmaktadır. Elektrik şebekesi enterkonnekte (birleşik) olduğu için sulama dönemlerinde meydana gelen bir arıza sistemin tamamına yayılmaktadır. Sulama dönemlerinde ortaya çıkan elektrik sıkıntısı, diğer tüketicileri de olumsuz etkilemektedir. Ortaya çıkan bu arızaların çiftçi, TEDAŞ ve TEİAŞ kaynaklı sebepleri bulunmaktadır. Bir anlamıyla tedarikçi kuruluş TEİAŞ ihtiyaca uygun kapasiteyi hizmete sunamamakta ve tüketim ihtiyacını karşılayamamaktadır. TEDAŞ ise kullanım ömrünü tamamlamış, teknik olarak yetersiz ve yanlış projelendirilmiş dağıtım hatları nedeniyle tüketiciye kaliteli elektrik sunamamaktadır. Tüketici olarak çiftçiler, kurdukları tesisleri mühendislik hizmet ve tekniklerine uygun olarak kurmamaktadırlar. Kurdukları tesislerde kompanzasyon üniteleri bulunmamakta veya yetersiz kalmakta, motor yol verme ve koruma elemanları devre dışı bırakılmaktadır. Arıza kaynaklı kesintiler için metropol kentlerde yıllık 30 dakika, orta büyüklükteki şehirlerde yıllık bir saat, küçük yerleşim birimlerinde ise yıllık 2 saat enerji kesintisi standardı öngörülmüştür. Yalnız yaz aylarında değil, kış aylarında da Avrupa'daki yıllık elektrik kesinti standartları bölgede günde birkaç defa birden yaşanmaktadır.

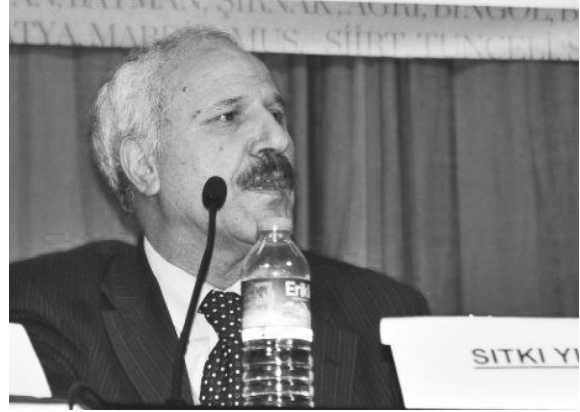
SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortaya çıkan kara tablodan bölgede kaliteli enerjiye ulaşmanın bir ütopya olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Günümüz dünyası için lüks sayılmayacak birkaç düzenleme ile bu sorunlar kolaylıkla aşılabilecektir. GAP eylem planındaki sulama kanallarının bir an önce bitirilmesi gerekmektedir. Bu sayede çiftçilerin sulama amacıyla sayıları binleri bulan pompaları kullanmasının önüne geçilerek enerji kalitesinde azımsanamayacak ilerleme kaydedilecektir. Çeşitli nedenlerle elektrikli sulama pompası kullanmak zorunda kalacak tüketiciler için hatların, motor sürücü devrelerin sorunsuz çalışabileceği şekilde yenilenmesi gerekmektedir. Enerji nakil hatlarında yapılan iyileştirme, günü kurtarmak amaçlı değil, kalıcı çözüme ulaşmak amaçlı olmalıdır. Dünyada yapılan birçok çalışma, yenilenmiş hatlarda iletilen enerjinin kalitesinin inanılmaz boyutlarda yükseldiğini göstermektedir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK), “Elektrik Piyasasında Dağıtım Sisteminde Sunulan Elektrik Enerjisinin Tedarik Sürekliliği, Ticari ve Teknik Kalitesi Hakkında Yönetmeliği” uygulamaya başlamalıdır. Bu sayede enerji kuruluşları cezai yaptırımdan kurtulmak için, gerekli önlemleri almada daha yoğun çaba sarf edeceklerdir. Sistem üzerindeki nonlineer yüklerin olabildiğince dar bir alanda ve günlük yükleme periyodunun olabildiğince küçük bir diliminde kullanılmasına çalışılmalıdır. Harmonikli yük çekecek (veya çekmekte olan) tüketicilerin yarattıkları bozulma oranlarına sınırlamalar getirilmelidir. Bu sınırlamanın güç kompanzasyonuna benzer şekilde elektriği üretme ve dağıtmadan sorumlu olan kurum tarafından bir yaptırım halinde yönetmeliklere veya projelendirme esaslarına alınması düşünülebilir. Sanayi tesislerinin harmonik konusunda ortaya çıkabilecek teknik sorunlarına teknik danışmanlık ve çözüm getirmek üzere, (Güç kompanzasyonu örneğinde olduğu gibi) özel kuruluş ve birimlerin oluşturulması özendirilmelidir. Güç kompanzasyonu tasarım ve montajında geline nokta harmonik filtre tasarımı ve donanımı konusunda da gelinmesi, gelecekte daha yaygın olarak gözlenecek harmonik probleminin çözümüne katkı sağlayacak nitelikte olacaktır. Ülkemizde harmonikler konusunun fazla gecikmeden ele alınmasında ve bazı önleyici tedbirlerin getirilmesinde büyük yarar vardır. Sanayi tesislerinde filtre kullanılmasının teşvik edilmesi ve tüketicilerin sebep olduğu bozulmalar ölçüsünde yeni bir fiyat tarifi uygulanması gibi tedbirler düşünülebilir.

ELEKTRİK ENERJİSİNDE TÜKETİCİ SORUNLARI

Sıtkı YILMAZ

Tüketici Dernekleri Federasyonu Genel Başkanı

TÜDEF, Örgütlü tüketici hareketinin %80'nini temsil etmektedir. 120'nin üzerinde il ve ilçe düzeyinde şubeye sahiptir. 50.000'ne yakın üyesi bulunmaktadır.

TÜDEF ve bileşenleri, ayıplı mal ve hizmet üzerinden sistemi sonuna kadar eleştirme hakkını kullanmakta, uzun vadede denetim görevini sürdürmekte ve demokratik yöntemler kullanarak hak arama yollarını sonuna kadar kullanmakta ve bu konuda tüketicilere hukuki destek vererek cesaretlendirmektedir.

Sorunlarının nihai çözümünün tüm kurum ve kurallarıyla işleyen bir demokraside olası görmektedir.

Bu bakışla demokratik standartların ivme kazanmasına katkı sunmakta ve sorunların çözümünde kullandığı demokratik yöntemlerle de tüketiciye rehberlik etmektedir.

Ülkemiz enerjide göbeğinden dışa bağımlıdır. Elektrik üretiminde doğalgaz kullanıldığından, tüketici elektriği daha pahalıya satın almaktadır. Kur farkı sürekli bir sömürü aracı olarak tüketiciye ek yük getirmektedir. Döviz inse de fiyatlar geriye doğru işletilmemektedir.

Tüketiciye yolunacak kaz gözüyle bakılmaktadır. Doğal kaynaklarımıza dayalı yenilenebilir enerji kaynaklarını yaratmadığımız sürece hem ülkemizin kaynak israfı devam edecek, hem de tüketicimiz bu hizmeti daha pahalıya satın alacaktır.

ELEKTRİK PİYASASI KANUNU

Tarifeler ve tüketicilerin desteklenmesi

MADDE 13– (1) Bu Kanun kapsamında düzenlenen tarifeler, tarifelerin uygulanması ve tüketicilerin desteklenmesine ilişkin usul ve esaslar şunlardır:

c) Tüketicilerin Desteklenmesi:

Belirli bölgelere ve/veya belirli amaçlara yönelik olarak tüketicilerin desteklenmesi amacıyla sübvansiyon yapılması gerektiğinde, bu sübvansiyon fiyatlara müdahale edilmeksizin, miktarı ile esas ve usulleri Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenmek üzere söz konusu tüketicilere geri ödeme şeklinde yapılır.

Elektrik enerjisinin kalitesizliğinden ve/veya kesintilerinden kaynaklanan zarar ve hasarların tazmini hususu, tüketicilerin muhatap olduğu lisans sahibi tüzel kişilerin lisanslarında ve sözleşmelerinde yer alır. Uygulamaya ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

ELEKTRİK PİYASASI MÜŞTERİ HİZMETLERİ YÖNETMELİĞİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hizmet Kalitesi ve Kesintisiz Hizmet Sağlanması

Hizmet kalitesi

MADDE 11 — (1) Dağıtım lisansı sahibi tüzel kişi, ilgili mevzuat uyarınca bölgesinde bulunan tüm müşterilere eşit taraflar arasında ayırım gözetmeksizin yeterli, kaliteli ve sürekli elektrik enerjisi sunacak şekilde hizmet verir.

(2) Perakende satış lisansı sahibi tüzel kişi, lisansı kapsamında faaliyet gösterdiği bir dağıtım bölgesi içerisinde bulunan tüm müşterilere, perakende satış sözleşmesi kapsamında eşit taraflar arasında ayırım gözetmeksizin aynı kalitede hizmet verir.

Elektrik kesintileri

MADDE 12 — (1) Dağıtım lisansı sahibi tüzel kişi, Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 51 inci maddesinde tanımlanan mücbir sebepler veya lisansında yer alan özel mücbir sebepler ya da programlı kesintiler dışında dağıtım sistemini, kendisinden hizmet alanlara kaliteli ve sürekli elektrik enerjisi sağlayacak durumda tutmakla yükümlüdür.

(2) Müşteriler, programlı kesintiler hakkında dağıtım lisansı sahibi tüzel kişi tarafından, kesintiden en az kırksekiz saat önce yazılı, işitsel veya görsel basın yayın kuruluşları aracılığıyla bilgilendirilir

Tüketime ilişkin bilgi talebi

MADDE 32 — (1) İlgili tüzel kişi, müşterinin talebi halinde ve her takvim yılı içerisinde bir defaya mahsus olmak üzere, müşterinin geçmiş oniki aya yönelik elektrik enerjisi tüketimini ayrıntılı şekilde gösteren belgeyi ücretsiz olarak sunar.

Müşteri hakları ve zararların tazmini

MADDE 33 — (1) Bu Yönetmelik hükümleri uyarınca elektrik enerjisi hizmeti alan müşterilerin hakları ve zararlarının tazmini konusunda, Kanunun 11 inci maddesi ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri ile buna ilişkin diğer mevzuat hükümleri uygulanır.

SORUNLAR

1. Elektrik enerjisinde planlı veya plansız kesintilerin yaşanması
2. Elektrik enerjisi temininde kalite sorunu. Gerilim düşüklüğü ya da yükselmesi ve frekans sorunları bulunmaktadır.
Zararın tazmini.Bilirkişi sorunu
- 3-Kayıp-kaçak sorunu ve oran %6.9-60,69 oran yüksek ve düşük çıkarsa
Paranın nereye gideceği.
17.5 konut var.ortalama 5 Tl ödersek yıllık ödediğimiz kayıp kaçak parası
1.050 milyar TL.eski parayla 1 katrilyonun üstünde.
4-10 yıllık sayaçlar
5-Alınan vergilerin yüksek oluşu-verinin vergisi alınmakta.Elektrik Tüketim Vergisi de KDV uygulanmaktadır.
6- Açma kapama bedeli.Kağıt üzerinde.
7-Banka otomatik ödemelerinden kaynaklanan sorunlar
8-Elektrik Faturası bilgileri
*kayıp kaçak bedeli

- *Dağıtım bedeli
- *Perakende satış hizmet bedeli
- *Sayaç okuma bedeli
- *İletişim Sistemi Kullanım bedeli
- *Enerji fonu
- *TRT payı
- *Elektrik tüketim vergisi
- *KDV

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Ülkemizde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması konusunda gereken yatırımların yapılması.
2. Elektrik enerjisinde planlı kesintiler en aza indirilmeli ve plansız kesintiler bir an önce önlenmelidir.
3. Elektrik enerjisi temininde kalite sorunu ancak bu konudaki yatırımlar yerine getirilerek gerilim düşüklüğü ya da yükselmesi ve frekans sorunları çözümlenebilir.

Madde 4/A

*Sağlayıcı tarafından bildirilen reklam ve ilanlarında veya standardında veya teknik kuralında tespit edilen nitelik veya niteliği etkileyen niceliğine aykırı olan ya da yararlanma amacı bakımından değerini veya tüketicinin ondan beklediği faydaları azaltan veya ortadan kaldıran maddi, hukuki veya ekonomik eksiklikler içeren hizmetler, ayıplı hizmet olarak kabul edilir.

*Tüketici, hizmetin ifa edildiği tarihten itibaren otuz gün içerisinde bu ayıbı sağlayıcıya bildirmekle yükümlüdür.

*Tüketici bu durumda, sözleşmeden dönme,

*Hizmetin yeniden görülmesi,

*Ayıp oranında bedel indirimi haklarına sahiptir.

*Tüketici, bu seçimlik haklarından biri ile birlikte 4. üncü maddede belirtilen şartlar çerçevesinde tazminat da isteyebilir.

*Sağlayıcı, tüketicinin seçtiği bu talebi yerine getirmekle yükümlüdür.

*Ayıplı hizmetin neden olduğu her türlü zararlardan dolayı yapılacak talepler ise üç yıllık zamanaşımına tabidir. Ancak, sunulan hizmetin ayıbı, tüketiciden sağlayıcının ağır kusuru veya hile ile gizlenmişse zamanaşımı süresinden yararlanılamaz.

*Bu hükümler, hizmet sağlamaya ilişkin her türlü tüketici işleminde de uygulanır

SÖZLEŞMELERDEKİ HAKSIZ ŞARTLAR

*Sözleşmelerin müzakere edilmemesi,

*İyi niyet kurallarına aykırı olması,

*Tüketici aleyhine dengesizliğe neden olması haksız şart kapsamındadır.

ABONELİK SÖZLEŞMELERİ

*Yazılı yapılması ve bir nüshasının tüketiciye verilmesi zorunludur.

Her türlü abonelik sözleşmelerine taraf olan tüketiciler, isteklerini satıcıya yazılı olarak bildirmek kaydıyla aboneliklerine tek taraflı son verebilirler.

Satıcı tüketicinin aboneliğine son verme isteğini, yazılı bildirimin kendisine ulaştığı tarihten itibaren en geç yedi gün içinde yerine getirmekle yükümlüdür.

ELEKTRİK İLETİM ALTYAPISI, İŞLETME SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Süleyman İLHAN

TEİAŞ 16.İletim Tesis ve İşletme Grup Müdürlüğü,
Batman
suleyman.ilhan@teias.gov.tr

ÖZET

TEİAŞ 16.İletim Tesis ve İşletme Grup Müdürlüğü sorumluluk alanında bulunan Mardin, Diyarbakır, Batman, Siirt ve Şırnak İllerinde yaşanan elektrik sorunları bu bildiride ortaya konulmakta ve çözüm önerileri sunulmaktadır. Bildirinin ana amacı Elektrik enerjisinde tasarruf sağlamak, kaliteli ve sürdürülebilir bir elektrik enerjisinin tüketiciye sunulmasıdır.

GİRİŞ

TEİAŞ, 233 KHK sistemi içinde iktisadi devlet teşekkülü olarak mevcut mevzuat ve ana statüsü hükümlerine göre Enerji Piyasası Düzenleme kurumundan (EPDK) 13.03.2003 tarihinde aldığı iletim lisansı çerçevesinde yeni piyasa yapısına uygun olarak faaliyetlerini yürütmektedir.

TEİAŞ, teknoloji, nüfus ve altyapı gelişmelerine paralel olarak elektrik iletim altyapılarını genişletir, yeni iletim tesisleri yapar, bunlara paralel olarak kendi iletim altyapısını genişletir, Türkiye Elektrik Sistemini uluslararası standartlarda kaliteli, ekonomik ve güvenilir bir şekilde işletir, bu amaçla; yeni projeler oluşturur, bunları gerçekleştirir, Elektrik Piyasası hizmetlerini yürütür. TEİAŞ, görevlerini Ankara'da bulunan Genel Müdürlük ile Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bulunan 22 adet İletim Tesis ve İşletme Grup Müdürlükleri ve 10 adet Yük Tevzi İşletme Müdürlükleri vasıtasıyla yapmaktadır.

TEİAŞ 2010 yılı sonu itibari ile 48.971 km uzunluğunda enerji iletim hattı, 606 iletim merkezi, 98.852 MVA trafo gücü, komşu ülkelerle toplam 10 adet enterkonneksiyon hattı, 48.591 MW santral kurulu gücü, 33.392 MW ani puanti, 695 milyon kWh maksimum günlük tüketimi, 210,1 milyar kWh yıllık elektrik enerjisi üretimi olan Enterkonnekte Elektrik Sistemini kesintisiz, kaliteli ve güvenilir bir şekilde işletmektedir.

Elektrik İletimi, üretim noktalarında üretilen Elektriğin en az kayıp ile tüketim noktalarına veya en yakın dağıtım merkezlerine ulaştırılmasıdır. Günümüzde, Elektrik Enerjisi iletimi 66, 154 ve 380 KV gerilim seviyeleri ile yapılmaktadır. 380 KV gerilim seviyesi Avrupa'nın ve Türkiye'nin kullandığı en yüksek gerilim seviyesidir

BÖLGE İLLERİNDEKİ TÜKETİM VE KURULU GÜÇ

2010 yılı sonu itibari ile Diyarbakır İli yaklaşık 4 milyar kWh Elektrik enerjisi tüketimine, 800 MVA oto trafo gücüne, 1050 MVA güç trafosuna sahiptir. Mardin İli 2010 yılı sonu itibari ile yaklaşık 4 milyar kWh Elektrik enerjisi tüketimine, 800 MVA oto trafo gücüne ve 1470 MVA güç trafosuna sahiptir. Batman İli 2010 yılı sonu itibari ile 1.3 Milyar kWh Elektrik enerjisi tüketimine, 900 MVA oto trafo gücüne 525 MVA güç trafosuna sahiptir. Şırnak İli 2010 yılı sonu itibari ile 1.2 Milyar Elektrik enerjisi tüketimine 515 MVA Güç trafosuna sahiptir. Siirt İli 2010 yılı sonu itibari ile 0.5 Milyar kWh Elektrik Enerjisi tüketimine 190 MVA Güç trafosuna sahiptir. TEİAŞ 16.İletim sorumluluk

alanı içerisinde bulunan illerin 2010 yılı sonu itibari ile 11 milyar kWh Elektrik Enerjisi Tüketimi, 2500 MVA oto trafo gücü, 3150 MVA güç trafosu bulunmaktadır. Elektrik İletim hatları olarak bakıldığında ise 470 km 380 KV hat, 1910 km 154 KV hat olmak üzere toplam 2380 km hattı bulunmaktadır.

BÖLGENİN ELEKTRİK ENERJİSİ SORUNLARI

Bölgenin Elektrik sorunları Genel sorunlar, Tüketici/ abone kaynaklı sorunlar, Dağıtım kaynaklı sorunlar, İletim kaynaklı sorunlar olmak üzere dört ana başlık altında toplanabilir.

Genel sorunlar;

- Kuraklık Faktörü; Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü verilerine göre Mardin ve Şırnak illerinde ölçülen en büyük kuraklık 2008 yılında yaşanmıştır. (Son 55 yılın verisi ölçülmektedir.) Örneğin; Mardin İli Son 10 yılda 7 yılını şiddetli kurak olarak geçirmiş, 2008 yılını ise olağanüstü kurak yaşamıştır. Dünyada, 2009 yılında Global kriz yaşanırken ve bu nedenle Elektrik Enerjisi Tüketiminde Türkiye dâhil daralma gerçekleşirken bölgede enerji tüketimi artmıştır.
- Tarımsal Sulama Desteklemeleri,
- Sulama Döneminde aynı anda Mardin'de 6000, Şanlıurfa'da 7500 ve Diyarbakır İlinde 3600 olmak üzere toplam 17100 aboneye ait adet moto-pomp'un beraber çalışmaya başlaması,
- GAP Sulama Projelerinin bitirilememesi, (Keban HES; 27.08.1974, Karakaya HES; 06.03.1987, Atatürk Barajı 15.06.1992 yılında devreye alındı)
- Doğalgaz kullanımının bölgemizde henüz yaygınlaşamaması,

Şeklinde özetlenebilir.

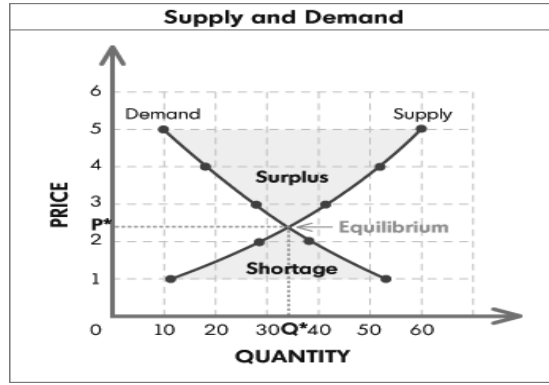
Tüketici Kaynaklı Sorunlar;

- Aboneye ait Kompanzasyon sisteminin yetersiz veya faal olmaması,
- Abone Sisteminde Sigorta veya koruma ünitelerinin olmaması, küçük arızaların temizlenmeyip sistemde darbe ve inkitaya sebebiyet vermesi,
- EDAŞ hattından branşman alan tüketici dağıtım hatlarının güç kaybı ve gerilim düşümü hesabı yapılmadan taşıma kapasitesinin üzerinde aşırı yüklenmesi.

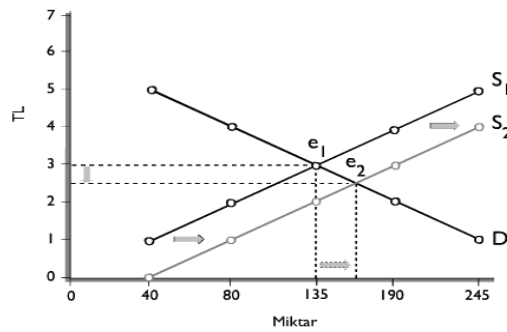
Şeklinde özetlenebilir.

Dağıtım kaynaklı sorunlar;

- EDAŞ Dağıtım hatlarının çok uzun olması ve taşıma kapasitelerinin üstünde yüklenmesi nedeniyle hat sonu gerilimin düşmesi,
- EDAŞ Dağıtım Sisteminde Sigorta veya koruma ünitelerinin bakımsız ve yetersiz olması nedeniyle küçük arızaların temizlenmeyip İletim Sisteminde darbe ve inkitaya sebebiyet vermesi,
- EDAŞ'ın abonelerinden Elektrik Faturalarını tahsil edememesi ve bu nedenle Arz Talep Dengesinin bozulması,

Şekil 1 Arz-Talep Eğrisi (Fiyat ve Miktarın kesiştiği nokta piyasa denge noktasıdır.)

Şekil 2 Arz – Talep arasında Dengenin Kayması (Fiyatın düşmesi, satılacak malın miktarını artırır, Ya maliyet sıfırlanırsa...)

şeklinde özetlenebilir.

İletim Kaynaklı sorunlar;

- Bölge halen 400 kV ile iki koldan beslenmektedir, üçüncü bir kola ihtiyaç duyulmaktadır,
- Donanımlı teknik eleman sıkıntısı,
- Elektrik Enerjisi sektöründe çalışan donanımlı personelin ücret dağılımında diğer sektörlerden daha az ücretle çalıştırılması
- Kamulaştırma işlemlerinin 1 yıldan daha uzun sürmesi nedeniyle yatırımların gecikmesi,
- Kaliteli malzemenin ilgili mevzuatlar nedeniyle tercih edilememesi,
- Bakım ve onarım koşullarının uygun olmaması,

Şeklinde özetlenebilir.

ÇALIŞMALAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Şekil: 3-4-5-6-7, TEİAŞ tarafından yapılacak yatırımları göstermektedir.

Tablo 1 Diyarbakır İli Planlanan Yatırımlar

SIRA NO	PROJENİN ADI VE ÖZELLİKLERİ	PROJENİN YERİ
1	380 KV KARAKAYA HES-DİYARBAKIR380 TM	DİYARBAKIR
2	DİYARBAKIR 380 TM'DE TEVSİYAT	DİYARBAKIR
3	KARAKAYA 380 TM'DE FİDER İLAVESİ	DİYARBAKIR
4	DİYARBAKIR 1 TM (YENİ PROJE)	DİYARBAKIR
5	DİYARBAKIR 1 TM'DE İRTİBAT HATLARI(YENİ PROJE)	DİYARBAKIR
6	DİYARBAKIR 380 TM'DE TEVSİYAT(YENİ PROJE)	DİYARBAKIR
TOPLAM		46,770 Milyon TL

Tablo 2 Mardin İli Planlanan Yatırımlar

SIRA NO	PROJENİN ADI VE ÖZELLİKLERİ	PROJENİN YERİ
1	380 KV. GERCÜŞ - ILISU - CİZRE - SINIR EİH. (TOPRAK TELİ FİBER OPTİKLİ) (GAP)	BATMAN - MARDİN - ŞIRNAK
2	154 KV MARDİN- KIZILTEPE HAT YENİLEME(PROJE TAMAMLANDI)	MARDİN
3	154 KV MARDİN 2 TM (YENİ PROJE)	MARDİN
4	154 KV DİKMEN 2 TM (YENİ PROJE)	MARDİN
5	MARDİN 2 TM'YE İRTİBAT HATLARI (YENİ PROJE)	MARDİN
6	DİKMEN 2 TM'YE İRTİBAT HATLARI (YENİ PROJE)	MARDİN
7	KIZILTEPE 2 TM'DE İLAVE FİDER (YENİ PROJE)	MARDİN
TOPLAM		48,450 Milyon TL

Tablo 3 Batman İli Planlanan Yatırımlar

SIRA NO	PROJENİN ADI VE ÖZELLİKLERİ	PROJENİN YERİ
1	380 KV. GERCÜŞ - ILISU - CİZRE - SINIR EİH. (TOPRAK TELİ FİBER OPTİKLİ) (GAP)	BATMAN MARDİN -ŞIRNAK
2	154 / 33 KV 25 MVA GERCÜŞ TM TRAFO 2 FİDERİ	BATMAN
3	380 KV BATMAN II TM - SİİRT TM BRANŞMAN NOKTASINA KADAR EİH (TOPRAK TELİ FİBER OPTİKLİ) (GAP)	BATMAN - SİİRT
4	BATMAN HES TM. OG KAPALI ŞALT İLAVESİ 33 KV METAL CLAD ŞALT	BATMAN
5	BATMAN - I TM. OG KAPALI ŞALT İLAVESİ 33 KV METAL CLAD ŞALT	BATMAN
TOPLAM		51,650 Milyon TL

Tablo 4 Şırnak İli Planlanan Yatırımlar

SIRA NO	PROJENİN ADI VE ÖZELLİKLERİ	PROJENİN YERİ
1	380 KV. GERCÜŞ - ILISU - CİZRE - SINIR EİH. (TOPRAK TELİ FİBER OPTİKLİ) (GAP)	BATMAN MARDİN -ŞIRNAK
2	ULUDERE TM'DE FİDER İLAVESİ	ŞIRNAK
3	PS 3 TM'DE OG ŞALT YENİLEME	ŞIRNAK
4	CİZRE 380 TM	ŞIRNAK
TOPLAM		61,000 Milyon TL

Tablo 5 Siirt İli Planlanan Yatırımlar

SIRA NO	PROJENİN ADI VE ÖZELLİKLERİ	PROJENİN YERİ
1	380 KV VAN - SİİRT TM BRANŞMAN NOKTASINA KADAR EİH (TOPRAK TELİ FİBER OPTİKLİ) (GAP) 380 KV, 3B 1272 MCM, 205 KM	SİİRT – BİTLİS-VAN
2	380 KV BATMAN II TM - SİİRT TM BRANŞMAN NOKTASINA KADAR EİH (TOPRAK TELİ FİBER OPTİKLİ) (GAP) 380 KV, 3B 1272 MCM, 65 KM	BATMAN - SİİRT
3	SİİRT 380 TM (GAP) 380 / 154 KV, 2 x 250 MVA OTO TRAFO 154 / 33 KV 2 x 100 MVA GÜÇ TRAFOSU	SİİRT
4	SİİRT 380 TM'YE İRTİBAT HATLARI	SİİRT
TOPLAM		56,000 Milyon TL

Yapılan çalışmalar;

Roma Üniversitesi profesörlerinden Francesco Ilıcetto başkanlığında TÜBİTAK Ar-Ge ve TEİAŞ uzman personelleri çalışmalarını halen sürdürmektedirler. Milli Güç Kalitesi Projesi kapsamında TÜBİTAK-Uzay, bölgemizde Tarımsal sulama amaçlı kullanılan TM'lere sensörler ve olay kaydediciler yerleştirmiş olup, anlık gerilim, akım ve güç bilgilerini uzaktan internet ortamında merkezi server'da kayıt etmekte ve Elektrik Enerjisi kalitesini incelemektedir.

Resim 1 154 kV Mardin – Kızıltepe 2 TM, 2x1272 MCM (hat tamamlandı)

Resim 2 Dikmen TM (TR-D'nin devreye alınması)

Resim 3 Geçici Dikmen TM (Alaküş)

Resim 4 Kızıltepe 2 TM 154 KV 60 MVAR Kapasitör (Montajı tamamlandı)

Resim 5 Daha önce Bingöl TM'de bulunan 154/34,5 kV, 25 (31,25) MVA ABB marka Mobil trafo Diyarbakır'da Bismil TM F- 10 hattı ile Mazıdağı Etifosfat hattının kesiştiği noktada Bismil bölgesinin tarımsal elektrik ihtiyacını karşılamak için bölgeye getirildi. Görevini tamamlaması sonrasında gönderildi.

Çözüm önerileri olarak;

- Tüketici noktalarına yakın yerlerde güçlü Elektrik Santralleri kurulmalı
- TEİAŞ VE EDAŞ tarafından yatırım programında yer alan Tesisler acilen hayata geçirilmeli,
- TEİAŞ tarafından gerekli yerlere trafo merkezi tesis edilmeli,
- EDAŞ tarafından 1985 yılı ve öncesinde tesis edilen swallow veya diğer zayıf iletkenli hatlar değiştirilmeli,
- EDAŞ, aşırı yüklenen dağıtım hatlarının yükünü bölmeli, hat sonu gerilim düşümlerini önlemeli,
- EDAŞ, kendi abonelerinden Elektrik tüketim faturalarını tahsil etmeli,
- EDAŞ aboneleri, tesisatlarına ait kompanzasyon sistemini yenilemeli,
- EDAŞ ve aboneleri kendi koruma sistemlerini gözden geçirerek sorunsuz çalışmasını sağlamalı,
- DSİ, acilen bölgeye planlanan sulama kanallarını tamamlamalı,
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, damla sulama projelerine, diğer sulama projelerine göre daha fazla destek vermeli,
- Teknik personelin ücret politikası düzeltilmeli
- Kamulaştırma işlemlerinde vatandaşlar daha duyarlı olmalıdır.

4. SONUÇ

Bu bildiriye, bölgenin Elektrik sorunları tanımlanmış, sebepler belirlenmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Verilen çözüm önerilerinin hayata geçirilmesi ile Bölgenin Elektrik Tüketim miktarı düşecek, verim artacak, çok büyük miktarda tasarruf sağlanacaktır. Tüketiciye çok daha kaliteli bir elektrik enerjisi sunulacaktır.

SORULAR

EVİNDAR AYDIN (EMO Diyarbakır Şubesi)

Enver bey, bir konsensüsten bahsetti. Elektrik dağıtım şirketleriyle bir toplantı yapmışlar. Çok da isabet olmuş. Kendisi soft starter derken, ben, “Soft starter kullanılsa iyi olur” diyordum arkadaşşıma. Bu sorunun muhatabı belki Enver bey değil; ama TEDAŞ, abonelik verirken soft starter şartı koyarsa oradaki sulamayı yapan vatandaşa -malumunuz, soft starter’de, kalkışta o akımlar biraz dengelendiği için, dalgalanma olmayacaktır- nispeten dahi olsa bir çözüm olur mu, olmaz mı?

NECMETTİN KABUL (Dicle EDAŞ)

Sayın Başkanına şunu söylemek istiyorum: Öncelikle Viranşehir’de beraberdik, beraber çalıştık. TÜBİTAK proje grubuyla beraber alınan kararlarla ilgili, Dicle EDAŞ olarak, ilgili hatların yük durumlarının düzelmesi için, hatların bölünmesi için Genel Müdürlüğümüzle istişare yaptık. Yatırım programına alınması için, 2011 yılında, özellikle sulama dönemine yetişmek üzere, yatırım programına alınması talebimiz oldu. O konuda, bir mühendis olarak yapabileceğimizi burada arz etmek istiyorum.

SÜLEYMAN BALKAN (EMO Van Temsilcisi)

Güneydoğudan bahsediliyor gerçi; ama Van’da da enerji dalgalanmalarında problem var, sürekli bir enerji dalgalanması. 1995 yılından beri Van’a 154’lük enerji nakil hattı yerine 380’lik enerji nakil hattı döşeneceği söyleniyor. Halen bir çalışma yok, sadece Igdır üzerinden bir kamulaştırmanın olduğu söyleniyor. Herhangi bir hareketlilik yok. Bilginiz varsa, alabilirsek iyi olur.

HAZIM ALP (EMO Genç)

Sayın Sıtkı Yılmaz’a iki sorum olacak. Ben, 2006’da Bursa’daydım. Bursa’da bir elektrik kesintisi oldu, iki saatlik bir elektrik kesintisi oldu. Başbakanlar, bakanlar geldi, oradaki bütün yetkilileri görevden aldılar. Özelleştirme yoktu o zaman, devlet kurumuydu. Diyarbakır’a geliyorum, defalarca elektrik gidiyor, bazen saatlerce gidiyor, bazen saatleri aşıyor, hatta Hakkari’de günleri aşıyor. Bursa’da tüketici dernekleri epey bir karşı çıktılar zarara uğradık diye; ama Diyarbakır’daki insanlar zarara uğruyor mu, uğramıyor mu, onu bilmiyorum. Ki, burada da sanayi var, burada da insanların işletmeleri işliyor. Bunların zararları karşılanıyor mu ya da bunlara niye karşı çıkmıyorlar? Diyarbakır’daki insanlar enerji açısından da ikinci sınıf insanlar mı ya da bu, kaçak elektrik kullandığımızdan dolayı mı oluyor? Ki, Bursa’da bir sanayi sitesinin kullandığı kaçak elektrik, herhalde bütün bölge kaçak elektriğine yakınmış.

Ben, bu yıl Tüketici Derneğine başvurmuştum kişisel bir sorundan dolayı. Elimde belgeler vardı, başvurdum. Bana dediler ki, “Bu, iki yıl süre alabilir.” Baktım, zarara giriyorum, en iyisi bana atılan kazığın bedelini ödeyeyim dedim. Orada da Tüketici Derneğine bir eleştirim oldu. Yani başvurun diyorlar, örgütlenin diyorlar; fakat örgütlendiğimiz her yerde de, Türkiye’de örgütlülüğün olduğu her yerde de insanların başına neler geldiğini herkes biliyor. Onun için, örgütlemeyi de pek tavsiye etmiyorum.

SALONDAN

Aslında soracağım soru doğrudan TÜDEK’ın ilgi alanına girmiyor, ama tüketici sorunları altında Sıtkı beye sormak istiyorum. Geçen günlerde Hakkari halkı TEDAŞ’a başvurarak, faturalarımızın Kürtçe gelmesini istediler, “Eğer Kürtçe gelmezse ödemeyiz” dediler. Yanılmıyorsam, Diyarbakır’da da başvuruldu. Eğer bu talep tüm bölgede artarsa, tüketici dernekleri olarak bakış açınız, tavrınız ne olur?

SALONDAN

Bütün panelistlere çok teşekkür ediyorum, çok güzel bilgiler verdiler. Hazır, Tüketici Dernekleri Federasyonundan Sıtkı beyi de burada yakalamışken, farklı bir konuya değinmek istiyorum ve ona da bir cevap bekliyorum. Konu enerji olduğuna göre, bir sürü de manipülasyonu olduğuna göre, son 3 yıldır, özellikle büyük kentlerde yapılan bir manipülasyon var. Hatta bu, şuna da gidiyor: Cep telefonlarına mesaj atıyorlar, “Kol saati kazandınız” diyorlar. Orayı arıyorsunuz, “Elektrik faturanızda aylık yüzde 25-30 oranında tasarruf sağlayacak bir cihaz yaptık. Buyurun, gelin, onu alın” deniliyor. Bunlarla muhatap oluyoruz. Aslında bununla ilgili olarak meslek odalarının, özellikle Enerji Verimliliği Haftasında bir basın açıklaması olmuştu. Biz, bunları enerji tacirleri diye ifade ediyoruz. Epey de

bir yankısı olmuştu. Ama bununla, İstanbul'da özellikle çok muhatap oluyoruz halk kesimlerinden dolayı. Arıyorlar Odamızı, biz de bilgisini veriyoruz. Özellikle Tüketici Dernekleri Federasyonu, halkımıza yönelik bu manipülasyona karşı ne gibi şeyler yapıyor, bunu öğrenmek istiyorum.

FAİK BULUT

Ben, tüketim ve tüketici meselesinde kendimce kritik bir soru sormak istiyorum. Bu suyu, elektriği bir meta olarak mı alacağız; yoksa bir ürün olarak mı alacağız? Problemin esasını bu oluşturuyor bence. Siz, Tüketici Derneği olarak buna bir cevap verebilir misiniz, beni tatmin edecek bir cevap?

FERHAT ÇIRA

Aslında bu vesileyle Süleyman beye teşekkür etmek istiyorum. 2003-2004 ve 2005 yıllarında 60 işgünü stajımı 16. İletim Bölge Müdürlüğünde tamamladım. Kendisi, benim bütün arızalara gitmem için talimat vermişti o zaman personeline. O vesileyle birçok arıza görmüş oldum. Tabii, benim staj yaptığım dönemde şöyle bir durum vardı: Mesela, Nusaybin'de bir santralde veya bir merkezde trafo arızası olduğu zaman, iki ekip Batman'dan kalkıp, Nusaybin'e gidip, o ekipler arızayı tespit etmeye çalışıyordu. Eğer arızayı orada çözemezse, trafosu söküp, merkeze getirip, oradan Ankara Gölbaşı'na gönderip, oradaki Genel Merkezde arıza giderilmeye çalışılıyordu. O arıza orada da giderilmediği takdirde yeni bir trafo gönderiliyordu. Bu süre zarfında, o trafonun orada olmayışından kaynaklı, o bölgeye enerji kısıtlaması getiriliyordu. Acaba bölgesel olarak her iletim bölge müdürlüğünde, kendi Ar-Ge biriminde bu tür trafo arıza tespitlerinin yapılması veya kendi bünyelerinde sorunlu ekipmanı değiştirme yetkisi olursa, en azından o bekleme sürelerinin kısaltılması anlamında faydası olmaz mı?

CEVAPLAR**ENVER ERKUL**

Soft starter, demeraj akımını, ilk kalkış akımını azaltmak için. Çünkü duran motorların empedansı sıfıra yakın olduğu için, fazla akım çekerler sonra filan. Bu durum, salınımı önlemez, salınımın sıklığını azaltır. Bu da şundan olur: En kötü durumdaki motora kalkıp da es kaza direkt start vererseniz, o anda yapacağını yapar, herkesi çukura yuvarlar. Yoksa, tek başına soft start motor kalkışları salınımı önlemez; ama keşke daha kararlı bir şey olsa. Fakat salınım önlenmez.

ENVER ERKUL

İkinci soruya gelince, Dicle EDAŞ'a teşekkür ediyorum. Beraber dolaştığımız zaman, arkadaşlarımızın heyecanını, içtenliğini, "Keşke yapabilsek" duygusunu gördüm. Çaresiz kaldıkları hususlar var; vatandaşın tepkileri, vatandaşın bakışı, geçmişten gelen tutumu da var. Zaten biz kararlar alırken, o trafo merkezlerini yatırıma koyarken, Dicle EDAŞ'ı güvendik. Çünkü kendi başına trafoyu tarlanın ortasına koymanın bir anlamı yok ki. Dolayısıyla güveniyoruz. Ama korkumuz şudur: Kamulaştırmadan engeller çıkıyor, çıkacaktır; inşallah çıkmaz. Yani biraz koşarak gitmemiz lazım o açıdan. Tekrar teşekkür ediyorum.

ENVER ERKUL

Van'da da dalgalanma olur mu? Dalgalanma sırf Van'dan değil, İsveç'in Laufenbourg'undan görünüyor. 380, sistemi sallıyor. Gösterdiğim grafik, 380'deki fider grafiği idi, OG'deki çukur değildi. Şaka değil. Dünyanın hiçbir yerinde olmayan bir sistem salınıyor, hiçbir yerinde böyle bir yük karakteri yok. Dicle Üniversitesi Elektrik Fakültesi öğrencileri için çok güzel bir elektromanyetik alan teorisi konusu vardır burada; incelemelerini isterim. İsteyen arkadaşlarım TEİAŞ'tan data alabilirler. Yardımcı oluruz, iyi mühendis olabilmelerini sağlarız elimizden geldiği kadar.

NİYAZİ KAVAR

Tüketici Hakları Derneği Diyarbakır Şube Başkanıyım. Arkadaş bize mi başvurdu, bilmiyorum. Tamam, bize başvurmamış. İki yıl gibi bir süre yok zaten başvurularda. Belki Sıtkı bey anlatırken laf arasında kaydandı; 1031 liraya kadar olan tüketici şikayetlerinde, tüketici sorunları hakem heyetleri diye heyetler var. Diyarbakır'da da, Diyarbakır Sanayi Ticaret Müdürlüğünde bir tane, her bir kaymakamlıkta da birer tane olmak üzere, merkezde toplam 5 tane tüketici sorunları hakem heyeti var. Herkes ikamet ettiği yerdeki hakem heyetine başvurarak sonuç alabiliyor. Orada, en fazla 3-4 aylık bir süre içinde sonuçlanıyor. Hakem heyetine başvurular ücretsizdir. Yani hak arama yollarını bilirsek, hak arayacak yollarımız var; ama biz geri durursak, örgütlenmezsek, bilinçlenmezsek, tabii ki bu tür sömürülere maruz kalmaya devam edeceğiz. Bilinçli bir tüketici olarak örgütlenmek gerekiyor. Arkadaşın bahsettiği gibi, Diyarbakır'da maalesef elektrik kesintileri çok fazla oluyor. Bu, belki diğer büyük illerde daha çok ses getiriyorsa da, Diyarbakır'da da halkımız zaman zaman elektrik kesintisi nedeniyle oturdukları semtlerde mumlu gösteriler yapıyorlar. Bunları takip ediyor musunuz, bilmiyorum. Gerçi, biz tüketici örgütleri olarak çok fazla müdahale edemiyoruz, çok örgütlü bir yapımız yok Diyarbakır'da, küçük çaplı çalışmalara devam ediyoruz; ama insanlarımız yavaş yavaş bilinçleniyor, bu konuda bir hareketlilik de var. Bunlar umut verici şeyler. Örgütlenmek lazım.

SITKI YILMAZ

Mesela, farklı bölgelerde farklı uygulamalar var. Biliyorsunuz, Torba Yasa çıktı, bütün kirli çamaşırlar içine atıldı ve hâlâ da temizlenmiş değil. Burada yine arkadaşımдан öğrendim; bir yapılandırma söz konusuydu, ama yapılandırma için başvurulduğunda, bunun yerine getirilmediği ve bu sorunun çözülmediği görülüyor. Yani Türkiye'de, kayıp-kaçakta dediğimiz gibi, bölgeler arasında bir dengesizlik söz konusuysa -bundan eminiz- o zaman yine sosyal devlet anlayışı çerçevesinde, devlet bu sorunu mutlaka çözmeli diye düşünüyoruz.

Arkadaşımız, "Kaçakla ilgili, Bursa'da vesaire şöyle oluyor; burada nasıl oluyor?" diye soruyor. Ben kendim Bursa'da oturuyorum, ama Diyarbakırlıyım. Dicle Kulbin köyünden bir eğitmenin oğluyum. İki tarafı da biliyorum. Bu kayıp-kaçak meselesi, Diyarbakır'da yaşanan olaylar için çok küçük bir olay, yani fark edilmiyor. Bursa'da olsa, yer yerinden oynar. Ama burada daha büyük sorunlar olduğu için, fark edilmiyor. Ben, bir ara Diyarbakır'a geldim,

kredi kartlarıyla ilgili bir basın açıklaması yaptım; yani bu, gündemde yer alır diye düşündüm. Çünkü 10 milyona yakın tüketici asgari ödemeye öteleniyor. Ertesi gün baktım, şu kadar insan öldürülmüş, hiçbirisi basında yer almadı. Keşke bu sorunları dillendirebilsek ve örgütlü bir biçimde bunlarla mücadele edebilssek. Aslında küçük sorunları çözerek yürümeye başlasak, büyük sorunları da çözeceğiz; ama küçük sorunları önemsemediğimiz için, çözümü konusunda yeterince dik durmadığımız için, büyük sorunları da kaçırıyoruz. Bizim sistem, sorunları çözmeye değil; sorunları ötelemeye ya da hasıraltına atmaya elverişli.

Örgütlülük olmadan hak alınmaz. Türkiye'ye baktığınız zaman, gücün ne kadar ise hakkın o kadardır. Mesela, işçiler memurlardan daha fazla alır. Niye; sendikası var. Tüketici Derneğine geliyor tüketici, her türlü işlemini yapıyor, "Ne kadar güzel bir dernek. Allah razı olsun" diyor. "Üye ol" diyorsun, "Kalsın ağabey. Ne olur ne olmaz" diyor. Eğer örgütlenmekten bu kadar korkuyorsak, aslında sorunlarımızın önündeki engel de bizim bu algımızdır. Bu algıyı kaldırmamız lazım. Yani bizi zarara sokan ve bize haksız uygulamada bulunan kurumlara, kişilere veyahut da devlete karşı örgütlü tepki demokratik bir tepkidir. Yani gidip kimseyi öldürelim demiyoruz, hakkımızı alalım diyoruz. Bunun iyi anlatılması, anlaşılması konusunda elimizden gelen ikna yolunu kullanalım diyoruz. Yoksa, gidip kimseye saldıralım filan dediğimiz yok. O nedenle, örgütlü olmadan olmaz.

Bir bilim insanı arkadaşımız yurtdışına çıkmıştı. "Bir ülkeye gittim, 'Kaç tane üyeliğin var?' dediler bana. Ben sandım, banka kartlarından bahsediyor. '5 tane kartım var' dedim. 'Öyle değil. Kaç tane sivil toplum kuruluşuna üyesin?' dediler, 'Hiç' dedim. Ama kendisine sordum, 5 tane sivil toplum kuruluşuna üye. Utandım. Ülkeye döndükten sonra, ilk iş olarak Tüketici Derneğine üye oldum. Yani madem orada her bir kişi 5 tane sivil toplum kuruluşuna üyeyse, ben de kendi ülkemde en azından kendime yakın olan birine üye olayım ve haklarımı savunayım diye üye oldum" diyor.

Bu dolandırıcılarla ilgili konu gerçekten çok ilginç. Ama tüketiciye de baktığımız zaman, telefon geliyor, "Şuraya şu kadar para yatırırsan, şu kadar hediye çıktı" vesaire diyor. Hatta bir ara bize bir şikayet gelmişti. Asfalt, belediyeye ait bir hizmettir. Adam gitmiş, posta kutularına yazı koymuş, "Asfalt bilmem ne hizmetlerini yaptık. Şu banka, şu numaralı hesaba para yatırın" diyor ve tüketici de hiç kimseye sormadan, belediyeye sormadan gidip, o hesaba para yatırmış. Sonra biz, bankayı aradık, "Bu nasıl bir hesaptır?" dedik. Banka, "Hemen kapattım" dedi. Yanlışlık olmuş vesaire.

Hiç kimse bana bedavadan gelip bir şey vermez ya da o tasarruf cihazı varsa, eğer böyle bir şey kullanılıyorsa, veriliyorsa size, o zaman siz, anlaşmanızı yaparken, gerçekten eminse, bir ay sonra gelip parasını alsın, yani gördükten sonra alsın. Son dönemlerde ekranlarda izliyorsunuz; ot tacirleri var, her derde deva ot satıyor. Yani tüketici, bu basit, bilimsel bir dayanağı olmayan şeylere artık çok inanmamalı ve peşinden gitmemeli.

Su gibi, elektrik gibi şeyler bir meta olarak kullanılamaz. Tüketicinin en doğal, en temel insanı hakkıdır ve bunların aslında parayla satılmaması gerekir. Ama maalesef, ülkemizde durum budur. Ama yine dil olarak bakıldığında, sadece Hakkari, Ağrı ve Diyarbakır için değil; ülkenin her tarafındaki insanların kendi anadilinde konuşabilmesini, yazılablmesini, kendi kimliğini ve tarihini bu dil yoluyla anlayabilmesinden yana her zaman tavrımız var. Biz, bunu her zaman destekleriz. Bir insan kendi anadiliyle konuşuyor diye, burada bir yanlışlık söz konusu değildir bizim için.

SÜLEYMAN İLHAN

Tabii, güç trafoları çok pahalı ve bulunmayan malzemeler. Her grup müdürlüğü bir tane kendi yedeğini alırsa, 20 tane grup müdürlüğü var, 1000'e yakın trafo merkezi var; 1 milyon Euro'luk malzemeyi orada bekletmiş oluyorsunuz. Genel Müdürlüğümüzde şöyle bir çalışma yapılıyor: Pilot bölgeler seçilerek, orada bir trafo tutulmaya çalışılıyor. Tabii ki, o trafo her zaman yanan bir şey değil, kırk yılda bir olan bir arıza türüdür. O pilot bölgelerde, nerede arıza olursa, oradan alıp oraya götüreceğiz. Öyle bir çalışmamız var.

III. OTURUM

MEZOPOTAMYA ENERJİ FORUMU 2011

21-22 Ekim 2011 | DİYARBAKIR

ÜLKE ENERJİ POLİTİKALARI

Oturum Başkanı: Cengiz GÖLTAŞ EMO Yönetim Kurulu Başkanı

İ. Yenal CEYLAN

Dr. Mustafa GÖZEN

Prof. Dr. Arif NACAROĞLU

Musa ÇEÇEN

Nuran YÜCE

EİEİ Genel Müdürlüğü Enerji Kaynakları Etüt Dairesi Başkanlığı Eğitim Etüt Şube Müdürü

EPDK Elk. Piyasası Daire Başkanlığı Enerji Uzm.

Gaziantep Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Elektrik ve Elektronik Müh. Bölümü

TMMOB Yüksek Onur Kurulu Üyesi

Su Hakkı Kampanyası

ENERJİ VERİMLİLİĞİNİN ÜLKE ENERJİ POLİTİKALARINDAKİ YERİ

İ.Yenal CEYLAN

EİE Genel Müdürlüğü

Enerji Kaynakları Etüt Dairesi Başkanlığı

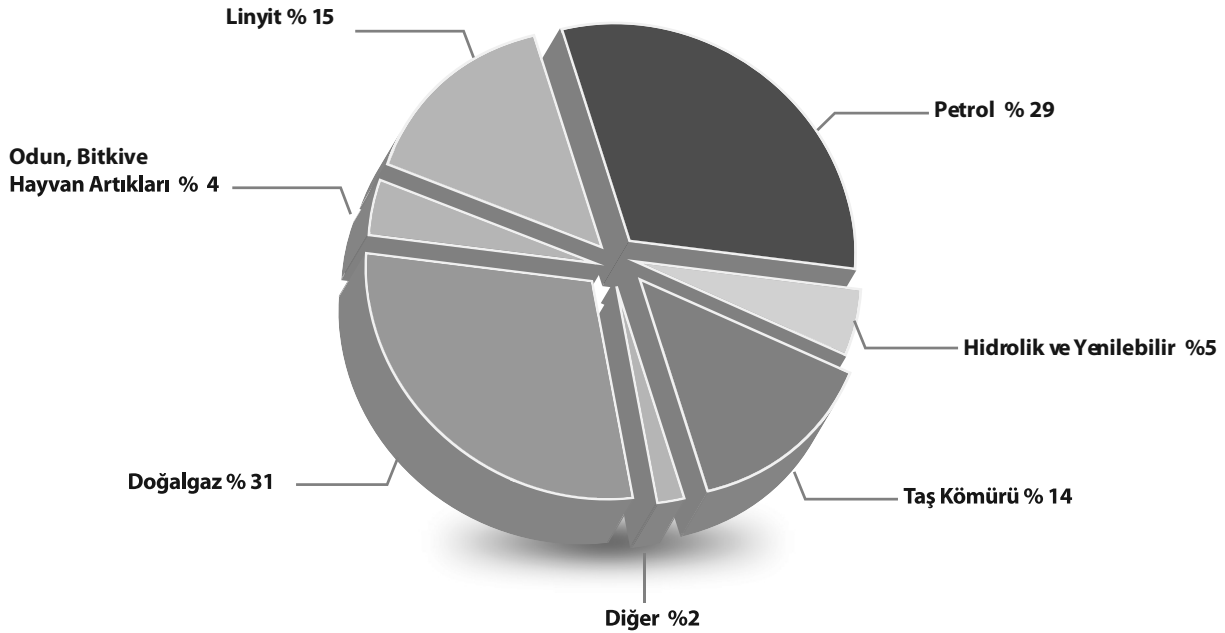
Makina Mühendisi

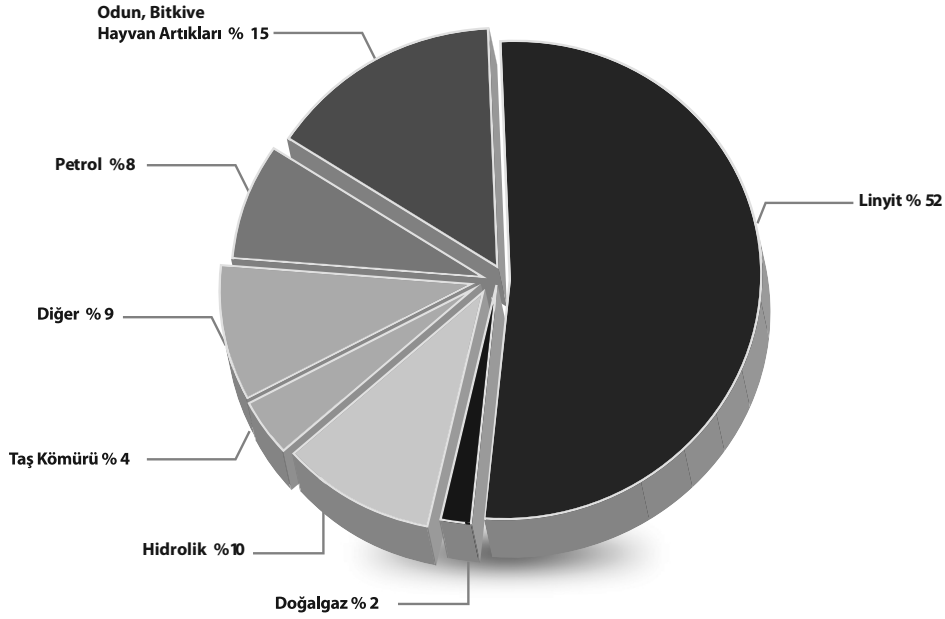
ÖZET

Bu çalışmada ülkemizin genel enerji durumu, enerji verimliliği kanunu ve ülkemizdeki enerji verimliliği uygulamaları anlatılmaya çalışılmıştır.

Birincil enerji üretimimize baktığımız zaman, toplamda 30.3 milyon tonluk TEP'lik bir üretimimiz var, en büyük payı da linyit almakta. Ama tüketimimize baktığımızda, 106.1 milyon TEP gibi bir tüketimimiz var, en büyük payı da doğalgaz almakta. Tablo-1'e baktığımızda ise, görüldüğü üzere, ithal ettiğimiz enerji, şu anda bizim birincil enerji payında %72.

Şekil 1 - Birincil Enerji Üretimimizin Kaynaklara Göre Dağılımı (2009)

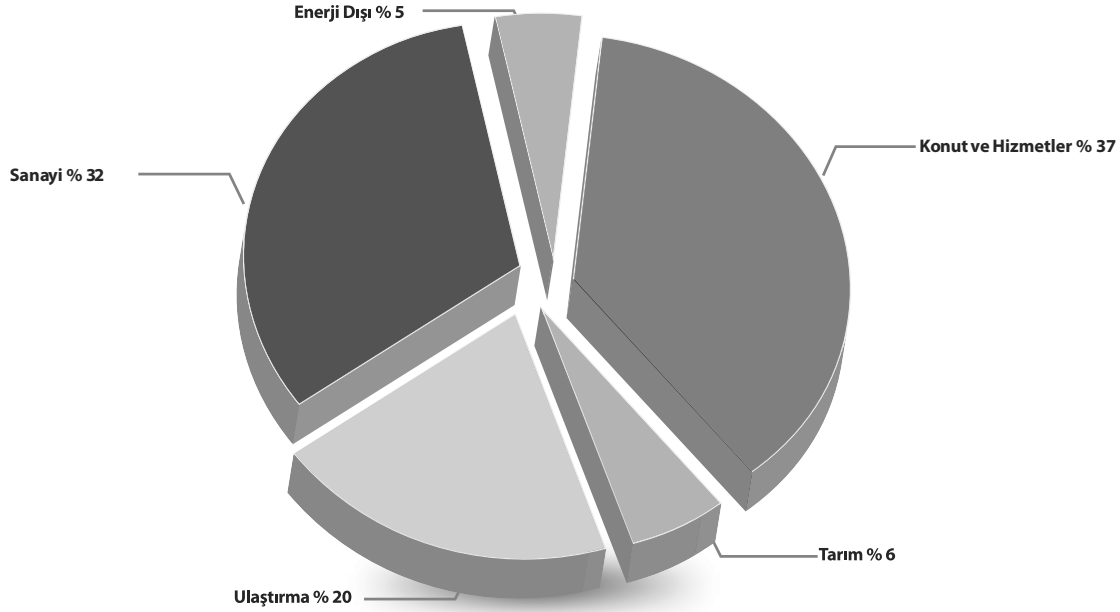
Şekil 2- Birincil Enerji Tüketimimizin Kaynaklara Göre Dağılımı (2009)

Birincil enerji üretimimize baktığımız zaman, toplamda 30.3 milyon tonluk TEP'lik bir üretimimiz var, en büyük payı da linyit almakta. Ama tüketimimize baktığımızda, 106.1 milyon TEP gibi bir tüketimimiz var, en büyük payı da doğalgaz almakta. Tablo-1'e baktığımızda ise, görüldüğü üzere, ithal ettiğimiz enerji, şu anda bizim birincil enerji payında %72.

Tablo 1 - Birincil Enerji Payındaki Değişim

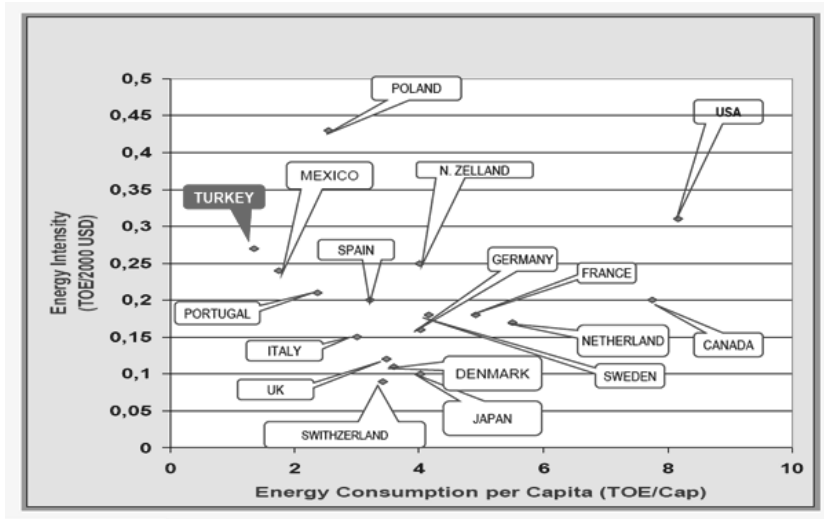
YILLAR	Talep	Üretim		İthalat	
	Milyon TEP	Milyon TEP	%	Milyon TEP	%
1995	63,1	26,3	42	36,8	58
2000	81,2	27,6	34	53,6	66
2002	78,3	24,6	31	53,7	69
2004	87,8	24,3	27	63,5	73
2007	107,6	27,4	25	75	75
2009	106,1	30,3	28	75,8	72

Eğer enerji verimliliği önlemleri almazsak ve bu şekilde devam edersek enerjimizi kullanmaya -ki daha da artacak bu; çünkü sanayileşmesini tamamlamaya çalışan bir ülkeyiz, ekonomik açıdan ilk 10 ülke arasına girmeye çalışan bir ülkeyiz, ekonomiyi geliştirmek için yaptığımız aktivitelerin hepsinde enerji kullanmak durumundayız- 2020'li yıllarda bu yüzde 72'lik payın çok rahatlıkla yüzde 80'lere çıkabileceğini tahmin ediyoruz.

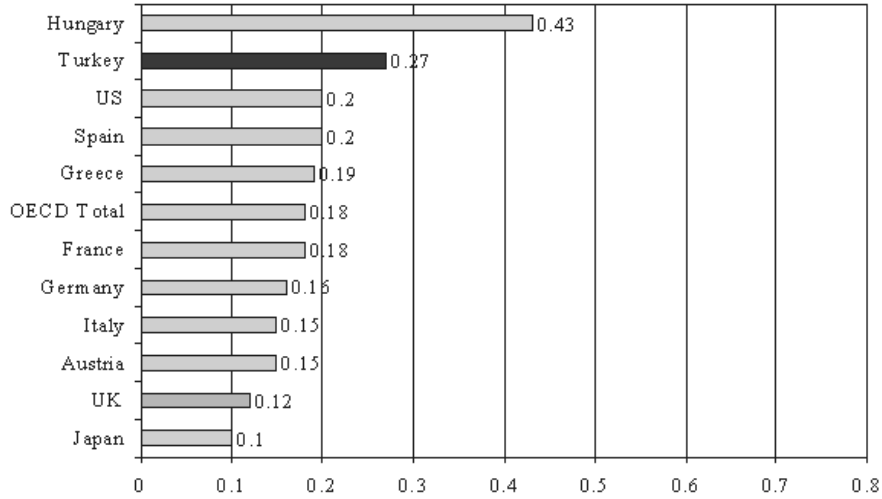
Şekil 3-Nihai Enerji Tüketiminin Sektörel Dağılımı (2009)

Nihai enerji tüketimimize baktığımızda, 2006 yılından itibaren konut ve hizmet sektöründe tüketilen enerjinin sanayiye geçtiğini görüyoruz. Bu, gelişmiş ülkelerle paralellik gösteriyor. Konut ve hizmet sektöründe kullanılan enerji daha artacaktır.

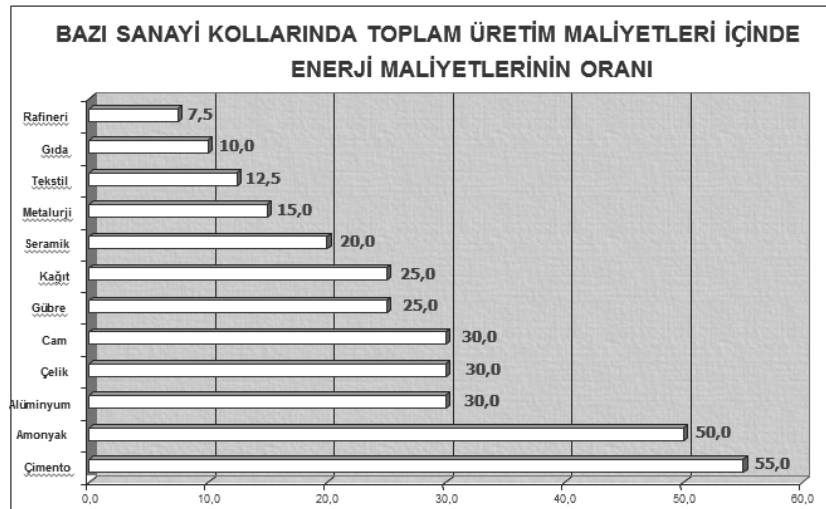
Şekil 4- Enerji Tüketimi ve Enerji Yoğunluğu

Enerji yoğunluğumuza baktığımızda, yani milli gelir başına tükettiğimiz enerjiye baktığımızda, 0.27 seviyelerindeyiz.

Şekil 5 - Enerji Yoğunluğu

Bunu aşağılara çekmek hedefindeyiz. Şekil 5'e baktığımızda, OECD ülkelerinin enerji yoğunluğunun 0.18 olduğunu görüyoruz. En iyi durumda olan ülke Japonya 0,1; onun 2.7 katı kadar fazla enerji yoğunluğumuz var. Yani 1 birim milli gelir elde edebilmek için harcadığımız enerji daha fazla. Enerji yoğunluğumuzu düşürmeye çalışıyoruz.

Şekil 6- Enerji Maliyetlerinin Oranı(%)

Bu da benim sevdiğim bir grafik. Sektörler bazında baktığımızda, enerji maliyetlerinin payı da artan fiyatlarla gitgide artmakta. Mesela çimento sektöründe yüzde 55'lere ulaşmış. Artık rekabet edebilmek için enerjiyi daha verimli kullanmak durumundayız. Birçok sektörde hammadde ve işçilik maliyetlerinin üzerine çıkmış enerji maliyetleri.

Burada iki senaryo var. Referans senaryoya göre bizim nihai enerji talebimizin değişimi mavi renkte gösterilmekte; eğer enerji verimliliği faaliyetlerini uygularsak, bu strateji belgelerinde, kanunlarda belirttiğimiz faaliyetleri düzgün yapabilirsek, sarı senaryoya uyacağız. Dolayısıyla, aradaki fark da bizim tasarruflarımızı gösterecek.

Neden enerji verimliliği?

Çok kısaca, maddeler halinde özetlemeye çalıştım.

Enerji ihtiyacımız sürekli artmakta. Ekonomimizin iyiye gitmesi için, gelişmiş ülkeler seviyesine çıkabilmemiz için

enerjiyi fazla kullanmak durumundayız.

Elektrik enerjisi ihtiyacı ise yüzde 8 gibi bir hızla artmakta.

Enerji ithalatı, ihracat gelirlerimizin dörtte birine ulaşmış durumda.

Petrol fiyatları dalgalanmalarla birlikte artacak.

Yine ekonomik krizler ortaya çıktığında, enerji verimliliğinin önemi artacak.

İthal enerjiye bağımlı olduğumuz için enerji arz güvenliği sorununuz var. Bunu da göz ardı edemeyiz.

Kyoto Protokolü süreci başlayacak, 2012 yılından itibaren ülkemizin sorumlulukları başlayacak.

Tabii, aynı zamanda çocuklarımıza, geleceğimize daha iyi bir dünya bırakmak için de enerji verimliliğini birinci öncelik olarak ele almak durumundayız.

Bunun sosyoekonomik etkilerinden biri de, enerji verimliliği çalışmalarının bir dolaylı yansıması olarak istihdam olanakları; yeni iş alanları da yaratılıyor.

En son da şu diyebiliyoruz: Enerji verimliliğiyle kazandığımız enerji aslında bizim yerli bir enerji kaynağımız olarak göz önünde tutulmalı. Yeni santraller, yeni enerji üretim tesisleri yapmak yerine; enerjimizi tasarruf ettiğimizde, verimli kullandığımızda, yatırımsız bir kaynağımızı, potansiyelimizi kullanmış olacağız.

Enerji verimliliği çalışmaları; neler yapıyor?

Enerji Verimliliği Kanununun amaçları:

Enerjinin etkin kullanılması, israfın önlenmesi; yani enerjiyi üretiminden, iletimine, dağıtımına, son noktadaki tüketimine kadar kaynaklarıyla birlikte verimli kullanmak, etkin kullanmak.

Strateji Belgesinde olan hedefimiz de 2023 yılına kadar enerji yoğunluğumuzu en az %20 azaltmak.

Enerji verimliliğini de şöyle tarif ediyoruz: Binalarda yaşam standardımızdan ve kaliteden ödün vermeyeceğiz. Endüstriyel işletmelerde, sanayide de ürettiğimiz malın miktarından ve yine kalitesinden ödün vermeyeceğiz; enerji tüketimimizi azaltarak, aynı enerjiyle aynı miktarda veya daha fazla hizmet veya ürünü sağlamaya çalışacağız.

Ülkemizde bu zamana kadar yapılan çalışmaları çeşitli başlıklar altında topladım.

Strateji geliştirme, mevzuat çalışmalarına baktığımızda, 2004 yılında Enerji Verimliliği Strateji Belgesi yayınlandı. Şu anda da bu Strateji Belgesinin 2011 versiyonu Yüksek Planlama Kurulunda bekliyor, onaydan çıkması bekleniyor.

Bu strateji belgesine paralel olarak, 2007 yılında, Enerji Verimliliği Kanunumuz yayınlandı. Enerji Verimliliği Kanunuyla birlikte, ülkemizdeki enerji verimliliği çalışmalarının koordinasyonunu sağlamak üzere Enerji Verimliliği Koordinasyon Kurulu teşkil edildi. Bu Kurulda 17 tane üye var; yaklaşık olarak tüm bakanlıklar, eski adıyla DPT, yeni adıyla Kalkınma Bakanlığı, sivil toplum örgütleri, Odalar ve Borsalar Birliği, Belediyeler Birliği, 17 tane kurum ve kuruluşun üst düzey katılımcılarıyla toplanıyor bu Kurul. Yılda dört defa toplanır ve ülkedeki enerji verimliliğiyle ilgili stratejileri geliştirme, planları yapma, en önemlisi de kurumlar arası koordinasyonu sağlama gibi bir misyonu var.

Daha sonra, bu Kanunun uygulanmasına yönelik bir yönetmeliğimiz çıktı, 2008 yılında. Bunun da şu anda revizyon çalışmaları yapılıyor, web sayfamızda da yayınlanıyor. Belki önümüzdeki dönemde yeni bir yönetmeliğimiz olacak.

Yine Kanunun eski adıyla Bayındırlık Bakanlığına verdiği bir görev vardı; bu görev kapsamında, Binalarda Enerji Performans Yönetmeliği çıkarıldı. Ondan da konuşabiliriz. Sonuçta her binanın, bir buzdolabında olduğu gibi, enerji tüketimleriyle ilgili bir kimlik belgesi olacak. Uygulamalar da başladı.

Yine Kanunun Ulaştırma Bakanlığına verdiği görevle, Ulaşımında Enerji Verimliliğinin Artırılmasına İlişkin Yönetmelik çıktı. Çok genel bir yönetmelik oldu, Ulaştırma Bakanlığının da pek hoşuna gitmiyor; onun üzerine de çalışılıyor.

Merkezi Isıtma ve Sıhhi Sıcak Su Giderlerinin Paylaşımına Yönelik Yönetmelik yayınlandı. Bu Yönetmelikle birlikte, artık binalarda oturan insanlar harcadıkları kadar enerjinin parasını ödeyecekler. Bunda da hem bilgi eksikliği var, hem de uygulamada sorunlar var.

Sanayi Bakanlığının çıkardığı bir yönetmelik var; buna göre, enerji kullanan ürünlerin kullanım kılavuzlarında o ürünün nasıl verimli kullanılacağına dair bilgilerin de yer alması gerekiyor. Tabii, burada bize de düşen görevler var; aldığımız bir ürünün kullanım kılavuzunu inceleyip, böyle bir şeyle karşılaşmazsak, Sanayi Bakanlığına başvurmamız gerekecek.

Yine Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda enerji yöneticisi görevlendirmesiyle ilgili bir yönetmelik çıktı.

Kanundan önce de devam ediyorduk enerji yöneticisi görevlendirmeye; ama Kanunla birlikte enerji yönetim sistemlerinin oluşturulması bekleniyor. Binalarda, sanayide enerji yöneticilerinin görevlendirilmesi bekleniyor.

Enerji Yönetimi, Eğitim ve Sertifikalandırma Çalışmaları

Endüstriyel İşletmeler:

Enerji Tüketimi > 50.000 TEP

Enerji Yönetim Birimi / Kalite Yönetim Birimi

1 Enerji Yöneticisi (Mühendis)

1 Makina Mühendisi

1 Elektrik veya Elektrik-Elektronik Mühendisi

Enerji Tüketimi > 1.000 TEP

1 Enerji Yöneticisi (Mühendis)

Endüstriyel işletmelerde, özellikle çimento, demir-çelik gibi enerji yoğun sektörlerde yıllık tüketimi 50 bin TEP'in üzerinde olanların bir yönetim birimi kurması gerekiyor; enerji yöneticisi sorumluluğunda, makine, elektrik veya elektronik mühendisleriyle. 1000 TEP'in üzerinde olan endüstriyel işletmelerin ise enerji yöneticisi görevlendirmesi gerekiyor. Bunun da yaptırımı var; görevlendirmeyenler 26.426,00 lira para cezasına çarptırılıyor.

Organize Sanayi Bölgeleri:

Enerji Yönetim Birimi

1 Enerji Yöneticisi (Makina, Elektrik veya Elektrik-Elektronik Mühendisi)

2 Teknik Eleman

Elektrik Üretim Tesisleri:

1 Enerji Yöneticisi (Mühendis)

Organize sanayi bölgelerinde yönetim birimi kurulması gerekiyor. Bu da KOBİ dediğimiz küçük ölçekli endüstriyel işletmelere, yani 1000 TEP'in altında tüketimi olanlara hizmet vermek üzere. 100 megavat üzerinde kurulu gücü olan elektrik üretim tesislerinde yine enerji yöneticisi görevlendirilmesi gerekiyor.

Binalar:

Toplam İnşaat Alanı > 10.000 m2 veya Enerji Tüketimi > 250 TEP olan Kamu Binaları

Toplam İnşaat Alanı > 20.000 m2 veya Enerji Tüketimi > 500 TEP olan Ticari ve Hizmet Binaları

1 Enerji Yöneticisi (Makina, Elektrik veya Elektrik-Elektronik Mühendisi / Teknik Eğitim Fakültesi Mezunu (Makina veya Elektrik))

Milli Eğitim Bakanlığı Okulları:

Her İlde Enerji Yönetim Birimi

200.000 m2 için 1 Enerji yöneticisi

Binalara geldiğimizde; kamu binalarında 10 bin metrekare toplam inşaat alanı veya 250 TEP'in üzerinde tüketimi varsa enerji yöneticisi görevlendirilmesi lazım. Özel sektörde hizmet ve ticaret binalarında bunlar iki katına uygulanıyor.

Milli Eğitim Bakanlığı, her il milli eğitim müdürlüğü bünyesinde bir enerji yönetim birimi kuruyor. 200 bin metrekaareye bir enerji yöneticisi gelecek şekilde enerji yöneticilerini görevlendirmeleri gerekiyor.

Yetkilendirme Çalışmaları

Kurumların Yetkilendirilmesi

A Sınıfı – MMO Kocaeli Şubesi

B Sınıfı – EMO İstanbul Şubesi ve Gazi Üniversitesi

Enerji Verimliliği Danışmanlık (EVD) Şirketlerinin Yetkilendirilmesi

Toplam 38 şirket

Sanayi - 23

Bina - 30

Bu enerji yöneticileri bir sertifikasyon programından geçiyor. Genel Müdürlüğümüz ve bizden yetki alan Makine Mühendisleri Odası, Elektrik Mühendisleri Odası ile Gazi Üniversitesi bu eğitimleri düzenlemekle görevlendirilmiş durumda. Sanayide, binalarda enerji yöneticilerine yönelik eğitimlerimiz devam ediyor.

Eğitim etüt proje eğitimleri de, EVD şirketleri, enerji verimliliği danışmanlık şirketlerinin elemanlarına yönelik eğitimler.

Yetkilendirme çalışmaları var; enerji verimliliği hizmetlerini ülkede yaygınlaştırmak amacıyla, daha önce de bahsettim, kurumlar yetkilendiriliyor. Bir de Batı'daki ESCO dediğimiz, energy service company dediğimiz yapılara benzer yapılarda şirketler yetkilendiriliyor. Toplam 38 şirket yetkilendirildi sanayi ve bina kategorilerinde.

Destek Uygulamaları

Verimlilik Artırıcı Proje (VAP) Destekleri - Sanayi

2009: 12 Endüstriyel İşletmeden 17 proje

2010: 13 Endüstriyel İşletmeden 15 proje

Gönüllü Anlaşma Destekleri - Sanayi

2009: 11 Endüstriyel İşletme

2010: 11 Endüstriyel İşletme

KOSGEB Destekleri

Kanunun sanayi için getirdiği destekler var, çok cüzi de olsa. Verimlilik artırıcı proje destekleri, gönüllü anlaşma destekleri var. Verimlilik artırıcı projeler 100 bin liraya kadar destekleniyor, 5 yıl geri ödeme süresi olacak en fazla. Gönüllü anlaşma destekleri de 3 yıllık ortalama enerji yoğunluğunu yüzde 10 azaltmayı taahhüt eden şirketlerle anlaşma yapmak suretiyle oluyor. Kanunda yine KOSGEB destekleri şekillendi. KOBİ'lere yönelik enerji etüdü, ön etüt, enerji verimliliği, enerji üreticisi eğitimleri ve danışmanlık hizmetleri destekleniyor.

TÜBİTAK tarafından verilen Ar-Ge desteklerinde enerji verimliliği konularının öncelikle yer alması gerekiyor. Bu kapsamda bizim de iki tane projemiz vardı yürüttüğümüz, onları buraya koydum. Birincisi, yakıt pilli mikro kojenerasyon; binalara yönelik bir proje. TÜBİTAK'la yapıldı, prototip üretildi. Bir tanesini tekrar sipariş vereceğiz, kendi binamızda yapacağız, daha sonra da yaygınlaştırılması konusunda çalışacağız. Termik santrallerin atık ısılarından yararlanılması projesi. Bunda da Yatağan Termik Santralinde bir pilot uygulama yapıldı. Sırada Soma var, bölgesel ısıtma ve seraların ısıtılması konusunda.

Yürüttüğümüz uluslararası projeler var. Enerji verimliliği ve elektrikli ev aletlerinin piyasa dönüşümü. Bunda hem dünyadaki gelişmeler izleniyor, hem de Avrupa Birliği'ndeki eko-dizayn yönetmelikleri takip ediliyor. Onların ülkemizde yaygınlaştırılması, daha verimli cihazların satışının sağlanmasıyla ilgili.

Projeler

Ar-Ge Projeleri

Yakıt Pilli Mikro Kojenerasyon Sistemi Projesi: 2006 - 2010

Termik Santrallerin Atık Isısından Yararlanılması Projesi: 2006 - 2010

Uluslararası Projeler

Enerji Verimli Elektrikli Ev Aletlerinin Piyasa Dönüşümü Projesi (UNDP/GEF)

Sanayide Enerji Verimliliğinin Artırılması Projesi (UNDP-GEF)

Binalarda Enerji Verimliliğinin Artırılması Projesi (UNDP/GEF)

Türkiye'de enerji verimliliği izleme ve değerlendirmesinin geliştirilmesi projesi (İkili İşbirliği; Hollanda)

Üçüncü Ülke Eğitim Programı (JICA)

Ulusal Projeler

Ölçme ve Değerlendirme Sistemi (ÖDES) Tasarımı, Geliştirilmesi ve Kurulması

Sanayide enerji verimliliğinin artırılması projesi var, GEF kaynaklı. Bu, uzun süreli, 5 yıl süreli bir proje. Bu projede de etütler var, işbaşı eğitimler var. Dört ortaklı bir proje; KOSGEB, TTGV, EİE ve TSE arasında. Özellikle dünkü konuşmalarda da vurgulanmıştı; kurumlar arasında bir koordinasyon eksikliği var, bilgi paylaşımı eksikliği var. Bu dört kurumun mevcut veri bankalarının da birbiriyle iletişim haline sokulabilip sokulamayacağı konusunda çalışmalar olacak, ortak çalışmalar yürütülmeye çalışılacak.

Binalarda enerji verimliliğinin artırılması projesinde, eski adıyla Bayındırlık Bakanlığıyla çalışıyoruz, Milli Eğitim Bakanlığı ve Genel Müdürlüğümüz. İki tane bina yapılacak; bir tanesi Bayındırlık Bakanlığı, bir diğeri de Milli Eğitim Bakanlığı için bir endüstri meslek lisesi için pilot projesi, bütünsel bina tasarımı. İhtiyacı olan enerji kaynaklarının bazısını yenilenebilir kaynaklardan kendi üretecek ve verimli binalar olacak.

Hollanda'yla bir işbirliğimiz var, sanayiye yönelik tasarruf potansiyellerinin belirlenmesiyle ilgili. Japonya'yla ilişkilerimiz sürüyor.

Ulusal projelerde bizim çok önem verdiğimiz bir proje var. Özellikle ülkemiz için enerji verimliliği göstergelerinin oluşturulması, enerji tasarruf potansiyellerinin ortaya çıkarılması, senaryo çalışmalarının yapılması amacıyla ÖDES projesini uygulamaya çalışacağız. İhale sürecinde bu. Herhalde ilk sonuçlarını da 2-3 yıl içerisinde alabiliriz.

İzleme, Denetim ve Veri Tabanı Çalışmaları

Enerji Yöneticilerinin İzlenmesi ve Denetimi

Yetkilendirilmiş Kurumlar ve EVD Şirketlerinin İzlenmesi ve Denetimi

Kıyaslama (Benchmarking) Çalışmaları

Enerji Etütleri

Enerji Verimliliği Göstergelerinin ve Potansiyellerinin Belirlenmesi

Bunun dışında, Kanunun verdiği görevler var; izleme, denetim, veri tabanı çalışmaları. Enerji yöneticilerinin izlenmesini yapıyoruz. Şu ana kadar görevlendirilen enerji yöneticisi sayısı 600 civarında; yetersiz, artırılması gerekecek. Yetkilendirdiğimiz kurum-kuruluşları izliyoruz. Yine tasarruf potansiyellerini belirlemeye yönelik sektörel bazda benchmarking çalışmaları yapılıyor. Çimento sektörüyle 2002 yılından beri yapıyoruz, diğer sektörlerle yaygınlaştırmaya çalışıyoruz. Enerji etütleri EVD şirketleri tarafından yapılacak. Yeni Strateji Belgemizde ve Yönetmelik Taslağında izleyecek olursanız, özellikle kamuya ve sektörü temsil edecek fabrikalara yönelik enerji etütlerinin yapılması, tasarruf potansiyellerinin belirlenmesi gerekiyor. O çalışma da planlanıyor.

Bilinçlendirme Faaliyetleri

Enerji Verimliliği (Enver) Haftası

Yarışmalar

Sanayide Enerji Verimliliği Yarışması - SENVER

Resim, Öykü ve Proje Yarışmaları

Enerji Parkı

Örnek Bina

Seminer, sempozyum, konferanslar vb.

Bilinçlendirme faaliyetlerine gelince; biliyorsunuz, her yıl Ocak ayının ikinci haftası Enerji Verimliliği Haftası olarak kullanılıyor. 2 yılda bir uluslararası forum olarak kutluyoruz. Önümüzdeki sene de 12-13 Ocakta uluslararası forum olarak kutlanacak İstanbul'da.

Çeşitli yarışmalar düzenliyoruz; sanayide enerji verimliliği yarışmaları, ilk ve ortaöğretime yönelik resim-öykü-proje yarışmaları. MTAnın içerisinde bir enerji parkı var, halk ve öğrencilere yönelik. Genel Müdürlüğümüzde bir örnek binamız var; burada geçen sene yaklaşık 2 binin üzerinde kişi veya öğrenci gezdirildi, bilgiler verildi.

Seminerler, sempozyumlar; sadece bizim yaptığımız değil, tüm bakanlıkların, odaların, sivil toplum örgütlerinin zaten enerji verimliliğine yaklaşımı belli, herkes bu seminerleri düzenlemeye çalışıyor. Biz de Genel Müdürlük olarak hemen hemen hepsine katılmayı, destek vermeyi görev olarak edinmişiz.

Gelecekle İlgili Öngörüler

Enerji Verimliliği Strateji Belgesi (2011-2023)

Destek ve Teşviklerin Genişletilmesi ve yaygınlaştırılması

Daha etkin bilinçlendirme faaliyetleri

İzleme, denetim, değerlendirme ve potansiyel belirleme çalışmaları için altyapı güçlendirilmesi

Ulusal ve uluslar arası işbirliklerinin güçlendirilmesi

Mevcut binaların rehabilitasyonu

Finansal mekanizmaların geliştirilmesi

Eko-binaların tanıtılması ve teşvik edilmesi

Küçük ölçekli yenilenebilir enerji kaynaklarının yatırımının teşvik edilmesi

Peki, gelecekle ilgili neler öngörülüyor? Bunlardan da biraz bahsedeyim ve bitireyim.

Bahsetmiştim, 2004 yılında Strateji Belgesi yayınlanmıştı. Bunun 2011-2023 yılları arasında güncellenmesi söz konusu. Taslak belge yine web sayfamızdan ulaşılabilir şekilde Yüksek Planlama Kurulunda bekliyor. Sadece sanayi için verilen enerji verimliliği desteklerinin özellikle binalara yaygınlaştırılması konusunda öngörü var, Strateji Belgesinde de bu var; fakat bunun için bir kanun değişikliği gerekecek.

Daha etkin bilinçlendirme faaliyetleri, kampanyalar düzenlemeyi planlıyoruz. Bahsettiğim ODES projesini uygulayabilirsek, izleme, denetim, değerlendirme, potansiyel belirleme konularında daha bilinçli adımlar atmaya istiyoruz. Şöyle ki: Sanayide enerji tasarruf potansiyeli ne kadardır; yüzde 20-30. Binalarda ne kadardır; yüzde 30-50 arası diyoruz. Yüzde 30-50 arasında yüzde 20 fark var. Keşke buna yüzde 42 diyebilseydik veya yüzde 23 potansiyeli var gibi kesin şeyleri verebilseydik. Bunları verebilmek için de bize doğru, güvenilir bilgilerin gelmesi lazım. Kanun bunu zorunlu hale getirmiş, ama bilgileri toplamada sorunumuz var. Toplanan bilgilerin doğruluğunu kanıtlamamız gerekiyor, orada sorunumuz var. Sonra bu bilgilerden bizim göstergeler üretmemiz lazım. Oradaki sorunları gidermemiz gerekiyor ve önümüzde tam potansiyelleri belirlememiz gerekiyor, altyapıları güçlendirmemiz gerekiyor.

Ulusal ve uluslararası işbirliklerini güçlendirme amacındayız. Özellikle ülke içerisindeki kurumların koordinasyonunu yapmamız gerekiyor. Mevcut binaların rehabilitasyonu, daha verimli binalara geçmek planlanıyor. Şu anda özellikle yalıtım sorunu var binalarımızda. TS825 çıktı, ama TS825'ten önce yapılan binalarda, hatta standarttan sonra yapılan binalarda yine yalıtım sorunları var. Özellikle kamu binalarının rehabilitasyonunda sorun var. Bunları yapabilmek için enerji verimliliğiyle ilgili, enerjiyle ilgili finansman mekanizmalarını geliştirmemiz gerekiyor devlet olarak, bunlar üzerinde ağırlıkla durulması gerekiyor. Eko binaların tanıtılması, teşviki gerekli. Küçük ölçekli, yenilenebilir kaynakların da yatırımlarının teşvik edilmesi planlar arasında.

ELEKTRİK PİYASASININ YAPILANMASININ DURUMU VE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Dr. Mustafa GÖZEN

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
Elektrik Piyasası Daire Başkanlığı
Enerji Uzmanı
Maden Mühendisi

ÖZET

Bu çalışmada, enerji piyasası yapılanmasının durumu ve yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Rakamlarla Elektrik Piyasası

- 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu - (2001)
- 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun (2005) (Tadil - 2011)

20 Adet Yönetmelik

12 Adet Tebliğ

13 Tebliğ (Rüzgar-Güneş ölçümleri)

Elektrik piyasası alanında ülkemizde 2001 yılında yürürlüğe giren 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunuyla yeni bir dönem başlatılmış oldu. Elektrik piyasası açısından 2001 yılı bir dönüm noktası ülkemizde ve elektrik piyasasını düzenleyen esas kanun 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu. Bir ikinci kanun da 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun. Bu, 2005 yılında yürürlüğe girdi, 2011 yılında da tadil edildi. Bu iki kanun, piyasayı düzenleyen, piyasanın çerçevesini belirleyen önemli iki kanun.

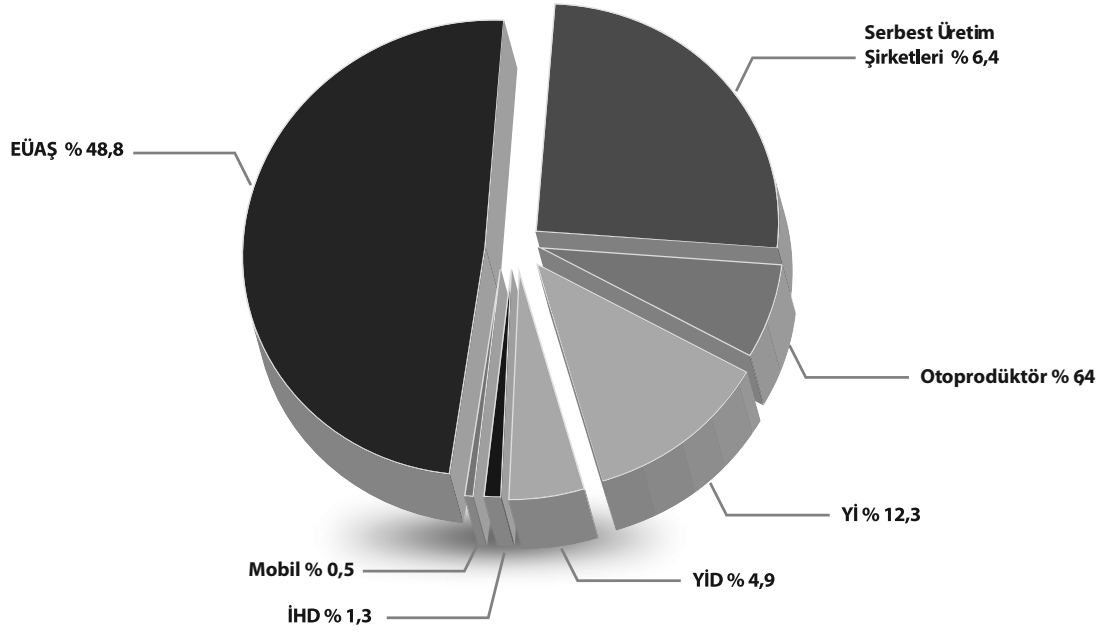
20 adet yönetmelik var. Bunlar kurumumuzun web sayfasında yer alıyor. Yapılan tadilleri de web sayfamızda görebilirsiniz. 12 adet tebliğ var; şu an üzerinde çalıştığımız Rüzgar ve Güneş Ölçüm Tebliğiyle birlikte bu 13 tebliğe çıkacak. Tabii, bu kanun, yönetmelik ve tebliğler piyasayı düzenleyen esas mevzuat. Bunun yanında usul ve esaslar, bir de Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun aldığı düzenleyici işlem niteliğindeki kurul kararları da var. Bunlar da piyasanın düzenlenmesine esas teşkil eden hususlar.

Elektrik piyasasında kurulu güç ne kadar?

2010 yılı sonu itibarıyla 49562 MW. Bu, 2010 yılı sonu itibarıyla. 2011 yılı Ekim ayına geldiğimizde, 51500 MW civarında bir kurulu güç var.

Tablo 1-Elektrikte Kurulu Kapasitenin Üretici Şirket Bazında Dağılımı (2010 yılı sonu) (MW)

EÜAŞ	24.203
Serbest üretim şirketleri	12.724
Otoprodüktör	3.181
Yap İşlet (Yİ)	6.102
Yap İşlet Devret (YİD)	2.439
İşletme Hakkı Devri (İHD)	650
Mobil	263
Toplam	49.562

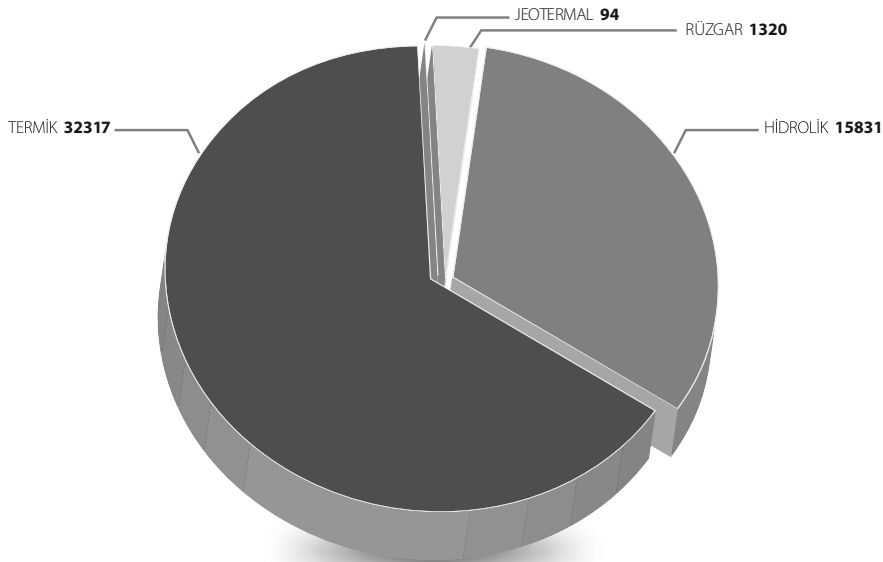

Şekil 1- Elektrikte Kurulu Kapasitenin Üretici Şirket Bazında Dağılımı (2010 yılı sonu) (MW)

Burada, Şekil 1'de de görüyorsunuz, kamu kurumu olan EÜAŞ'ın payı yüzde 49'lar civarında. Kurulu gücün yarısı kamuya ait durumda. Tabii, burada değerlendirme yaparken, işletme hakkı devri, diğer mevcut sözleşmeler kapsamındaki kapasiteyi de dikkate aldığınızda, üretim tarafında kamu önemli bir paya sahip.

Serbest üretim şirketleri diye bir ibare göreceksiniz grafikte, yüzde 25.7 paya sahip. O şirketler, 2001 yılından itibaren EPDK'dan lisans alarak piyasada faaliyette bulunan şirketleri temsil ediyor.

Otoprodüktörleri biliyorsunuz, esas itibarıyla kendi tüketimlerini karşılamak üzere üretim yapan şirketler. Yap-işlet, yap-işlet devri işletme hakkı veya mobil santrallerin, üretim tesislerinin de paylarını görüyorsunuz.

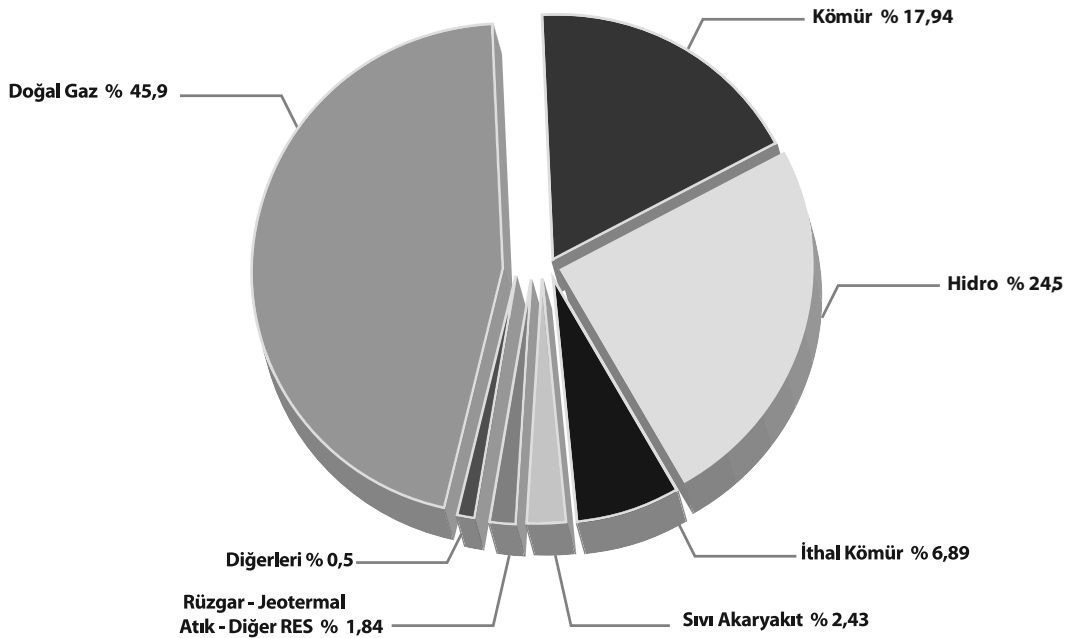

Şekil 2- Elektrikte Kurulu Kapasitenin Kaynak /Yakıt Bazında Dağılımı (2010 yılı sonu)

Bu kurulu gücün kaynak bazında dağılımına baktığımızda, yine 2010 yılı sonu itibarıyla, doğalgaz yüzde 33-34 seviyesinde, kömür yüzde 23-24, hidrolik yüzde 32-33 seviyesinde paya sahip.

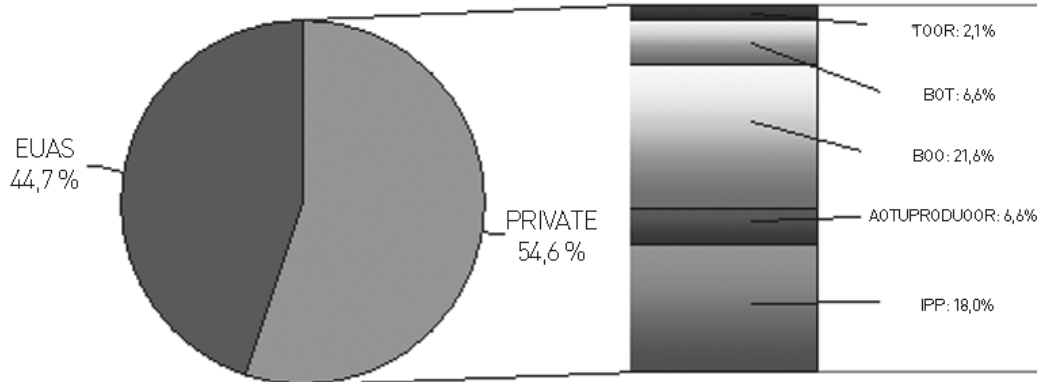
Tablo 2-Elektrik Üretiminin Kaynak /Yakıt Bazında Dağılımı (2010 yılı sonu) TWh

Doğal Gaz	96,47
Kömür	37,70
Hidro	51,50
İthal Kömür	14,49
Sıvı Akaryakıt	5,10
Rüzgar-Jeotermal-Atık-Diğer RES	3,87
Diğerleri	1,04
Toplam	210,18

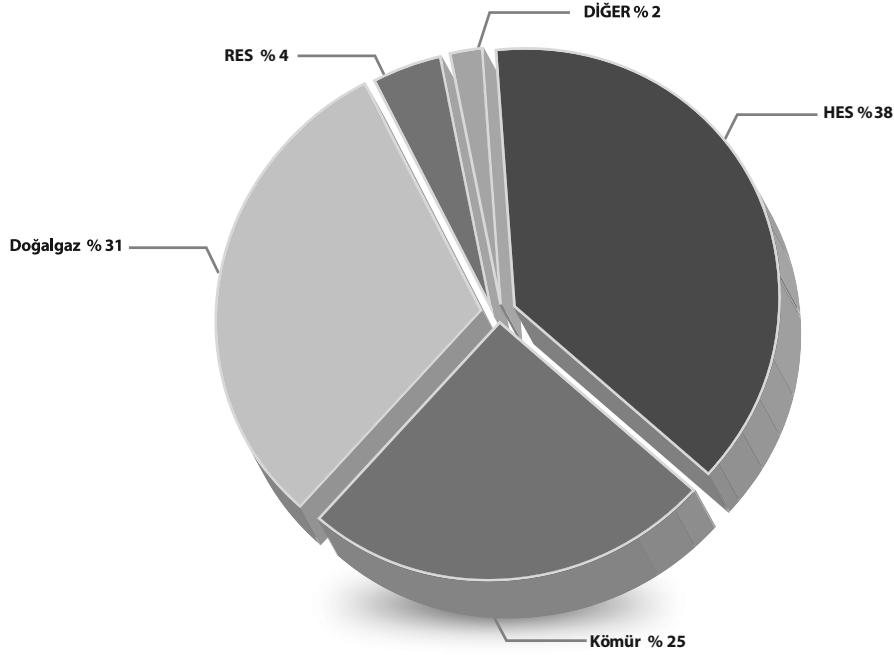
Şekil 3-Elektrik Üretiminin Kaynak /Yakıt Bazında Dağılımı (2010 yılı sonu) TWh

Üretime baktığımızda, 2010 yılı sonu itibarıyla, 210 milyar kilovat/saatlik bir elektrik üretimi söz konusu. Bu üretimde doğalgazın payı yüzde 46 seviyesinde, kömürün yüzde 18, hidrolik kaynakların yüzde 24.5 seviyesinde.

Şekil 4- Üretimde özel sektörün payı.

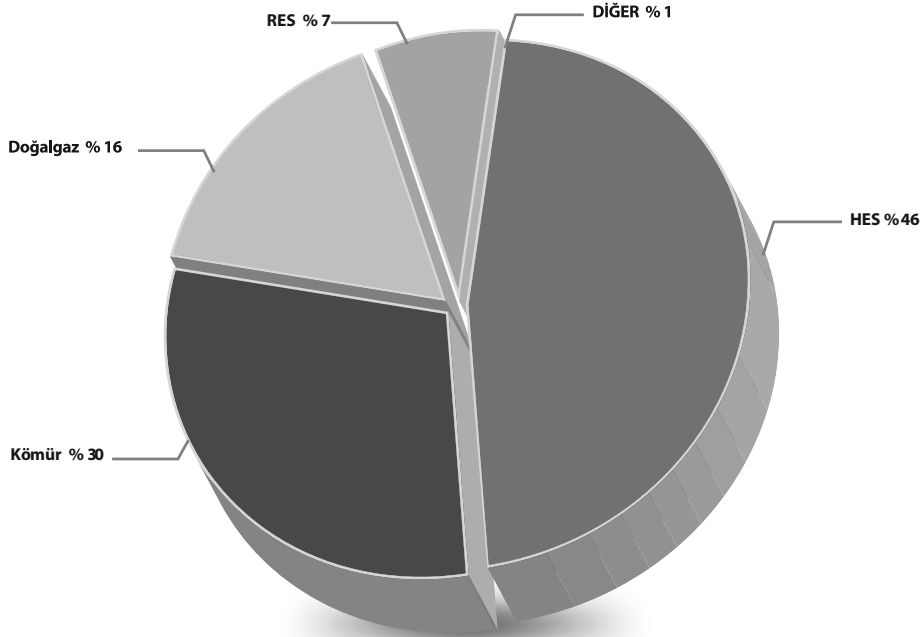
Üretici şirket bazında baktığımızda, elektrik üretiminde EÜAŞ'ın payı yüzde 45 civarında; özel sektörün payı gittikçe artıyor, yüzde 50'nin üzerinde paya sahip.

Şekil 5-EPDK'dan Lisans Alan İşletmedeki Kapasitenin Yakıt Türlerine Göre Dağılımı

(Kaynak : Elektrik Piyasası Raporu 2010-EPDK)

Bir de EPDK'dan lisans alan işletmelerdeki kapasitenin yakıt türlerine göre dağılımına baktığımızda, hidrolik kaynaklar yüzde 38 paya sahip, doğalgaz yüzde 31, kömür yüzde 25 şeklinde bir dağılım söz konusu. Bunlar lisans alan ve işletmeye geçen kapasite.

Şekil 6-EPDK'dan Lisans Alan İnşa Halindeki Kapasitenin Yakıt Türlerine Göre Dağılımı

Lisans alan ve inşa halindeki kapasiteye göre dağılıma baktığımızda, hidrolik kaynaklar yüzde 46 -yani yarıya yakın kısmı hidrolik kaynaklar- kömür yüzde 30, doğalgaz yüzde 16 şeklinde bir dağılım söz konusu.

EPDK tarafından verilen Lisanslar ve Sayısı

Tablo 3-EPDK tarafından verilen Lisanslar ve Sayısı (6 Ekim 2011 itibarıyla)

Lisans Türü	Mülkiyet	Lisans Sayısı
Üretim	Kamu, Özel	1400
Otoprodüktör	Özel	215
Otoprodüktör Grubu	Özel	0
İletim	Kamu	1
Dağıtım	Kamu, Özel	21
Toptan Satış	Kamu, Özel	126
Perakende Satış	Kamu, Özel	21
Organize Sanayi Bölgeleri Üretim		0
Organize Sanayi Bölgeleri Dağıtım		132
	Toplam lisans sayısı	1916

2011 yılından bugüne kadar, yani 6 Ekim 2011 tarihine kadar verilen lisansları görüyorsunuz ekranda. Toplam verdiğimiz lisans 1916. Tabii, bu devamlı değişen bir husus. 6 Ekimden bugüne kadar lisans sona erdirmiş olabilir, yeni lisans verilmiş olabilir; ama üç aşağı beş yukarı 1900 civarında lisans vermişiz.

Üretim faaliyeti için 1400 lisans vermişiz. 1400 adet tesis anlamına geliyor bu. Otoprodüktör 215. Otoprodüktör grubu yok, onlar peyderpey alınan teşvik tedbirleriyle diğer üretim ve otoprodüktör yapısı haline dönüştürüldü.

İletimde; tek bir şirket var tüm Türkiye genelinde, TEİAŞ.

Dağıtım; 21 adet dağıtım şirketi var.

Toptan satış; 126. Bunu belirtmek istiyorum; çünkü yeni piyasa dizaynının getirdiği bir şirket türü bu. Bu şirket ne üretim yapar, ne bir şey; sadece bir ofiste elektrik alır, satar. Ticaretiyle uğraşan bir şirket türü. Şu an 126 lisans var.

Perakende satış; 21 adet perakende satış lisansı var. Bunlar 21; çünkü dağıtım şirketleri ülkemizdeki piyasa yapısına göre sadece dağıtım değil, dağıtımın yanında perakende satış faaliyetini de yapabiliyor. Biraz sonra bahsedeceğim, 21 dağıtım bölgesinde hukuki ayrıştırma yoluna gidilerek, dağıtım ve perakende satış faaliyetlerinin ayrıştırılması gerekecek kanun çerçevesinde. Bu konuda süre de verilmiş durumda.

Organize sanayi bölgelerinin de yine aynı şekilde lisanslandırılması gerekiyor. Üretim için şu an lisans alan bir organize sanayi bölgesi yok; ama organize sanayi bölgelerinin ayrı bir şirket kurup, üretim lisansı aldıkları durumlar olabiliyor. Onlar zaten yukarıdaki üretim başlığı altındaki lisans kısmında var. Organize sanayi bölgelerinin kendi bölgesindeki dağıtım faaliyetleri için de lisans almaları gerekiyor. Onlar 132 adet.

Burada toplam 1916 adet lisans rakamı piyasa oyuncusu konusunda sizi yanıltmasın. Yaklaşık 500'ün üzerinde piyasa oyuncusu var şu anki yapıda. Yani üretim faaliyetinden tutun da, iletim, dağıtım, toptan satış, perakende satış, hepsini birlikte dikkate aldığımızda 500'ün üzerinde piyasa oyuncusu söz konusu.

Güncel Lisans Başvuru Bilgileri

(6 Ekim 2011, kamu hariç, 4628 sayılı Kanun çerçevesinde yeni başvurular)

Tablo 4-Güncel Lisans Başvuruları

Yakıt / Kaynak	Başvuru		İnceleme Değerlendirme		Uygun Bulma		Lisans Verilen		Toplam	
	No.	Kapasite (MW)	No.	Kapasite (MW)	No.	Kapasite (MW)	No.	Kapasite (MW)	No.	Kapasite (MW)
Rüzgar	3	77,20	280	14.073,78	76	3.357,10	159	5.821,05	518	23.329,13
Hidro	93	1.374,96	142	2.103,45	274	3.328,61	670	15.636,16	1179	22.443,18
Fuel-Oil			1	7,92	1	25,32	10	369,04	12	402,28
Doğal Gaz	50	10.579,66	40	6.826,40	31	4.401,61	168	13.697,13	289	35.504,80
Linyit	4	1.309,66					9	1.469,21	13	2.778,87
Taş kömürü	8	6.430,10	9	5.066,55	4	1.049,52	16	7.602,55	37	20.148,72
Asfaltit					1	135,00	2	675,00	3	810,00
Jeotermal	5	116,90	1	25,00	2	30,00	12	159,55	20	331,45
Çöp Gazı	2	4,02					5	104,65	7	108,67
Biyogaz	5	19,01					11	15,40	16	34,41
Biyokütle	6	49,97			2	9,66	3	8,46	11	68,09
Pirit							1	11,50	1	11,50
Toplam	176	19.961	473	28.103	391	12.337	1.066	45.570	2.106	105.971

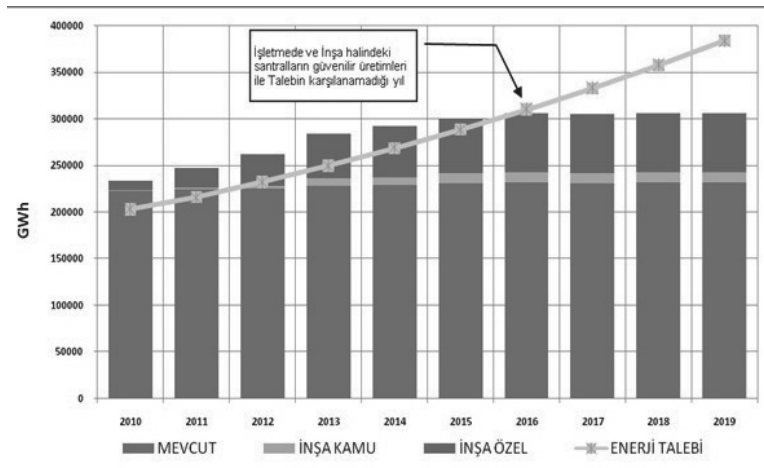
Ekranda yine 6 Ekim 2011 tarihi itibarıyla, kamu hariç -bunun özellikle altını çizmek istiyorum- sadece özel sektörün yaptığı başvurular çerçevesinde hazırlanan tabloyu görüyorsunuz. Yakıt türü bazında başvuru aşamasında, inceleme-değerlendirme aşamasında, uygun bulma, lisans verilen kapasite, lisans sayısı, başvuru adedine ilişkin bilgileri görüyorsunuz.

Lisans verme bir süreç. Başvuruyorsunuz, başvuruda ilgili bilgi ve belgeler eğer uygunsa, yeterliyse, başvurunuz inceleme-değerlendirme aşamasına alınıyor. İnceleme-değerlendirme aşamasından sonra Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu başvuruya ilişkin uygun bulma kararı alıyor. Uygun bulma kararında şirkete bazı yükümlülükler getiriliyor, o yükümlülükler de yerine getirildiği zaman lisans veriliyor. Ona ilişkin her bir süreçte ne kadar başvuru bulunduğu ilişkin bilgiler ekranda derli toplu gözükmemekte.

Tabii, bunlar sadece üretim faaliyetine ilişkin başvurular. Başvuru olarak toplam 105971 MW kapasite söz konusu; 2106 adet başvuruya ait kümülatif başvuru 105971 MW. Tabii, devamlı değişen, dinamik bir tablo bu. Biz bunu her gün güncelleştiriyoruz.

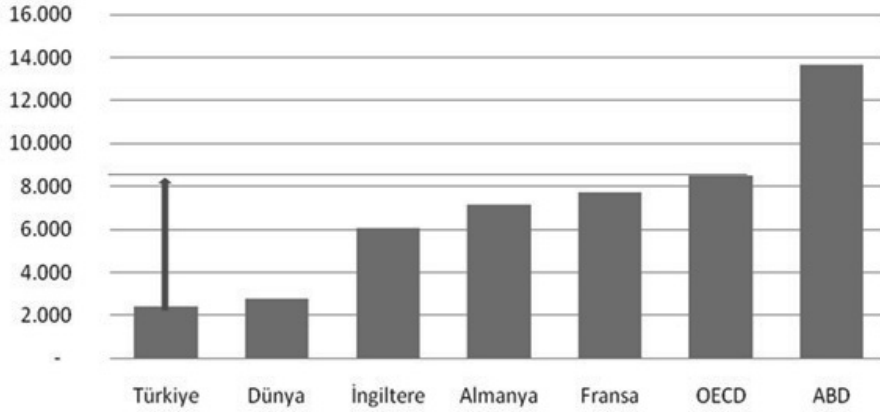
Elektrik Üretim – Talep Durumu (2010-2019)

(Elektrik talebinde %7,4 artış olacağı varsayımı altında)

Şekil 7-Elektrik Üretim – Talep Durumu (2010-2019)

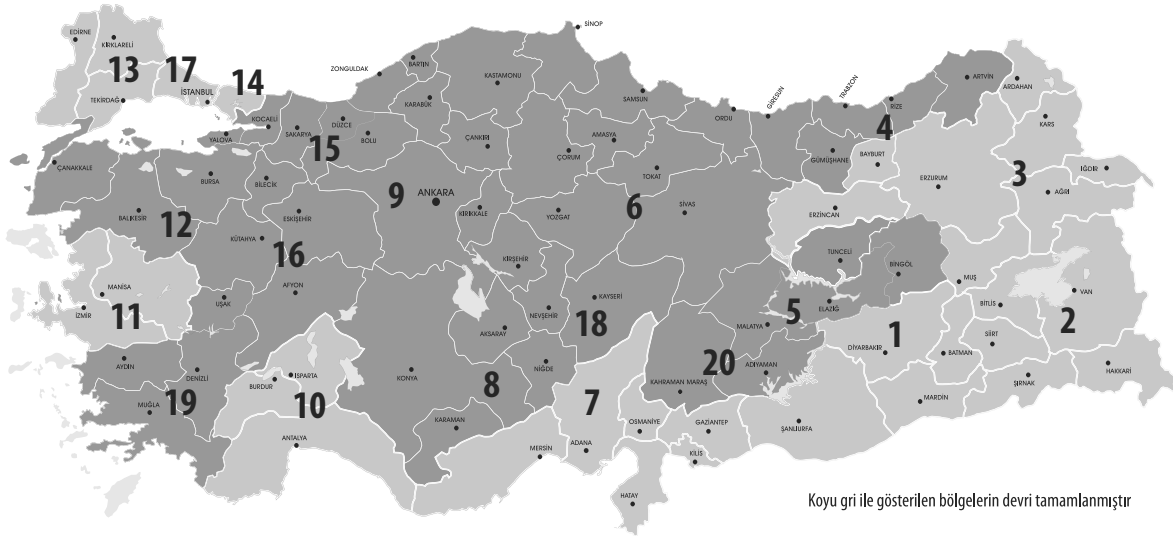
Üretim kapasite projeksiyonuna ilişkin bilgi vermek istiyorum, 2010-2019 yıllarına ilişkin. Bu, geçen seneki üretim kapasite projeksiyonu bilgisi. Bu senenin, 2011-2020 projeksiyonu henüz hazırlık aşamasında. Biraz gecikme oldu; çünkü talep tarafıyla ilgili bilgiler yeni hazırlandığı için önümüzdeki aylarda 2011-2020 projeksiyonu hazırlanacak. Geçen seneki projeksiyona göre, 2016'da başa baş durumda gözüktüyoruz arz-talep açısından.

Şekil 8-Kişi Başına Düşen Elektrik Tüketimi (MWh/Kişi -2009)

Ülkemizde kişi başına düşen elektrik tüketimine baktığımızda ve bunu diğer ülkelerle karşılaştırdığımızda, daha çok potansiyel olduğunu; tüketimimizin, OECD ortalaması da dikkate alındığında, neredeyse üç katlık bir potansiyel olduğunu görüyorsunuz.

Dağıtım Bölgeleri – Özelleştirme - Devri tamamlanmayan - 9 Dağıtım Şirketi

Şekil 9-Dağıtım Bölgeleri

- Aras Elektrik Dağıtım A.Ş.
- Akdeniz Elektrik Dağıtım A.Ş.
- Dicle Elektrik Dağıtım A.Ş.
- Gediz Elektrik Dağıtım A.Ş.
- Toroslar Elektrik Dağıtım A.Ş.
- Vangölü Elektrik Dağıtım A.Ş.
- Boğaziçi Elektrik Dağıtım A.Ş.
- İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım A.Ş.
- Trakya Elektrik Dağıtım A.Ş.

Ülkemizde 21 dağıtım bölgesi olduğunu söylemiştim. 21 dağıtım bölgesi peyderpey özelleştirildi. Ancak, 9 dağıtım şirketi dışındaki diğer bölgelerin devir işlemleri tamamlanmış durumda, 9 şirketin devrinin tamamlanması yönündeki çalışmalar devam ediyor.

Piyasa Tasarım ve İşleyişi

Bu kadar rakamsal bilgilerden sonra şimdi de piyasa tasarımı ve işleyişi konusunda bilgi vermek istiyorum.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu

- 2001 yılında Elektrik Piyasası Kanununun yürürlüğe girmesiyle ülkemizde elektrik piyasasında yeni bir döneme geçilmiştir.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu

- 2001 yılında kurulmuştur.
- Elektrik, doğal gaz, petrol ve LPG piyasalarının düzenleme ve denetlenmesinden sorumludur.
- Kurumun karar organı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'dur.
- Kurul, Başkan ve İkinci Başkan dahil olmak üzere 9 üyeden oluşur.
- Kurul tarafından alınan bütün kararlara karşı açılan iptal davaları ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görülür.

2001 yılında ülkemizde Elektrik Piyasası Kanunu yürürlüğe girince yeni bir dönem başladığını söylemiştim. Elektrik Piyasası Kanunu çerçevesinde Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu kurulmuştur. 2001 yılında kurulmuştur bu kurum. EPDK, dört ana sektörde düzenleme ve denetlemeden sorumlu; elektrik, doğalgaz, petrol ve LPG. Kurumun karar organı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu. Her türlü karar kurul tarafından alınmaktadır. Toplam 9 kurul üyesi var, bir başkan ve bir ikinci başkan olmak üzere. Kurul tarafından alınan bütün kararlara karşı açılan iptal davaları ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görülür. Bu, kanundan gelen bir husus.

Tablo 5-Elektrik Piyasası Kanunu 2001 yılı öncesi ve sonrasının karşılaştırılması

Konu	Eski (2001 Yılı Öncesi)	Yeni (2001 Yılı Sonrası)
AB Müktesebatına Uyum	Hayır	Evet (bazı istisnalar hariç)
Piyasa Yapısı	Monopol	Ayrıştırılmış, Rekabete dayalı
Tarife Yapısı	Maliyet Esaslı Değil	Maliyet Esaslı (Geçiş Dönemi Sonrasında - 2012)
Sübvansiyon	Çapraz Sübvansiyon	Tüketicilere Doğrudan Destek (Geçiş Dönemi Sonrasında - 2012)
Piyasaya Giriş	İhale/ETKB'ye fizibilite çalışmalarının sunulması	Lisanslama, Üçüncü Tarafların Piyasaya Erişimi
Düzenleme	ETKB	EPDK
Kamunun Rolü	Yatırım, İşletme, Denetim	Politika - Denetim
Piyasa Riskleri	Kamu	Piyasa Katılımcıları

2001 yılı öncesi ve 2001 yılı sonrası bu Elektrik Piyasası Kanununun getirdiği dönemi karşılaştırmaya ilişkin tabloyu ekranda görüyorsunuz.

Yeni dönemin getirdiği düzenleme esas itibarıyla Avrupa Birliği müktesebatına uyumlu. Bazı istisnalar var; ama bu istisnaları hariç tuttuğumuzda, Avrupa Birliği mevzuatına uyumlu bir piyasa yapısı var. Piyasa yapısı ayrıştırılmış durumda; yani üretim, iletim, dağıtım, ticaret faaliyetleri aynı şirket bünyesinde değil, ayrıştırılmış durumda, piyasaya giriş-çıkışların kolaylığı açısından. Bir de şebeke faaliyetleri ile diğer üretim ve ticaret faaliyetleri de aynı şekilde bu amaçla ayrıştırılmış. Rekabete dayalı bir piyasa modeli var.

Tarife yapısı açısından baktığımızda, maliyet esaslı bir tarife yapısı öngörülüyor. Ancak, biliyorsunuz, 2012 yılı sonuna kadar bir geçiş dönemi öngörüldü. Halen geçiş dönemi içerisindeyiz. Tüketicilere doğrudan destek öngörüyor yeni model. Yine bu destek çerçevesinde de geçiş dönemindeyiz; bu, 2012 yılı sonunda sona erecek. Zaten şu anki mevcut enerji tarifi açısından yapı, sübvansiyona izin veren bir yapı. Zaten Elektrik Piyasası Kanununda da bu yapı vurgulanmış.

Piyasaya giriş yeni modelde lisanslama gerektiriyor. Yani piyasaya girmek için EPDK'dan lisans alınması gerekiyor. Üçüncü tarafların piyasaya erişimi konusunda da düzenleme söz konusu. Eskiden düzenleme fonksiyonu Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından yerine getirilirken, 2001 yılındaki Kanunla Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından bu fonksiyon yerine getiriliyor.

Yeni yapıda kamunun rolü, politika belirleme ve denetim şeklinde düzenlenmiş durumda. Kamunun yatırım ve işletme rolü oynadığı eski modelin peyderpey terk edilmesi öngörülmüş yeni kanunda.

Yalnız, arz güvenliği konusunda bazı tereddütler var. Biraz sonra daha ayrıntılı şekilde değineceğim; serbest piyasanın arz güvenliği sorununu çözemediği, çözüme konusunda yetersiz kaldığı şeklinde dünyada genel bir kabul var. Dolayısıyla, kamu son üretici olarak her zaman var olacak gibi gözüküyor. Bu, şu anki Elektrik Piyasası Kanununda da yer almış durumda.

Piyasa riskleri eski modelde kamu tarafından üstleniliyordu; yeni modelde, piyasa katılımcıları, kendi hesabını kitabını ona göre yapıp, risklerini kendileri hesaplayarak yatırım kararlarını alıp, piyasaya ona göre girmeleri ve piyasada ona göre karar almaları gerekiyor. Bu, yeni modelin getirdiği önemli hususlardan birisi.

Elektrik Piyasası Kanununun Getirdikleri

Piyasa faaliyetlerinin birbirinden ayrıştırılması ve serbest faaliyet alanlarının oluşturulması (üretim, toptan ve perakende satış)

- Kamu kurum ve kuruluşlarının özelleştirilmesi (üretim-dağıtım/perakende satış)
- Şebeke faaliyeti yürüten şirketlerin, “gerçek maliyetleri yansıtan” bir fiyatlandırma uygulamalarının sağlanması
- Serbest tüketici kavramı ile piyasanın kademeli olarak tamamen serbestleştirilmesi
- İkili anlaşmalar (EPDK onayına tabi değil)
- Üçüncü taraflara şebekeye erişim ve şebekeyi kullanım haklarının tanınması
- Piyasa faaliyetlerini yürütebilmek için EPDK'dan lisans alınması zorunludur.
- Üretim faaliyeti için muafiyet söz konusudur.
 - Kojenerasyon (%80 üzeri verimliliği olan)
 - Mikro kojenerasyon (50 kW'ya kadar)
 - 500 kW'ya kadar yenilenebilir kaynağa dayalı tesisler
 - İzole tesisler

Elektrik Piyasası Kanunu neler getirdi?

Bir defa, piyasa faaliyetlerinin ayrıştırılmasını getirdi. Şebeke faaliyetleri ile şebeke dışı faaliyetleri birbirinden ayrıştırdı. Üretim, toptan ve perakende satış faaliyetleri ile iletim ve dağıtım faaliyetleri birbirinden ayrıştırıldı. Şebeke faaliyetleri olarak iletim ve dağıtım faaliyetleri, doğal tekel niteliğinden dolayı düzenlemeye tabi; tarifeler açısından, kararlar açısından, şirket davranışları açısından. Üretim, toptan ve perakende satış gibi faaliyetler ise, yeni dönemde, bu Elektrik Piyasası Kanunu çerçevesinde, piyasanın en serbest tarafını teşkil ediyor. Kamu kurum ve kuruluşlarının özelleştirilmesi öngörülüyor Kanunda. Biliyorsunuz, dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesi tamamlandı, devir işlemleri devam ediyor hâlâ. Şu anda üretim özelleştirmeleri gündemde. Şebeke faaliyetlerini yürüten şirketler açısından gerçek maliyetleri yansıtan bir fiyatlandırma uygulamalarının sağlanması öngörülmekte.

Kanunun getirdiği önemli kavramlardan birisi de serbest tüketici kavramı. Bu, şu demek: Kanun, serbest tüketici tanımını getiriyor. Her kim ki serbest tüketici tanımına giriyor, onlar, bu gruba giren tüketiciler tedarikçisini kendileri serbestçe seçebiliyorlar, ikili anlaşmalarla diledikleri fiyattan elektrik enerjisi satın alabiliyorlar. Burada Enerji Piyasası Düzenleme Kuruluna verilen önemli bir görev şu: Kurul, her yıl ocak ayı içerisinde bu serbest tüketici limitini düşürüyor. Sıfırlanana kadar bunu kademeli olarak düşürecek. 2011 yılı için bu rakam 30 bin kilovat/saat. Dolayısıyla, yıllık olarak 30 bin kilovat/saatin üzerinde tüketimi olan her tür tüketici kendi tedarikçisini piyasadan temin edecek anlamına geliyor bu. “Tedarikçisini seçmek istemeyenler açısından ne olacak?” diye sorarsanız; tedarikçisini seçemeyen veya seçmek istemeyen tüketiciler ise kendi bölgesinde bulunan dağıtım şirketinin perakende kolu üzerinden elektrik enerjisi tedarik etmeye devam eder. Onlar zaten Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunun onayıyla belirlenen tarifeler, kurumun web sayfasında, dağıtım şirketinin web sayfasında yayınlanan tarifeler.

Kanunun getirdiği bir diğer husus da ikili anlaşmalar. Bunları esas itibarıyla serbest tüketicilerin kendi tedarikçilerini seçme kapsamında imzaladıkları anlaşmalar olarak da tanımlayabiliriz. Tabii, bu, EPDK’nın onayına tabi olmayan bir anlaşma türü. Taraflar diledikleri şekilde anlaşma metnini oluşturabiliyorlar.

Bir de şebekeye erişim ve şebekeyi kullanma haklarının tanınması da bu Kanunla yeni dönemde düzenlenen bir husus. Yani siz bir üretim faaliyetinde bulunmak istiyorsunuz, tesisiniz iletim veya dağıtım şebekesine bağlanmadığı zaman yaptığınız yatırım kullanılamaz durumda olur. Dolayısıyla, şebeke şirketlerinin eşit taraflar arasında ayrım gözetmeksizin, her türlü piyasa oyuncusunun şebekeye erişimini ve şebekeyi kullanmasını sağlaması gerekiyor. Bunlar etkin bir şekilde düzenlenmiş durumda.

Piyasa faaliyetlerini yürütebilmek için EPDK’dan lisans alınması gerektiğini söylemiştim. Lisans üretim faaliyeti için muafiyet söz konusu. Muafiyetleri sıralamak gerekirse;

Kojenerasyon tesisleri için Bakanlığın yayınladığı yönetmelikte belirtilen verimliliğin üzerinde verimliliği olan kojenerasyon tesisleri lisans alma ve şirket kurma muafiyetine sahip. Bu verimlilik değeri yüzde 80 olarak belirlenmiş. Mikrokojenerasyon tesisleri de yine aynı şekilde lisans alma ve şirket kurma muafiyetine sahip. Bunun yanında, yenilenebilir enerji kaynağına dayalı olarak kurulan tesisler de, 540 kilovata kadar olanlar yine aynı şekilde lisans alma muafiyetine sahip. Ama siz diyelim ki lisans almak istiyorsunuz, yenilenebilir enerji kapsamında 500 kilovata kadar bir tesis kurup lisans almak istiyorsunuz; lisans alabilirsiniz, piyasaya ikili anlaşmalarla satabilirsiniz. Ama lisanssızdan yararlanmak isterseniz, onun düzenlemesi, piyasa tasarımı daha farklı. Bu muafiyetlerde esas amaç şu: Tüketim tesisinizin olması gerekiyor aynı gerçek veya tüzel kişiye ait; dolayısıyla, yaptığınız üretimin tüketimi karşılaması esas. Tüketimin üzerindeki miktar otomatikman dağıtım şebekesine verilir. Dağıtım şebekesine verilen enerjinin bedeli de belirlidir; bu kapsamda yatırımı olan üretici şirketler veya gerçek kişilerin 5346 sayılı Kanundaki destekleme fiyatı çerçevesinde, peyderpey, bedelini aylık olarak alınması yönünde mevzuat düzenlenmiş durumda.

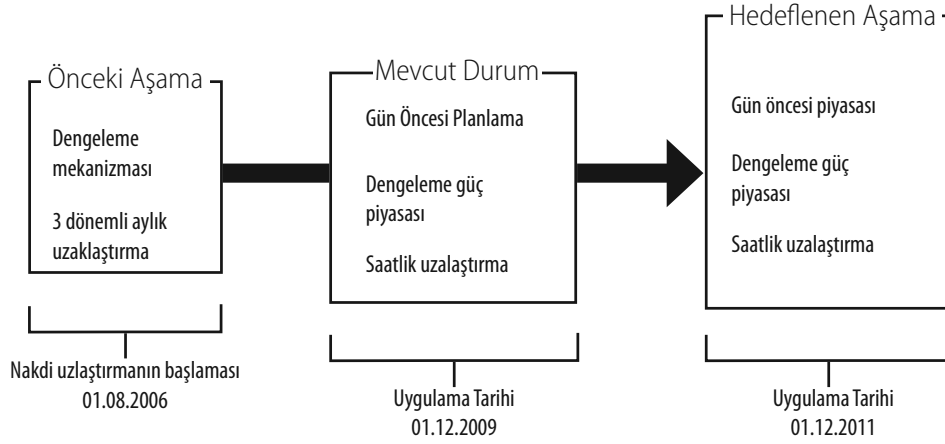
Bir de izola tesisler var; onlar da yine aynı şekilde lisans alma muafiyetine sahip. Siz hiçbir şekilde iletim ve dağıtım şebekesine bağlı olmadan faaliyette bulunabilirsiniz. Ama tabii, burada ticari bir faaliyetinizin söz konusu olmaması gerekiyor. Onlar da yine aynı şekilde lisans almadan faaliyetlerini yürütebilirler.

Tablo 6-Elektrik Piyasasında Reform Süreci

Elektrik Piyasası Kanunu	20 Şubat 2001 - Kanunlaşma 3 Mart 2001 - Yürürlük
Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu ve Kurumunun Göreve Başlaması	2 Kasım 2001 - Kurul 19 Kasım 2001 - Kurum
Lisans Günü	3 Eylül 2002
Serbest Tüketici Günü	3 Mart 2003
Mali Uzlaştırma Günü	1 Aralık 2003
Dengeleme ve Uzlaştırma Günü	1 Ağustos 2006
Piyasa Günü	Özelleştirme tamamlandığında

Elektrik piyasasındaki reform sürecine baktığımız zaman, 2001 yılında Kanunun yürürlüğe girmesiyle başlayan, yine aynı yıl içerisinde EPDK'nın kurulması, üyelerinin belirlenmesiyle devam eden bir süreç var. 2002 yılına gelindiğinde, 3 Eylül 2002, lisans günü. Bu, lisansı vermek üzere açılan gün demek. Serbest tüketici günü 3 Mart 2003. Mali uzlaştırma günü 1 Aralık 2003. Bu şekilde belirlenen reform süreci devam ediyor.

Piyasa günü dediğimiz, en altta gördüğünüz, tamamen özelleştirme tamamlandığında gündeme gelecek olan bir husus. Onu ucu açık bir süreç olarak görmek lazım şimdilik.

Şekil 10-Piyasa Tasarımı ve Uygulama Aşamaları

Piyasa tasarımı ve uygulama aşamasına baktığımızda; tabii, elektrik, diğer ürünlerden farklı olarak, tamam, serbest piyasada ikili anlaşmalarla alım-satımı öngörülmüş; ancak, depolanmadığı için, elektrik piyasasında, gün öncesi piyasası, dengeleme güç piyasasının da çalıştırılması gerekiyor. Bu Kanun çerçevesinde TEİAŞ bünyesinde yürütülüyor bu, PUM çerçevesinde. 1 Aralık 2011 tarihinde gün öncesi piyasasına geçilecek. Gün öncesi piyasasının, dengeleme güç piyasasının getirdiği şu: Siz ikili anlaşmayla enerji alım-satımı yaptığınız takdirde, gerek üretim tarafı, tedarik tarafı, gerek tüketim tarafında, az üretme, çok üretme veya az tüketme, çok tüketme gibi çeşitli senaryolar altında, piyasa oyuncuları, gün öncesi piyasasına katılarak, kendi portföylerini, kendi üretim-tüketimlerini, arz-taleplerini dengeleyebilecekler. Bu, onlar için bir fırsat olmuş olmuyor. Mesela siz bir tüketicisiniz diyelim; tüketim rakamınız düştüğü zaman, 100 birim tüketmeyi öngörürken, 90 birim veya 50 birim tüketmeyi öngörüyorsanız veya kriz nedeniyle daha az tüketiminiz söz konusuysa, bir tüketici olarak, bu piyasaya gidip, tüketiminizi bu piyasada satabileceksiniz. Çünkü ikili anlaşma yapmışsınız, tedarikçiniz sizinle diyelim ki 100 birim elektrik enerjisi alım-satımı üzerine anlaşmış, ama siz 100 birim tüketemeyeceksiniz, 50 birimini tüketeceksiniz. Diğer 50 birimini bu piyasada satabileceksiniz. Bu, aynı şekilde tedarikçiler için de söz konusu. Bu, 1 Aralık 2011 tarihinde yürürlüğe girecek. Dolayısıyla, ikili anlaşmalar piyasasının çalışması bu piyasa açısından yeterli değil; elektriğin yapısından dolayı, depolanamaması özelliğinden dolayı, gün öncesi piyasası, dengeleme güç piyasasının da çalışması gerekiyor. Piyasa işleyişini tamamlayan bir yapı bu.

Tarifeler

● Enerji Tarifeleri

- Toptan Satış Tarifesi (TETAŞ)
- Perakende Satış Tarifeleri (Dağıtım Şirketleri)

● Şebeke Tarifeleri

- Bağlantı ve Sistem Kullanım Tarifeleri (TEİAŞ ve Dağıtım Şirketleri)
- İletim Tarifesi (TEİAŞ)
- Dağıtım Tarifesi (Dağıtım Şirketleri)

Tarifeler açısından, iki grup tarife söz konusu. Bir, enerji tarifelere; iki, şebeke tarifeleri.

Enerji tarifelerini toptan satış tarifesini ve perakende satış tarifesini olarak ikiye ayırmak gerekir.

Toptan satış tarifesini aslında düzenlemeye tabi değil. Özel sektör toptan satış tarifesini düzenlemeye tabi değil. Sadece TETAŞ'ın toptan satış tarifesini düzenlemeye tabi. TETAŞ'ın elektrik piyasası çerçevesinde farklı bir konumu söz konusu. Çünkü mevcut sözleşmelerden gelen enerji TETAŞ üzerinden dağıtım şirketlerine aktarılmakta. Dolayısıyla, TETAŞ'ın tarifesini düzenleniyor, düzenlenmeye de devam edecek gözüküyor.

Perakende satış tarifeleri ise, serbest olmayan tüketiciler olduğu sürece düzenlemeye tabi olacak.

Şebeke tarifeleri de yine aynı şekilde, iletim ve dağıtım tarifeleri olarak ikiye ayrılıyor. Gerek bağlantı, gerek sistem kullanım tarifeleri olarak TEİAŞ'ın 21 dağıtım şirketinin tarifesini düzenleniyor, düzenlenmeye devam edecek.

Lisans Türleri

Lisans Türleri Bazında Piyasa Faaliyetleri

- Üretim (OSB Üretim)
- Otoprodüktör
- Otoprodüktör Grubu
- İletim
- Dağıtım (Üretim, perakende satış, perakende satış hizmeti, ithalat yapabilir)
- Toptan satış (İthalat ve ihracat yapabilir)
- Perakende satış (Perakende satış hizmeti yapabilir)

Lisans türlerine baktığımız zaman, üretim, otoprodüktör, otoprodüktör grubu şeklinde üretim grubunu oluşturan lisanslar var. Otoprodüktör grubunu artık düşünmemek gerekiyor; çünkü artık otoprodüktör grubu lisans sahibi şirket bulunmamakta. İletim ve dağıtım şebeke şirketleri söz konusu.

Yalnız, ülkemizde, dağıtım şirketleri, üretim, perakende satış, perakende satış hizmeti ve ithalat yapabiliyor. Tabii, bu, Avrupa Birliği mevzuatına uygun olmayan durumlar da arz ediyor. İlk slaytlarda sunduğum Avrupa Birliği mevzuatına uyum açısından bazı istisnalar var demiştim. Bu istisnalardan birisi de bu. Yani dağıtım şirketinin kendi bünyesinde veya başka şirket kurarak üretim faaliyeti yapması konusu.

Toptan satış da yine aynı şekilde ithalat ve ihracat yapabiliyor.

Ülkemizde şöyle bir şey var: Perakende satış hizmeti yapmak için ayrı bir lisans alınmasına gerek yok; perakende satış lisansı alarak perakende satış hizmeti faaliyetinde bulunulabilir.

5346 sayılı YEK Kanunu

SABİT, GARANTİ EDİLEN FİYAT

- Kaynak bazında farklı destek fiyatları (I sayılı Cetvel)
- YEK'e dayalı üretim tesislerinde kullanılacak yerli aksam için destekleme fiyatı (II sayılı Cetvel)

● I Sayılı Cetvel

Tablo 7-I Sayılı Cetvel

Yenilenebilir Enerji Kaynağına Dayalı Üretim Tesis Tipi	Uygulanacak Fiyatlar	
	(ABD \$ cent / kWh)	(Kırs / kWh)
Hidroelektrik	7,3	13,36
Rüzgâr	7,3	13,36
Jeotermal	10,5	19,22
Biyokütle (çöp gazı dahil)	13,3	24,34
Güneş	13,3	24,34

● II Sayılı Cetvel

Tablo 8- II Sayılı Cetvel

Tesis Tipi	Yurt İçinde Gerçekleşen İmalat	Yerli Katkı İlavesi (ABD Doları cent/kWh)
A- Hidroelektrik üretim tesisi	1- Türbin	1,3
	2- Jeneratör ve güç elektroniği	1,0
B- Rüzgar enerjisine dayalı üretim tesisi	1- Kanat	0,8
	2- Jeneratör ve güç elektroniği	1,0
	3- Türbin kulesi	0,6
	4- Rotor ve nasel gruplarındaki mekanik aksamın tamamı (Kanat grubu ile jeneratör ve güç elektroniği için yapılan ödemeler hariç.)	1,3
C- Fotovoltaik güneş enerjisine dayalı üretim tesisi	1- PV panel entegrasyonu ve güneş yapısal mekaniği imalatı	0,8
	2- PV modülleri	1,3
	3- PV modülünü oluşturan hücreler	3,5
	4- İnvertör	0,6
	5- PV modülü üzerine güneş ışığını odaklayan malzeme	0,5
D- Yoğunlaştırılmış güneş enerjisine dayalı üretim tesisi	1- Radyasyon toplama tüpü	2,4
	2- Yansıtıcı yüzey levhası	0,6
	3- Güneş takip sistemi	0,6
	4- Isı enerjisi depolama sisteminin mekanik aksamı	1,3
	5- Kulede güneş ışığını toplayarak buhar üretim sisteminin mekanik aksamı	2,4
	6- Stirling motoru	1,3
	7- Panel entegrasyonu ve güneş paneli yapısal mekaniği	0,6

E- Biyokütle enerjisine dayalı üretim tesisi	1- Akışkan yataklı buhar kazanı	0,8
	2- Sıvı veya gaz yakıtlı buhar kazanı	0,4
	3- Gazlaştırma ve gaz temizleme grubu	0,6
	4- Buhar veya gaz türbini	2,0
	5- İçten yanmalı motor veya stirling motoru	0,9
	6- Jeneratör ve güç elektroniği	0,5
	7- Kojenerasyon sistemi	0,4
F- Jeotermal enerjisine dayalı üretim tesisi	1- Buhar veya gaz türbini	1,3
	2- Jeneratör ve güç elektroniği	0,7
	3- Buhar enjektörü veya vakum kompresörü	0,7

5346 sayılı YEK Kanunundan bahsetmiştim. YEK Kanunu şunu getiriyor: Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim yapan tesisler desteklemeye tabi. 1 sayılı ve 2 sayılı Cetvel var Kanunda. 1 sayılı Cetvelde, kaynak türü bazında farklı destek fiyatları getirilmiş. 2 sayılı Cetvelde de yerli aksam için destekleme fiyatları söz konusu.

Ekranda 1 sayılı Cetveldeki kaynak bazındaki destekleme fiyatlarını görüyorsunuz, ABD sent/kilovat/saat bazında. Karşısındaki değerler TL'ye kur 1.83 alınarak dönüştürülen değerler.

Burada görüyorsunuz, yakıt türü bazında farklılaştırılmış bir fiyat söz konusu. Daha önce yakıt türü farkı gözetmeksizin, tüm yakıtlar için aynı destekleme söz konusuydu. 2011 yılında yapılan değişiklikle farklılaştırmaya gidildi bu konuda.

Ekranda 2 sayılı Cetvelde yerli aksam kullanımına ilişkin, aksam bazındaki teşvikleri görüyorsunuz.

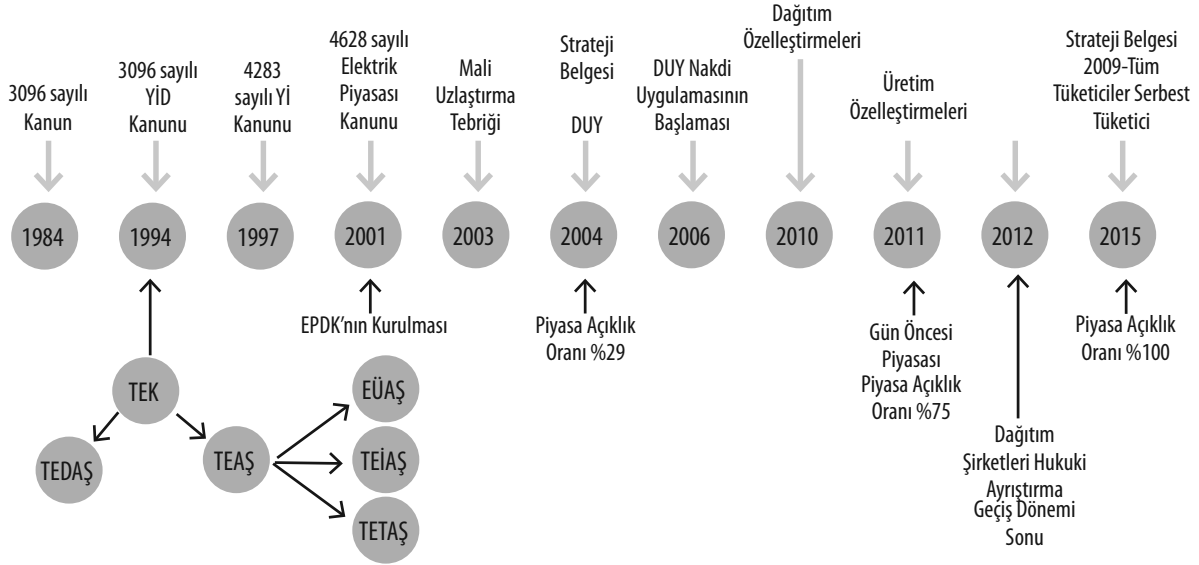
Dolayısıyla, bu destekleme mekanizmasına katılan yatırımcılar hem enerji desteği, hem yerli aksam desteğinden yararlanabilecekler.

Maliyet Esaslı Tarife

- Fiyat Eşitleme Mekanizması
- Perakende satış tarifesinde 31 Aralık 2012 tarihine kadar geçiş dönemi öngörülmüştür.
- Bu tarihe kadar fiyat eşitleme mekanizması uygulanacaktır.
- Otomatik fiyatlandırma mekanizması
- 1 Temmuz 2008 tarihinden itibaren uygulamadadır.
- Girdi fiyatları (kömür, doğal gaz), enflasyon ve döviz kurundaki değişiklikler çerçevesinde 3 ayda bir perakende satış fiyatları güncellenir.

Şu an ülkemizde enerji açısından piyasada ulusal tarife dediğimiz bir mekanizma yürürlükte. Bu da perakende satış tarifeleri açısından 31 Aralık 2012'ye kadar devam edecek. Bu, şu demek: Türkiye'nin herhangi bir bölgesindeki mesken veya aynı abone grubunun aynı bedeli ödemesi öngörülüyor bu sistem çerçevesinde. Tabii, eğer kanun değişikliği olmazsa, geçiş dönemini değiştiren yeni bir düzenleme gelmezse, 31 Aralık 2012'ye kadar enerji tarifi açısından bizim fiyat eşitleme mekanizması dediğimiz mekanizma uygulanacak.

Enerji fiyatları otomatik fiyatlandırma mekanizmasına bağlı durumda, 1 Temmuz 2008'den itibaren yürürlüğe giren bir düzenlemeyle. Burada da girdi fiyatları, kömür, doğalgaz, enflasyon, döviz kurundaki değişiklikler 3 ayda bir fiyatlara yansıtılarak güncellenmesi öngörülmüş durumda.

Şekil 11. Serbestleşme sürecinde atılan adımlar

Şimdi de serbestleşme sürecinde atılan önemli adımları ekrana yansıtmak istiyorum.

2011 yılında üretim özelleştirmeleri gündemde. 1 Aralık 2011 tarihi itibarıyla gün öncesi piyasasının devreye girmesi gündemde. Piyasa açıklık oranı dediğimiz oran 2011 yılı için yüzde 75. 2012 yılı sonuna kadar dağıtım şirketlerinin hukuki olarak ayrıştırılması öngörülmüş durumda. Geçiş döneminin de yine aynı şekilde 2012 yılı sonuna kadar devam etmesi öngörülmüş durumda.

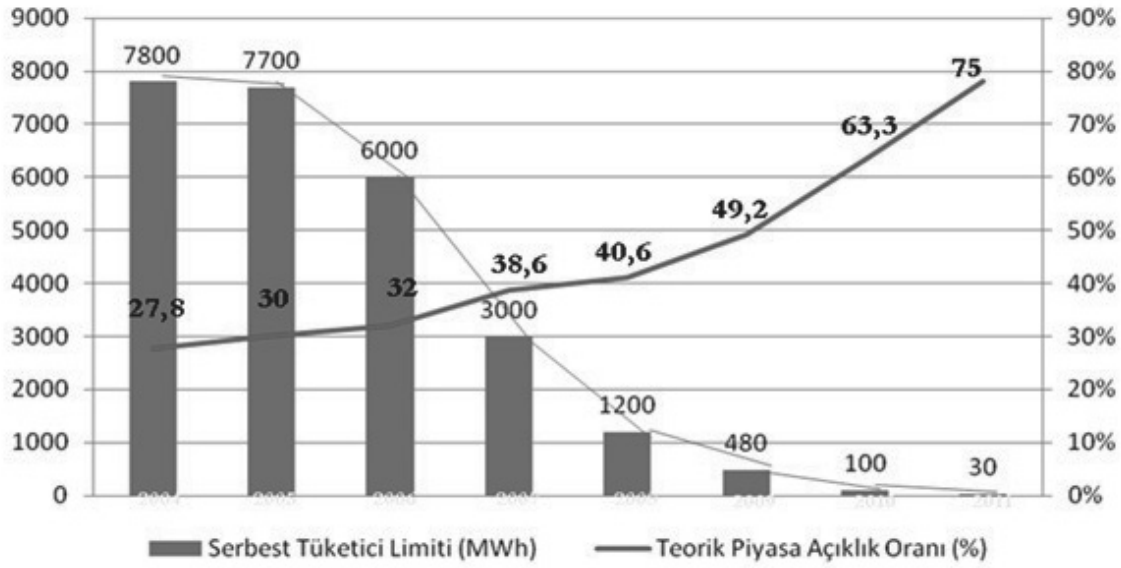
Tabii, 2009 yılındaki Strateji Belgesinde tüm tüketicilerin serbest tüketici olması öngörülmüyor 2015 yılı sonuna kadar. Piyasa açıklık oranının yüzde 100 olması öngörülmüyor. Bu, şu demek: Tüm tüketicilerin serbest tüketici olması. Tabii, 2015 yılına kadar peyderpey serbest tüketici limitinin düşürülmesi gündemde.

Gündemdeki Konular

- 5346 sayılı YEK Kanunu çerçevesinde ikincil mevzuat çalışmaları (6094 sayılı Kanun - 2011)
- Dengeleme ve uzlaştırma mekanizması çerçevesinde “Gün Öncesi Piyasa”sına geçiş (1 Aralık 2011)
- Serbest tüketici limiti ve piyasa açıklık oranı
- Kamu elektrik üretim varlıklarının özelleştirilmesi
- Perakende satışta geçiş dönemi (2013 yılı başına kadar)
- Arz güvenliği
- Elektrikli araçlar
- Elektrik ticaretinde türev ürünler

Gündemdeki konulara geçsek;

Lisansız elektrik üretimine ilişkin yönetmelik hazırlandı, bununla ilgili usul ve esaslara ilişkin alt düzenleyici işlemlerin taslağı da hazır, birkaç hafta içinde kamuoyunun görüşlerine açılacak. Gün öncesi piyasasına geçişten bahsetmiştim. Serbest tüketici limiti de yine aynı şekilde, her yıl peyderpey azaltılacak. Kamunun elindeki elektrik üretim varlıklarının özelleştirilmesi gündemde. Perakende satışta geçiş döneminde bulunduğumuzu söylemiştim. Arz güvenliği, her zaman ülkemizin gündeminde bir konu. Elektrikli araçlarla ilgili şarj istasyonu kurmak isteyen yatırımcıların kurumumuzdan lisans alıp almamaları konusu gündemimizde. Yapılan düzenlemeyle, şarj istasyonu için kurumumuzdan lisans alınmasına gerek olmadığı şeklinde bir düzenleme söz konusu. Bir de elektrik ticaretinde türev ürünler söz konusu.

Kaynak: Elektrik Piyasası Raporu 2011 - EPDK

Şekil 12-Serbest Tüketici Limiti ve Piyasa Açıklık Oranının Değişimi

Piyasa açıklık oranının sıfıra indirilmesi yönünde veya piyasa açıklığının yüzde 100 olmasına yönelik grafiği görüyorsunuz.

Önümüzdeki yıllarda tüm tüketicilerin serbest tüketici olması yönünde düzenlemeler var, serbest tüketici limitleri peyderpey düşürülecek. Kurul, her yıl Ocak ayı sonuna kadar serbest tüketici limitini azaltır.

Serbest Tüketici Limitinin Sıfırlanması ve Hukuki Ayırıştırma Sonrası Piyasa Yapısı

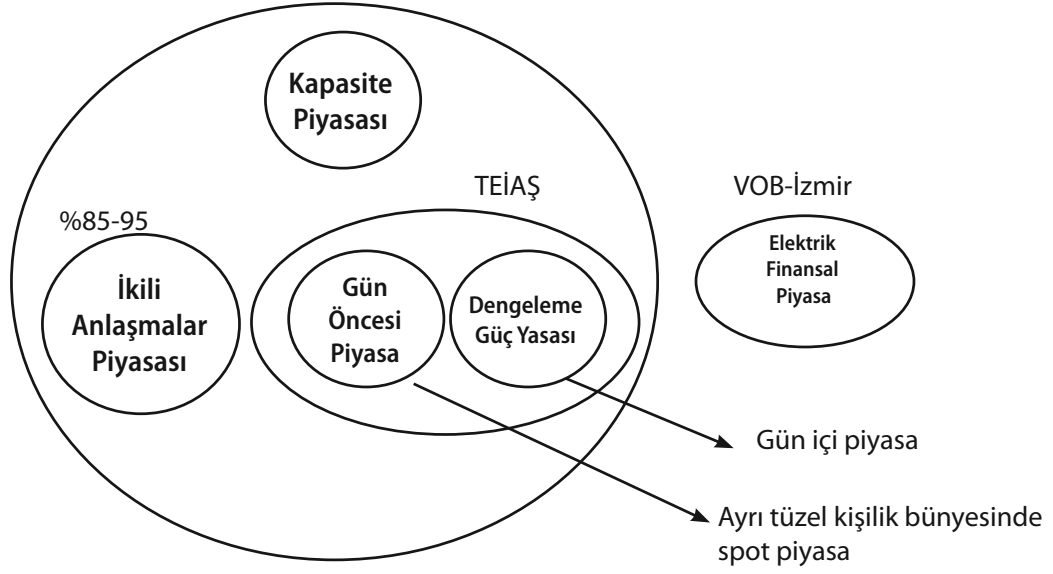
Dağıtım faaliyetinin ayrıştırılması (4628 sayılı Kanun - Madde 3)

- Dağıtım şirketlerinin elektrik üretim ve perakende satış faaliyetlerini 1 Ocak 2013 tarihine kadar hukuki olarak ayırıştırması gerekmektedir.

Serbest tüketici limitinin sıfırlanması (tüm tüketicilerin serbest tüketici olması) durumu

- Hangi piyasa katılımcısı son kaynak tedarikçisi ?
- Bu nasıl belirlenecek ?
- Son kaynak tarifi ?
- Tarifinin piyasa fiyatı ile ilişkisi ?
- Hangi tüketiciler yararlanabilecek ?
- Yararlanma süresi ?

Tabii, şöyle bir kafa karışıklığı da oluyor piyasada: Serbest tüketici limiti sıfırlandığı zaman, herkes serbest tüketici olduğu zaman enerji tarifeleri düzenlenecek mi, düzenlenmeyecek mi? Biz yine enerji tarifelerini düzenlemeye devam edeceğiz. Serbest tüketici limiti sıfırlandığı zaman, eşzamanlı olarak, zor durumdaki tüketicilerin enerji tarifelerinin düzenlenmesi gerekecek. Dolayısıyla, serbest tüketici limiti sıfırlandığı anda hangi piyasa katılımcısı bu tür zor durumdaki tüketicilere enerji tedarik edecek, hangi piyasa oyuncusu son kaynak tedarikçisi olacak, bunun tarifi nasıl belirlenecek, bu zor durumdaki tüketiciler kimler olacak, bu tarifeye piyasa fiyatı arasındaki ilişki nasıl olacak gibi hususlar da önümüzdeki günlerde, yıllarda gündemimizde olan konular. Bunların çözülmesi gerekiyor. Yani sadece serbest tüketici limitinin sıfırlanması sorunu çözmiyor, bu konuların da belirlenmesi, netleşmesi gerekiyor.

Şekil 13-Gelecekte Olası Piyasa Yapısı

Son olarak, gelecekte olası piyasa yapısı konusuna gelelim. Elektrik piyasasındaki yapı ikili anlaşmalar piyasasına dayalı bir yapı. Kanunun öngördüğü yapı bu şekilde. Ama elektriğin yapısından dolayı, gün öncesi piyasası, dengeleme güç piyasasının çalıştırılması gerekiyor. Normalde tüketilen elektriğin yüzde 85-95'inin ikili anlaşmalar piyasasında işlem görmesi öngörülmüyor. Genelde dünyadaki literatürde öngörülen oran bu. Yüzde 5-15'lik miktarın ise TEİAŞ bünyesindeki bizim dengeleme-uzlaştırma mekanizması dediğimiz mekanizma çerçevesinde tüketilmesi, işlem görmesi öngörülmüyor. Tabii, serbest piyasa mekanizmasının arz güvenliğini sağlamadığı dünyada genel kabul gören bir husus. Kanunda da bu zaten Ek Madde 3'te öngörülmüş durumda. Kapasite mekanizması öngörülmesi gerekiyor. Tabii, kapasite mekanizmasının işleyişi nasıl olacak, Bakanlık ve EPDK'nın katılımıyla bunun ayrıca düzenlenmesi gerekiyor.

Tabii, elektrik piyasası yeni riskler getiriyor, onu söylemiştim. Fiyat riski özellikle. Bu fiyat riskinin yönetilmesi açısından da elektrik finansman piyasasının işlerlik kazanması gerekiyor. Bu konuda VOB İzmir Vadeli Opsiyon ve İşlemler Borsası bir adım attı; 26 Eylül itibarıyla yeni bir ürün piyasaya sürdü. Dolayısıyla, vadeli işlemlerin de fiyat riski açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. Yani gelecekteki piyasa yapısı üç aşağı beş yukarı bu şekilde olacak. Ama gün öncesi piyasası, TEİAŞ'ın bünyesindeki PUM ayrı bir tüzel kişilik bünyesine alınır mı, alınmaz mı; nasıl bir yapılanma olur; gün öncesi piyasa yanında, gün içi piyasa da kurulur mu, bunun çerçevesi nasıl düzenlenir; bunlar ileriki günlerde gündeme gelecek konular.

Mustafa GÖZEN (Özgeçmiş): 2001 yılından beri Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu Elektrik Piyasası Dairesinde çalışmaktadır. Daha çok piyasa izleme, mevzuat geliştirme, uluslararası ilişkiler, Avrupa Birliğiyle ilişkiler konularında görev almaktadır.

Maden mühendisidir. Mastır ve doktorasını işletme alanında yapmıştır. Doktora çalışmasını Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde finans alanında yapmıştır. İngiltere'de 2010 yılında enerji finansmanı üzerine doktora üstü bir çalışma yapmıştır.

ENERJİ VE SİYASET

Prof. Dr. ARİF NACAROĞLU

Gaziantep Üniversitesi Mühendislik Fakültesi
Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi
arif1@gantep.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada ülkemizdeki enerji politikaları hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Aslında biz öğretim üyeleri, bu tür toplantılara alternatifli sunumlarla geliriz. Bu toplantıya gelirken de, konumuz enerji ve siyaset, enerji politikaları olduğuna göre, enerjiyle ilgili bir sunum hazırlayayım, bir de politikayla ilgili bir sunum hazırlayayım dedim ve gelişime göre bu sunumlardan birini gösteririm diye düşündüm. Şu ana kadar yapılan iki konuşmada özellikle işin enerji boyutu enine boyuna tartışıldığı için, işin politikasıyla ilgili bir-iki şey söylemek isterim. Ama ondan önce şunu hatırlatmak isterim: Buraya girerken sevgili Musa Çeçen’le konuştuk, biz aynı dönemin öğrencileriyiz, 80 öncesinin öğrencileriyiz ve çok forum yaşadık. Forum dediğimiz zaman, en hızlı konuşmacılar, o dönemin önder öğrencileri masadakiler değil, salondakiler olurdu genelde. Bilmiyorum, bu noktadan sonra bu ortamı nasıl yakalarız, nasıl sağlarız; ama özellikle salondaki dinleyen arkadaşlarımızdan, ağabeylerimizden rica ediyorum, müdahalede bulunsunlar, “Hayır, öyle olmaz” desinler, ki bu gerçekten bir forum olsun. Yoksa, bu, akademik bir bilimsel toplantı gibi olur. O da bir toplantı biçimidir, ama adı forum olmaz o zaman.

- “Enerjinin söz konusu olduğu yerde siyaset vardır.

Hatta kirli siyaset, kanlı siyaset vardır.”

Tabii, işin politikasından bahsederken şöyle bir cümleyle başlamak istiyorum: Bu sözün kime ait olduğunu açıkçası bilmiyorum, anonim bir söz oldu artık. Ben, Tolga Yarman diye biliyorum, belki Faik Bulut’tur, belki bilemediğim biridir; ama onun iznini almış olduğumu varsayarak söylemek istiyorum. “Enerjinin söz konusu olduğu yerde siyaset vardır. Politika demiyorum, siyaset vardır; kirli siyaset, hatta kanlı siyaset vardır.”

• Carter Doktrini:

“Bir dış gücün Körfezi kontrole kalkışması ve petrol akışının kesintiye uğraması ABD’nin yaşamsal çıkarlarına saldırıdır ve askeri güç kullanımı dahil her yolla engellenecektir.”

Tabii, biz yıllar önce, 10-15 yıl önce böyle bir toplantıya gelirken, özellikle giderdik, kütüphaneleri araştırdık, Odaya giderdik, kitap araştırdık, nerede ne yazılmış çizilmiş, onlara bakardık. Şimdi hayat kolaylaştı, Google’a giriyorsunuz; o her şeyi herkesten daha iyi biliyor. Soruyorsunuz, tablolar çıkıyor, ne arıyorsanız öğreniyorsunuz. Dolayısıyla, buraya gelirken, 5 saat otobüs yolculuğuyla geldim, 5 saat de gideceğim, iki gece uyumayacağım. Dedim ki, Google’da söylenmeyen bir şey söylemeliyim ki bu kadar yola değsin, bu kadar sıkıntıya, en azından benim açımdan harcadığım emeğe değsin ve dinleyiciler de Google’da bulamayacakları bir şey duysunlar. Öyle dedim, ama bulamadım; her şey Google’da var ne yazık ki. İyisi de var, kötüsü de var; tarafı da var, karşı tarafı da var. Onun için, belki Google’da olmayanı siz üretirsiniz diye umuyorum.

Tabii, bu cümlelerin söylenmesinin bir nedeni var. Bu cümle aslında bundan daha 100 yıl önce ticaret piyasası için söylenmiş; “Dünyanın ticaret yolları bizim kontrolümüzde olmalı, bunun için her şeyi göze almalıyız, hatta kanlı müdahalelerde bulunmalıyız” diyen bir ABD politikasının Carter dönemine yansımaları, ticaret yollarının enerji kelimesiyle değiştirilerek bu hali alması sonucunu doğurmuş. Tabii, buradaki dördüncü kelimeyi, “bir dış gücün Körfez’i kontrole kalkışması” cümlesindeki Körfez’i Mezopotamya’yla, hatta Kuzey Afrika’yla değiştirerek tekrar okumamız gerekir diye düşünüyorum. Hakikaten bugün dünya enerji politikalarının oluşmasında şu cümle çok açıklayıcı. Yani rakip olduğu için söylemiyorum, ama takdir ederek söylüyorum ki, ortaya koydukları sloganların peşine bu kadar gidiyor olmalarını, bir özveri içinde sloganlarına sahip çıkıyor olmalarını tebrik etmemi de düşmana duyulan saygı olarak kabul etmenizi istiyorum. Ama “Bir dış gücün Mezopotamya’yı, Kuzey Afrika’yı kontrole kalkışması ve petrol akışının kesintiye uğraması bir savaş sebebidir” diyor. Bugün yaşananlar da bu zaten.

Burada, “dış güç” diyor, “bir dış güç” diyor. Demek ki burada Amerika Birleşik Devletleri kendini bir iç güç gibi hissediyor. Yani “Mezopotamya’nın, Kuzey Afrika’nın, hatta Orta Asya’nın sahibi benim. Bir dış güç buraya müdahale ederse bu bir savaş sebebidir” diyor. Kim bu dış güç? Eski Sovyetler Birliği, yeni Rusya olabilir, Hindistan, Çin, hatta Avrupa Birliği olabilir. Tabii, emperyalist savaş içinde herkes bu işin bir tarafında ve şöyle bir “insani” yapı geliştirdi bu dünya egemenlerinde: “Bir savaş olarsa, bizim necip insanlarımız kırılmasın, bizim necip insanlarımız katledilmesin. Çünkü biz iki dünya savaşı yaşadık ve gerçekten çok eğitilmiş insanlarımızı hiç de hak etmedikleri halde kaybettik. Onun için, bu savaşların bizim topraklarımızda değil, başka topraklarda olması gerekir.” Zaten bugün yaşanan da bu.

Zengin enerji kaynaklarının üzerinde oturan insanlar dünyanın en talihsiz halkları olarak bedel ödüyor

Dolayısıyla, enerji politikalarının temelinde işte bu kanlı, kirli siyaset söz konusu. Tabii, bunun ülkemize yansımaları var, dünya üzerindeki uygulaması var ve ne yazık ki, artık kader mi diyeceğim, bilemiyorum, gerçekten dünyanın en zengin enerji kaynaklarının üzerinde dünyanın en fakir, en yoksul halkları oturuyor. Biliyorsunuz, bununla ilgili bir fıkra da var da, zamanınızı almamak için anlatmıyorum. Amerika Birleşik Devletleri, “Eğer bu politikalarımıza uymazsanız size demokrasi getiririm ha” diye yeni bir politika izliyor. İşte olan biteni de görüyorsunuz.

Dolayısıyla, en azından Türkiye olarak, politikalar konusunda bu dünya bağlamından ne kadar kopabiliriz, kopmalı mıyız, koparsak ne olur diye şöyle bir cümleyle özetleyeyim: “Haksızın yanında olarak menfaatten sebeplenmek ya da en azından aynı akıbeti uğramaktan kurtulmak, haksızlıklara onur ve cesaretle karşı çıkmaktan daha kolaydır” diye düşünen az gelişmiş ülke yöneticileri, ne yazık ki, bugün dünyanın hiç de insani olmayan enerji politikalarına destek vermek zorunda kalmaktadırlar.

“Tüketim politikaları”

“Üretim Politikaları”

Burada hep politikalardan bahsediyoruz; ama benden önceki iki sunumda da bu oldu ve benim katıldığım tüm toplantılarda bu oldu, genelde hep üretim politikalarından bahsediyoruz. Belki biraz verimlilik konusunda tüketime dönük bir şeyler söylendi. Ama çok açık bir şey var; tüketimin bir politik tercih olduğu söz konusu. Bugün gazetede okudum, değerli Diyarbakır Şube Başkanımız bununla ilgili bir-iki cümle söylemiş, ama bunu biraz genişletelim. Tüketimle ilgili bir politikamız var mı? Evet, var; yüksek enerji tüketen sanayi kuruluşlarının Türkiye’ye getirilmesi çabası içinde olan dış güçlere destek olma politikamız var. Ne oldu; Fransa, yüksek enerji tüketen bütün çimento fabrikalarını kapattı, Türkiye de özelleştirme adı altında yapılan talan boyutunda bu fabrikalara sahip çıktı. Ne oldu; Pazarcık Ovasına iki tane çimento fabrikası diktik. Halkın o kadar direnmesine, o kadar hukuk mücadelesi vermesine rağmen, ithal kömürle çalışan, yüksek enerji tüketen iki tane çimento fabrikası diktik. Ne oldu; Sayın Başbakanımız daha yeni çıktı, “Türkiye’de otomobil üretelim” dedi. Neden “Yerli ilaç sanayini geliştirelim, yerli ilaç üretelim” demedi? Neden “Bilişim sektörünü geliştirelim, yazılım sektörünü geliştirelim, yazılım üretelim” demedi? Çünkü ne yazık ki, dünya politikalarından bağımsız hareket edebilen liderlerin başına ne geldiğini biliyoruz. Dolayısıyla, Türkiye’de de kimseyi suçlamak istemiyorum aslında, bu politikalar o kadar kolaylıkla, bağımsızca alınabilen kararlar olmuyor, eğer hakikaten bu konuda yazan çizen aydın kesimin desteğini arkanıza almamışsanız ya da alma yönünde bir çaba içinde değilseniz.

- Enerji sektörüne yatırım yapmak aynı zamanda insanlığın geleceğine yatırım yapmak demektir. Enerji programlarımızı sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla planlayarak, bu doğrultuda üstümüze düşen sorumlulukların gereğini mutlaka yerine getireceğiz. Bu, aynı zamanda gelecek nesillere karşı en önemli borçlarımızdan biridir.”

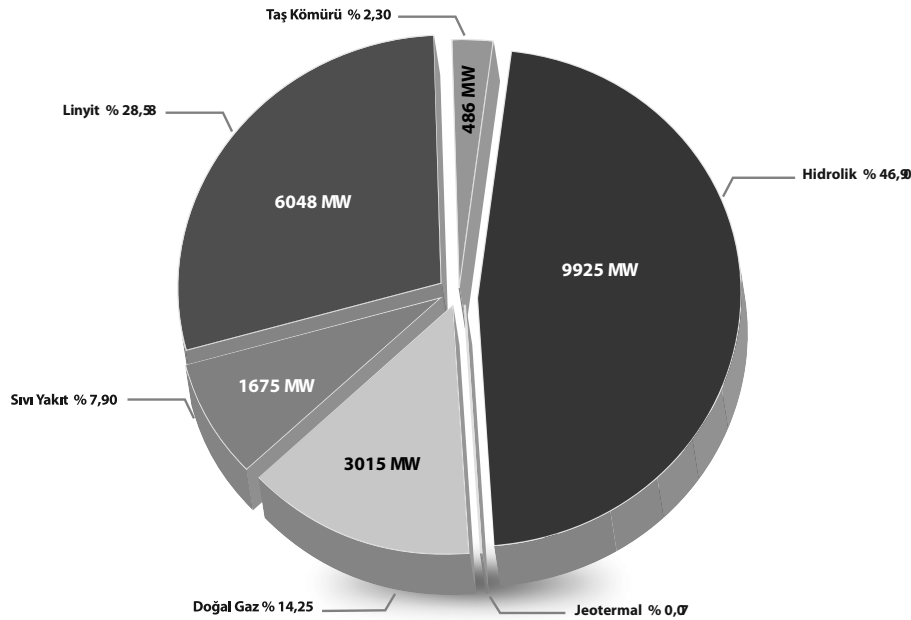
Süleyman Demirel, 1999

Ben, enerji ve politika deyince aklıma ilk Süleyman Demirel gelir. Google'a yine girdim, Süleyman Demirel yazdım, aradım; tabii, milyarlarca şey çıktı. 1999 yılında şöyle bir cümle söylemiş Süleyman Demirel: Eh, bunun altına herkes imza atar tabii, bu çok güzel bir cümle. “Enerji programlarımızı sürdürülebilir kalkınma anlayışıyla planlamalıyız, üstümüze düşen sorumluluğu yerine getirmeliyiz” gibi bir şeyler söylemiş.

2000 yılında enerji ihtiyacının %65 'ini ithalatla karşılayan ülkemizde bu oran 2010 yılında %73, 2020 yılında ise %78'e yükselecektir.

Yine 2000 yılında, o dönemin mühendis odalarının ortaya koyduğu bir projeksiyon var. Ki politikada en önemli şey doğru projeksiyon yapabilmektir. 10 yıl sonra ne olacak? Nedir doğru olan? Tabii, bunu anlayabilmek için Nostradamus'un kehanetlerine bakmaktan çok, 10 sene önce, 15 sene önce kim ne yazmış, bugünü tahlilde neler yazmış, bunlara bakmak gerekir. Buradaki tahlilin bugüne birebir uyduğu, en azından bundan sonraki tahlillerin de uyabileceği noktasında bir ışık tutuyor bize. Az önceki konuşmacı arkadaşlarımız söyledi, 2010 yılında dış bağımlılığımız yüzde 73'e çıktı. Yüzde 72 küsur gibi bir rakam zikredildi. Dolayısıyla, burada gerçekten ülke yararına perspektifler çizerek, politikalar üretmek ya da projeksiyonlar yaparak doğru kararlar verebilmek için bu konularla gerçekten bağımsız uğraşabiliyor olmak gerekir. Bir adım daha öteye gideyim, gerçekten yurtsever olmak gerekir.

TÜRKİYE KURULU GÜCÜNÜN YAKIT CİNSLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Şekil 1-Kurulu Gücün Yakıt Cinslerine Göre Dağılımı

Kaynak: Tübitak-Ttgvy Enerji Teknolojileri Politikası Çalışma Grubu 1998, Ankara

Bu, 1998'de TÜBİTAK'ın hazırladığı bir tablo. Türkiye nereden nereye gelmiş? Nasıl gelmiş, niye gelmiş? Herhalde kendi kendine, bilimsel çalışmalarla gelmemiş. Enerji sektörü yokuş aşağı giden freni patlamış bir kamyon mu? Vallahi öyle gibi sanki. Çünkü 98'de elektrik üretiminde kullandığımız doğal kaynakların oranına bakın, az önce sunulan rakama bakın; hidroelektrik oranımız ne kadar düşmüş, doğalgaz oranımız ne kadar yükselmiş. Doğalgaz kullanımımız 14'ten 33'e çıkmış bugün, hidroelektrik kullanımımız 48'den 33'e inmiş bugün. Dolayısıyla, bu bir siyasi tercih. Hem bir siyasi tercih, hem de günü kurtarma çabası. Yani az önce söyledim, kamyon yokuş aşağı gidiyor; tutup da, "Önüne bir şey koyalım, takoz koyalım, arkadan ipe çekelim" gibi politikalar geliştirmek hiç de durumu önleyici bir çaba olmuyor.

Mühendisliğe 50'li yıllarda başladım.

....Bu faydaları sağlarken doğal hayata zarar vermişiz.

Bugün, aynı şeyleri yapardım diyemem.

Çünkü yeni kavramlar var.

Onlara uyar, dengesini kurardık.

Süleyman Demirel

Demin Demirel'in bir sözünden bahsettim, bunu özellikle bugün yönetici olan kişilere sunuyorum, keşke bu salonda olsalardı. Hatta biz hep, "Bir darbe daha olsa Demirel sosyalist olurdu" dedik, ama Demirel şöyle bir cümle de söylemiş 1999 yılında: Hidrolik barajlar kralı olarak adı geçiyor, ama bakın ne diyor: "Bu faydaları sağlarken doğal hayata zarar vermişiz." O gün haberi yokmuş ondan. "Bugün aynı şeyleri yapardım diyemem." O zaman, bugün bu kararları alan insanların bundan 10 sene sonra ortaya çıkıp da, "Yahu, biz hata yapmışız" demelerinin bir anlamı, geriye dönüşü var mı; yok. Dolayısıyla, bu cümle önemli. Bizde böyledir: "Ben devlet memuruyum, konuşamam. Ben kamu görevlisiyim, fikrimi söyleyemem, üstten ne gelirse onu yaparım." Ama sonuçta ülke bedelini ödüyor. Onun için, herkes bulunduğu mevziden usulüne uygun olarak bir şeyler söylemeli, yapmalı diye düşünüyorum. Yapmıyorlar mı; yapıyor. Tabii, dünya geliyor, dünyanın gelişmesi için de işin bir ucundan tutmak da gerekiyor. İşte, yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilgili yeni bir yasa çıktı. Ama çevre konularını izleyen Dünya Doğal Yaşamı Koruma Federasyonu, bu Kanunun, bu alanların, yani yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı rüzgar santrallerinin, güneş panellerinin doğal sit alanlarına kurulabilmesini içerdiği konusunda bizi uyarıyor. Peki, bir şeyi yaparken bir şeyi bozmalı mıyız? Yani bu satırları yazanlar -kim yazmışsa artık; ki bunu kanun koyucu yazmışsa, büyük ihtimalle önce komisyondan geçmiştir, sonra Mecliste gerçekleştirilmiştir- 10 yıl sonra çıkıp da, "Yahu, keşke bu kanunu böyle yazmasaydık" diyecekler gibi düşünüyorum. Demirel'in dediğine bakarsak, diyecekler, öyle görünüyor.

Yine hidroelektrik santral kurulmasıyla ilgili Demirel şöyle bir şey diyor: **"Keşke Konya'nın Seyfe Gölü'ne baraj yapmasaydık, orayı kurutmasaydık. O göl bir daha geri gelmeyecek."** Ama gel gör ki, iş işten geçtikten sonra bunu söylüyor.

Günümüzdeki siyasete gelirsek, ki Türkiye'nin son 10 yılını tek partili bir siyasi yapıyla geçiriyoruz, dolayısıyla bütün olan bitenin sorumlusu artısıyla eksisiyle tabii ki bu yönetim. Sayın Başbakanımız şöyle bir şey söylüyor: Buna da hepimiz altına imza atarız. "Gündelik siyasetle, günü kurtarmaya dönük popülist politikalarla ülkeler kendilerini 2030'a hazırlayamaz." Doğru. "Günü kurtarmayalım" diyor. Ne yapalım? "Geleceği düşünelim. Lütfen birbirimizi doğru anlayalım. Bölgemizin daha sağlıklı şekilde analiz edebilmek ve hepimizin barış içinde yaşayacağı bir dünyayı tesis etmek için daha fazla çaba sarf edelim." Gayet doğru.

Geleceğe yönelik bir perspektif çizerken, Türkiye'nin koyduğu perspektife bakın. "Nükleer santraller gelecek 50 yıl için çözüm olacak." Bu perspektifi koyan başka kim var dünyada; İran. İran ve Türkiye, "Nükleer santral bu işin kurtuluşu" diye bakıyor. Peki, dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Almanya ne diyor? 2050 yılına kadar Almanya'daki tüm elektrik enerjisi yenilenebilir kaynaklardan sağlanacak. İşte iki farklı ülke perspektifinin geleceğe dönük duruşu bu, bakışı bu. Biri, "Nükleer enerjiyle bu işin içinden çıkarız" diyor; biri, yenilenebilir enerji kaynaklarına yöneliyor.

Yaşı benimle eşit olanlar bilir, 1970'lerin sonlarında Trakya'da bir siyah-beyaz televizyon tüpü üreten fabrika kuruldu; ama fabrika tek bir siyah-beyaz tüpü üretmeden, teknoloji renkli televizyona geçti ve fabrika geri kapandı. Amiyane tabirle, özür dileyerek söylüyorum, buna olsa olsa ancak nal toplamak denir; hem teknolojiye, hem politikada nal

toplamak denir. Eğer bunun arkasında başka siyasi baskılar yoksa, ki vardır; az önce söylediğim gibi, enerjinin olduğu yerde siyaset vardır -kirli siyaset, kanlı siyaset- rehin alma vardır, her şey vardır. Dolayısıyla, Türkiye'nin nükleer "oyununun" içine girmesi gibi... Bunu da yine turnak içinde söylüyorum. Belki yeri değil, ama hep konuşmalarda şöyle bir şey kullanıyoruz, bu tabiri lütfen kullanmayalım: **Piyasa oyuncularını**. Enerjinin olduğu yerde piyasa oyuncusu olur mu? Oyuncu ne demek?! Bir kere, oyuncu kelimesi bu önemli konunun içine uymuyor. Piyasa oyuncusu olan yerde, ben pek anlamam, ama ne bileyim, borsada olur herhalde, alınır satılır bir yerde olur; piyasa oyuncusunun olduğu bir yerde piyasa oyuncusunun menfaati ön plandadır, halkın menfaatinin ön planda olduğu düşünülemez. Dolayısıyla, piyasa oyuncusunun olduğu bir enerji piyasasında halk yararına bir enerji politikasının üretilmesini beklemek bence pek doğru olmaz.

Google'dan baktım, 2002 yılında bugün iktidarda olan partinin seçim bildirgesini okudum. Tabii ki o zaman yeni iktidara gelen yepyeni bir parti, geleceğe dönük birçok konuda perspektifler çizmiş. Bir tanesi bu, enerjiyle ilgili. Tabii, daha önceki dönemden devreden o çirkin "al ya da öde" anlaşmaları falan, onları eleştirmiş. Ardından, yerli sanayimizin rekabet edebilirliğini azaltan ve yabancı sermaye yatırımlarını engelleyen sonuçlar doğuran enerji fiyatlarındaki yüksekliğin engelleneceğini, önleneceğini söylemiş. Altta da benim tespitim var. Nedir bu durum; Türkiye, elektrik enerjisini en pahalıya tüketen ülkelerin başında geliyor. Demek ki 9 yıl içinde böyle bir başarı yok, bu politika başarıya ulaşmamış.

Başka bir madde var yine aynı seçim bildirgesinde: "Enerji politikalarımızın temelini enerjinin ucuz ve güvenilir bir şekilde temin edilmesi, vatandaşın bütçesindeki yükün azaltılması, çevre ve insan sağlığının korunması oluşturmaktadır." Bunu tabii ki herkes böyle söyler. Ama sonuç ne? Son cümleyi okuyorum: "Köylüler, derelerini koruyamadıkları için köylerini terk etme eylemine başladı." Nerede; Erzurum'da. Bu politika ne, bu sonuç ne?! Demek ki 9 yıl içinde bu politika da bu sonuçları sonuçlandırmış.

Yine aynı seçim bildirgesinden başka bir madde: "Alternatif enerji kaynaklarına yönelinecek, çevrenin korunması anlamında temiz enerji kaynakları ve dönüşüm teknolojilerinden yararlanılacak." Tamam, bir yasa çıkardınız, az önce de söylediğim gibi, Yasa, sit alanlarına tesis kurulmasını öngörüyor.

Ben zaman zaman şöyle yorumluyorum, ama lütfen bu aramızda kalsın. Bu söylenir mi söylenmez mi, bilmiyorum; TOKİ diye bir şey çıktı, biliyorsunuz. Türkiye iki defa Moğol işgaline uğradı. TOKİ, üçüncü Moğol işgalidir diyorum.

Hakikaten, buradan arabanızla Adana'ya gidin, Osmaniye'nin çamlık ormanlarında, dağın tepesinde TOKİ fidanları yetişmekte; gökdelenler, binalar. İnsanlarımız da heyecanla, orman içinde yaşam alanı diye oraya gitmekte. 1 sene için; ama ondan sonra ne orman kalacak, ne bir şey kalacak. İstanbul Sultanbeyli'de olduğu gibi.

Yani bilmiyorum, acaba bu sit alanlarına enerji tesisi kurmanın... Ki onların da bir ömrü var. Mesela, güneş sistemi kurduğunuz yerde 25 sene, 30 sene kullanabiliyorsunuz. Acaba oraları sonradan tekrar bu tip mi kullanacaklar diye, salonda kalmak kaydıyla söylüyorum, yani TOKİ'ye üçüncü Moğol istilası dememiş olmak için bunu söylüyorum.

İşte enerjide bağımlılık tespiti. Bu da AK Parti 2002 seçim bildirgesinden: "Halen yüzde 65 olan enerjide dışa bağımlılığı süratle düşürülecek; linyit, hidrolik projeler süratle hayata geçirilecek ve dışa bağımlılığımız düşürülecektir." Ne oldu; yüzde 73'e yükseldi. 65'ten 73'e yükseldi. Bu politika da iflas etmiş demek ki.

Bir başka şey: "Çevrenin de bir diğer maliyet unsuru olduğu dikkate alınarak (ki hiç alındığını görmedik) enerji dönüşüm işlemleri sırasında ortaya çıkan kirleticiler titizlikle kontrol edilecektir." Buyurun, nükleer santral. Nereye yapılacak; Akkuyu'ya. Nereye; Antalya'nın yakınına. Neresi burası; Türkiye'nin tek turizm bölgesi ve enerji santralinin sağladığı elektrik enerjisinden daha çok turizm geliri elde edilen bir bölge. Demek ki bu politika da gerçekçi değil.

Şimdi ben bunları okuyorum da, herhalde bu politikaları 2002'de yazanlar da okumuş olacak ki, 2007'ye geldiklerinde biraz daha azaltmışlar maddelerini, insafı davranmışlar. Aslında hiç davranmamışlar; çünkü azaltmışlar maddelerini. 2007 seçim bildirgesinde şu cümle var: "Bütün dünyada enerji ve özellikle elektrik fiyatları hızla artarken, yukarıda sayılan tedbirler sayesinde iktidarımız döneminde konutlarda tüketilen elektriğe hiç zam yapılmamıştır. Ayrıca sanayide tüketilen elektriğin fiyatında yüzde 25 indirim yapılmıştır." Güzel. Keşke bu cümleyi şimdi söyleseydik. Demek ki son 4 yılında bu politika da iflas etti. Yine dünyanın en pahalı sanayi elektriğini kullanan ülkemiz. Bir de bu cümle var 2007'de: "Doğalgazın elektrik üretimindeki payı düşürülecektir." Buyurun, doğalgaz kullanım oranı yüzde 33'e çıktı. Bu politika da çökmüş. Demek ki Türkiye'de elektrik üretimiyle ilgili tüm politikalar çökmüş.

Ben hep olumsuz şeyler söylüyorum; çünkü olumlu şeyler söylendi zaten. Dolayısıyla, enerji politikalarını konuşurken, nelerin olduğunu değil, nelerin olmadığını vurgulamayarak konuşmamı sürdürmeye çalışıyorum.

Bu arada iyi bir şey de oldu, üniversite öğretim üyesi olduğum için yakından takip ediyorum; 40 tane üniversitede enerji sistemleri mühendisliği kuruldu. Bu kanun koyucular, Mecliste, komisyonlarda kararlar alıyorlar. Ben bilmiyorum, bilmediğim için soruyorum: Gerçekten bu komisyonlar bu kararları alırken, sonuçta komisyon kararlarına yukarıdan gelen etkiler mi, aşağıdan gelen etkiler mi belirleyici oluyor? O zaman, 40 tane bölümde enerji sistemleri mühendisi yetiştireniz, bunları Elektrik Mühendisleri Odasına üye yapsanız, Elektrik Mühendisleri Odasında politikalar üretseniz, bu politikaların hepsini, “Bunlar bizden değildir” diye dışlayan bir siyasi anlayışla doğru politikalar üretme şansınız olur mu?! Olmaz.

Son olarak şunu söylemek istiyorum: Bu sözü 2005 yılında Sayın Başkan Cengiz Göltaş kullanmış, Kızılderili sözü olduğu için ben de koyu harflerle buraya aldım. Artık klasik söylemlerin arkasından yürümeyi bırakmamız lazım. Nedir bu; yeni dünya düzeni. Bu cümle bize ait değil. Ama biz bile her konuşmamıza başlarken, “yeni dünya düzeninde...” diye başlıyoruz. Ne bu; piyasa ekonomisi. Bu cümle bize ait değil. Biz, halktan yana ekonomiden yana olmalıyız. Bu slogan, ne yazık ki, bütün emeklerimizi verdiğimiz çocuklarımız ve torunlarımız... Hakikaten onlar için çalışıyoruz hepimiz; çalışıyoruz, çabalıyoruz, okutuyoruz, eğitiyoruz. Ama onlara bıraktığımız dünya nasıl bir dünya olacak? Herhalde ayda kurulmuş cam fanus içinde bir dünya olacak torunlarımıza, çocuklarımıza bırakacağımız dünya. Eğer bu yokuş aşağıya giden kamyonu bir tarafından durdurup kenara çekmeyi beceremezsek öyle olacak.

Şimdi çok somut bir şey söyleyeyim. Ben dün yoktum, bilmiyorum, belki konuşuldu, ama iki konuya çok önemle değinmek isterim. Biri Ilısu Barajı. Bölgenin çok önemli bir sorunudur.

Bu da bir politika, değil mi; politika. Buraya bir hidrolik santral kurulması politikası söz konusu. Rakamlar şöyle diyor: Göl alanı 313 kilometrekare. Türkiye’de adam başı 4 metrekare anlamına geliyor bu. Hepimizin 4 metrekare toprağı suyla kaplanacak anlamına geliyor. Artı, Türkiye’nin 2500’de 1’i bu. 2500’de 1 dediğiniz zaman Türkiye’de, hatırı sayılır bir ilçe büyüklüğünden bahsediyorsunuz. Bu, su altında kalacak. Niçin; 1200 MW enerji üretimi için, 1200 MW’lık bir kurulu tesis için. Maliyeti ne tahminen; 1.8 milyar Euro gibi bir para ya da 2 milyar Euro diyelim. 2 milyar Euro. Bir solar panel, sordum bir Alman firmasına, “Kaç satıyorsunuz bunu?” dedim; “Bunun kilovatı kurulum maliyeti, inverter’i vesairesi, her şey dahil 2 bin Euro” dedi. “Yüzölçümü ne?” dedim; “1.7 metrekare” dedi. “Gücü ne?”; “230 watt” dedi. Bir hesap yaptım; toplam kurulu gücü 1200 MW olan Ilısu’ya eşit olan güneş panellerinin kaplayacağı alan 9 kilometrekare. 313 kilometrekareyle 9 kilometrekareyi kıyaslayın. Artı, haydi bunları yapışık koymayın, aralara biraz yürüme yolu vesaireler koyun, deyin ki 20 kilometrekare. 20 kilometrekare nerede, 310 kilometrekare nerede?! Maliyeti ne; 3.5 milyar Euro.

Biliyorsunuz, son güncellemeler yapıldı. Son güncellemelerden sonra, bölgenin de milletvekili olan Sayın Maliye Bakanı dedi ki, “Bu güncellemelerle biz 5.5 milyar lira artı-değer kazanacağız.” Şunu da deseydi, inanım, Bakanı alkışlardım: “Ve biz bu 5.5 milyar lirayı Ilısu Barajına harcayacağımız paranın üstüne koyarak, oraya güneş panelleri kuracağız” deseydi, hep beraber bu yükün altına girer ve bu sorunu çözerdik, hatta daha da çok katkıda bulunurduk.

Bir başka rakam daha vereyim, bu da çok kullanıldığı için söylüyorum. Kaçak elektrik konusu. Bir istatistik yayınlanıyor Google’da. Ki takdir ediyorum, TEİAŞ’ın Internet sayfası hakikaten mükemmeldir, bütün bilgiler son derece detaylı ve güzel verilmiştir. Orada kaçak elektrik kullanan şehirler sıralanmış. Birinci Mardin, yüzde 70 bilmem ne; Diyarbakır, Şırnak falan. Yani bölge komple elektriği kaçak kullanıyor. Fakat sayılara şöyle bakalım: Sayıları çok detaylı vermiyorum. Türkiye, son yılda yaklaşık olarak 200 milyar kilovat/saat elektrik tüketti. İstanbul, Türkiye’de tüketilen elektriğin yüzde 1.17’sini kaçak kullanmış. Mardin yüzde 1.14’ünü kaçak kullanmış. Bu da bir rakam. Yani İstanbul 2.5 milyar kilovat/saat elektrik kaçırmış, Mardin 2.4 milyar kilovat/saat elektrik kaçırmış. Şunu diyebilirsiniz: “Ama Mardin’de bu kadar kullanılmış, toplam şu kadar...” Ama ben ona bakmam ki, ben ülkeyim, ülkeden bakıyorum konuya. Artı, bu elektrik neden üreticiye bir destek olarak verilmemiş?! Toprak desteği veriyorsunuz, üretim desteği veriyorsunuz, mazot desteği veriyorsunuz; o zaman, elektrik desteği de verin. İnsanlarımızı da bu şekilde suçlamaktan kurtulmuş oluruz diye düşünüyorum.

En başta söylediğim cümleyle konuşmamı tamamlamak istiyorum. Bu bir forum. Bir kişi foruma katkıda bulunma çabası içine girdi, teşekkür ediyorum. Bunun çoğalmasını diliyor, hepimizi saygıyla selamlıyorum.

Arif Nacaroğlu (Özgeçmiş):

1958 yılında İstanbul'da doğdu. 1981 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Elektrik Mühendisliği bölümünden mezun oldu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği alanında 1983 yılında Yüksek Lisans ve 1989 yılında doktora programını tamamladı. 1993 yılında doçent, 1999 yılında profesör ünvanını almıştır. 1999 yılından beri Gaziantep Üniversitesinde profesör olarak görev yapmaktadır.

TÜRKİYE’NİN ENERJİ POLİTİKALARI

Musa ÇEÇEN

TMMOB Yüksek Onur Kurulu Üyesi

Bugün çok önemli bir açılış var Diyarbakır’da(Surp Giragos Ermeni Kilisesi). Ben açılıшта olamayacağım; ama herhalde burada olan arkadaşlarımla büyük bir kısmı bu açılışı izlemeye çalışacaklar. Bu ülkede çok garip şeyler oluyor ve aslında 1946’lardan beri oluyor. Bu açılışın önemi de biraz buradan ileri geliyor; sorunun bu anlamda bir kez daha gün yüzüne çıkartılmasında çok büyük önem var.

Çok uzun süredir Ermeni sorununu tartışıyoruz. Kürt sorunu malum zaten; şu an geldiğimiz durum itibarıyla nerelere kadar geldiği ortada. Ermeni sorununda da, bu ülkeyi yönetenler ciddi bir ikiye bölünmüşlüğü sürdürdüler.

O kilisenin yıkık dökük halini gördüğümde, aslında Mezopotamya kültürünün içinde, bu kültüre katkıda bulunan bir kültürün, bir halk yığınının niçin bugün çok farklı şekilde tartışılır olduğuna, niçin halklar arasında bu kavganın hâlâ sürdürüldüğüne ilişkin kendimi düşünmekten alamıyorum.

Aslında, hatırlarsanız, güzel sözler de söylediler. Neydi onlar? “Efendim, farklı halklar arasındaki bu tartışmayı, Ermeniler ile Türkler arasında ya da Türkiye arasındaki Ermeni katliamı sorununu biz politikacılar değil, tarihçiler tartışsın. Tarihçiler belgeleriyle ortaya koysun, biz de ona göre ne yapmamız gerekiyorsa, o gerçeğe yüzleşen bir noktada gereken çalışmayı yapalım, kararları alalım.” Evet, kulağa çok hoş geliyor. Bunun için -böyle durumlar çok azdır- Başbakan Erdoğan açısından, biraz sempatik gelmedi desem yalan olur. Ama hemen ardından şunu söylese bir ülkeyi yöneten başbakan, o zaman, tarihin önünde ikiye bölünmüş bir başbakan konumuna düşer.

Bunu söyledikten sonra, Ermeni sorununa ilişkin her konuşmasına, “sözde Ermeni katliamı” diye başlarsa, ilk söylediğine göre ikiye bölünmüş bir pozisyona düşer. Türkiye, ikiye bölünmüş başbakanlardan bir an önce kurtulmalıdır.

Dün aslında çok keyifli bir giriş bölümü izledim, bir taraftan da acı acı gülümsedim tabii. Mesela, dün, Devlet Su İşleri temsilcisi Sayın Kılıç’ı dışarıda da eleştirdim; kendisi bir bürokrattan çok, siyasete atılmaya hazırlık aşamalarında olan bir bürokrat yedeği gibi bir pozisyon aldı. Keşke burada olsaydı. Ama buradan bu eleştiriye rahat söyleyebiliyorum; çünkü yüzüne de söyledim bunu. Mesela şu kullandığı kelime çok dikkatimi çekti: “Altın yumurtlayan tavuk” benzetmesi yapmıştı. Tamam, Türkiye’de 1946’da başladık, bir şeyler oldu, İkinci Dünya Savaşı ertesi falan... Topraklarında hiç savaş görmeyen bir başka ülke vardı; ABD. ABD hiç savaş görmedi kendi ülkesinde. Bir iç savaş yaşadı, onda da Kızılderililere en büyük katliamı yaptı. Ondan sonra da başka ülkelerdeki katliamları tetikleyerek, oradan palazlanmaya çalışan bir ülke oldu ve kapitalizmin merkezi haline geldi. Bu ülkeden bize yayılan anlayışları savunan noktalarda duran insanlarımız var. Tarih onları gereken yere zaten koyacaktır.

Evet, altın yumurtlayan tavuklardan bahsettik. Sadece enerji altın yumurtlamıyor; bugün dönüp baktığımızda, krizlerle bizi tuzağa düşürüp, her tuzakta biraz daha tüylerimizi yolan bir noktaya getirdiler. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, aslında kamu hizmeti diye tanımladığımız, hayatın tüm alanlarında şu anda müthiş bir altın yumurtlayan tavuk tanımı oldu ve bu tavukların tamamı kapitalizmin kümesine sokuldu. Artık kapitalizm için, sermaye için yumurtlaması isteniyor. Bu tavuğun kim olduğu konusunda çeşitli tartışmalar yapabiliriz. Yani sözüm meclisten dışarı. Ama sanki kümese sokulan bizmişiz gibi bir kaygı da taşıyorum.

Öyle miyiz bilmiyorum; yetersiz bir alkış geldi, sanıyorum öyle değiliz. Ben çok rahatladım şahsen.

Sorun aslında İkinci Dünya Savaşında ABD'nin sermaye biriktirmeye başlamasıyla ortaya çıktı. Bütün ülkeler yandı, yıkıldı, ABD'de bol miktarda sermaye birikti. ABD, bu ülkeleri sözüm ona İkinci Dünya Savaşında kurtarmak için attığı her kurşunun parasını misliyle geri aldı. Büyük bir sermaye birikimi çıktı ortaya. Sonra bu sermaye birikimiyle, geri kalmış ülkeleri, kendilerini geliştirmeleri için, "demokrasilerini" geliştirmeleri için çeşitli operasyonlarla -ki bunların başında Dünya Bankası ve IMF geliyor- borçlandırdı. Her borçlandırdığı ülkeyi de çeşitli oyunlarla borcunu ödeyemez konuma getirdi ve her ödeyemez konuma gelen ülkede yeni bir borçla borcunu ödeyecek süreci başlatarak aslında ülke politikalarına parmak atmaya başladı. Amiyane tabirle böyle. Bağışlayın beni, ama başka kelime herhalde bunu yeterince ifade edemez diye düşünüyorum.

Bunu çok iyi anlatan bir kitap var, geçenlerde Denizli'de yapılan Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumunda da değinmiştim. John Perkins diye bir adam var. Bu John Perkins'in, işte bu borcun borçla ödettirildiği ülkelere dayatılan bazı politikaların nasıl sürdürüldüğünü ve nasıl bir operasyonel işlem yapıldığını, aslında küresel kapitalizmin merkezi konumunda olan Amerika Birleşik Devletleri emperyalizminin bu ülkeleri hangi konuma getirmekte hangi oyunları yaptıklarını anlatan bir kitabı var. John Perkins, "Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafı". Tavsiye ederim. Bugünlerde bulmak biraz zor oluyor, sadece Amerika Birleşik Devletlerinde 15 milyon adet satmış.

Geçenlerde bir televizyon kanalında soruyorlar John Perkins'e: "Peki, bu kitabı yazdınız, hayatınızdan endişe etmiyor musunuz?" "Hayır, beni artık öldürebilirler; ama bu sistem içinde benim de yer alarak yaptıklarımı artık sadece Amerika Birleşik Devletlerinde 15 milyon insan okudu. Ben de bunları gün yüzüne çıkararak biraz aklımdımı ve vicdanımla yüz yüze gelebildiğimi hissediyorum" diyordu. Çok önemli. Bir tanesi de soruyor: "Peki, bunları gerçekten yaptı mı Amerika Birleşik Devletleri?" Şöyle cevap veriyor: "Yaptı. Ben de sonuçta bir ET'ydim, yani ekonomik bir tetikçi'dim."

Evet, ekonomik tetikçiler bugünlerde Arabistan'a demokrasi getirmekle uğraşıyorlar ve bize de bol bol silah satıyorlar. İşte, Kürt sorununun çözümünde nerelere kadar geldiğimizi görüyoruz. Diyarbakır Belediye Başkanı dün çok güzel bir konuşma yaptı burada. Konuşmasının son bölümünde dedi ki, "Eğer Kürt sorununun çözümüne katkıda bulunulacaksa, askeri de, gerillası da kurşunu bana sıksın." Evet, ben de katılıyorum buna; bize sıksınlar, eğer gerçekten böyle bir kurtuluş söz konusuysa. Ama keşke bu kadar basit olsa. Çünkü kurşunun aslında nereye sıkıldığı, sadece bu milliyetçilik tartışmasıyla, buradan siyasal rant elde edenlerin çıkarlarının beslenmesiyle sınırlı bir alanda kalmıyor.

Olaya çok geniş bir perspektiften bakarsak, Büyük Ortadoğu Projesinin eşbaşkanı olan ve bununla böbürlenmiş bir Başbakanımız var. Öyle değil mi? Aslında Büyük Ortadoğu'nun nasıl şekillendirileceğinin çok öncelerden altyapısı hazırlanmış ve şimdi safha safha bu senaryo hayata geçiriliyor. Buradaki bu senaryonun içinde de Kürt sorununun çözümüne ilişkin, tavşana kaç, taziye tut politikası izleyerek aslında bu ülkeyi yönettiğini zanneden veya onların kuklası pozisyonunda olan siyasetçilerin alması gereken pozisyonlar da belirlenmiş durumda. Bu oyunu bozmanın tek yolu var; gerçekten bu oyunu bozmanın yolu, bu ülkede Mezopotamya kültürünün bin yıllar boyunca üreticisi ve tüketicisi konumunda olan birbirinden farklı halklarının birbirlerinin kültürüne, diline, birbirlerinin yaşama hakkına gerçekten sahip çıkmasıyla mümkün. Başka türlü bu oyunu bozmanın hiçbir olanağı yok.

O yüzden, bir ana için, evladını kaybeden bir ana için -bu, ister dağda olsun, ister ovada- anaların yüreğindeki bu acıyı dindirecek söz hangisidir? Var mıdır böyle bir söz? Her iki ana da şunu söylüyor: "Bana evladımı geri verin." Verebiliyor muyuz; hayır. Onun için, herkesin gerçekten en yüksek sesle ve yüreğinden gelerek en yüce haykırıyla, "Artık yeter" demesinin, akan kanın durması için sesini yükseltmesinin zamanı doğuda da, batıda da, güneyde de, kuzeyde de çoktan geldi ve geçiyor.

En yüksek noktalara Türk bayrağı asmanın bizi getirdiği nokta ne yazık ki burası. "Buradan kimler beslendi?" dersiniz; küreselleşmenin dayattığı enerji politikalarıyla bizi soyup soğana çeviren, bizi altın yumurtlayan tavuk olarak kümeşe tıkan onlar beslendi bu süreçten. Dolayısıyla, enerji politikalarıyla gerçekten enerjinin de, sağlığın da, sosyal güvenliğin de, yaşamın her alanının direkt etkisi olduğunu düşünmek lazım.

Geçenlerde, "Kahin" lakaplı, New York Üniversitesinden bir ekonomist profesör olan Nuriel Rubini çok önemli bir açıklama yaptı. Dedi ki, "Artık piyasalar işlemiyor." Ki kapitalizmin bir numaralı savunucularından birisiydi Rubini. Üstelik, 2008 krizini de çok önceden bilerek, uluslararası çok büyük bir ün elde etmişti. Açıklaması enteresan: "Artık

piyasalar işlemiyor. Galiba kapitalizm kendisini sonlandıracak bir sürece girdi.” Biz biliyorduk bunu; aylardır, yıllardır bunu söyleyenler çoktu. Ama bir kelime ekledi arkaya, bu çok önemli: “Galiba Karl Marx haklıydı.” Evet, geldiğimiz nokta burasıdır.

Kapitalizmin piyasa mekanizmasını bu kadar, adeta bir dinmiş, bir inanmış, bir kutsal alanmış gibi savunanlar piyasayla ilgili bunları söylerken; bizim sistemimizde, EPDK’nın hâlâ piyasa kelimesini kutsayan ve piyasanın her şeye çözüm üretmeye muktedir olduğunu söyleyen söylemlerini dinlemek gerçekten beni çok sıkıyor. Arkadaşlarım bağışlasınlar, onlar değil bunları üretenler, sadece anlatıyorlar, onları varesteterek söylüyorum; gerçekten beni çok sıkıyor. Ürettiği şeylere bakıyorum; hepsi sıkıyor.

2010 yılı sonunda Ege Bölgesindeki sanayi odasının söylediklerini biliyorsunuz. Ki sanayi odaları, Türkiye’de özelleştirme için müthiş sahip çıkan bir noktada pozisyon aldılar. Geldiğimiz noktada, sanayi odalarının özelleştirme ve bu alanda piyasalaştırma konusuna nasıl baktıklarını herhalde biliyorsunuz. Biraz ürkek, biraz sıkılgan, utangaç bir tavırla, “Galiba iyi olmadı” diyecekler, ama bir türlü dilleri varmıyor. Ama söyleyecekler yakında. Bizim bu özelleştirme karşıtı ve bunların yeniden kamulaştırılması konusunda vereceğimiz mücadelede çok yakında sanayicileri ve sanayi odalarını yanımızda görürsek gerçekten hiç şaşırılmamız gerektiğini söylüyorum ve bunu gerçekten göreceğiz. Biraz utangaç bir şekilde, yavaş yavaş, bu süreçte, “Evet, biz hata yaptık” diyen bir noktaya gelmek durumundalar. Zaten teknoloji üreten bir ülke değilsiniz, üretiminizdeki her birim üretimde enerji yoğunluğunuz çok fazla. Hani o kutsal kelime var ya, rekabet, bu rekabet ortamında ürünlerine dış pazarlarda satış alanı bulma konusunda da ciddi sıkıntıları var. O zaman, enerjinin bu kadar pahalı olması karşısında alacakları tavır bellidir. Yanımıza gelmek ve bu konuda verilen mücadeleye katılmak zorundalar.

Milton Fredman’ın Chicago ekolünde ortaya attığı o piyasa kavramı bugün dünyanın başına bela oldu. Çünkü açmazlarla krize sürüklenen kapitalizm bir anda bu Fredmancı modelle kendisine bir nefes alma alanı yaratmıştı. Fredman’ın öğrencilerinden, ilk uygulamayı da yapan Margaret Taecher’di, meşhur Demir Leydi. Şu anda bizim EPDK’nın tercüme ederek bize dayattığı bütün yönetmelikler de, en azından birçoğu da zaten orası kaynaklıdır. Sonuçta İngiltere’nin geldiği noktaya bakarsak -ki sanıyorum 8. Enerji Sempozyumunda bir kez daha bunları tartışacağız- Cambridge esaslıdır İngiltere’de sürdürülen enerji alanındaki özelleştirmeler, bunların merkezi konumunda olan yer Cambridgedir. Ama Cambridgedeki hocalar, bugün, “Evet, biz galiba hata yaptık. Keynesyen modelleri mi yeniden tartışmalıyız?” diyen bir noktaya geldi.

Az önce sunum yapan arkadaşım bir şey söyledi, çok dikkatimi çekti. Değerli arkadaşım Mustafa Gözen, yeni dönemin enerji piyasasının enerji alanını düzenleme konusunda Avrupa Birliği müktesebatına uygun olarak yürüdüğünü söyledi. Bağışlasın beni Mustafa bey, ama bu da doğru değil. Avrupa Birliği müktesebatı, bize, “Enerji alanını özelleştirin, her şeyi piyasalaştırın” diyor, ama kendisi ne yapıyor? Dönün, bakın; Almanlar özelleştirmeleri uygulanabilir bulmadılar. Almanya şu anda Avrupa Birliği’nin iki ana bileşen ülkesinden bir tanesidir. Biri Fransa, biri Almanyadır. Dünyada çok iddialı, teknolojiye çok iddialı bir ülkedir Almanya. Fransada da, Almanyada da enerji alanında tamamıyla kamu otoritesi vardır. Ama aynı ülkeler bize, “Avrupa Birliği müktesebatına göre enerji alanınızı özelleştirin” diyor. Bunu ne yapacağız, nereye koyacağız? Dönün, İsveç’e bakın, İspanya’ya bakın. Birçoğunda enerji şirketlerinin kamu şirketleri olduğunu göreceksiniz. Dolayısıyla, bu Avrupa Birliği müktesebatı konusunda da ciddi sıkıntılar var.

Ben biraz sizleri gülümseteyim. Değerli arkadaşım, hocam Arif Nacaroglu, Süleyman Demirel’den birkaç şey okudu. Bazılarını bilmiyordum, dağarcığımı beslemiş oldu, teşekkür ederim. Ama bizdeki enerji uzmanlarından bir tanesi de Süleyman Demirel’dir. Süleyman Demirel’in çok veciz sözlerinden bir tanesi de şudur, ki bizdeki doğalgaza ilişkin ilk sözü söyleyenlerdendir: “Kışın biz Bulgaristan’dan doğalgaz alıyoruz, yazın Bulgaristan bize veriyor” demişti. İyi, değil mi?

Şimdi, yazın da, kışın da Rusya’dan doğalgaz alıyoruz ağırlıklı olarak. İran’dan da gelen bir doğalgaz var. Aynı çapta doğalgaz borularının kaç tane çıktığı konusunda da geçmişte çok sıkı tartışmalar vardı. Bir kısmı Mavi Akım’da, daha sonra bir kısmı da Beyaz Enerji Operasyonlarıyla bunlar gündeme gelmişti.

Çok fazla uzatmak istemiyorum. Aslında az önce hocamın söylediği bir şey vardı, çok önemliydi; Sayın Başkan da uygun görürse, oturumun bir kısmını da soru ve sorunun yanında arkadaşlarımızın kürsü alarak görüşlerini ifade etmeleri için kullanmalarının çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Yalnız, bir noktaya değinmeden geçersen çok ciddi haksızlık olur diye düşünüyorum.

Birincisi, şu HES'ler konusu.

Elektrik Mühendisleri Odası, hidroelektrik santrallere karşı değildir. Elektrik Mühendisleri Odası, hidroelektrik potansiyelinin değerlendirilmesi adı altında, insanın yaşam kültürünü bozan, doğayı tahrip eden, suların havza yapısını bozan ve insanların yaşam alanlarını tahrip eden uygulamaları değil; bu potansiyelin doğaya, faunaya, floraaya saygı çerçevesinde, bilime, insana ve insanlığın geleceğine ve çevreye duyarlı bir politikayla değerlendirilmesini savunmaktadır. Buna uymayan hiçbir hidroelektrik santrali, ister küçük olsun, ister büyük olsun, tarihi, çevreyi, insanlığın mirasını tehdit ediyorsa kabul edilemez, Elektrik Mühendisleri Odası buna tamamen karşıdır. Onun için, bütün HES'lere bir karşıtlık inşa etmenin bu anlamda doğru olmadığının özellikle altını çiziyorum.

Özellikle Karadeniz Bölgesinde şu anda doğa tahribatı yaratan birçok HES değerlendirilebilirdi. Nasıl, biliyor musunuz; köylünün koyacağı basit mekanizmalarla, sadece o köyün, o mezranın enerji ihtiyacını karşılamak için, mevcut şeklinde, çok küçük bir operasyonla kullanılabilirdi ve köylü de buradaki enerjiden bu şekilde yararlanabilirdi. Ama şu anda bir katliam yürüyor.

Kömür konusunda da benzer şeyler var. Türkiye'nin şu anda 12.5 milyar ton linyit rezervi var. Yaklaşık 2.5-3 milyar tona yakın taşkömürü rezervi var. Biliyorsunuz, bunların büyük bir kısmı Afşin-Elbistan bölgesindedir. Son yaşanan olayla, Çölolar Havzasında bunun büyük bir kısmı çöktü ve maden emekçilerinden iki mühendis ve yaklaşık yedi maden emekçisi hâlâ kurtarılamadı, o büyük yıkıntının altında ve ne yazık ki hiçbir çalışma da yok, bu konuda açıklama da yok. Belki ebedi gömütlükleri orası olarak kalacak gibi görünüyor. Bu da çok acı bir şey gerçekten aileleri açısından.

Ama Türkiye'nin şu nükleer santral tartışmasının her yerde dillendirdiğim bir açmazı var. Hani "Bir-iki nükleer santral yapalım da, şu teknoloji de bize gelsin" deniliyor ya. Gelmiyor. Teknoloji öyle basit bir şey değil; çantasını alıp yola çıkmıyor. Cumhuriyet döneminin başından beri Türkiye'deki bütün linyit tesislerimizi, santrallerimizi ya Polonyalılar, ya Almanlar yapıyordu; hâlâ ya Polonyalılar, ya Almanlar yapıyor. Yani Türkiye'de bu kadar geniş bir linyit rezervi varken, yeni ve temiz yakma teknolojileri, kömür gazlaştırma, kömür zenginleştirme, karbondioksit tutma; bununla ilgili hiçbir üniversitede tek bir araştırma-geliştirme faaliyeti yok. Bu, gerçekten çok anlaşılabilir bir şey değil. Şu anda akışkan yatak teknolojisiyle Türkiye'nin tek bir santrali var; Çan Termik Santrali. 160 megavatlık bir tesis burası. Onun dışında yok. Dün öğrendik, asfaltitlerle ilgili Silopide akışkan yatak bir santral daha yapılacak.

Yeni teknolojilerle bu kömürlerimizin mutlaka değerlendirilmesi gerektiğinin, doğaya ve çevreye saygılı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğinin, bunun da teknik bir zorunluluk olarak karşımızda durduğunun özellikle altını çizmek istiyorum.

Çevre duyarlılığını örgütlenme modeli olarak seçen arkadaşlarımızın bu anlamda biraz bilgilendirilmesinde yarar var. Elektrik Mühendisleri Odasına genelde kızarlar, "Güneş, rüzgar bize yeter; ne gerek var bunlara?" diye. Onun için HES'e de karşıyız, kömüre de karşıyız, nükleere de karşıyız. Tamam, karşı olalım da, bir de enerji diye bir derdimiz var, bunu nasıl çözeceğiz? Yani enerji kullanımında verimlilik olsun, tamam. Ama artı, verimliliği sözde bırakmayan, kentlerde yapı kültürünü de değiştiren, kentlerdeki planlama ilkelerini kentlerdeki rant kaygısının önüne koyan -ki bu sağ iktidarlarda bu asla mümkün değildir- bir politikaya geçebilirsek eğer... Bu da sosyalist bir iktidarda olur ancak. Bu iktidarda olması ne yazık ki çok mümkün değil. O zaman, yapamıyorsunuz. Neden; çünkü güneş ve rüzgar yetmiyor arkadaşlar.

OECD'nin bir ilk çalışması vardı, buna göre, Türkiye'nin şu anda 88 bin megavatlık bir teorik potansiyeli var. Daha sonra bu çalışma 80 bin megavat teorik potansiyele indirgendi. Son olarak da, bunun yapılabilirlik etüdüyle ilgili olarak, 25 bin megavatlık bir güç ortaya çıktı. 2023 projeksiyonu için de, TEİAŞ'ın web sitesinde de var, 20 bin megavatlık bir gücün devreye girmesi konusunda açıklanan bir değer var.

Şu andaki gücümüz 1600 megavat. 1600 megavatı devreye alabilmek için yaklaşık 2.5 milyar dolar para harcadı Türkiye. O konuyu da ithal ikameci anlayışla çözüyoruz. Rüzgar enerjisi sempozyumları yapıyoruz. Bu sempozyumlarda en çok üstünde durduğumuz konulardan bir tanesi, Türkiye'nin rüzgar potansiyelinin çok yüksek olması ve bu potansiyelin hayata geçirilebilmesinin Türkiye'de ciddi bir istihdam da yaratabileceği, ulusal sanayinin de bu anlamda beslenme olanağının bulunduğu ve bu konuda iktidarın ithal ikameci bir anlayışla rüzgar enerjisini değerlendirmesi yerine, hem güneşte, hem rüzgarda derhal bu konuda gerekli çalışmaların ve özendirici tedbirlerin

alınması. Evet, özendirici tedbirler olarak son YEK Yasası var; ama ithal ikameci anlayışa. Şu anda Çin, ABD-General Electric ve Avrupa menşeli rüzgar santrallerini paketleyip, Türkiye'ye getirip, bunları kuruyoruz. Bu da çok doğru değil.

İkinci sorun: Rüzgar atlasına bakarsanız, Çanakkale'den başlayıp Hatay sınırlarına kadar yoğun bir rüzgar potansiyelinin olduğunu görüyorsunuz. 20 bin megavatı kurdunuz diyelim; rüzgar aynı anda birçok yerde esiyor, aynı anda duruyor. Yıllık emre amadelik süresi toplam 2400 saati geçmiyor. 20 bin megavatlık rüzgar santralini kullanabilmeniz için, 20 bin megavat devreye girdiğinde, mevcut güç sisteminize 40 bin megavat daha güç ilave etmek zorundasınız. Aksi takdirde, hatırlayın 1 Temmuz 2007'yi. Hani özel sektörün doğalgazla elektrik üretim santralleri pahalı olduğu için devre dışı kalıp, bir anda TEDAŞ parasından enerji çekip müşterilerine vermeye kalktıklarında ne olmuştu; domino etkisiyle Ege'de 13 tane ilin 8.5 saat karanlığa sürüklendiği bir etkiyle tüm sistem yıkılmıştı. Rüzgarda da bunu yaşarız. 20 bin megavatı bu şekilde çalıştırabilmeniz için, 20 bin megavat da sizin yedekleyerek güç sisteminizi oluşturmanız lazım. Ki rüzgar bir anda duruverdiğinde sıcak gücünüzü devreye alın ve sisteminizi besleyin. Bu tür sıkıntıları var.

Güneş konusunda az önce değerli hocamın söylediği çalışma daha önce değerli hocam Bilal Gümüş tarafından yapılmıştır, ılsu'yla ilgili. Bir güç kulesi sistemiyle çok daha ucuza mal edilebileceği bellidir. Mevcut proje haliyle ılsu kaç mal olur, eğer bir güç kulesi sistemiyle bunu yaparsak kaç mal olur; bu hesaplanabilir. Stirling modeli de deniyor galiba, değil mi; diğer adı da Stirling modeli. Ne kadar alan kaybediyoruz ve ne kazanıyoruz; bunlar hesaplanabilir. Kazandığımız şeyin değeri çok büyük; Hasankeyf'i geri kazanıyoruz, Hasankeyf'i gelecek kuşaklara taşıyoruz. Ki bu çalışmaların şu anda yapılması mümkün. O anlamda ben de hocamın söylediği şeyi çok önemli buluyorum.

Çok uzattım, farkındayım. Türkiye'nin enerji konusundaki bu politikalarının ne eğitimde, ne sağlıkta, ne sosyal güvenlikle çok farklı olduğunu düşünmüyorum. Daha önce bizi bankalarla soydular, şimdi bizi enerjiyle soymaya devam ediyorlar. Elektrik Mühendisleri Odasının bu soyguna karşı çıkmak için, diğer demokrasi mücadelesi bileşenleriyle birlikte, aktif olarak, sonuna kadar bu mücadeleyi sürdüreceğine olan inancım tam.

Hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Musa ÇEÇEN (Özgeçmiş): Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'nden 1979 yılında mezun oldu. EMO İzmir Şube Yönetim Kurulu'nda 1988-1989 yılları arasında Başkan Yardımcılığı ve Başkanlık, 1990-1991 yılları arasında EMO Onur Kurulu Üyeliği, 1991-1992 yıllarında EMO Onur Kurulu Başkanlığı, 2000-2001 yıllarında EMO İzmir Şube Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı, 2002-2003, 2004-2005 yıllarında EMO İzmir Şube Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptı. 2008-2010 yılları arası EMO 41. Dönem Yönetim Kurulu Başkanlığı yaptı. TMMOB 41. Dönem Yüksek Onur Kurulu üyesidir.

SUYUN ÖZELLEŞTİRİLMESİ VE SU HAKKI

Nuran YÜCE

Su Hakkı Kampanyası

ÖZET

Bu çalışmada enerji politikaları içerisinde HES'lerin ve suyun özelleştirilmesi konularına değinilmiştir.

Enerji politikaları açısından HES'ler bugün çok önemli. Asıl olarak, HES'ler altında yapılmak istenen, su kaynaklarının özelleştirilmesi. Bu anlamıyla genel bir özelleştirme politikasından bahsetmek istiyorum. Su kaynaklarının, su hizmetlerinin serbest piyasa ekonomisine dahil edilmesi ve özelleştirilmesi. Bu anlamıyla da, bunu meşrulaştırmak için kimi argümanlar öne sürülmekte. Toplumsal kabulü artırabilmek, sorgulanmasına engel olabilmek açısından kimi argümanlar öne sürülmekte. Şimdi bu argümanlardan başlayacağım.

Suyun Özelleştirilmesindeki Argümanlar

- “2030'da su fakiri bir ülke olacağız.”
- “Su krizine çözüm: suyu ekonomik değer olarak görmek.”

2030'da su fakiri ülke olacağız. Bu ne anlama geliyor? (Bu argümanların kimi kısımlarında gerçeklik payı var, bunu yadsımıyorum; ama kullanımı açısından özelleştirmeyi meşrulaştırdığını ifade etmeye çalışacağım.) Artan nüfus, tarımda, sanayide kalkınma hedefleri, milli güvenlik, enerjide dışa bağımlılığı azaltmak gibi birçok noktada suya ihtiyacımız artacak. Bu anlamıyla da 2030 yılında Türkiye su fakiri ülke olacak. Yani su kriziyle karşı karşıya kalacağız. Su krizi söylemi, DSİ başta olmak üzere, Türkiye'deki su yönetimi konusunda çalışan, politika belirleyen tüm devlet kurum ve kuruluşlarının söyleminde istisnasız yer almakta. Bu kriz söylemi aynı zamanda Türkiye'nin enerji politikalarının belirlenmesinde, milli güvenlik politikalarının belirlenmesinde de temel teşkil etmekte. Aslında su krizini yaratanlar şu anda hegemonya kurmak için suyu kullanmakta; sudan para kazanmak için su krizini ileri sürmekteler.

Su krizine çözüm noktasında ileri sürülen şey ise suyu ekonomik değer olarak görmek. Burada iddia edilen şudur: “Su, kıt bir kaynaktır. Bu kıt kaynağı en iyi şekilde değerlendirmek, onu ekonomik değer olarak tanımlamaktan geçer. Su akar, Türk bakar devri kapanmıştır. Su kaynaklarımızı son damlasına kadar kullanacağız.” Bu ifadelerin ikisi de aslında “Sudan para kazanacağız” demeye gelmektedir.

Aslında bu son 30 yıldır tüm dünyada yaşanan bir anlayışın uzantısıdır. Kâr-büyüme-rekabet döngüsü içerisinde, sistemin yapısal krizini üreten neoliberal politikaların su üzerinde uygulanması olarak da özetleyebiliriz.

Herhangi bir mülkiyet ilişkisine tabi olmayan, mülkiyet ilişkisiyle tanımlanamayacak, tüm canlı ve cansız varlıklara ait olan kamusal bir varlık olan suyun ekonomik değer olarak görülmesi ve piyasaya açılmasıyla su krizinin çözüleceği iddia edilmekte.

Buradan enerji açısından suyun kullanımına geçecek olursak; bunun için de ileri sürülen argümanlar var. Türkiye'nin enerji politikalarının nasıl belirlendiğini görmek açısından bunlar önemli. "Enerjiye ihtiyacımız var, artan miktarda enerjiye ihtiyacımız var ve enerjide dışa bağımlı durumdayız." Argümanları farklı kullanıyoruz, farkındayım.

"Artan miktarda enerji ihtiyacımız var" argümanı çok anlamlı bir şey. Bütün dünyada bu ihtiyaç var. Nüfus artıyor, kentleşme geliyor; nüfusla birlikte tüm dünyada bir enerji ihtiyacı artışı söz konusu.

Artan Enerji İhtiyacı

Tablo 1-Türkiye ve dünyada enerji talebinde artış, Kaynak: EÜAŞ (2008)

Ülkeler	Yıllık ihtiyaç artışı
Dünya ortalaması	2,4
Gelişmiş ülkeler ortalaması	<2.0
Gelişmekte olan ülkeler ortalaması	4,1
TÜRKİYE	6-8

Enerji talebindeki yıllık artış yüzdesi, dünya ortalamasını görüyorsunuz, 2.4. Gelişmiş ülkeler ortalaması 2'nin altında. Gelişmekte olan ülkeler ortalaması 4.1. Türkiye'nin 6 ile 8 arasında değişmekte. Bu, 2008 yılı verisi; ama herhalde çok değişen bir şey yoktur diye düşünüyorum.

Türkiye'nin 1970-2010 arasında ekonomisi yıllık ortalama 4.2 oranında büyürken, elektrikte talep artışı yüzde 8.4 oranında artmış.

Gelişmekte olan Çin'e bakıyoruz, son 30 yılda ekonomisi ortalama yüzde 9.8 büyürken, enerji ihtiyacı ortalama 5.9 artmış.

Burada daha fazla enerjiye mi ihtiyacımız var, yoksa enerjiyi cidden verimli kullanmaya mı ihtiyacımız var; bu veriler buna açık yanıt veriyor.

Enerjide dışa bağımlılık

- 2007 yılında enerji arzının petrolde %93, doğalgazda %97, kömürde ise %20 oranında olmak üzere toplam %74'lük bölümü ithalat ile karşılanmıştır. (EUAŞ 2008)
- Türkiye'nin enerjide 2023 stratejisi

İkinci argüman, enerjide dışa bağımlılık. "Türkiye bugüne kadar kendi enerji kaynaklarıyla artan enerji talebini karşılamakta yetersiz kalmıştır" denilmekte. Evet, veriler de öyle söylüyor. Buradaki 2007 yılı verisi, ama 2009'da da yüzde 71.5 civarında bir şey. Yani petrolde yüzde 93, doğalgazda yüzde 97, kömürde ise yüzde 20 oranında olmak üzere, toplam yüzde 74'lük bölümü ithalatla karşılanmakta.

Burada, "Büyümeye bağlı enerji ihtiyacı her geçen gün artacak ve gerekli yatırımlar yapılmazsa yine bir enerji kriziyle karşılaşacağız" argümanı öne sürülüyor. Kriz, çok fazla kullanılan bir kelime ve bu kriz üzerine aslında politikalara ikna edilir durumdayız.

Bu dışa bağımlılık meselesinde, yani enerjide dışa bağımlılığımız var, ama bir de hedeflerimiz var. Stratejik Belge denilen bir belgeden birazdan daha detaylı bahsedeceğim. Türkiye, 2023 yılında tarımda 150 milyar lira hasılayla, tarım hasılasıyla, tarımda dünyada beşinci sıraya ulaşmayı hedefliyor. Aynı zamanda doğal kaynaklar ve enerji açısından da bölgede birinci olmayı hedefliyor. Yani çok ciddi bir kalkınma ve büyüme hedefimiz var, bölgesel güç olma hedefimiz var. Bu anlamıyla da enerjide dışa bağımlılığı azaltmak önemli.

Bu enerjide dışa bağımlılığı sadece referans noktası almaya kalktığımızda önümüzdeki tablo şöyle ortaya çıkıyor: Türkiye'nin yerli enerji potansiyeli. Yerli enerji potansiyelinin içerisinde sadece hidrolik yok; linyit, taşkömürü, petrol, doğalgaz, rüzgar, hepsi sıralanmış durumda.

Türkiye'nin 2023 hedefleri

- Yerli kaynakların kullanılmasının teşvik etmek üzere piyasayı yönlendirici tedbirler alınması.
- Linyit kaynakları ve taşkömürü kaynakları 2023 yılına kadar değerlendirilmiş olacaktır.
- Nükleer santrallerin elektrik üretimi içerisindeki payının en az %5 seviyesine ulaşması.
- Yenilenebilir enerji kaynakları altında:2023 yılına kadar teknik ve ekonomik olarak değerlendirilebilecek hidroelektrik potansiyelin tamamının elektrik enerjisi üretiminde kullanılması sağlanacaktır.

Benden önceki konuşmacılar yerli enerjinin kullanılması gerektiğini söylediler; ama burada sadece yerli enerjiyi kullanıyoruz demeye başlırsak eğer, çok açık bir biçimde kimi problemler ortaya çıkıyor. Çünkü bu aynı zamanda Türkiye'nin 2023 enerji hedefleri. Strateji Belgesinde, "kaynak bazında hedefler" diye belirtilen başlık altında baktığımızda, bu enerjileri kullanmaya başladığımızda ekolojik yıkımlara yol açacak, doğal sürdürülebilirliği ortadan kaldıracak, iklim değişikliğini hiç mi hiç dikkate almayan, aynı zamanda bu enerjinin de serbest piyasa içinde özel sektör tarafından sağlanmasını sağlayacak kimi maddeler var. Bu anlamda birkaç maddeye bakmak gerektiğini düşünüyorum.

Bunlar Türkiye'nin hedefleri, AKP Hükümetinin oluşturduğu hedefler. "Yerli kaynakların kullanılmasını teşvik etmek üzere piyasayı yönlendirici tedbirler alınması..." Bunu çok net biçimde görüyoruz; hem hidrolik santrallerin yapılmasında, hem de nükleer yapılması konusunda. Bir sürü yasal engelin ortadan kaldırılması, özelleştirmeyi teşvik edecek yasal düzenlemelerin yapılması, bu madde içerisinde özetlenebilir.

Linyit kaynakları ve taşkömürü kaynakları 2023 yılına kadar değerlendirilmiş olacak.

1990'dan günümüze kadar Türkiye'nin karbon salım oranı yüzde 120 artmış durumda. 47 tane daha termik santral yapılması söz konusu. Sinop Gerze'de 1200 megavatlık termik santral yapımına karşı aylardan beri bir direniş sergileniyor. Bütün bunların yapılması sonrasında, 2020 yılında, Türkiye, Avrupa'da sera gazları salımı açısından birinci sırada yer alacak.

Nükleer santrallerin elektrik üretimi içerisindeki payının en az yüzde 5 seviyesine ulaşması hedeflenmekte. Nükleer, başlı başına bir oturum konusu olabilir; ama kirliliği, pahalılığı. Hele Fukushima'dan sonra hâlâ bir nükleer santral yapma sevdası varsa, tamamen siyasi bir tercihtir ve ölümcül bir siyasi tercihtir demek gerekiyor.

İklim değişikliği ve HES'ler

- Enerji ihtiyacını yenilenebilir enerjilerden rüzgar, güneş, jeotermal, dalga enerjisinden karşılamamız gerekmektedir.
- Hidroelektrik enerjisi iklim değişikliği için üretilmiş bir çözüm değil, inşaat şirketlerine gelir sağlama, su kaynaklarının özelleştirilmesi anlamına geldiğini uygulamalara baktığımızda görüyoruz.

Şimdi buradan hidroelektrik santrallere geçebiliriz. Asıl olarak bir önceki tabloyu hidroelektrik için göstermek istemiştik.

Buradan HES'lere geçtiğimizde; HES'ler, yenilenebilir enerji kaynakları altında sayılıyor. Ama her HES yenilenebilir değildir, iklim değişikliğine çözüm oluşturacak nitelikte bir enerji kaynağı değildir. Yani HES'leri de iklim değişikliği bağlamında ele almak gerekiyor. Bu bir gerçeklik. Bunun potansiyeli yeter veya yetmez, teknik olarak imkandır veya imkansızdır, bu tartışmaların hepsi yapılabilir. Ama asıl mesele herhalde iklim değişikliğini nasıl algıladığımızla ilgili. Bütün bu enerji kaynaklarını kullanarak kalkınabiliriz, büyüebiliriz; ama bunları yaşatabileceğimiz herhangi bir ülke ve gezegen kalmayabilir. Çünkü bilimin söylediği çok net; enerji ihtiyacımızı rüzgardan, güneşten, jeotermalden ve dalga enerjisinden karşılamamız gerekiyor.

Buna rağmen, Hükümet, iklim değişikliğine karşı yenilenebilir ve temiz bir enerji kaynağı olarak HES'leri ileri sürmekte. Oysa başta söylediğim gibi, kömür ve linyiti sonuna kadar kullanmayı düşünen, nükleer yapmayı düşünen, bu anlamıyla bir çevre kaygısı olmadığı o kadar açık olan bir programın HES'leri iklim değişikliğine karşı yaptığını söylemesi çok inandırıcı değil. Az önce de söyledim, bütün HES'ler iklim değişikliğine çözüm oluşturacak nitelikte değil. Bazıları metan gazı salımı yapmakta. Örneğin, büyük baraj gölleri karbondioksitten çok daha fazla ısı tutan metan gazı salmaktadır. Bu anlamda bütün HES'leri iklim değişikliğine çözüm olacak diye öneremezsiniz.

Tablo 2- Hidrolik Enerjide Gelişme Durumu

Hidrolik Enerjide Gelişme Durumu		
Durumu	Adet	Kurulu Güç
İşletmede olan	205	14.405,24
İnşaa Halinde Olan	514	14.098,52
İl Etüt Mastır Plan, Planlama ve Kati Projesi Hazır Olan	1222	47.067,34
Genel Toplam	1.941	75.571,10
Genel Toplam İçerisinde Tüzel Kişiler Tarafından Geliştirilen	1215	5.360
Genel Toplam İçerisinde 4628 Sayılı Kanuna İçin DSİ ve EİE tarafından Geliştirilen Projeler	259	4.857

Kaynak: TMMOB Hidroelektrik Santraller Raporu

Şimdi, yapılmak istenen HES'lere geçelim. Bu arada TMMOB'nin HES'ler konusunda yeni bir raporu çıktı, çok kapsamlı bir rapor, ben bu rapordan aldım bu verileri.

Türkiye'de çok üzerinde konuşulan ve bir sürü direnişe yol açan tablo bu. İşletmede olan 205 tane, inşa halinde olan 514 tane, il etüt mastır planlama ve kati projesi hazır olan 1222 tane. Genel toplam 1941 tane HES yapılıyor ya da yapılmış durumda. Bunların içinde 1215 tanesi tüzel kişiler tarafından geliştiriliyor ve bunun kurulu güç kapasitesi 5360 megavat. Bunun tüm kurulu güç içerisindeki oranı yüzde 7.

TEDAŞ'ın dağıtım istatistik verilerine göre, 2009 yılında kayıp-kaçak oranı yüzde 15. Bunun enerji karşılığı 31 bin gigavat. Gelişmiş ülkelerde kayıp-kaçak oranı 5.7. Yani bu orana kadar düşebiliyoruz teknik olarak, yapılabilir bir şey demek ki. Eğer kayıp-kaçak seviyesini yüzde 5'lere indirecek olursak, 4800 megavatlık HES'in yapılma gerekliliği bir anda ortadan kalkacak, yani böyle bir şeye ihtiyacımız olmayacak. Ayrıca, bu yapılacak HES'lerin neredeyse sadece bürokratik bir görevi yerine getirmek için, hiçbir şekilde dikkate alınmayacak çevresel etki değerlendirme raporlarıyla yapıldığını, havza planlaması yapılmadan yapıldığını, çok sayıda sorunu (ekolojik, kültürel, ekonomik, sosyal) doğurduğunu görmek lazım.

Burada hemen Hasankeyf'ten söz etmek lazım. Ilısu Barajının altında kalacak olan Hasankeyf ya da Yortanlı Barajının altında kalan Allionis, dünya kültürel tarihi mirasıdır. Bunu herhangi bir karşılıkla ölçemezsiniz. Kimi değerler vardır ki, kalkınma, büyüme, enerji ihtiyacı adı altında yok edilemez. Bunu yok etme hakkı bugün yaşayanlara ait bir şey değildir; bu, insanlığın ortak kültürüdür. Bu anlamıyla, bu tür projeleri yapmaya kalktığınızda çok büyük bir kamuoyu desteği almış olmanız gerekiyordu. Oysa bugün Türkiye'de buna karşı çok ciddi bir direniş var, bunu görmek lazım.

Bu HES tablosu içerisinde asıl olarak vurgulanması gereken şu: Buradan amaç, enerji ihtiyacımızı karşılamak değil, asıl olarak buradan şirketlere, inşaat şirketlerine, enerji şirketlerine yeni yatırım alanları açmak. Ama bundan daha vahim olan bir nokta var ki, 26 Haziran 2003 tarihli Elektrik Piyasası Kanununda, Üretim Faaliyetinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında diye bir kanun maddesi var.

Bir de bu kanun maddelerinin başlıklarını bu kadar uzun tutmasalar ne kadar sevindirici olacak. İnsan okurken ve anlatırken çok yoruluyor.

Buradan kastedilen şu: 49 yıllığına su kullanım hakları şirketlere devrediliyor. Bunu aslında böyle yapmadıklarını söylüyorlar, ama gerçeği böyle. Bugüne kadar kamu mülkü olarak sayılan dereler, akarsular, artık, bu maddeyle birlikte özel şirketlerin eline geçmiş oluyor. Yani iki gün sonra -ki dünyanın başka yerlerinde var böyle şeyler- herhangi bir dereden tarım için su almaya kalkan bir köylü, suyun kullanım hakkına sahip olana para ödemek zorunda kalabilecek, kalmasının yolu bu maddeyle açılıyor.

Türkiye’de suyun özelleştirilmesi

- Hidrolik yapılarda yaşanan özelleştirme
- Sulama tesislerinde yaşanan özelleştirme
- Kentsel su hizmetlerinin özelleştirilmesi
- Ambalajlı su sektörü

Su Hakkı Kampanyasından gelen biri olarak, burada genel olarak suyun özelleştirilmesinden de bahsetmek istiyorum.

Aslında yapılan şu: 1980’lerden beri IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla, yani bu tür uluslararası finans kuruluşları aracılığıyla bütün dünyada aslında bu yapılıyor. Türkiye’de de kamusal hizmetler, kamu kaynakları devlet yönetiminden uzaklaştırılıyor ve özel şirketlere çeşitli sözleşmelerle devrediliyor. Bugün Türkiye’de suyun çıkarılması, işletilmesi, dağıtımı, atık suyun toplanması, arıtılması; bütün bu süreçlerde özelleştirme yaşıyor, bütün hepsi özel şirketlere devrediliyor. Az önce bahsettiğim su kullanım hakkıyla, su kaynaklarının bizzatı kendisi özel sektörün eline bırakılıyor. Böyle olunca, bütün mekanizma bir yanıyla özelleştiriliyor, bir yanıyla da ticarileştiriliyor. Birazdan bu ticarileştirilmesine de değineceğim.

Tüm canlılar için ortak bir yaşam kaynağı olan suyu, birincil amacı bu suyu meta haline dönüştürmek ve bundan kâr etmek olan şirketlerin eline devrettiğinizde, bundan artık bir tek onlar faydalanabilir hale geliyorlar ve bunun için de çok ciddi yasal düzenlemeler yapılmış durumda.

Dört tane alanda suyun özelleştirilmesini görüyoruz. Hidrolik yapılarda yaşanan özelleştirme, sulama tesislerinde yaşanan özelleştirme, kentsel su hizmetlerinin özelleştirilmesi ve ambalajlı su sektörü.

Sadece son durumlarını söyleyeceğim bu dört alanın da.

Hidrolik yapılarda yaşanan özelleştirme

“DSİ’nin elinde yapımı devam eden 10, ihaleye çıkacak 3 HES projesi olduğunu, bunların işlemlerini bitirdikten sonra artık DSİ’nin baraj yapmayacağını bundan sonra HES yapımını tamamen özel sektör marifetiyle yapılmasını öngörüyoruz”

DSİ Genel Müdürü Akif ÖZKALDI

Bu haftanın başında gazetelerde çıktı bu haber: “DSİ’nin elinde yapımı devam eden 10, ihaleye çıkacak 3 HES projesi var. Bunların işlemleri bitirildikten sonra artık DSİ baraj yapmayacak; bundan sonra HES yapımının tamamının özel sektör marifetiyle yapılmasını öngörüyoruz” demiş DSİ Genel Müdürü Akif Özkaldı. Hidrolikteki durumumuz bu.

Türkiye’de sulama tesislerinde yaşanan özelleştirme

Türkiye’nin en büyük gizli özelleştirmesi.

2011 yılı itibarıyla DSİ tarafından inşa edilip su kullanıcı örgütlerine devredilen sulama tesislerinin %94’ü sulama birlikleri, %4’lük bölümü sulama kooperatifleri, %2’lik bölümü ise DSİ’nin elinde işletilmektedir.

Sulama tesislerinde ciddi özelleştirmeler var. 1999 yılında dönemin DSİ Genel Müdürü Doğan Altınbilek, “Türkiye’nin en büyük gizli özelleştirmesini yaptık” demişti. 2011 yılı itibarıyla, DSİ tarafından inşa edilip, su kullanıcı örgütlerine devredilen sulama tesislerinin yüzde 94’ü sulama birlikleri, yüzde 4’lük bölümü sulama kooperatifleri, yüzde 2’lik bölümü ise DSİ’nin elinde işletilmekte.

Kentsel su hizmetlerinin özelleştirilmesi

Su hizmetleri yerleşirken belediyeler hizmetleri gerçekleştirmek için çokuluslu dünya su devlerine kapılarını açmak zorunda bırakmış ya da kendisi şirket gibi kâr mantığı ile su hizmetlerini yürütmeye zorlanmaktadır.

Kentsel su hizmetlerinin özelleştirilmesi. Bu da 1980'lerden itibaren gerçekleştiriliyor. Yine IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla gerçekleştiriliyor. 1980'lere kadar içme suyu ve kanalizasyon hizmetleri İller Bankası yönetimindeki kamu kredilerine dayalı yatırım ve finans modelleriyle yürütülürken, aynı zamanda belediyelere teknik yönetim açısından da destek olunuyordu. 1980'lerden itibaren ise muhtelif sözleşmelerle bu tamamen özele açıldı. Su hizmetleri yerelleşirken, finansmanında Dünya Bankası aracılığıyla su şirketlerinin devreye girmesi sağlandı. Bunun sonrasında ne oldu; bunun sonrasında çokuluslu su şirketlerinin sahipleri Türkiye'nin herhangi bir belediyesinin su tarifesinin metreküpünün fiyatını belirleme hakkı kazandı. Ama aynı zamanda şöyle bir şey de var: Sadece özel şirketlere devredilmedi kentsel su hizmetleri, aynı zamanda su idareleri kârlı çalışmak zorunda bırakıldı. Yanılmıyorsam, 2560 sayılı Kanunla yüzde 10 kârlı çalışmaları dayatıldı. Dikili örneğini biliyorsunuzdur büyük ihtimalle. Dikili Belediye Başkanı Osman Özgüven, sosyal politika ve su tasarrufunu sağlayabilmek için 10 tona kadar suyu vatandaşa ücretsiz vermek gibi bir harekette bulundu. Yargılandı, meclis üyeleriyle birlikte beraat etti. Şu anda 1 kuruş gibi sembolik bir ücretlendirmeye veriyor. Ama bu şunu gösteriyor: Türkiye'de herhangi bir yerel yönetim sosyal politika gütmeye kalkarsa, yani bölgesi içerisindeki vatandaşlara, dar gelirli suyu, ihtiyaç duydukları içme ve temizlik suyunu ücretsiz götürmeye kalkarsa davalık olur. Çünkü devlet, kamuyu zarara uğrattı diye belediye başkanlarına ve meclis üyelerine dava açıyor.

Ambalajlı su sektörü

2010'da Türkiye'de su pazarı hacmi yaklaşık 9.3 milyar litreye ulaşmış ve bunun %67'sini damacana %33'ünü ise PET şişe suyu oluşturmaktadır. Günümüzde ambalajlı su kullanımı büyük şehirlerde olmazsa olmaz bir hale gelmiş durumdadır.

Özelleştirmenin yaşandığı diğer bir alan ise ambalajlı su sektörü. Bu da yine içme suyuyla ilgili. Biz, Diyarbakır'da aslında musluktan su içebiliyoruz. Çok manidardır, masalarımızın üzerinde şişe suyu bulunmakta. İşte bu, özelleştirmenin bir sonucu. Bu bir tane pet şişenin üretilmesi için, şişenin oluşturulması, dağıtımı, saklanması, soğutulması, çok ciddi enerjiye ihtiyaç duyuyor. Enerjiyi tasarruf, her bir ülkenin birincil öncelikleri arasında olması gerekiyor; eğer yaşanabilir bir gezegende kalmak istiyorsak, yaşamak istiyorsak. Bu anlamıyla, gözümüzü diktığımız her yere enerjiyi ne kadar kullandığımız açısından bakmamız gerekiyor.

Ambalajlı su sektöründe ise Türkiye'de çok ciddi bir piyasa var. İçme suyunu musluktan sağlamak üzere yerel yönetimlere verilecek olan ya da yerel yönetimlerin şebeke suyunu finanse etmek için kaynak kıtlığı yaşamasından dolayı -bir sürü aksaklık da bunu etkilemiştir- artık büyük şehirlerde çeşmeden su içilemiyor. Toplumsal güven sarsılmış durumda. Ama aynı zamanda buna yönelik yatırımlar da yapılmıyor. Tam da bu boşluğu özel şirketler doldurmuş durumda. Bazı şirketler şunu yapmakta: Belediyenin suyunu çok basit arıtma işlemlerinden geçirerek, şişeleyip, vatandaşlara damacana sularla satmakta ve bunu yüzde 300, yüzde 500 kârla satmakta. Bu anlamda da özel sektörün gözünü diktığı, ama bizim su hakkımızı elimizden alan bir sektör.

Suya erişim bir insan hakkı mıdır yoksa sadece bir ihtiyaç mıdır? Su, hava gibi bir kamu malı mıdır yoksa Coca Cola gibi bir meta mıdır? Çeşmeyi açma ya da kapama gücü ya da hakkı kimindir: halkın mı, hükümetlerin mi, yoksa pazarın görünmez elinin mi? Yoksul bir bölgenin fiyatını kim belirleyebilir – yerel olarak seçilmiş su yönetim kurulu mu yoksa başka bir ülkedeki milletler üstü bir su şirketinin CEO'su mu?"

Temel sorumuz bu: Suya erişim bir insan hakkı mıdır; yoksa, sadece bir ihtiyaç mıdır?

Su, hava gibi, bir kamu malı mıdır; yoksa, Coca Cola gibi bir meta mıdır?

Çeşmeyi açma ya da kapama gücü ya da hakkı kimindir; halkın mı, hükümetlerin mi, yoksa pazarın görünmez elinin mi?

Yoksul bir bölgenin suyunun fiyatını kim belirleyebilir; yerel olarak seçilmiş su yönetim kurulu mu, yoksa başka bir ülkedeki milletlerüstü bir su şirketinin CEO'su mu?

Bütün tartışma bunun üzerinde devam ediyor. Su bir meta mıdır, bir ihtiyaç maddesi midir; yoksa su bir insan hakkı mıdır? Bunun üzerinde çok uzun zamandan beri bir tartışma ve mücadele devam etmekte.

Başka Bir Su Politikasına ihtiyacımız var.

- Su en temel insan hakkıdır.
- Herkesin yeterli miktar ve kalitede suya fiziksel ve ekonomik olarak eşit biçimde erişmesinin sağlanması gerekir.
- Su yönetimlerinde kamu yararını gözeten, demokrasiyi ve katılımcılığı temel alan, suyu tüm canlılar için yaşam kaynağı olarak gören, su hakkını ve ekolojik sistemi koruyan ve güvence altına alan yönetim modellerine ihtiyacımız var.

Ben, katıldığım Kampanya adına ve savunduğum politikalar adına, su en temel insan hakkıdır diyorum. Herkesin yeterli miktarda ve kalitede suya fiziksel ve ekonomik olarak eşit biçimde erişmesinin sağlanması gerekir. Su yönetimlerinde, kamu yararını gözeten, demokrasiyi ve katılımcılığı temel alan, suyu tüm canlılar için yaşam kaynağı olarak gören, su hakkını ve ekolojik sistemi koruyan ve güvence altına alan yönetim modellerine ihtiyacımız var diyorum.

Su krizini derinleştiren politikalar

- 1.1 milyardan fazla insan tatlı suya ulaşamıyor.
- 2.6 milyar insan temizlik amaçlı suya ulaşamıyor.

Şu anda bir su krizi yaşıyoruz, dünyada bir su krizi var. 1.1 milyardan fazla insan tatlı suya ulaşamıyor, 2.6 milyar insan temizlik amaçlı suya ulaşamıyor. Suyun özelleştirilerek, metalaştırılarak bu krize çözüm ürettiğini söyleyenler aslında bu krizi daha da derinleştirir durumdadır. Suyun özelleştirilmesi sadece su hizmetini sunan şirketlerin zenginleşmesini sağladı, ama az gelirli vatandaşların suya erişimlerini daha da zor hale getirdi. Bunu görmek lazım.

Biz bir süreden beri Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği ve DİSKİ, yani Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İdaresi Müdürlüğüyle birlikte bir atölye çalışması yaptık, başka bir su politikasını oluşturabilmek için. Bunlar çok küçük adımlar, bunu bilmek lazım. Ama bir ortak deklarasyon çıkardık Van'da ve Batman'da yaptığımız atölye çalışmalarının sonrasında. 13 tane belediye bu deklarasyona imza koydu. Deklarasyonun özü şu: **“Su, temel olarak bir insan hakkıdır; özelleştirilmesine, metalaştırılmasına karşıyız. Yerel yönetimleri, su hizmetlerini kârlı sunma, yüzde 10 tarife üzerinden fiyat belirlemeye zorlayan tüm yasal düzenlemelerin kaldırılmasını, suyun da anayasada temel haklar arasında sayılması gerektiğini savunuyoruz.”** Bunları içeren 11 maddeden oluşuyor deklarasyon. Bu tür adımları çok ciddi bir biçimde atmak ve suyun özelleştirilmesine, her alanda özelleştirilmesine karşı durmak herhalde hepimizin işi olsa gerek diye düşünüyorum.

SORULAR

SÜLEYMAN BALKAN (EMO Van İl Temsilcisi)- Burada Enerji Piyasası Düzenleme Kurulundan ve diğer kurumlardan arkadaşlar olduğu için bu konuyu dile getirmek istiyorum. Van, Hakkâri, Muş ve Bitlis illerine ait bir özel durumu söylemek istiyorum.

2010 yılı Eylül ayında Özelleştirme İdaresi tarafından Van Gölü EDAŞ özelleştirildi. Ancak, adaletten, eşitlik ve özgürlükten bahseden iktidarın yandaşı olan bir şirket bu işi aldığından dolayı henüz devri sağlanamadı. Normal süreç Mayıs 2011'de olması gerekirken, yandaş şirketin teminatı yanmasın ve cezai duruma düşmesin diye, Van, Hakkari, Bitlis ve Muş illerini kapsayan Van Gölü EDAŞ'ın henüz devri gerçekleştirilemedi. Burada sadece Van ilinde çalışan 12 mühendis arkadaşımız vardı; bunlardan 7 veya 8'i Van'daki EDAŞ'ı terk etti, başka kurumlara geçti. Şu anda 4 mühendis arkadaşımız var ve 4'ü de sadece yönetici konumundadır. Yani Van, Hakkâri, Ağrı, Muş, Bitlis illerini kapsayan Van Gölü EDAŞ şu anda bir belirsizlik içerisinde, ne olacağı da henüz belli değil. Bunu sadece buradaki herkesin duyması için söylemek istedim.

Özelleştirmenin ülke genelinde getirmiş olduğu bir sonuç. Şu anda Van'da her şey durmuş ve Van'da günde iki defa, üç defa elektrik kesilmektedir. Benim yakinen bildiğim ve kendi oturduğum köy Van'a 15 kilometre mesafededir; günde dört defa elektrik kesilmektedir. Ben, Yüzüncü Yıl Üniversitesinde çalışıyorum, Yüzüncü Yıl Üniversitesinde her gün elektrik kesilmektedir. Düşünün, bir üniversitenin elektriği her gün kesiliyor, bir şehir merkezinin her gün elektriği kesiliyor. Bu, özelleştirmenin bize getirdiği sonuçlardır. Bunu belirtmek istedim.

NEDİM TÜZÜN- EPDK'dan Mustafa beyin sunumunu çok beğendim. Piyasayı bu kadar net açıklayan bir sunumu ilk defa izliyorum. O yüzden kendisine teşekkür ediyorum.

Çok çarpıcı şeyler söylendi. 500 oyuncu olduğunu gördük piyasada şu anda. Aktif oyuncu, piyasa katılımcısı oyuncu. Tabii, oyuncu kelimesi bizim açımızdan anlamlı; çünkü tam da bu piyasa yapısına uyuyor diye düşünüyorum. Oyuncular kumarbaz, biz de kağıt veya kaynaklar kağıt olacak.

Bu piyasa yapısında şöyle çok çarpıcı şeyler de var aslında: Toptan satıcılar 26 tane, perakende satıcılar 21 tane. Lisans almışlar bunlar. Tabii, dağıtım şirketlerini ve serbest üreticiler falan, bunları saymıyorum.

Bir de dikkatimi çekti, mobil santraller. Mobil santral, literatürde çok farklı bir şey olarak geçiyor ve hâlâ 265 megavat kurulu güçte mobil santral var. İlginçtir, bunların lisansları bitmedi mi, hâlâ acil durum, deprem mi devam ediyor, olağanüstü hal mi var, bilmiyorum; onun açıklanmasına gerek var. O konuda bir açıklama yaparsanız sevinirim.

Bir de Nuran hanıma bir şey açıklamasını rica edeceğim, belki bilgisi dahilindedir. DSİ yeni bir yönetmelik yayınladı. Biz, özelleştirmeleri yaptık; ama özelleştirmelerin de denetimine, su yapılarının denetiminin özelleştirilmesinin de denetimine dair bir yönetmelik yayınlandı. Çok ilginç. Yani artık denetimi bile kamudan çıkararak, özel şirketlerin eline vermek nasıl bir piyasa yapısıdır, siz düşünün. Kamusal hizmet, kamu bu işin neresinde? Bu konudaki görüşlerinizi paylaşırsanız sevinirim.

EMRAH AYDINLIK (Dicle Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Öğrencisi)- Sorumu Arif hocamıza sormak istiyorum.

Hocamız konuşmasında birçok şeyi eleştirdi. Ama bölge halkının karşı çıktığı; ancak, devletin politikalarından dolayı yapmak istediği Hakkari, Şırnak illerindeki sınır barajları, insanlık tarihi mirası olan Hasankeyf'i yok etme çabaları ve Dersim'de ekolojik toplumu bozmaya yönelik politikalarına ilişkin pek bir eleştiri getirmedi. Bu konuda görüşlerini alabilirsek sevinirim.

MURAT TAŞ (Dicle Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Öğrencisi)- Benim de Sayın Arif Nacaroğlu'na bir sorum olacaktı.

Fransa'nın Türkiye'de büyük enerji gerektiren çimento fabrikaları kurduğuna dair bir şeyler söylediniz. Aynı şekilde, Türkiye'nin bir yerli araba üretimi atağı var.

Hocam; siz, Türkiye'de büyük enerji gerektiren fabrikaların kurulmasına karşı mısınız? Çözüm önerileriniz nelerdir? Teşekkür ederim.

SALONDAN- (Dicle Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Öğrencisi)-Arkadaşlarım gerekli teknik soruları sordular, ben başka bir şeye değinmek istiyorum.

Sayın Nuran hocam, 2030'da su fakiri bir ülke olacağımızı söyledi. Ben bunun fazla iyimser bir yaklaşım olduğunu düşünüyorum. Şu anda da su fakiri bir ülkeyiz bence. Çünkü en azından benim yaşadığım bölgede, eskiden dereler akardı. Dereler akardı derken, bir büyükbaş hayvanı rahatça sürükleyip götürebilecek güçte dereler akardı. Şu anda sulama yapamadığımız için, kendi köyümüzde, kendi bölgemizde sulama yapamadığımız için tarım yapamıyoruz. Bu, su fakiri bir ülke olduğumuzu göstermiyor mu? Su ihtiyacından dolayı tarım yapamıyoruz.

İkinci bir konu da şu: Bu Enerji Forumunda çok güzel şeylere rast geldik. Dün, affedersiniz, yolunmuş kaza dönmüştük, bugün altın yumurtlayan tavuğa döndük. Az önce Nedim hocam da bizi oyundaki kağıt yaptı. Daha sonra nereye gideceğimizi çok merak ediyorum. Kendimizi hangi konumda hissetmemiz gerektiğini çıkaramadık açıkçası.

FAİK BULUT- Efendim, Sayın Mustafa Gözen bir sunum yaptı. Tabii, sonuçta bir kuruma bağlı kendisi, resmi bir kuruma. Ama söylediklerinden, verdiği bilgilerden gerçekten irkildim. Demek ki bizim sonumuz yok, bu özelleştirmeler açısından biz mahvolmuş gitmişiz.

İkinci izlenimim de şu: Türkiye'de hep böyle oluyor, bu da dışarıdan tercüme bir şey. Kavramların hepsi dışarıya bağlı; çünkü tercüme. Türkiye'de, biliyorsunuz, gayrinizami harp da tercümedir, bizim Batmanlı Mehmet Şimşek bey de tercümedir. Marie Lynch'den dolayı buraya tercüme edilmiştir. Hâlâ Batmanlı gibi düşünemiyor.

Arif hocama bir cümleyle katkıda bulunayım.

Biliyorsunuz, liberalizmi çok seven bir adam, Adam Smith vardı; o çok güzel bir şey söylemişti, onu aktararak bitireyim. Demişti ki, "İki zengin bir araya gelince halkın anası ağlar."

SALONDAN- Ben, Mezopotamya Ekoloji Hareketi aktivistlerindenim.

Soru sormaktan ziyade, Forumun özelliğinden kaynaklı birkaç noktada katkı sunmak istiyorum. Belki arkadaşların da, panelistlerin de değerlendirmemize ilişkin bir öneri ya da eleştirileri olabilir.

Enerji ve siyaset üzerine bir değerlendirme yapacağım. Aslında genel başlıkta tartışılması gereken hususlardan birisi de bu. Diğeri, Enerji Piyasası Denetleme Kurulu, Devlet Su İşleri vesaire zaten bir sosyalistin ya da bir ekolojistin karşı durması gereken kurum ve kuruluşlardan bir tanesi.

Bizim aslında özellikle anlatmak istediğimiz sorun şu: Ortadoğu'da yaşanan bir savaş var, bu savaşın ismi de enerji savaşı. En son iki-üç gün önce Libya liderinin öldürülmesi, bölgede yaşanan savaş, Mezopotamya'da yaşanan savaş; bunların hepsinin kaynağında enerji ve bunun iktidar mücadelesi yatıyor. Bu iktidar mücadelesinden dolayı insanlar ölüyor, bu iktidar mücadelesinden dolayı özelleştirmelerdir, şirketlerdir, Piyasa Denetleme Kurulu, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü falanı da filanı da, ıvrı zıvrı bir sürü sermayelere para kazandıran kurum ve kuruluşlar oluşuyor. Bundan ziyade, tartışılması gereken husus şu. Aslında bunun üzerinden genel bir soru sormak istiyorum. Piyasayı denetleyecek kurumdan ziyade, belki de Kürdistan'da son dönemde tartışılan, belki de Kürt sorununun çıkmazlarından bir tanesi olarak tanımlanan yerel yönetimler -biz buna demokratik özerklik diyoruz- bağlamında, bu enerji konusunda birlikte yönetme, beraber paylaşma, yani enerjinin toplumsallaşmasını sağlama, yani birilerinin denetlemesine gerek kalmadan, halkın, bu topraklarda yaşayan insanların denetleyebileceği ya da yönetebileceği bir sistemin oluşması konusunda bence acilen önlem almak gerekiyor. Yoksa, bunun ötesinde, özelleştiriliyor da, filan yapılıyor da vesaire tartışması çok anlamlı değil. Zaten sermayelerin tek amacı özelleştirmektir. Sermayenin zaten anlamı odur. Sermaye sürekli para kazanmak ister. Sermaye karşıtlarının da birleşmesi gerekiyor. Bu konuda özellikle panelist arkadaşlardan şunu öğrenmek istiyorum: Bu Enerji Forumunun çıktısında en azından Mezopotamya için önerebilecekleri bir sistem var mı? Genelde bir değerlendirme yapıldı; fakat öneri çıkmadı, bir tespit çıkmadı. Daha sağlam bir tespit bekliyorum ben panelist arkadaşlardan.

SALONDAN (Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bölümü Öğrencisi)- Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği Bölümünde okuyorum, aynı zamanda yazın çiftçilikle uğraşıyorum. Burada yöre halkı üzerine bir değerlendirme yapmak istiyorum.

Çoğumuz bu işleri belki yapmışızdır; pamuk falan suluyoruz kendi bölgemizde. Biz suyu çok bilinçsiz bir şekilde

kullanıyoruz. Hep eleştirdik; yönetimi de, çevremizdekileri de, dış devletleri de, “Şöyle yapmışlar, böyle yapmışlar, bizim üzerimizde bu tür oyunlar oynuyorlar” falan. Biz kendimiz bunun farkında değiliz. En basitinden, çevremizdeki insanlar öyle. Adam, iki-üç tane dinamoyu yan yana bırakmış, pamuk suluyor; ama o suyun nereye gittiğini, onu nasıl kullandığını bilmiyor. Bunun için bir çalışma önerisinde bulunmak istiyorum. Bilgilendirme amaçlı gerekirse köy köy mü dolaşılır, köy temsilcilerine mi bilgi verilir eğitim amaçlı; bu tür bir çalışmanın olmasını istiyorum. Bu suyu çok bilinçsiz bir şekilde kullanıyoruz. En basitinden Dicle Nehri. Eskiden pırlı pırlıydı. Böyle çıplak gözle balıkları görmek mümkündü, ama şimdi bir tek balık bile göremiyoruz.

Teşekkür ederim.

ŞÜKRÜ KARABOĞA (EMO Mardin İl Temsilcisi)- EMO Mardin İl Temsilcisiyim, aynı zamanda Mardin Organize Sanayi Bölgesi Yönetim Kurulu Üyesiyim.

Ben, EPDK'dan katılan Sayın Mustafa Gözen'e soru sormak istiyorum.

EPDK'nın aldığı kararlarda, toplu enerji alan yerlerde enerjiyi dağıtma zorunluluğu getirdiniz ve organize sanayi bölgelerine enerji dağıtıcısı lisansı dağıttınız. Yalnız, bunu dağıtırken, TEDAŞ'tan biz indirimli elektrik almıyoruz, normal bir vatandaşın aldığı fiyattan elektrik alıyoruz, bunun üzerine yüzde 14'e yakın bir maliyet bindirerek sanayicilerimize veriyoruz. Faturalandırma formatını da EPDK bize gönderdi. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, son dönemlerde TEDAŞ da bir karar aldı ve 1 Ocaktan sonra kayıp-kaçak oranının bir kısmını faturalara yansıtıyor. TEDAŞ da bizim faturalarımıza yüzde 10 oranında bir kayıp-kaçak bedeli ilave ediyor, biz de bunun üzerine yüzde 14'e yakın bir maliyet artışını bindirip elektrik dağıtıyoruz. Yani hiç bize bir avantaj sağlamadan, organizedeki sanayicilere bir avantaj sağlamadan böyle bir uygulama başlattınız. Sizin bu uygulamanızın enerji dağıtıcısını, yani TEDAŞ'ı korumaya yönelik olduğuna inanıyoruz. Çünkü organize sanayi bölgesinde çalışmayan bir sanayici şu anda organize sanayi bölgesinde çalışan bir sanayiciden çok daha ucuz fiyata elektrik kullanabiliyor. Biz elektriği daha pahalıya mal edebiliyoruz. Bir de, biz elektriği tek bir noktadan alıyoruz ve bunu bütün sanayicilere fatura ediyoruz, oradan parayı toplayıp TEDAŞ'a ödüyoruz. Kayıp-kaçakları neden tek kullanıcılara, yani bizim gibi dağıtıcı firmalara da yansıtıyorsunuz? Bizim bu TEDAŞ'ın kayıp-kaçığıyla hiçbir ilgimiz, alakamız olamaz. Zaten tek bir noktadan TEDAŞ gelip bu sayaçları okuyor. Bu konularla ilgili bir düzenleme yapmayı düşünüyor musunuz?

Teşekkür ederim.

CEVAPLAR

Dr. MUSTAFA GÖZEN- Tabii, ben bu sunum çerçevesinde daha çok 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve buna dayalı olarak çıkartılan yönetmelikler, tebliğler çerçevesinde kalarak, piyasa yapısını anlatan bir sunum yapmaya gayret gösterdim. Musa bey olsun, Faik bey olsun, bu konunun altını zaten çizdiler. Mikro konulara mümkün olduğunca girmeden, makro düzeyde piyasa dizaynı nasıldır, işleyiş nasıldır, nereye gidiyoruz, bunu anlatmaya gayret gösterdim.

Tabii, yeni yapıda piyasada faaliyette bulunabilmek için lisans alınması gerekiyor, ondan bahsettim. Piyasanın farklı bölümlere ayrıldığından bahsettim; üretim, iletim, dağıtım, toptan satış, perakende satış gibi. Tabii, yeni yapıda toptan satış lisansına sahip tüzel kişiler var. Sayısı 100'ün üzerinde, 130'a yaklaşan bir yapı. Bunlar sadece elektrik ticaretiyle iştigal eden tüzel kişiler, ithalat-ihracat yapabilen tüzel kişiler. Dediğim gibi, burada üretim şirketi gibi bir üretim tesisi yok, iletim şirketi gibi bir iletim varlığı veya dağıtım şirketi gibi bir dağıtım varlığı söz konusu değil. Bunlar tamamen ticaretle iştigal eden şirketler. Tabii, şu an için piyasada perakende satış lisansı sahibi şirketler sadece dağıtım şirketleri. Tüm Türkiye 21 dağıtım bölgesine ayrıldığı için, 21 dağıtım şirketinin aynı zamanda perakende satış kolları da var, perakende satış lisansı sahibi. Şu an alınan karar çerçevesinde sanırım 2012 yılı sonuna kadar ötelenmiş durumda perakende satış lisansı almak üzere başvurular. Daha sonra, ancak geçiş dönemi sonrasında özel sektör şirketleri perakende satış lisansı almak için başvurabilecekler.

Gelen sorulara geçmeden önce bir başka açıklama daha yapmak istiyorum.

Kanun, serbest piyasayı öngörüyor. Serbest piyasanın, elektrik piyasasına ilişkin işleyişi çözmesi bekleniyor. Tabii, teorideki yapı ile uygulamadaki yapı çok farklı olabiliyor. Avrupa Birliği olsun, başkaları olsun, diğer dünya ülkeleri de şunu kabul ediyor: Elektrik piyasası, teorideki piyasa yapısı, ülkedeki arz güvenliği sorununu çözebilir mi veya diğer hedeflere ulaşmayı sağlayabilir mi? Bunlar tartışılan konular.

En sıcak tartışmalardan birisi arz güvenliği sorunu. Arz güvenliğiyle şunu kastediyorum. Tabii, birçok boyutu var arz güvenliği sorununun. Elektrik yeterliliğini serbest piyasa işleyişinin sağlayamayacağı konusunda genel bir kabul var. Dolayısıyla, sadece serbest piyasa yapısının bunu sağlayamayacağı nedeniyle ilave yapılar, ilave tasarımlar söz konusu.

OSB dağıtım lisansı konusuna gelince; bu OSB dağıtım lisansı alınması gerekliliği kanunda yapılan bir düzenleme. Yani dağıtım lisansı alma zorunluluğu EPDK'nın kendi kendine getirdiği bir düzenleme değil. Kanuna kanun koyucu tarafından konulup, EPDK'nın uygulamakla yükümlü olduğu bir durum.

Kayıp-kaçak oranı olsun, diğer hususlar olsun; tabii, bunlar Kurulun aldığı kararlar, Kurulun yaptığı değerlendirme sonucu alınan kararlar. Dolayısıyla, benim burada bu konuda bir değerlendirme yapmam veya ileriye yönelik olarak nasıl bir mevzuat düzenlenecek, nasıl bir yol izlenecek, o konuda bir değerlendirme yapmam mümkün değil.

Kurulu güçle ilgili Nedim beyin bir sorusu olmuştu, mobil santrallerle ilgili.

Tabii, spesifik olarak mobil santrallerin statüsü nedir, açılımları nedir, o tür konularla ilgili yanımda bilgi yok. Ama eğer uygun görürseniz, kendisine bu konuda daha sonra bilgi iletebilirim.

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. ARİF NACAROĞLU- Öğrenci arkadaşlarımız soru sordu, cevap vermezsem olmaz.

Emrah; sana söylüyorum önce.

Ben konuşmamda aslında Ilısu Barajıyla ilgili bir şey söyledim, onun yerine yapılacak güneş panellerinin ne kadar daha verimli olacağını söyledim. Ama 4 yıl önceydi sanıyorum, bu salondaydık, yine bu konu tartışılıyordu. Şunu söylüyorum: Ilısu Barajı tamamen siyasi bir karardır. Bu kararı alanların parametrelerinden bir tanesini o toplantıda burada bir konuşmacı laf atarcasına söylemişti; "Tabii ki Ilısu Barajına karşı çıkarsınız; çünkü terörist yuvalarını su basacak" demişti. Dolayısıyla, onların Ilısu Barajını yapım sebeplerinin ne kadar siyasi olduğunu gözler önüne seren bir cümleydi bu.

Sınır barajlarına gelince; ben onlara sınır bataklıkları diyorum. Bunun aslında İsrail ile Filistin arasına kurulmuş olan duvar mantığından hiçbir farklı yanı yok. O da siyasi bir karardır.

Diğer öğrenci arkadaşımın sorusuna geleyim. “Türkiye’de yüksek enerji tüketen büyük sanayi kuruluşları kurulmasına karşı mısınız?” diye sordu. Karşıyım. Sadece ben karşı değilim, Almanlar da karşı; bütün demir-çelik fabrikalarını Brezilya’ya taşıdılar. Fransızlar da karşı; bize taşıdılar. Biz niye karşı olmayalım?! Tabii ki karşıyım.

NURAN YÜCE- Nedim beyin sorduğu soruya ilişkin, son dönemde bir değişiklik varsa bilmiyorum, ama sonuçta bütün su hizmetlerinin ve su kaynaklarının özelleştirilmesi söz konusu. Devamı niteliğinde de büyük ihtimalle bir şeyler yapmaya çalışıyorlardır.

Su fakirliğiyle ilgili meseleye gelince; bu, ülke bazında hesaplanıyor. Şu anda Türkiye su fakiri ülkeler arasında değil, hâlâ su zengini ülkeler arasında görülmekte. Ama bu, sizin ya da benim suya rahat ulaşabildiğim anlamına gelmiyor. Çok sayıda insan, su zengini ülkelerde yaşıyor olsa bile, ekonomik ve fiziksel olarak suya erişmekte zorluk çekiyor, erişemiyor.

IV. OTURUM

MEZOPOTAMYA ENERJİ FORUMU 2011

21-22 Ekim 2011 | DİYARBAKIR

MEZOPOTAMYADA SU VE ENERJİ SAVAŞLARI

Oturum Başkanı: İdris EKMEN

EMO Diyarbakır Şube Yön. Kur. Başkanı

Demir ÇELİK

BDP Muş Milletvekili

Faik BULUT

Gazeteci - Yazar

Fahrettin ÇAĞDAŞ

TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi

Kemal Bekir ULUSALER

EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi

Serhat RESUL

Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi Üyesi

MEZOPOTAMYA'DA SU ve ENERJİ SAVAŞLARI

OTURUM BAŞKANI- Saygıdeğer konuklar, değerli katılımcılar; Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi adına hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bildiğiniz gibi, iki gündür Forumumuz kapsamında, enerji üzerine, enerji sorunlarımız üzerine, enerji politikalarımız üzerine tartışmalar yürütüyoruz. Bugün çalışmamızın, Forumumuzun final etkinliği olarak da addettiğimiz, değerlendirdiğimiz “Mezopotamya’da Su ve Enerji Savaşları” başlıklı 4. Oturumumuzla Forumumuzu sonuçlandırmış olacağız.

Tabii, bizim açımızdan, dünden beridir yürüttüğümüz tartışmalarda da ifade ettiğimiz üzere, enerji, politik bir alan. Enerji politikaları, dünyadaki paylaşım süreçlerinde, savaşların belki en önemli sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkıyor. Bizim coğrafyamızda da, Ortadoğu’da ve özelde Mezopotamya’da bu paylaşım süreçleri, enerji kaynaklarına hâkimiyet amaçlı yürütülen süreçlerin halklara acı, gözyaşı, kan, ölüm şeklinde bir olumsuz dönüşü olduğunu da hepimiz görüyor, biliyoruz. Dolayısıyla, biraz bu konuyu kendi aramızda yine değerlendirmek, katılımcılarımızın bu boyutuyla yapacakları değerlendirmeler üzerine sonuçlar üretmek adına bu oturumumuzu düzenleme kararı almış bulunmaktayız.

Öğleden sonrası için özellikle tek bir oturum yapmayı planladık. Bu oturumda tartışmalarımızı, değerlendirmelerimizi biraz daha geniş yapabilmek adına böyle bir ihtiyaç hissettik. Dolayısıyla, önce panelistlerimizin yapacakları sunumlar ve değerlendirmeler, sonrasında da salonun yapacağı katkılarla birlikte, burada, Mezopotamya’da belki yüzyıllardır işletilen egemenlik süreçlerinin maliyetleri ve bu egemenlik süreçlerinin yarattığı maliyetlerden halklar adına kurtulmak için neler yapılabileceğine dair birtakım değerlendirmeler yapma imkanımız olacaktır.

Bir bilgi paylaşayım: Broşürümüzde de belirttiğimiz üzere, Bahzad Mohamad Rafiq, Irak’tan bir gazeteci arkadaşımız bugün programda bizlerle birlikte olacaktı. Ancak, Türkiye’ye gelişyle ilgili birtakım problemler çıktığından dolayı bugün aramızda bulunamayacaktır. Kendisinin görüşlerinden faydalanma şansımız maalesef olmayacak.

TARİHTEN GÜNÜMÜZE MEZOPOTAMYA'DA SU VE ENERJİ

DEMİR ÇELİK
BDP Muş Milletvekili

Öncelikle hepinizi şahsım ve partim adına saygı ve sevgiyle selamlıyor, hoş geldiniz diyorum.

Mezopotamya Enerji Forumu, dolayısıyla “Su ve Enerji Politikaları” adı altındaki bu iki günlük etkinlikte bizi buluşturabilme fırsatını sağladıkları için TMMOB’ye, EMO’ya ve emeği geçen tüm arkadaşlarıma şükranlarımı, teşekkürlerimi sunuyorum.

Önemli bir tarihi kesit içerisinde birlikte geçirdiğimiz günümüz dünyası ve Türkiye’sinde bu ve benzeri seminerlerin, panellerin geleceğimize ışık tutacağını umut eder ve bu yönlü dileklerimi paylaşarak, buna dair bir kısım düşüncelerimi sizlerle, aklımın erdiği, dilimin döndüğünce paylaşmaya çalışacağım.

Değerli arkadaşlar; hepinizin bildiği üzere, on binlerce yıllık insanlık serüveninin hayat bulduğu; Göktepe, Çayönü kazı çalışmalarıyla, bilimsel araştırmalarıyla açığa çıktığı şekliyle, Milattan Önce 10000’li yıllardan itibaren “bereketli hilal” dediğimiz Dicle-Fırat Havzasında, bir başka ifadesiyle Mezopotamya’da, yaşamın doğal toplum dediğimiz, demokratik toplum, ekolojik toplum, ekonomik toplum olarak kendisini ifade ettiği bura topraklarında, devletin de ilk kez şekillendiği ve şekillendiğinden bu yana da insanlığı siyasal ve sosyal travmalar, kriz ve kaoslarla karşı karşıya bıraktığı bir coğrafyada yaşıyor olmak, o coğrafya adına yarınımıza ışık tutacak tarzda enerji politikalarını tartışıyor olmak anlamlıdır.

Bu boyutuyla da soruna yaklaştığımızda, ilk devlet formunun toplumda hiyerarşiye ve tahakküme yol açıyor olmasının ortaya çıkardığı bir sorunu, sorunsalı birlikte tartışacağız. Bu coğrafyada nasıl ki doğal yaşam hayat bulup filizlendiyse, devlet formu ilk kez burada açığa çıktıysa, bu hiyerarşik ilişkilere bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal realite olan ahlak dışılığı karşı ahlaki ve politik topluma ulaşmak adına da dinlerin ve dinsel öğretilerin açığa çıktığı bir coğrafyadan bahsetmek mümkündür. Zerdüştlük, Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet’in de, bununla birlikte binlerce, on binlerce, adını sayamayacağımız çoğunlukta peygamberin de yaşamlarının bir şekilde tecelli ettiği, olduğu bir coğrafya. Bu coğrafya aynı zamanda sanayi toplumuyla birlikte yeraltı zenginliklerinin sanayi amaçlı kullanılabilmesi adına emperyal ve küresel güçlerin dikkatini çeken, bu anlamıyla da dünya savaşlarına neden olan bir coğrafya olma özelliğini de koruyagelmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan üniter ulus-devletlerle de bizatihi yine tarihsel insanlık serüveninde önemli bir kesit, önemli bir yer tutmaya devam ediyor. Keza Kürtlerin geç moderniteleriyle, ulusal üniter devletin aşımaya başladığı günümüz küresel dünyasında mevcut kapitalist moderniteye alternatif, demokratik moderniteyi, dolayısıyla ahlaki-politik topluma ulaşmanın; devlet olmadan da, devlet dışında toplulukların ve kesimlerin kendi öz güç ve öz yeterlilikleriyle kendi kendisini yönetebileceği algısının, düşüncesinin, fikrinin ve buna dair pratik adımların da hayat bulduğu bir coğrafyadır.

Bu özelliklerle yaklaştığımızda, forumun adının Mezopotamya Enerji Forumu konulmuş olması anlamlıdır, değerlidir. Bu anlam ve değere denk düşen bir siyasal öngörüyle de geleceğimize olan katkılarından şüphem yoktur.

Değerli arkadaşlar; enerji denince, her şeyden önce erişimi kolay olan, sürdürülebilir olan, yenilenebilir olan, kapasitesi ve kalitesiyle insanlığın mevcut var olan yaşamsal koşullarıyla barışık olan, çevresi ve toplumsal ilişkileriyle barışık ve dost olan bir konumda; ama aynı zamanda ucuz, aynı zamanda yaşamı kolaylaştıran boyutta ve nitelikte de olması öngörülen özelliklerdir. Tarih boyunca insanlar bu yönüyle, hem ısınmada, hem temizlikte, hem sanayide,

ulaşımda ve iletişimde ihtiyaç duydukları bu enerji kaynaklarını yeraltı-yerüstü bir kısım değerleri tüketerek, bu değerleri çevre ve siyasal kırıma yol açacak tarzda tüketerek var edegelmışlerdir.

Geldiğimiz kesitte yeni enerji politikaları ve enerji politikalarına uygun yeni araçların da günümüz dünyasının gündeminde olduğunu, insanlığın da tez elden mevcut var olanları tüketme ve aşma yönünde bir arayışının söz konusu olduğunu söylemek mümkün. Nükleer enerji, yanı sıra hidroelektrik santralleri gibi insanlığın yıkımına, Hiroşimada olana benzer bir kısım siyasal yıkımlara yol açan bu enerji kaynaklarından kurtulmanın, alternatiflerini oluşturma çabasının da sürdüğü günümüz dünyasında, geleceğe dair yeni kaynakları ve onlara ilişkin yeni politikaları geç moderniteyle Kürtlerin gündemleştirerek, insanlığın gündemine taşıyor olması değerlidir, anlamlıdır.

O yönüyle, sıradanlaştırılan bir ilişki yerine, biraz da bize tarihi kader olarak biçilen ve belirlenen özelliklerimizi de dikkate aldığımızda, vizyonumuz ve ufkumuzla yarının toplumunda temel argümanlarımıza denk düşen, yani insanın topluma olan ilişkisiyle, insanın insanla olan ilişkisinin geleceğine dair de söz ve politika sahibi olmamız gerekiyor. Bireyin topluma, bireyin doğaya, bireyin bireye yabancılaştırdığı bir ilişki yerine; toplumla, doğayla, kendisiyle barışık yeni bir insani ilişki üzerine eğilmemiz, ona dair kazanımlarla ortaklaşmamız gereken bu tarihi serüvende ve süreçte bence güncelimizde ve gündemimizde önemli bir yer tutması gereken en temel konulardan biri enerjidir.

Enerji, bu boyutuyla, bugün küresel sermayenin dizayn etmeye çalıştığı başta Ortadoğu olmak üzere, geleceğe dair bugüne kadar var ettiği otoriter, katı merkezîyetçi devletler yerine, yerindelik ve yerellik ilkesine bağlı olarak yeni bir ilişki ve zihniyetin de gündemimizi önümüzdeki on yıllarda işgal edeceği de bilinmelidir. Bu açıdan siyaset olarak Barış ve Demokrasi Partisinin dillendirdiği demokratik özerklik ve demokratik cumhuriyet bir boyutuyla bu enerji politikaları üzerine oturan siyasal perspektifimizin, siyasal düşüncemizin kendisidir de.

Biz, o yönüyle, nükleer enerji ve hidroelektrik santraller üzerine, tahakkümün insanın toplumla ve doğasıyla olan ilişkisi yerine çelişmesine ve doğal yıkıma yol açacağı tespitinde bulunuruz. Yetmez; hidroelektrik santrallerin floraya, faunanaya olan etkisi, ama aynı zamanda tarihi miras ve yaşamsal koşullara olan olumsuz etkilerini de dikkate aldığımızda, mutlak boyutuyla alternatif enerji kaynaklarını oluşturmamız gerekiyor. Bu bir. İkinci olarak, hidroelektrik santrallerin salt doğal tüketen boyutundan da öte, siyasal sistemin entegrasyon aracı, asimilasyon aracı olarak kullanıldığını da mutlak anlamda unutmamamız gerekir. İşte, Hasankeyf, Munzur ve artırabileceğimiz, çoğaltabileceğimiz örneklerden de görüleceği gibi, insanın bu yaşam alanlarıyla, tarihi miraslarla olan ilişkisini kesmek, dondurmak, yeni bir kimlik, yeni bir şahsiyet, yeni bir kişilik kazandırarak, başarabilirdiye toprağında bunu kazandırıp yer etmesine fırsat verecek; beceremediği, başaramadığı noktada da göçerterek, toplumun kendi doğal serüveni içerisinde doğal ilişkileri yerine, Jakobenci ve mühendislik ilişkisine bağlı olarak yukarıdan şekillendirdiği bir topluma hizmet etmesi adına, kırsaldan kente, kırsaldan metropole göçerttiği bir yeni ilişki yaratmak. Bunu devletin ideolojik aygıtları, devletin siyasal birikimleri, iktidar ve sermaye birikim araçlarıyla da şekillendirdiği bir toplumda iktidarını mutlaklaştırıp, iktidar ihracıyla da, sermaye ihracına paralel iktidar ihracıyla da dünyayı dizayn etme, şekillendirme. ABD’de var, Avrupa Birliğinde var, bugünün önemli bir siyasal ve ekonomik gücü olan Türkiye’de var, Çin ve Hindistan’da var. Yeni süper güçler gelişiyor. Artık tek kutuplu dünyadan bahsetmek mümkün değil. ABD’ye alternatif cılız, düşük yoğunluklu da olsa seslerin çıkmaya başladığı, geleceğin süper güçlerinin gelişmeye başladığı bir süreç yaşıyoruz. Bunların bir yanı sıra enerji kaynaklarımızı tahakkümcü ilişkilerine hizmet etmesi açısından yoğunca kullanmaya çalışacakları ve bizi siyasal kırıma tabi tutacakları bir ilişkiden bahsetmek mümkündür.

O nedenle yarına daha hazırlıklı, daha örgütlü olmamız gerektiği açıktır. Bunu hayatın her alanında, yaşamın kendisini ifade ettiği her boyutta, kolektif iradeyi esas alan örgütlü yapılarımızla, sendika ve sivil toplum örgütlerimizle bertaraf edebilmemiz; onun zararlarını, risklerini önceden öngörebilmemiz, azaltabilmemiz mümkündür.

Bu yönüyle, herkesten çok, bu bilinçte ve duyarlılıkta olanın, her alanda yetkinleşmesi, mesleğine sahip olması, mesleğin birikim ve kazanımları üzerine, yarının toplumuna dair söz ve yetki sahibi olması beklenir.

Biz bu yönüyle, sürdürülebilir, yenilenebilir enerji kaynaklarını insanlığın gündemine taşımak durumundayız. Erişilebilir, uzun soluklu, tüketilemeyen enerji kaynağı olan güneşten, rüzgardan azami ve maksimal noktada yararlanabilmek ve onun insanlığın gelecek toplumdaki işlevini, rolünü doğru oynamasına hizmet edecek politikalarını geliştirmek durumundayız. Bunu demokratik özerklik savunusuna sahip olduğumuz için herkesten çok, yerelimizde ve yerellerimizde iktidar olduğumuz belediyelerimiz, il genel meclislerimizin 50 yıllık siyasal

programlarının bir parçası, bir planlaması olarak gündemimize alıp işlememiz, güneş panelleri ve evleriyle yetinmeden onu yaşamın her alanında ulaşımda, seyahatte, iletişimde, sanayide kullanıla bilinir projeleri topluma ve kente kazandırabilecek bir rolü herkesten çok bu işin kompetanı olan, uzmanı olan odalarımız, meslektaş kardeşlerimiz, arkadaşlarımız olarak, siyasal yapılarımızla, demokratik toplum örgütlülüğü noktasındaki ilişkileri de esas alacak bir toplum örgütlülüğü üzerinden başarmak, becermek durumundayız. Aksi takdirde, yeraltı zenginliklerinin çevreyi kirlettiği oranda insanlığı ve insanlığın geleceğini de kirletmeye başladığı bu gerçeği ters yüz edebilmek; bu yaşanabilir doğayı muhafaza edip, yarın çocuklarımıza, torunlarımıza taşıyabilmemiz, emaneten aldığımız bu mirası yarına taşıyabilmemiz mümkün görünmüyor.

Sadece siyasal kaygılarımızdan hareketle nükleer ve hidroelektrik santrallere karşı gelmek değil; ama aynı zamanda yenilenebilir, sürdürülebilir, erişimi kolay ve doğayla, toplumla barışık olan bu enerji kaynaklarından azami ölçüde yararlanabilmeyi herkesten çok başarmak, becermek durumundayız diye düşünüyorum.

Zamanımı aşmadığımı umuyor, teşekkürlerimi sunuyorum.

Özgeçmiş :

1959 yılında doğdu. Üniversite mezunu. Bir dönem Varto ilçesi belediye başkanlığı yaptı. Barış ve Demokrasi Partisi Muş Milletvekili, eczacı, evli ve iki çocuk babası.

TARİHTEN GÜNÜMÜZE MEZOPOTAMYA'DA SU VE ENERJİ SAVAŞLARI

Faik BULUT
Gazeteci - Yazar

1. ÇATIŞMANIN İDEOLOJİK, SİYASAL VE EKONOMİK NEDENLERİ

Ekonomi, tek cümleyle şöyle ifade edilir: Sınırlı kaynaklar ile bireyin/toplumun artan ihtiyaçları arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik bilim dalıdır. Üretim ile tüketim ilişkilerini düzenlemeyi inceleyen bilimdir ekonomi.

Konu enerji olunca, durum daha karmaşık bir hal alabilir. Başlangıç vuruşunu şu noktadan yapmak mümkün: Bir Anglikan papazı olan Thomas Robert Malthus (1766-1834), 19. yüzyılın başlarında bir kitapçık yayınladı. Buna göre; dünyada üretilen gıda maddelerinin arzı aritmetik, insan nüfusu ise geometrik biçimde artmaktadır. Nüfus artışı hızı denetim altına alınamazsa, insanlık âlemi kitlesel açlık, salgın ve savaş gibi büyük felaketlerle karşı karşıya gelecekti.

O tarihte Batı dünyasının entelektüel ortamını şaşkına çeviren bu tez, sıradan ve masum bir “nüfus artışı ve kaynak yetersizliği” teorisi değildi. Çünkü bu papaz, tipik bir Avrupa merkezci Beyaz Adam görüşünü, deyim yerindeyse “üstün beyaz ırkın” dünyanın geri kalan bölgelerine ve insanlarına sömürgeci bakış açısını dillendiriyordu. Sözgelimi, Malthus şunları yazabilmişti: “Yoksullara sosyal yardımlardan vazgeçilmeli; onlara sağlık hizmetleri bile gereksizdir. Zira yoksullara sağlık ve sosyal hizmetler götürürseniz, onlar daha uzun yaşayacaklar. Nasıl olsa devlet bize bakıyor diyerek, daha fazla nüfus artışına sebep olacaklar. Dünyadaki gıda maddeleri herkese yetmediğinden, bu merhametli politika yanlıştır”. Bu ırkçı, ayrımcı ve insafsız görüşe karşı çıkanların başını dindar Hristiyanlar ile Sosyalistler çekiyordu. Ancak tez, bireysel değildi. Sistemin bir parçasıydı. Sözgelimi liberalizmin akıl hocalarından Adam Smith, “bırakınız yapsınlar...” sloganıyla, sömürgecilik çağında “zamanın ruhu”nu yansıtıyordu. Bu ruhun arka planındaki mantık şöyleydi: “Güçlü olan haklıdır ve üstündür. Dolayısıyla hayatta kalmak için başkalarını imha etmek, katletmek onun en doğal hakkıdır.” Bu ruh, çatışmacı ve savaşçı bir zihniyetin yansımasıdır.

Gelişmiş Batı dünyası; Latin Amerika, Asya ve Afrika'nın sömürülen yoksul halklarının “yer altı ve yerüstü zenginliklerine el koymakla yetinmiyor, aynı zamanda bu halkların çoğalmalarının iyi mi, kötü mü olduğuna” karar verebiliyor.

Bu haliyle bakarsak, Malthus ile Adam Smith'in çağımızdaki ideolojik ve siyasal mirasçıları şöyle sıralanabilir: Margaret Thatcher, Tony Blair, David Cameron (İngiltere), Ronald Reagan, George Bush, Barack Obama (ABD), Nicolas Sarkozy (Fransa), Silvio Berlusconi (İtalya); Tarihin Sonu tezinin yazarı F. Fukuyama ile Uygarlıklar Çatışması görüşünü kitabına uyduran S. Huntington (ABD), Amerika'nın Irak ile Afganistan'ı yerle bir etmesini savunan Ortadoğu uzmanı Yahudi Bernard Levis (İngiltere), Batı'nın Kaddafi Libya'sına acil müdahalesini isteyen iki filozof, Jean-Luc Nancy ile Bernard Henry Levy (Fransa).

Batı eksenli sosyo-politik Darwinizm'in kökenleri, ABD ile Avrupa'nın sömürgeleri kapışma, kıtalararası askeri seferler düzenleme döneminde ortaya çıktı. Sermayenin sözcülerinden bir Amerikalı, 19. yy sonlarında bunu şöyle kutsayabiliyor: “Zengin olmak zorunda olduğunuzu ve zengin olmanın göreviniz olduğunu söylüyorum. Zengin olmayı başaran kişi, toplumda bulabileceğiniz en dürüst kişidir. Ben yoksulları da seviyorum ama gerçekten seviyecek yoksul sayısı çok azdır. Günahlarından dolayı Tanrı tarafından cezalandırılan (yoksulluğa mahkûm edilmiş bulunan-F:B.) bu insanı sevmek, aslında yanlış bir iştir.” (Howard Zinn, Öteki Amerika, s. 359-360)

19. yüzyıl sonlarında Kafkasya'da yaşamış Ermeni petrol milyoneri Alexandre Mantachoff'un sınıf ayırımcısı zihniyeti pek açıktır. "Yalnız güçsüzler iyidir. Çünkü kötü olacak kadar güç (ve iktidar-para-F.B.) yoktur onlarda" (Suat Parlar, Barbarlığın Kaynağı Petrol, Anka yayın, 2003, İstanbul, s. 38)

Batılı siyaset bilimcisi John Burges, "Alman ve Anglosakson (İngiltere-ABD) devletlerinin (dünyanın diğer halklarını) "uygarlaştırma misyonu"ndan söz etmiştir.

Peki, niçin?

Karl Marks, kapitalizmin "pembe şafağı" dediği bu olguyu yani sermaye birikiminin yol açtığı askeri, siyasi ve ideolojik yayılmacılığı şöyle tanımlamıştı: "Amerika'da altın ve gümüşün bulunması, yerli halkın ayıklanması (fiziksel imha, katliam, tasfiye-F.B.), köleleştirilmesi ve madenlere gönderilmesi, Doğu Hint adalarının işgali ve yağmalanmasının başlaması, Afrika'nın kara derililerinin ticari avlanma sahası haline dönüştürülmesi, kapitalist üretiminin pembe şafağının işaretleriydi." (Karl Marks, Capital, A Critique of Political Economy, c. S. 703)

Amerikalı yazar Mark Twin, yerici bir üslupla, bu durumu kapitalizmin ve ABD'nin "yaldızlı çağı" (Gilded Age) diye adlandırmıştır.

Fransız Jacques Bordist'in "Gizli Bir El" isimli kitapta yazdıklarına bakalım: "Hoşunuza gitsin gitmesin, bir dünya hükümetine sahip olacağız. Tek sorun, bunun işgal ile mi yoksa gönül rızası ile kurulacağıdır." (J. Bordist, Une Main cachee dirige, Librairie Française, Paris, 1974)

ABD eski başkanı W. McKinley, "Üretim fazlamız için, yabancı pazarlara ihtiyacımız var" derken; 1897'de Amerikalı senatör Albert Beveridge, emperyalist zorbalık ve yayılmacılığın özünü açıklamıştı. "Kaderimiz, politikamızı çözmüştür. Dünya ticareti bizim olmalı ve olacak!"

Yaklaşık 80 yıl önce, Komünist Enternasyonal, 2. Kongresinde aşağıdaki saptamayı yapmıştı: "Savaş, bugüne kadar akla gelmeyecek ölçüde rüşvete, casusluk ve kaçakçılığa başvurmayı sanki alelade işlermiş gibi yapmaya alıştırdı burjuvaziyi. ... Devlet, tepeden tırnağa silahlı bir haydut topluluğuna benzer hale geliyor. 'Amerika Amerikalılarınır' sloganı, 'Dünya Amerikalılara' şiarıyla yer değiştirmiştir."

Körfez ülkelerinden bir veriyle durumu somutlaştıralım: 1970 ile 1980 yılları arasında zengin Arap yöneticileri, toplam 2 trilyon 400 milyar dolarlık (petrol) geliri elde etmişlerdi. Bunun 455 milyar doları doğrudan silaha, 1 trilyonu ise savunma harcamalarına gitmişti. Söz konusu Petro-dolarlar başta ABD, İngiltere ve Fransa olmak üzere batılı ülkelere gitmiştir. 1991 Körfez Savaşı sırasında Almanya 6.6, Japonya 10.7, Kuveyt 15, Suudi Arabistan 16.8 milyar doları ABD'ye haraç (savaş masrafı) olarak vermişlerdir. Irak'ın devrik başkanı Saddam Hüseyin tarafından işgal edilen Kuveyt'in yeniden inşası için, 1990-2000 yılı rakamlarıyla 200 milyar dolar lazımdı. Amerikan firmaları, bu inşa faaliyetinin %30'unu ele geçirmişlerdi bile. Aynı Kuveyt, tank ihalesinin aslan payını öteden beri bağlı olduğu İngiltere'ye verince ABD kıyameti koparmış, zorla şerle bu ihalenin büyük pastasını kendi silah şirketlerine yedirmişti.

1980'li yıllarda Arapların dış yatırımlarının (Batılı ülkelerde) miktarı 680 milyar dolar idi. Başta Amerikan bankaları ve mali kuruluşları olmak üzere, Batılı sermaye çevreleri, bu yatırımları kullanarak fahiş kar elde etmenin yanı sıra, kendi devletlerinin askeri zorbalıklarına güvenerek, özellikle sermaye yatırımlarının mali hesaplarına tümüyle el koymuşlardı.

Liberal düşüncenin ünlü teorisini Adam Smith, "İki tüccar bir araya geldiğinde, oradan kesinlikle halkın (halkların) aleyhine bir komplo çıkar" demişti.

Bakınız, nasıl?

ABD'nin İran-Irak Savaşı sırasında, 1980-85 yılları arasındaki askeri yatırımları % 33 oranında artmış. Aynı ülke, son Körfez Savaşı sırasında ise savaş uçaklarının %75'ni, B-52 bombardıman uçaklarının tümünü, tankların %48'ini (2500 adet), uçak gemilerinin %46'sını kullanmıştı. 2002 rakamlarına göre; Amerikan Lockheed firması 17, Boeing 16.6 ve Northrop Grumman ise 8.7 milyar dolarlık satış gerçekleştirmişti. Irak işgali (2003) sonrasında Halli Burton şirketine (ve yan kuruluşlarına) talan edilen ülkenin servetinden 7 milyar dolar, 2006'da ise toplam 4-5 milyar dolarlık iş verilmiştir.

Bunlar "Kar, silahların ateşlendiği yerdedir" sözünü yalancı çıkarmayan rakamlardır.

Strateji kuralında, “Savaş, istenileni elde etmek için, başkalarıyla mücadele yönetme sanatıdır.” Çatışma ise, hedefin önündeki engelleri silah zoruyla kaldırma yöntemi” olarak tanımlanır. Egemenler açısından bakılırsa, savaş; “generallere ihtişam, bireylere ölüm, tüccarlara zenginlik ve yoksullara işsizlik getirmiştir.”

ABD’nin dünya ve Ortadoğu ekonomik, askeri ve siyasi hegemonyasını inceleyen Fransız gazeteci Ignacio Ramonet, “İmparatorluktan geçinenin ölümü de imparatorluktan olur” sonucuna varmıştır. (Le Monde Diplomatique, 2003)

2. BİR ÇATIŞMA ALANI OLARAK MEZOPOTAMYA

Genelde Ortadoğu (Fas’tan Afganistan ve Pakistan’a kadar uzanan geniş alan), özelde Mezopotamya (Türkiye, İran, Irak, Suriye, Kuveyt ve Kürdistan) geçmiş ve bugünkü coğrafi konumu yüzünden uçlar, aşırılıklar, uzlaşmazlıklar, çelişki ve çatışmalar bölgesi olarak bilinir. Doğası, nüfusu, toplumu, insanı açısından da durum böyledir.

Yaklaşık 7 bin yıldan beri Ortadoğu/Mezopotamya’daki egemen mücadele biçimi politik ve askeri olagelmıştır. Çünkü bu bölge, bir anlamda petrol, doğal gaz, su ve enerji kaynaklı ülkeleri kapsamaktadır. Örneğin Türkiye’de özellikle sınır aşan sular, hidrolik ve hidroelektrik enerji bakımından öne çıkmaktadır. İran, yenilenebilir ve klasik enerji (petrol, doğal gaz, su) kaynaklarına sahiptir. Katar doğal gaz üretiminde öndedir. Irak, tarih boyunca zengin petrol ve havzaları nedeniyle işgale, birçok savaşa sahne olmuştur. Körfez ülkeleri (S. Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Umman) petrolün nimetlerinden yararlanmaktadırlar.

Su kaynakları yüzünden, aşağı Mezopotamya’nın iki site devleti sayılan Lagaş ve Umma yaklaşık 6500 yıl önce kapışmışlardır.

Babil Kralı Marduk-Nadin-Ahne’nin tahta çıkmasını izleyen dönemde Asurlular ile yapılan savaşın nedenleri arasında Hit (Irak) çevresinde bulunan nafta (neft-petrol) pınarlarını denetleme amacı belirleyicidir.

Petrol, Latince petra (kaya-taş) ve oleum (yağ) sözcüklerinden türetilmiştir. Alman mineralog Georgius Agricola’nın 1556 tarihli De Re Metallica (Metaller Üzerine) isimli eserinde buna rastlamak mümkündür. (Suat Parlar, Barbarlığın Kaynağı Petrol, s.11-12)

Bundan 40-50 yıl öncesine kadar Türkçe (neft), Kürtçe (nift) olarak telaffuz edilen petrol, Ortadoğu site devletlerinde naptu (birden alev alan) olarak bilinirdi. M.Ö. 2000 yılında Babil tabletlerinde ismi geçen bu maddeden ilk elde edilen ürünün bitüm (katran) olduğu sanılıyor. Tarihçi Herodot, bu maddenin Sumerler, Asurlular, Babilliler ve Persler tarafından bina malzemelerinin birleştirmede, mücevher ve mozaiklerin kakılmasında, gemi kalafatlamada, yol yapımında, avadanlıkları işlemede ve hekimlikte (deri ve müşil ilacı olarak) kullanıldığını yazmıştır. (Herodot, VI. Kitap, s. 119dan aktaran Suat Parlar, age, s. 11-12) Mısır Firavunları ise mumyalama işleminde Libya çölündeki petrol ürününden yararlanmıştır.

Bu yararlanma yöntemleri Yunan, Roma, Bizans, Pers, Emevi, Abbasi, Osmanlı imparatorluklarında biraz daha geliştirilerek devam etmiştir. Petrol, bir savaş aracı olarak M.S. Yunanlıların 193-211 yılları arasında Roma İmparatoru Severus’un kuşatmasına karşı kullanılmış; bu nedenle genelde bölge vakanivüsçüleri tarafından “Rum Ateşi” diye ünlenmiştir. Bizanslılar ise Oleum Incendierum (Yunan Ateşi) ismiyle, bu maddeyi savaşlarında bolca denemiştir. (S. Parlar, age.)

Kimi rivayetlere göre, antik dönemde petrol maddesinin sürekli alev alarak yanmasının bir sonucu olarak ateş kutsanıp kutsallaştırılmış; ona özgü ibadet biçimleri ortaya çıkmıştır.

3. PETROLÜN KANLI SERÜVENİ

Azerbaycan petrol yatakları, Ortadoğu’nun doğal parçası sayılır. Başkent Bakü, 1813 yılına kadar İran toprakları içindeydi. Rusların işgaliyle birlikte, bölgede fişkıran (Apşeron Yarımadası) petrolün zenginlik getireceği anlaşıldı. Rus Çarlık yönetimi, petrol çıkan arazilerin haklarını satmak gayesiyle açık artırma düzenledi. Tiflis, Batum ve İstanbul’dan çok sayıda Ermeni işadama bölgeye üşüştü. Onların dişli rakipleri ise Azerbaycan ve Tataristan hanlarıydı. Bunların dışında İsveçliler, şu ünlü Nobel kardeşler de paylarına düşeni aldılar. Nobel biraderlerin kurdukları Petroleum Producing Company (Petrol Üretim Şirketi) tankerleri, Hazar ve Atlantik’te dolaşıp duruyorlardı. Nobel kardeşler, Rus İmparatorluğu’nun petrol üretim, taşıma ve ticaretini tekeline aldı. Çarlık Rusyası’nın otoktart temsilcileri, güya “uygar” Batı’nın “hayırsever simgeleri” sayılan Nobel biraderler, Ermeni, Azeri ve Tatar aristokratlarının oluşturduğu

egemen sömürü koalisyonu, Bakü'yü adeta talan edip tam bir çöplüğe çevirdi. Petrol hakkı sahipleri havyarla besleniyor, şaraplarını da Fransadan getiriyorlar. Bakü; Paris, Berlin ve Budapeşte sosyetesinin uğrak yeri oldu. Paris La Paix (Barış) sokağının kuyumcuları da hemen orada şubeler açıp en pahalı, en zevksiz elmas ve yakut gerdanlıkları, bilezikleri, yüzükleri, küpeleri sergilediler. (Leonard Mosley, Petrol Savaşı, s. 23-24ten aktaran S. Parlar, age, s. 38-39)

Sonraki aşamalar, Bakü petrollerinin imtiyazının elde edilmesi ve Avrupa'da pazarlanması konusunda uluslar arası finans sisteminin en güçlü tekeli Almanya doğumlu Yahudi Rotchild Ailesi (dolayısıyla İngiltere merkezli aile tröstü) ile Nobel tekeli ve Amerikan petrol devi Standard Oil firması arasında amansız çekişme ve pazarlıklara tanık olmuştur. 1890'larda bu üçlü, dünya pazarlarının paylaşımı uğruna ölümcül bir rekabete girmiştir.

İran'a yönelik stratejik konumu petrol zenginlikleriyle birleşince, Çarlık Rusyası Azerbaycan'ı sömürgeleştirmeyi gündemine aldı.

19. yüzyıl sonlarında petrol sanayi geliştikçe, Baküdeki eski ticaret burjuvazisinin yanında yeni girişimci sınıflar ortaya çıktı. Başta Ermeni sermayedarlar olmak üzere Rus, Gürcü. Yahudi ve Avrupa kökenli girişimciler mantar gibi türemiştir. Azeriler ile diğer Müslüman inançlı kümeler (İranlı, Volga Tatarları gibi), esas olarak yoksul, emekçi, çalışan veya gerileyen esnaf kesimlerinden oluşmuştur. (S. Parlar, age, s. 46)

O tarihte yaşanan etnik çatışmaların, özellikle Ermeni-Müslüman çatışmasının arka planında emek-sermaye çelişkisi yatıyordu. Ermeni kapitalistlerin çıkarlarına karşı çıkan kırsal alan Müslümanları, kent merkezli Ermenilere düşmanlık besliyorlardı. Ermeni sermayedarlarla ticari rekabeti engellenen Azeri burjuvazisi Türk-Ermeni, Tatar tüccarları ise Müslüman-Ermeni çatışmasından medet umuyordu. Kafkasyadaki her etnik topluluk, gelişmişlik düzeyine göre siyasi bakımdan örgütlenmiştir. (S. Parlar, age, s. 47)

Ermeniler, Taşnaksütyun'un öncüsü olduğu dinamik, milliyetçi bir örgüte sahiptiler. Bu parti, doğudaki Kürt yoğunluklu Osmanlı vilayetlerini (Kars, Ağrı, Erzurum, Erzincan, Muş, Van, Bitlis, Dersim) kapsayan bağımsız bir Ermeni devleti ülküsüne sahipti. İşçi ve orta sınıftan büyük destek gören Taşnak partisi, Ermeni burjuvazinin petrolden akan kaynakları politik ve ekonomik bir güce dönüştürmek amacıyla milli talepler öne sürmüştü. Bu yüzden Ermeni petrol zenginleri (Mantachoff, Lianozov, Mirzoev gibileri) tamamıyla Ermeni işçi çalıştırıyorlardı. Ermenilerin milli zeminde bağlılığına karşılık, Azeriler ve diğer Müslümanlar ise din-inanç temelli birliktelikler kurmaya çalışıyorlardı. (S.Parlar,age, s. 48)

Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya'nın bölge nüfuzu için rekabeti bir yana, büyük tekellerin çıkarlarına göre biçimlenen Bakü petrol sanayi, yerli egemenlerin paylaşım kavgası ile birleşince, Kafkasyada boy veren Ermeni milliyetçiliğini büyük sorunlar yumağına dönüştürdü. Etnik boğazlaşmalar, bunun ilk habercisiydi. 1905 yılında Taşnak mensupları bir Müslümanı öldürünce, Azeriler Ermeni mahallesine saldırdı. Üç gün boyunca kanlı bir katliam ve yağma yaşandı. Aylar sonra Benzer olaylar, Gence ve Tiflis'te devam etti. Toplam 128 Ermeni ve 158 Tatar köyü yağmalandı; 3 bin ile 10 bin arasında insan öldürüldü. Olaylar, 1895-96 yıllarında Osmanlı topraklarında yaşanan Ermeni eylemlerinin (ve etnik boğazlaşmaların) bastırılmasıyla bağlantılı biçimde dünya basınında yer aldı. Rus Çarlığı, çatışmanın başlangıcında takındığı Müslüman (Azeri-Tatar) yanlısı tutumundan vazgeçti. Ermenileri koruyup kollayan bir siyaset güttü; Tatarlara karşı Ermeni milislerine silah dağıttı. 1905-1906 huzursuzluk döneminde, Ermeni Taşnak örgütü Bakü şehrinde özel bir etkinlik ve üstünlük sağlamıştır. (S: Parlar, age, s. 48-50)

Taşnak örgütlenmesine karşı, Müslüman gruplar hızla derlenip toparlandılar; Gence merkezli Difai (Savunma) örgütünü kurmak suretiyle, Ermenileri Azerilere karşı kıskırtan Rus görevlilerine yönelik şiddet uygulamaya başladılar.(age. S. 50)

Tütün ve pamuk alanlarına egemen olmanın yanı sıra petrol sayesinde milyonerlik sıfatını kazanan Azeri işadamları Zeynel Abdul Tagiyev, Kaspiy ve Tercüman isimli yayınlar aracılığıyla Pantürkizm ülküsünün fikrîsel zeminini hazırladı. Difai örgütünü maddi, siyasi ve manevi anlamda destekledi. Rusya'daki Türkçülüğün fikir öncüsü sayılan ve Bahçesaray'da (Tataristan) çıkarılan Tercüman'ın en önemli siması olan İsmail Gasprinski (Gaspıralı İsmail), 1883 yılından itibaren Rusya Müslümanların sesi, sözcüsü haline geldi. Tüm Rusya Müslümanlarını kapsayacak bir siyasi program geliştirdi. Gaspıralı, Balkanlar'dan Çin'e bütün Türklerin anlayabileceği yazı dilini ve İstanbul Türkçesini esas almıştı. Ahmet Agayev (Ağaoğlu) ile büyük Tatar sanayi ve ticaret burjuvazisinin mensubu Yusuf Akçura, Pantürkist akıma sonradan katıldılar. Radikal pantürkist Gaspıralı'dan solcu Nerimanov'a (sonradan Azerbaycan Sosyalist Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olan ve Marksist ilkelere aykırı biçimde özellikle bu ülkedeki Kürtlerin

hakkını gasp edip topyekün asimilasyon politikası uygulayan zat) kadar hemen herkes, pantürkizm-paslamizm fikri çevresinde toplanmıştı. Hepsinin para kaynağı, aynı Azeri milyoneri Tagiyev idi. Bu zat, Kaspiy gazetesinin yanı sıra Hayat, Füyûzat ve Taze Hayat gibi yayın organlarının da sahibiydi. Büyük toprak sahibi İsa Aşurbekov ise Himmet gazetesi çevresindekilerin çıkardıkları İrşad ile Şelale'yi destekliyordu. Keza petrolcü Azeri Murtaza Muhtarov ise Terakki isimli gazeteyi finanse ediyordu. İlginçtir; bu Türkçü yayınların yazarları arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fikir babası Dr. Abdullah Cevdet bile yer almıştı. (S. Parlar, age, s. 51-56)

Sonradan Kemalist fikriyatın oluşumunda önemli katkıları bulunan Kürt kökenli Abdullah Cevdet ile Ziya Gökalp, işte Kafkasyadaki bu petrol kavgasının içinde yer alan farklı etnik kökenli kapitalistlerin, onların da ağa babaları sayılan İngiltere, Rusya, Fransa gibi sömürgeci ülkelerin belirledikleri bir alanda Ermeni milliyetçiliği ve Rusların uyguladığı Slavlaştırma politikalarına karşı, Türk milliyetçiliği, Panislamcılık yapıyorlardı.

Sözgelimi Oğuzculuk (Oğuz soyundan gelme) ile başlayan Pantürkizm, o sırada İttihatçı çevrelerde pek revaçtaydı. Bu tür fikirlerin sahiplerinden Yusuf Akçura, Ahmet Agayev (Ağaoğlu) ve M. Emin Resulzade İttihat Terakki yönetimindeki Osmanlı payitahtına yerleştiler. (S. Parlar, age, s. 56) Yusuf Akçura'nın fikirlerinin oluşumunda Gaspıralı İsmail'in etkisi büyüktü. Akçura, Üç Tarzı Siyaset isimli kitabıyla gerek Türkçü Ziya Gökalp'ı gerekse Cumhuriyet kuran kadronun önemli bir bölümünü ulus-devlet modeline doğru yönlendirmişti.

Nitekim "1911 yılında İstanbul'da çıkarılan Türk Yurdu dergisi, Akçura'nın başında olduğu Tercüman gazetesini küçük kardeşi ilan etmişti. (S. Parlar, age, s. 56)

Yukarıda anlatılanlar, milletlerin ve halkların kanlarının nasıl petrole karışıp bulandığını göstermesi bakımından pek önemlidir.

Petrole dayalı zenginlik, etnik ayrışma ve boğazlaşma tarzında gelişen sınıfsal çelişkiler, kurumlaşan sömürgecilik, batılı şirketlerin, özellikle "Yedi Bacı" diye bilinen petrol tekellerinin (Mobil, Shell, British Petrol, Texaco, Gulf, Socal gibi) güç oyunları ile beslenen dönemin kültürel ve siyasal akımları, Kafkasyada petrolün estirdiği fırtınaya damgasını vurdular. Öte yandan bu akımların siyasal öznelere sayılan etnik temelli örgütlenmeler, Birinci Dünya Savaşı yıllarında kurban durumuna düştüler. 1915 tarihli Ermeni katliamı ve tehciri, petrol devleriyle paylaşım kavgası veren Almanya, İngiltere, Rusya ve Fransa'nın kışkırtılmasının bir sonucuydu. Bu savaşta yenik düşen İttihatçı lider (Ermenileri imha siyasetinin üç isminden biri olan) Enver Paşa'nın (Kafkasya üzerinden Ortaasya'ya yayılma macerası gibi) Turancı hayalleri ise Sarıkamış Allahüekber Dağlarında 95 bin askerin donarak ölmesinin yanı sıra, bölgedeki Petro-politik bilincin acımasız oyunları karşısında tuzla buz oluvermiştir.

4. MEZOPOTAMYA VE PETROL KAVGASI

Ermenileri, Kafkasya bölgesindeki petrol çıkarılarının dışına itilmesinin dikkate değer sonucu, Ermeni petrol milyoneri Alexandre Mantachoff'un devre dışı kalarak, yüzlerce kiloluk altınıyla Bakü'yü terk etmesi oldu. Ortadoğu haritasının çizilmesinde önemli payı bulunan bu esrarengiz iş adamı, Osmanlı Ermenisi Kalust Serkis Gülbenkyan'a, petrol kavgası ve vurgununun inceliklerini öğretti. Gülbenkyan'ın babası, zamanında Bakü petrollerinde pay sahibi olmuştu; İstanbul'da parafin satışı ve ihracatıyla uğraşmıştı. Petrol işini yakından öğrenebilmek amacıyla Bakü'ye giden oğul Gülbenkyan, soydaşı Mantachoff'tan öğrendikleriyle yetinmedi. Oradaki petrol tekeline sahip İsveçli Nobel kardeşlerle tanıştı; petrol kuyuları ve rafinerileri dolaşarak notlar aldı. Çıraklık dönemini bitirir bitirmez Musul'a geçti. İstanbul'a dönünce "Kafkasya ve Apşeron Yarımadası-Yolculuk Anıları" isimli kitabını 1982'de yayınladı. Dünyanın en zengin adamı unvanını alan Gülbenkyan, Mezopotamya petrol sanayisindeki etkisi, bölge haritasının çizilmesindeki rolü ile birleştiğinde, ortaya çarpıcı bir tablo çıktı. (S. Parlar, age, s.44)

Gülbenkyan, zaman içinde Osmanlı yönetiminin ticari temsilcisi sıfatıyla gittiği Londra'da İngiliz vatandaşlığına geçti. Daha sonra, Musul ve Kerkük petrolünü paylaşan şirketlerle birlikte hareket etti; orada hisse sahibi oldu.

Buradan Osmanlı'nın egemen olduğu Mezopotamya'daki petrol kavgasına geçiş yapabiliriz: Alman haritacı ve keşifçi Karsten Niebuhr, 1763-67 yılları arasında Arabistan ve Mezopotamya'yı dolaştı. İngiliz hikâyecisi James Morier, Fırat'ın kaynaklarını keşfetti; 1811'de Rich, 1818'de Ker Porter, Bağdat ve Musul arasındaki bölgeyi adım adım dolaştılar. Kerkük petroleri hakkında yazılar yazdılar. İngiltere-Hindistan yolunu kısaltma adına yapılan bu keşifler sırasında, esasında petrol ikinci bir önemdeydi. Sonraki yılları Chesney, Henry Blosse, Rawlinson ve Layard (1841), William Kenet Loftus (1849-52), Czernik Komisyonu (1872-73) söz konusu raporların akışına göre petrolü daha

ciddi biçimde araştırdılar.

Mezopotamya petroleri hakkındaki ilk ciddi raporu Almanlar, 1871'de hazırladılar. Bir emperyalist güç olarak paylaşım sahnesine zorla çıkan Almanya, ilgisini bu bölgeye yoğunlaştırdı. Peşi sıra araştırma raporları düzenledi. Osmanlı yönetimi, bu raporlardan haberdardı. Sultan Abdülaziz ile birlikte Avrupa gezisine katılan II. Abdülhamit, Fransa ile İngiltere'de gözlemlerde bulunduktan sonra petrol konusunda ufku açıldı. Borsa spekülasyonlarına meraklı olan Abdülhamit, petrol şirketlerinin Batı'daki faaliyetleri hakkında bilgi alıyordu. Padişah olduktan sonra Galata'nın önde gelen Rum ve Ermeni bankerleriyle işbirliği yaptı; onlar sayesinde borsa oyunlarında servetine servet kattı. Hazine-i Hassa (padişah özel mülklerini yöneten kuruluş) idaresini, nezaret (bakanlık) seviyesine yükseltti. Başına da Ermeni Agop Efendi'yi atadı. Petrol kokusunu alan padişah, Mezopotamya'daki geniş arazileri, özellikle petrol yatağı sayılan Gayya ve Tuz Hurmatu yöresindeki arazilerin büyük kısmını, havzası petrol dolu olduğu söylenen Van ve çevresindeki arazileri Hazine-i Hassa (padişah mülkü) kapsamına aldı. (Osmanlı Tarihi, 8. cilt, s. 458'den aktaran S. Parlar, s. 85-86)

İlginçtir; Ermenilere karşı "Hamidiye Alayları" nı (ağırlıklı biçimde Kürtlerden oluşan silahlı hafif süvari birlikleri, F.B.) kullanıp katliam yaptıran Abdülhamit'tir, Bu kurnaz padişah, Rusya destekli Ermeni Komiteleri'nin "etnik temizlik" faaliyetine girişmesiyle tam anlamıyla büyük devletler adına "etnik boğazlaşmaya" dönüşen Ermeni meselesini şiddet yoluyla halletme politikası güttü. Ancak iş para ve servet kazanmaya gelince, aynı padişah peşi sıra üç Ermeni işadamını kendisine vezir (bakan) yapmaktan çekinmemiştir.

Mezopotamya'daki petrol kaynakları üzerinde silaha, çatışmaya ve savaşa kadar varan sert oyunun, rekabetin ve paylaşımın başlıca aktörü İngiltere olmuştur. İran'ın Mescidi Süleyman bölgesinde petrol bulunması üzerine kurulan 1908'de Anglo-Persian Oil Company (APOC-İngiliz-Pers Petrol Şirketi) adıyla kurulan şirket, 1935 yılında Anglo-İranian Oil Company (İngiliz-İran Petrol Şirketi-AIOC) ve 1954'te ise British Petroleum (BP) oluverdi. APOC, 1914 yılında hisselerinin büyük bölümünü İngiliz donanmasına verdi; anlaşma parlamentoda onaylandı. İngiltere'nin, İran petrollerini imtiyazını ele geçirmesinde, "petrol delisi" diye bilinen Lord Fisher ile ünlü devlet adamı Winston Churchill'in çabaları belirleyici oldu. (S: Parlar, age, s. 26)

İngiliz sosyetesinin ileri gelen milyoneri William Knox D'Arcy, 1901 yılında İran'ın belli bölgelerinde petrol çıkarma imtiyazını elde etmişti. APOC adına hareket eden İngiliz yönetimi, istihbarat sevisini D'Arcy'nin peşine taktı; zorla şerle onun "petrol hisselerini ve imtiyaz belgelerini" çok ucuza elinden aldı. Böylece D'Arcy firması, öncelikle Glasgow merkezli bir sendikaya ait olan (ve devlet denetiminde bulunan) Burmah Oil Company lehine haklarından feragat etmiş oldu. 1912 yılında, o sırada Donanma Bakanı olan Churchill, Almanya ile yapılacak bir savaşta, petrol kaynaklarının donanma açısından önemine dair geniş çaplı bir kampanya başlattı. Böylece APOC şirketinin hisselerinin hükümete devredilmesi yönünde parlamentodan onay istedi. (S. Parlar, age, s. 27)

17 Haziran 1914'te Churchill, Avam Kamarası'ndaki konuşmasında, "İran petroleri emrimizdedir" demek suretiyle, serveti yağmalanın haritasını çizmiş oldu.

Kafkasya, Kıbrıs, Mezopotamya'da işgal, nüfuz alanı, imtiyaz koparma siyasetleri izleyen İngiltere. Basra Körfezi'ne el attı. Bu amaçla Bahreyn şeyhi İsa bin Ali el Halifeden iki taahhütname (1879-1880) aldı. Buna göre; İngiliz hükümetinin izni olmadan, Osmanlı veya başka bir devlet, bu diyarda herhangi bir ticari-ekonomik faaliyette bulunmayacaktı. Anadolu-Bağdat Demiryolu inşasının Almanya'ya verilmesi üzerine; İngiltere, 1899'da Kuveyt'in dış politikasını denetleme hakkını aldı. 1914'te büyük savaş başlayınca, İngiltere buradaki emirliği kendi himayesine aldı. 1934'te British Petroleum Company ile Gulf Oil Corporation of Americ, Kuwait Oil Company adıyla birleşerek petrol arama ve işletme imtiyazını İngiliz-Amerikan-Kuweyt üçlüsü olarak elde ettiler. II. Abdülhamit, İngiltere'nin Körfeze yönelik siyasetini iyi kavradı. Padişah, siyasi hatıratı'nda şunları yazmıştı: "Mezopotamya'daki eyaletlerimizi ziyaret etmek isteyen, Hindistan Ordusu'nda vazifeli İngiliz subayları, konsolosların yol göstermesiyle eyalet valilerimizden zorla izin çıkarmışlar. İnkâr etmelerine rağmen bu keşif gezilerinin amacı, tamamen siyasadır. Halbuki Mezopotamya'nın anahtarı Şatt-ül Arap, İngilizlerin yerleşmesine müsaade edemeyeceğimiz kadar ehemmiyetlidir."

Abdülhamit'e göre; büyük devletler arasında en çekinilmesi gerekeni İngiltere'dir. (Aktaran S. Parlar, age, s. 87)

Gelişmeyi doğru görmesi; Sultan Abdülhamit'i kurtarmadı. Sürekli baskı yapan Rusya'ya karşı Almanya'ya yanaşması da Osmanlıya yaramadı. Abdülhamit; İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya ve ABD'nin baskıları karşısında "petrol imtiyazları" vermekle kalmadı; aynı zamanda su kanalları açılması, demiryolları yapılması ve maden ocaklarının bulunup işletilmesine dair istenilen her türlü izni boyun eğerek verdi.

Çünkü APOC isimli petrol tekeli görevlisi ve istihbaratçısı İngiliz subayı Ely Banister Soane, Birinci Dünya Savaşı'ndan az önce Irak'ta yayınlanan Basra Times gazetesinin yayın yönetmeni sıfatıyla esas amacı açıklamıştı: "Almanya'nın savaş planlarında Türklerin güçlenmesi yoktur. İngiliz-Alman ortaklığıyla, Osmanlı'nın parçalanması vardır." (Sarıkamış Destanı, c. I)

ABD ise, özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren Suudi Arabistan'da neredeyse tam hegemonya kurdu. Petrol ve maden arama şirketleri, hemen tüm imtiyazlara sahip oldular. ABD-Suudi Petro-dolar kardeşliği, ARAMCO (Amerikan-Arap Petrol Şirketi) firmasının 1933'te kurulmasıyla somutlaştı. ARAMCO, bir zamanlar Yeşil Kuşak Projesi diye bilinen çerçevede, ulusal kurtuluşçu ve sosyalist faaliyetlere karşı birçok anti-komünist örgütlenmeye gitmiş, bu tür hareketlere parasal yardım yapmıştı. 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin bazı illerinde kurulan Komünizmle Mücadele Dernekleri de ARAMCO ile Rabıta örgütünden maddi ve manevi destekler görmüştü. Bu derneklerin meşhur mensupları arasında (Kürtçe Konuşanın Yüzene Tükürün) sözüyle ünlü eski Orgeneral Cemal Gürsel (27 Mayıs 1960 darbesi sonrası cumhurbaşkanı olmuştu) ile ülkede ve dünyada pek güçlü dini-siyasi ve ekonomik cemaatin manevi lideri emekli vaiz Fethullah Gülen'i saymak gerek.

Paylaşım kavgasının ilkinde, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı yenilince ortaya Türk, İran, Arap ve Kürt sorunu çıkıverdi. Bu sorunlar, Ortadoğu ile Balkanların parçalanma ve sömürgeleştirilmesi sürecinin sonucudur. Kaos içinde ayağa kalkıp askeri-politik amaçları doğrultusunda faaliyet gösteren Kürt aristokrasisine ilk baskı İngiltere'den geldi. Halbuki aynı İngiltere savaş boyunca, Kürt meselesini tecrübeli istihbaratçı "politik subayları"na havale etmişti: Noel, E. B. Soane, Lawrence, Bell gibi isimler bu alanda çokça etkiliydiler. Kürt ulusal uyanışı ve oluşumu, İngiltere'yi tedirgin ediyordu. Ana hatlarıyla belirtirsek; İngiliz yetkililer, danışman ve finans desteğiyle bölgede küçük Kürt devletçikleri, beylikleri kurmaktan yanaydı. Şöyle ki; başında bir Kürt figüranı (şahsiyeti) olmalıydı ancak denetim ve yönetim İngiltere'nin elinde bulunmalıydı. Mezopotamya'nın Kürt bölgeleri Irak'a bağlanmalıydı. Zira Kerkük-Musul petrol alanları buralardaydı. İstihbarat Binbaşı Noel'e göre; "Kafkasya ile Mezopotamya arasında Kürtler değerli bir tampon" olacaktı. Ancak Noel'in bu önerileri İngiltere'nin yüksek çıkarlarına aykırı bulundu. 17 Kasım 1919 tarihinde, İngiltere'nin birçok bakan ve generalin katıldığı "Ortadoğu İşlerine İlişkin Bakanlıklararası Komite", bırakın Kürt devleti kurmayı; tersine, Kürdistan'ı parçalama; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu Musul ve Kerkük'ten ayırma, son iki bölgeyi tümüyle Irak'a bağlama kararı aldı. Güneyli Kürtler, Şeyh Mahmut Berzenci önderliğinde ayaklandılar; İngiliz savaş uçakları, ayaklanmayı kanlı bastırdı; Berzenci'yi yakalanıp Hindistan'a sürgüne gönderildi. Kemalist güçler ise, Irak ve İran Kürdistanı'ndaki İngiliz destekli yönetimlere karşı ayaklanan Kürtleri desteklemiş gibi görünerek, İngilizlerle pazarlık yolları aradılar. Pazarlık tatlıya bağlanınca, her iki taraf Kürtleri yüz üstü bıraktı. Bu arada çok sayıda etnik boğazlaşma (Kürt-Nesturi, Kürt-Ermeni, Asuri-Kürt-Arap çatışmaları) yaşandı. Lozan Anlaşması sonrasında, Kerkük ve Musul'daki iddiasından İngiltere'ye lehine vazgeçen Kemalist Türkiye, böylece Kürt sorununu bertaraf etme konusunda bir adım daha attı. Anlaşılan Türkiye, Musul ve Kerkük'ü almış olsaydı; Kürdistan ve Kürt meselesini de üstlenip kabul etmiş olacaktı ki, bu Türk eksenli ulus-devlet kurmak suretiyle Kürtleri asimile etmeyi hedefleyen Kemalistler açısından büyük bir açmaz olacaktı. (Meselenin ayrıntıları için şu kaynaklara bakınız: Robert Olson, *Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Sait İsyanı*; Mim kemal Öke; *İngiliz Ajanı Binbaşı E. W. C. Noel'in Kürdistan Misyonu-1919*; M. S. Lazarev, *Emperyalizm ve Kürt Sorunu*)

Dikkat edilirse, özellikle eski yüzyıla ve Birinci Dünya Savaşı'na neden olan gelişmelere ağırlık verdik. Tarihi bilmek, bugünü ve geleceği anlamak açısından önemlidir. Bugün ise, gözümüzün önünde cereyan etmektedir. Bu yüzden, 2. Dünya Savaşı sonrasında petrol için yürütülen rekabeti ve savaşları şöyle özetlemek mümkün: İran'daki milli hükümet başkanı Musaddık, 1950'lerde petroleri millileştirdi, ABD tarafından devrildi. Mısır lideri Cemal Abdülnasır, İngiliz denetimindeki Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğinde, Batılı ülkelerin üçlüsü (İngiltere-Fransa-İsrail) 1956'da bölgeye askeri saldırıda bulundu. 1960 ile 1970 yılları arasında Arap ulusalcıları (Mısır'da Nasırcılık, Cezayir'de Bin Bela ve Bumedyen politikası, Suriye ve Irak'a Baasçılık, Libya'da Kaddafi siyaseti) ile Petro-dolar şeyhleri (Suudi Arabistan, Kuveyt, Umman, Ürdün, vs) arasındaki kavganın (sözelimi Yemen'de Mısır-Suudi kapışması) ön kısmında ilericilik-gericilik, milliyetçilik-krallık mücadelesi görünüyordu. Fakat perde arkasında işbirlikçi Arap kralların, Batı'nın bölgedeki petrol ve jeopolitik çıkarlarını korumak yatıyordu. Çünkü Arap ulusalcıları, millileştirme ve kamulaştırma politikalarıyla, ülkenin petrol servetini yabancılara peşkeş çekmek istemiyorlardı.

1973 Arap-İsrail Savaşı sonrasında, İsrail'in işgal ettiği Filistin topraklarında çekilmesi ve bir Filistin devletinin kurulmasını sağlayabilmek amacıyla, petrol üreten Arap ülkeleri ürünlerini satmama kararı aldı. Petrol boykotu, dünyayı sarstı.

1979'da İran İslam Cumhuriyeti kurulunca, devrik Şah yönetiminin Batılılara, özellikle ABD'ye peşkeş çektiği petrol imtiyazlarını iptal etti. Bu nedenle, "İran devrim ihraç ediyor; Şiilik mezhebini yayıyor" bahanesiyle Irak ile Körfez'deki Arap ülkelerini korkutarak seferber eden ABD, tam sekiz yıl süren (1980-88) İran-İrak Savaşı'nın arkasındaki görünmez el oldu. ABD ile Körfez ülkeleri, bu savaşta Irak'a bol miktarda silah ve dolar yardımı yaptılar. İki taraftan 1 milyon insan hayatını kaybetti ve yaklaşık 1 trilyon dolar masraf oldu. Sonuçta İran'ın manevi lideri Humeyni, "zehirli şerbeti içiyorum" diyerek, Saddam ile savaşı sonlandırma anlaşmasını onaylamıştır.

Petrol paylaşım kavgasının bilinen anlamdaki son somut örneği şöyle yaşandı: 1990'de Irak lideri Saddam Hüseyin, petrol kuyularını kullanma hakkı konusunda anlaşmazlığa düştüğü Kuveyt'i işgal etti. Batılı ülkeler ile bazı Arap yönetimleri (Suriye, S. Arabistan, Körfez şeyhlikleri, Mısır, vs), Saddam ordusunu çıkarmak üzere savaşa giriştiler. 1991'de Saddam yenildi; Kürtler ve Şiiler ayaklandı. Vahşice bastırılan ayaklanma nedeniyle, ülkenin kuzeyi (Kürdistan) ile güneyine (Necf'ten Basra'ya kadar) kadar uzanan bölgede askeri uçuşlar yasaklandı. Bununla yetinmeyen Batılı müttefikler (özellikle ABD ile İngiltere), 2003 yılında Irak'ı toptan işgal ettiler; Saddam yönetimini devirdiler. Saddam yönetiminde Irak'ta petrol işleri alan Fransız, Alman, Rus ve Çin şirketlerinin tümü ABD'nin hışmına uğrayıp saf dışı kaldı.

Bu arada petrol ve Kürtlerin konumuna ilişkin bir parantez açalım: Kürt hareketinin tarihi lideri Molla Mustafa Barzani'nin Irak iktidarlarıyla uzlaşmazlığının çerçevesi "özerk yönetimin kapsamı ve sınırları" gibi görünse de özünde petrol paylaşımı meselesiydi. 1958, 1970 ve 1974-75 ve 1990 ile 2000'li yıllarda, sorun gelip Kerkük konusunda düğümleniyordu. "Kerkük Kürdistan'ın kalbidir" sloganının altında yatan ana neden, buradaki zengin petrol kaynaklarının bölüşümüydü. Irak yönetimi, Kerkük ile Musul'u Kürtler ve Türkmenlerden boşaltarak, yerine güneydeki Arap aşiretlerini yerleştirmiş; böylece emrivaki bir durum yaratılmıştı. Özellikle devrik lider Saddam Hüseyin, muktedir olduğu dönemlerde Kürt nüfusunu azaltıp asimile etmek, Arap aşiretleri (hatta Fas ve Filistin'den getirttiği köylüleri) burada ikamet ettirmek suretiyle petrolün güvenliğini sağlamış olmakla kalmamış; bölgeyi tümüyle Araplaştırarak asimilasyon politikalarını hayata geçirmiştir. 2003 yılında ABD Irak'ı işgal edince, öncelikle merkezkaç politikaları izledi; böylece İran ve Irak gibi ülkelerdeki muhalifler (Irak'ta Kürtler ve Şiiler ile İran'da Azeriler, Kürtler, Beluciler ve Huzistan Arapları) aracılığıyla bölge devletlerini parçalamayı hedefledi. Ancak Irak'ı tümüyle askeri, siyasi ve ekonomik denetimine alan ABD; merkezkaç güçlerin petrol ve diğer enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda sorunlu olabileceğini, bunun uluslar arası petrol ve ticaret tekellerine zarar verebileceğini düşündü. Dolayısıyla yeniden merkezi hükümetleri (Türkiye ve Irak) desteklemeyi esas oldu. Böylece petrol üretimi, merkezi devlet aracılığıyla Batılı şirketlere gidebilecekti. ABD, Irak Anayasası'nın 140. maddesini (Kerkük'te nüfus sayımı, referandum ve özerk yönetimi öngören) uygulamasını sürekli erteledi. İran, Suriye, Türkiye ve Irak yönetimlerinin itirazları üzerine, Kerkük'e "özel statü" tanımayı ara formül olarak benimsedi. Netice olarak Kürdistan Federal Yönetimi, Irak petrol gelirinin %17'sini almakla yetinmiş oldu.

2011 yılında; ABD ve Batı'nın Çin ve Rusya ile olan rekabeti, Afrika'nın iki ülkesinde kendisini gösterdi: Batı'nın baskısı ve müdahalesi (bu arada İslamcı rejimin baskıcı, soykırımcı politikaları yüzünden) sonucunda Sudan bölündü; petrol bölgelerinin bir kısmı, merkezi hükümetin elinden çıktı. Kaddafi'nin despot yönetimine karşı başkaldıran Libya halkının içine düştüğü kaotik ve trajik durumu fırsat bilen Fransa ile İngiltere ve daha sonra NATO, Libya'yı aylarca bombaladılar. Kaddafi devrildi; yeni yönetim, petrol imtiyazlarını Batı'ya haraç mezarı vermeyi taahhüt etti.

5. SU MASALI VEYA SUYUN HİKAYESİ

Antropolog Karl Wittfogel; Dicle-Fırat, Nil ve İndus nehir havzalarını "su medeniyetleri" diye tanımlar. Aynı zamanda bu "şark despotizmi"nin temelinde, bu havzalardaki (hidrolik topluluklar) toplumsal organizasyonun merkeziyetçiliğini bulur. Çünkü büyük ırmakların işletmesi, ancak ve ancak merkezi bir idare ile mümkün olabilirmiş. Düşünün ki Nil, tam 9 Afrika ülkesinden; Fırat ise Türkiye, Suriye, Irak ve İran topraklarını aşır geçiyor.

"Su Politikası" kavramı, ilk kez Amerikalı öğretim görevlisi John Waterbury tarafından, ortaya atıldı. (Hydropolitics of the Nil Valley-Nil Vadisinin Su Politikası isimli kitap, Syracuse University, 1978-79)

O tarihten beri su politikası, dünyanın gündeminden hiç düşmüyor. Ortadoğu'ya ilişkin bilinen anlamda bir su politikası var mı?

Suya küresel/evrensel ölçekte bakıp strateji geliştirebilen Ortadoğu merkezli bir politika, kamuoyunca bilinmiyor. Fakat Birleşmiş Milletler, konuyla farklı bir açıdan ilgileniyor: 1977 Mar del Plata'da düzenlenen BM Su

Konferansı'ndaki sonuçlardan biri şöyleydi: İnsanlar, (kirli) su kaynaklı 30 çeşit hastalığa maruz kalıyor. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise, 1986 tarihli bir raporunda kirli su nedeniyle günde 27 bin kişinin öldüğünü belirtmiş. Bu sayı, 2000 yılında 2.2 milyona yükselmiş. Dünya Bankası verilerine bakılırsa, kirli suların %95'i doğrudan nehir veya diğer su kaynaklarına boşaltılıyor. Gelişmekte olan ülkelerdeki hastalıkların %80'nin nedeni kirli sudur. Keza, su kıtlığı, birçok sağlık sorununa yol açıyor.

2005 yılı rakamlarıyla, Türkiye'nin toplam 3280 belediyesinin sadece 225inde arıtma sistemi vardı.

Dünyada su sorunları ve politikalarıyla yakından ilgilenen bir kuruluş var: Stockholm Uluslararası Su Enstitüsü (Stockholm International Water Institute-SIWI). Kuruluş, Nisan 2010'da, 8 uzmanın katılımıyla düzenlediği seminerde şu saptamalara yer verildi:

“Sınır aşan sular; yaşam kalitesi, yaşanabilir çevre ve entegrasyon ortamı yaratması bakımından önemlidir. Yeter ki iyi bir su politikası bulunsun; işletme ve yönetme sorunları asgariye indirebilsin; su konusunda yeni plan ve projeler geliştirilebilsin. Su, enerji bağlantısıyla birlikte ele alınabilsin. İyi bir su politikası, yoksulluğu azaltabilir. Kalkınma fırsatları ile sınır aşan suları işletme ve elektrik üretme arasında sıkı bağlantılar kurulmalıdır. Hidroelektrik enerjisi ve su, Ortadoğu'da kalkınmayı tetikleyebilir; sanayileşmenin yolunu açar. Nüfus artışı ve ekonomik gelişme, elektrige olan gereksinimi arttırır. Fazla talep, yeni su kaynaklarına ulaşmayı elzem kılar.

Bölgenin su kaynaklarının tarıma yoğunlaştırılması, enerji israfı anlamına gelir. Çünkü tarımda kullanılan elektrik maliyeti ile üründen elde edilen kazanç arasındaki dengede, masraf hanesi daha kabarıktır. Bu yüzden başarılı ülkeler, ekonomilerini elverdiğince çeşitlendiriyorlar. Suyu tarımda heba etmek yerine daha kaliteli ve değerli şeylerde kullanıyorlar.

Sınır aşan akarsularda paylaşımında, havza sisteminin kullanılması en etkin yoldur. Bölge ülkeleri, uygun su politikası ve paylaşımı sayesinde işbirliği yaparak, ortak projeler üretebilirler. Böylece kalkınma ve gelişmişlikten doğan problemlerin önüne geçebilirler. Birbiriyle bağlantılı entegre projeler gerçekleşmesi, aynı zamanda bölge istikrarı açısından elzemdir. Keza, küçük ekonomiler ile kapalı ekonomileri piyasaya açar; büyümelerinin yolunu düzenler.

Hidroelektrik santralleri, sel felaketlerinin önünü alma ve sulama düzleminde çok amaçlı kullanılırsa, kazançlı bir yatırım sayılabilir. İyi bir hidroelektrik politikası; bütçeye katkı yapar ve döviz kazandırır. Akaryakıt ithalatını ve çevre kirlenmesini asgariye indirir.”

Öte yandan, World Water Week (Dünya Su Haftası) 2009 yılı raporlarına göre; Güç/enerji kaynağı olarak kullanılmayan sular, hem eksilir hem de riskli olabilirler. Keza elektriğin tarımda kullanılması, maliyet fiyatlarını etkiliyor. Elektrik ve su ile nitelikli sağlık hizmetleri arasında sıkı bir ilinti vardır.

Yukarıdaki saptamalar, esas olarak suyu ve enerjiyi serbest piyasa perspektifiyle; sırf kalkınmacı bir anlayışla ele aldığından; birçok olumsuzluk, eksiklik ve probleme yol açabilecek önerilerdir.

Çevreyi, doğayı ve toplumu korumayı esas olan alternatif bakış açısına göre; su doğanın bir nimetidir. Kimsenin özel mülkü olamayacak ve piyasada meta diye satılamayacak kadar kolektif (toplumsal) bir tüketim kaynağıdır. Su kaynaklarının merkezi sisteme bağlanması yanlıştır. Suyun özelleştirilmesindeki başat amaç kardan, kazançtır. Bu ise rekabete, çekişme ve çatışmaya; daha önemlisi doğanın tahribatına yol açar. Oysa yerel düzeydeki ortaklıklar ve kolektif işletmeler temelinde kullanılacak su ve enerji kaynakları hem yarar getirir hem umut verir. Hindistan'da sömürgecilik döneminde denenen suyun merkezden yönetimi ve pazarlanması, halka büyük zarar vermişti. Dünya Bankası, baraj kredileri vererek su havzalarının önünü kesmek suretiyle, su kaynaklarını mahvetmiştir. Bu yüzden tarımla uğraşanlar su kullanımı ve işletmesinde yerel-doğal sisteme dönünce, kapitalist şirketlerce mahvedilen kaynakların yeniden canlandığı görülmüştür. Su, halklar ve toplumlar açısından manevi boyutu yüksek bir başka hayat sunar. Zira suyun ruhsal ve manevi bir boyutu her zaman vardır. Yaşam boyu kolektif mülkiyeti bahşeder. Dolayısıyla suyu, piyasa metası olarak ve işletenleri oyuncu biçiminde ele almak tümüyle ahlaksızlıktır.

Bu önerilerin teori ve pratikteki tezleri, Hindistanlı aydın Vandana Shiva tarafından kaleme alınmıştır. (*Water Wars: Privatization, Pollution, and Profit*-Su Savaşları: Özelleştirme, Kirlenme ve Kar-yıl 2002)

HES (Hidroelektrik Santralleri) inşaatlarına karşı çıkmamızın esas nedeni bu vahşi özelleştirmeci, mülkiyetçi ve sömürücü mantıktır. Bizi bırakın; siyasi ve ideolojik bakımdan devletin en fazla etkisinde kalmış Doğu Karadeniz ve Erzurum-Bayburt-İspir bölgelerindeki halkın kitlesel biçimde HES inşaatlarını protesto etmeleri, bu açıdan son

derece ibret verici olmalıdır. Çünkü HES'ler adeta köylülerin evlerini başlarına yıkıyor; doğal ortamlarını yaşanmaz hale getiriyor. HES ihalesi alan şirketler; Türkiye'nin akarsu kaynaklarını feodal ağa gibi mülkiyetlerine geçirmekle, post-modern bir ağalık sistemi ikame etmektedirler.

Bu noktada; özerklik, özyönetim, yerinden yönetim gibi halkların yaşam tarzlarını ilgilendiren konularda kendi geleceklerine karar verme yönteminin önemi ortaya çıkmaktadır. Türkiye ve Suriye'deki Kürtlerin, özerklik ve yerinden yönetimde ısrarlı olmalarının bir nedeni de budur.

Sözgelimi sınır aşan Fırat ve Dicle nehirlerinin paylaşımına bölgede yaşayanların kendileri karar verebilirse, bunun üç ana yararı olacaktır: 1) Sınırın öte yakasındaki akraba ve kardeşleriyle daha iyi anlaşabilecekler; 2) Çatışmaların önünü almış olacaklar; 3) Merkezi yönetimlerin keyfi biçimde veya derin politikalar (asimilasyon, yerel kültürü imha ve talan, barajları bahane ederek insanları doğdukları ortamdan koparıp bir bakıma sürgün etme) doğrultusunda doğayı, çevreyi ve toplumu tahrip etmesinin önüne geçebilecekler.

6. SU VE ENERJİ SAVAŞLARI

Su, petrol ve enerji konusunda 2025-2050 yılını öngörecekt biçimde yapılan araştırmalar, her iki maddenin çeşitli nedenlerle ihtiyaca cevap vermeyeceğini gösteriyor. Petrol yenilenebilir bir kaynak değildir, günün birinde tükenecektir. Su tükenmeyecektir ama artan ihtiyacı karşılamayacaktır.

İncelemeler doğrultusunda şu tür tahminler yürütülüyor: Nüfus çoğalıp su kaynakları aynı kaldıkça, su kıtlığı baş gösterecektir. Kişi başına su tüketimi, giderek azalacak; yılda 1000 metreküp olacaktır. 1990 yılında su sıkıntısı çeken ülke sayısı, bugün 30'a yükselmiş. Bunun 18'i Ortadoğu ve K. Afrika ülkesidir. Su kıtlığı, bu haliyle 750 bin iş alanının sona ermesine yol açabilir.

Ortadoğu, su kaynaklarına ulaşmada (yılda 804 metreküp) dünyada birincidir. Yenilenebilir kaynakların %75'i bu bölgede tüketiliyor. Tarım alanları için suyun %80'i harcanıyor. Körfez ülkeleri, çok pahalı sistemlerle (bir zamanlar buzdağlarını getirmek, şimdilerde deniz sularının tuzlarını alarak kullanma gibi) tarım alanlarını sulayabiliyor. Üstelik elde edilen tarım ürünlerinin satışı, neredeyse maliyeti kurtaramıyor. Dünyanın 120 ülkesinde 11 bin suyu tuzdan arındırma tesisi yapılmış. Bunun %60'ı Arabistan ve Körfez bölgesindedir. Aynı ülkeler yer altı ve kuyu sularının hemen hemen tamamını kullanmaktadırlar.. Suudi Arabistan kuyu yer altı sularının tamamına ulaşmış; Kuveyt ise kapasiteyi %200'e çıkartarak, mirasyedi gibi kuyu sularını sarf etmiştir.

Bu durumda genel eğilim, alternatif yenilenebilir enerji alanlarına yönelmektir. Enerji, iş yapabilme kabiliyeti olara tanımlanır. Endüstriyel anlamda, insanlığın huzur ve refahı için hizmet veren her enerji türü, mühendislik ilgi alanına girer. Yenilenebilir enerji şunlardan elde edilir: Güneş, rüzgar, dalga, biyokütle, jeotermal, hidrolik ve hidrojen enerjisi.

Ortadoğu'daki sınırlı su kaynakları; ister istemez bölge ülkelerinin belli enerji türüne ihtiyaç duymalarına yol açacaktır. Öngörülebilir gelecekte, petrol zengini ülkeler, termal enerjiye yönelecekler. İran ile Irak yakıt ithalatı için hidrolik sisteme geçecekler. Mısır, güneş ve rüzgâr enerjisine ağırlık verecek. Bölgede kömüre ihtiyaç yok gibi görünüyor. Bu amaçla, Akdeniz sahilinde yer alan ülkelerin güç ve enerji havuzu oluşturmak için ortak projeler gerçekleştirilmesi tavsiye edilmektedir.

Temel soru şudur: Petrol, su ve enerji için Mezopotamya ve en geniş anlamıyla Ortadoğu'da savaşlar olabilir mi? Yanıt hem evet, hem hayır olarak verilebilir.

Somut duruma bakalım: Dünyada enerji ihtiyacı yılda %4-5 oranında artmaktadır. İhtiyacı karşılayabilecek fosil yakıtı rezervi hızla tükenmektedir. Dünya genelinde kanıtlanmış ham petrol rezervi yaklaşık 1.1 trilyon varilin 740 milyarı (%65'i) Ortadoğu'da bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak, aritmetiksel bir hesaplama dünyanın farklı ülkeleri, 40-50 yıl daha Ortadoğu rezervlerine muhtaç olacaklar. Yeterli alternatifi bulunmadığından, kavga kıyamet petrol konusunda çıkmaktadır. Petrol kaynaklarını ele geçirmek, hegemonya yarışında rakip büyük devletleri (ABD'nin Çin ile Rusya'nın önünü kesmek için giriştiği her hareket böyledir.) tasfiye etmeye yönelik askeri-ekonomik bir saldırı anlamını taşımaktadır.

Kanada merkezli muhalif Global Research isimli web sitesinde yayınlanan William Engdahl imzalı makale, NATO'nun Libya'ya saldırısının ana amacını şöyle açıklıyordu: "ABD, Libya'daki Çin'i kontrol altına almak için

ülkeye müdahale etti. Çünkü Çin firmaları, Libya petrolünden büyük pay alıyorlardı. Enerji ve hammadde işleriyle uğraşan Çinli şirketlerin Afrika'daki faaliyetleri, ABD'yi alarma geçiren başlıca nedendir. Uzmanlara göre, gelecekte dünyanın en büyük ekonomik devi olma potansiyeline sahip olan Çin'in bu gidişatından kaygılanan Amerika, Afrika ve Arap Yarımadasını kontrol etmeye çalışıyor. Bu kaygıyı perçinleyen şey ise, Savunma bakanlığı Pentagon'un Ağustos 2011'de Amerikan Kongresi'ne Çin'in askeri gücüyle ilgili sunduğu rapordur." (Çin ile ABD'nin Afrika'daki Enerji İlişkileri ve Rekabetine ilişkin ayrıntılı verileri, Chietigj Bajpae imzasıyla sendika.org sitesinde yayınlanan 23 Ekim 2005 tarihli makalede bulmak mümkün)

Kanadalı ünlü muhalif iktisatçı Michel Chossudovsky (Ottawa Üniversitesi'nde profesör ve Küreselleşme Üzerine Araştırma Merkezi'nde editör), "Avrasya'da Yeni soğuk Savaş" başlıklı yazısında enerji ve boru hatlarını inceleyerek şu özet sonuca varıyor: "1997 yılında Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova arasında kurulan (GUAM) teşkilatı, ABD destekli bir ekonomik ve askeri pakt gibidir. Haziran 2008'de Batum'da gerçekleşen GUAM zirvesinin amacı, Rusya'nın önünü kesmek ve enerji hatlarını baltalamaktır. 1 Temmuz 2008'de düzenlenen ABD-GUAM zirvesinin hemen ardından ABD-Gürcistan savaş tatbikatlarının yapılması manidardır. Rusya, bu gözdağı manevralarına Kuzey Kafkasya'da askeri manevralarıyla cevap verdi. GUAM-NATO zirvesinin diğer bir amacı, Rusya'nın enerji hatlarının geçtiği arazileri bir kenara bırakarak, Ortaasya'dan başlayan enerji hatlarını Odessa aracılığıyla Avrupa'ya ulaştırmak idi. Böylece bölgede Boru Hattı Jeopolitiği'nin ana hatları çizilmiş oldu. Not edilmelidir ki; ABD'nin biricik hedefi, Rusya'nın Dostluk Boru Hattı ismini verdiği enerji nakil hattını şebekesini zayıflatmak ve istikrarsızlaştırmaktır.

Boru Hattı Jeopolitiğinin bir ayağı da İsrail olacaktı. İsrail, Bakü-Ceyhan Petrol hattının Akdeniz sahilinden uzanarak önce Lübnan ve kendi topraklarından geçmek suretiyle, Kızıldeniz'e aktarılmasına gayret etmekteydi. Bu amaçla İsrail ile Gürcistan ve Azerbaycan arasında askeri işbirliği anlaşmaları bile imzalanmıştı. 2006 yılında İsrail'in Hizbullah'ı bahane ederek Lübnan'ı adeta yerle bir etmesinin esas gayesi de buydu. Oradaki direngen güçler çökertilseydi (ve tecrit durumundaki Suriye iyice pasifize edilebilseydi), Ceyhan'daki Hazar petrolü Kızıldeniz'deki Eilat Limanı'na kadar uzatılmış olacaktı." (Ayrıntılar için aynı zatın yazdığı *The War on Lebanon and Battle for Oil-Lübnan'a Karşı Savaş ve petrol İçin Kavga* başlıklı ve 26 Temmuz 2006 tarihli makaleyi okuyunuz).

Buradan Türkiye'nin rolüne geliyoruz. Türkiye'nin aracı/taşeron/bekçi rolü, çok eskiden çizilmişti zaten: Soğuk Savaş döneminin CIA strateji uzmanı Wohlstetter, 1985 yılında su ile petrolün stratejik önem taşıdığı Körfez bölgesi hakkında aşağıdaki yaşamsal tespitleri yapmıştı: "Körfez'de yangın var. Türkiye'nin Doğu Anadolu (Kürdistan), bölgenin en müsait itfaiye merkezi olabilir. Körfez'de sürprizlerle karşılaşmamak için, elverdiğince NATO kılıfı altında Türkiye'ye bu bölgede misyon biçmek/yüklemek gerekir. Türk Ordusu ya bizzat kendisi yahut Çevik Kuvvet yanında görev yapabilir..."

Özetle Amerika'nın İpek Yolu Stratejisi, Trans-Avrasya Enerji hatlarının güvenliğini sağlamaya yöneliktir. İpek Yolu Stratejisi, soğuk savaş sonrası dönemde ABD dış politikasının sorunu bir yapı taşıdır. Atom Enerjisi uzmanı Prof. Dr. Tolga Yarman'ın ifadesiyle, "Türkiye, çeşit çeşit enerji kervanlarının geçeceği yeni bir İpek Yolu'nun üzerinde durduğuna göre" çatışmanın göbeğinde sayılır. Sorunlar yumağıyla karşı karşıya kalmış bir Türkiye'ye, Prof. Yarman; enerji hatları yerine şunları öneriyor: "Güçlü olmanın ön koşulu, istikrarlı ve sosyal eşitsizliklerden arındırılmış bir Türkiye inşa etmektir. Kirli enerji yerine giderek stratejik önem kazanan Doğu'daki su gizlimizi (potansiyelimizi) ve zenginliğimizi kullanmalıyız. Güneş enerjisi ve temiz hidrojen enerjisi üretmeye ağırlık vermeliyiz. Türkiye üzerinden Avrupa'ya doğal gaz değil; hazır elektriğin aktarımına kafa yormalyız." (T. Yarman, *Türkiye: Enerji İpek Yolu*, 20 Eylül 2008)

Diploması uzmanı gazeteci Murat Yetkin, aynı konuda şunları yazmıştı: "Türkiye, enerji rotaları üzerindeki coğrafi kozunu stratejik bir siyaset kozuna dönüştürmek istiyor." Makalede ayrıca, Türkiye'nin Nabucco ve benzeri enerji hatlarını ele alırken, ilgili çevrelerle PKK ve Kürt meselesini halletmeye (olumsuz anlamda bitirme, kurban etme-F.B.) yönelik pazarlıklara girdiği de anlatıyordu. (M: Yetkin, *"Enerji Savaşları bölgeyi Geriyor"*, 8 Şubat 2007 tarihli Radikal gazetesi)

Fosil yakıtların (petrol ve türevleri) kullanımı, dünya sıcaklık ortalamasını yükseltmekte; böylece sera etkisi yaratarak sel, fırtına türünden doğal afetlerin artmasına yol açabilmektedir. Bilimsel tespitlere göre; 1 santigrat derecelik hava sıcaklığı, sulamada ortalama %10 oranında bir fazlalığa yol açabiliyor. FAO (Dünya Gıda Örgütü) verilerine bakılırsa, bölgedeki iklim değişikliği su havzalarında Gayrisafi Milli Hasıla'nın (GSMH) %1.9 oranında, yüksek değişim (kuraklık-aşırı sıcaklık) ise, GSMH'nin %3.5 oranında azalmasına yol açmaktadır.

Suya gelince; bu, maddi ve doğal bir kaynaktır. Kolektif bir servettir. Su, barış ve dostluk amacıyla kullanılabilirdiği gibi, çatışma ve savaş için de kullanılabilir. Suyu bir silah ve baskı aracı yapan şey, jeopolitik denilen kavramdır. Jeopolitik, zamana ve yerine göre değişkenlik arz eder. Bölgesel ve küresel ölçekteki siyasi ve askeri gelişmelere sıkı sıkıya ilintilidir. Son derece değişken olan, etki ve tepkilere bağlı olarak kapsamı değişebilir; küçülebilir veya büyüyebilir. Özetle jeopolitika, zaman ve mekânla irtibatlı biçimde gelişebilen stratejik bir süreçtir. Bu yüzden jeopolitika, taktik ve mekânla bağlı su etkenini önce su sorununa dönüştürür. Böylece “Su Politik” denen nitelikli ve soyut bir algı, duruma göre barış ve savaş alanında uygulanabilir.

Mezopotamya’da su kavgaları, 19. yüzyılda hız kazanmıştı. 20. yüzyılda ise su sorununun dört önemli boyutu vardı:

- 1) **Ulusal ölçekli zaaf** (etnik, inançsal ve ekonomik krizler yüzünden çıkan çatışmalar. Sözgelimi; Türkiye’deki Kürt ve Alevi meselesi, Irak’ta Kürt, Şii ve Sünni sorunu. Buna ulus-devletin yumuşak karnı bile denilebilir.
- 2) **Bölgesel boyut:** Şatt-ül Arap sularının paylaşımı nedeniyle İran ile Irak arasında çıkan 1980-88 tarihli savaş; Türkiye ile Suriye arasındaki Fırat suyu çekişmesi, Mısır ile Etiyopya arasında anlaşmazlığa yol açan Nil suları gibi.
- 3) **Arap-İsrail** arasında öteden beri yaşanan su kavgası.
- 4) **Büyük devletlerin** jeopolitik ve jeostratejik nedenlerle yol açtıkları çekişme ve çatışmalar.

Amerikan istihbarat kaynakları, 1908’lerin ortasında, “su kıtlığı yüzünden dünyada savaşın patlak vereceği 10 hayati bölge” saptamıştı. Bunların çoğu, Ortadoğu ülkelerindeydi.

Dünya Bankası Başkan yardımcısı Isamil Serageldin; “20 yüzyılda birçok savaş petrol yüzünden çıktı. Fakat 21. yüzyıl su savaşları çağı olacaktır” diyordu. ABD senatosunun bir raporunda, Orta Asya’nın artan önemi ve istikrarı uğruna “su savaşlarından kaçınmak için yapılması gerekenler” sıralanmıştı. (Avoiding Water Wars: Water Scarcity and Central Asia’s Growing Importance for Stability in Afghanistan and Pakistan)

“Su savaşları” tezini ilk ortaya atan kişi ise, ABD dış politikasını etkileyen isimlerden Joyce Starr oldu. 1991 yılında Amerika’da yayınlanan Foreign Policy isimli dergide, bu tezin gerekçeleri ayrıntılarıyla yazılıp çizildi. Bu zat, Türkiye’yi muhtemel bir su savaşının içinde görmek istediğinden olacak ki, o tarihte Turgut Özal himayesinde bir su konferansı toplamak istemiş; ancak İsrail-Arap barış görüşmeleri Madrid’de gerçekleşince, etkinlik ertelenmiştir.

Amerikalı Starr’ın su savaşı tezi; Anderson, Stoll, Falkenmark, John Bullch gibilerince de desteklenmiştir.

Arap dünyasında su savaşları tezini benimseyenlerin başında, Mısır’ın eski devlet başkanı Enver Sedat geliyordu. Sedat, İsrail ile barışı öngören ünlü Camp David Anlaşması’nı imzaladığı sırada şu demeci vermişti: “Ülkem Mısır, su kaynaklarını koruma dışında, bir daha asla savaşa gitmeyecektir.” (BBC, 30 Mayıs 2003 tarihli haber-yorum bülteni)

Ürdün Kralı Hüseyin, “Yahudi Devleti ile biricik savaş nedeni, sadece su paylaşımı sorunu olabilir” demişti. Mısırlı ünlü diplomat ve eski BM Genel Sekreteri Butros Gali de benzer kanıdaydı. Aristokrat niteliğiyle Londra’da gazetecilik yapan İngiltere hayranı Mısır kökenli Adil Derviş, Ortadoğu’da su savaşlarını konu eden bir kitap kaleme almış; “bölgedeki savaşların arkasındaki ana neden, gizli gündemi hep su paylaşımı olagelmıştır” görüşüne yer vermişti. (BBC, 30 Mayıs 2003 tarihli haber-yorum bülteni)

Araplara hak vermemek elde değil; zira 1940’lardan bugüne kadar İsrail ile yapılan savaşların başat nedeni Filistin’in işgali olmakla birlikte; buna yol açan ana etkenlerden biri de komşu Arap ülkelerindeki (Lübnan’dan doğan El Leytani ırmağı, Suriye’ye ait Golan tepelerinin zengin suları, Yermuk ve Ürdün sınırını oluşturan Batı Şeria nehirleri gibi) su kaynaklarının mecralarının değiştirilerek İsrail tarafından gasp edilmesi idi. Eski savunma bakanı ve başbakan Ariel Şaron, 1967’de Filistin topraklarını işgal ettiğinde, “bu savaşın özünde bir su kavgası, su savaşı olduğunu” itiraf etmişti.

Irak ile Suriye arasındaki eski çekişme ve sınırlı çatışmanın arkasında Fırat suyunun paylaşılabilmesi vardı. Şah dönemindeki İran, Dicle ile Fırat’ın birleşip 200 km. sonra Basra’ya döküldüğü alan üzerinde hak iddia edince, bu iş çatışmaya döküldü. İran Şahı ile ABD, fırsattan istifade, Kerkük meselesinde direten Molla Mustafa Barzani’yi isyana teşvik ettiler; silah yardımı yaptılar. Ancak iki ülke, 1975’te su konusunda Cezayir’de uzlaşmaya varınca, hem İran hem ABD, Barzani’yi yüzüstü bırakmış; yenilen Kürtlerin bir kısmı silahlarını teslim etmiş, bazıları da Batılı ülkelere sığınmışlardı. Bir Kürt ayaklanması daha, jeopolitik çıkarlara kurban edilmişti.

PKK'nin Suriye'de barınıp destek görmesi nedeniyle Türkiye, 1980 ve 1990'lı yıllarda Fırat suyunu, Suriye'ye karşı bir silah olarak kullandı. Türkiye ve ABD'nin tehditlerine dayanamayan Suriye, PKK lideri Öcalan'ı ülkeden çıkardıktan sonra, Ankara ile Şam arasında su meselesi tatlıya bağlandı.

Libya'ya Fransa'nın askeri saldırısının birçok nedeni arasında, su üretim ve dağıtım tekeline sahip bir Fransız şirketinin Libya'daki pazar payının azalmasıydı. Çünkü Kaddafi, çöle yapay nehir projesini hayata geçirmekle, su ticareti tekeline kırmıştır.

Su yüzünden yerel çatışmalar olsa bile, bölgesel ve küresel ölçekte çatışma olmayacağı yönündeki tezlerin temel gerekçesi ise şöyledir: "Su, petrol kadar değerli ve stratejik öneme sahip değildir. Miktarı azalabilir fakat petrol gibi tükenebilir niteliği yoktur. Uluslar arası büyük tekeller, henüz geniş ölçekli su yatırımları yapmıyorlar; suları için hisse ve pay kavgası içinde değiller." (Jan Selby, *Oil and Water: The Contrasting Anatomies of Resource Conflicts*-Petrol ve Su: Kaynaklar Üzerindeki Çatışmaların Karşıt Anatomileri)

Sonuç babından; su ve yakıt gibi zenginliklerin çatışmalara yol açmaması yani dostça paylaşımı için, özerk yönetimlerin ve yerel iktidarların yeniden inşasında büyük yararlar vardır.

Teşekkür ederim.

Özgeçmiş:

Faik Bulut 1950'de Kars'ta doğdu. Kağızman'da başladığı ortaöğrenimini Rize'de tamamladı. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü mezunudur. 12 Mart 1971 askeri darbesi sonrasında gittiği Ortadoğu ülkelerinde Filistinlilerle birlikte yaşadı. Başta Arap-İsrail anlaşmazlığı olmak üzere Ortadoğu'daki sorunlarla yakından ilgilendi, islam âlemi, Filistin, Arap dünyası ve Kürt meselesiyle yakından ilgilendi. 1980'de döndüğü Türkiye'de gazeteciliğe başladı; birçok yayın organında makale ve araştırmaları yayımlandı. Yazıları, zaman zaman basın ve siyaset dünyasında gündemi belirledi, yankılar yaptı. 1990'dan itibaren çok sayıda kitabı yayınlanmış verimli yazarlarımızdan olan Bulut, araştırmacı gazetecilik ve Ortadoğu konusunda danışmanlık görevini de sürdürmektedir. Filistin Rüyası (anı), Filistin intifada Dersleri, Türk Basınında Kürtler, Dar Üçgende Üç isyan, Kürt Dilinin Tarihçesi, Ortadoğu'nun Solan Renkleri, Tarikat Sermayesi (2 cilt), Kod Adı Hizbullah, Kim Bu Fethullah Gülen, Din ve Kadın Tartışmaları (2 cilt), Ordu ve Din, Ali'siz Alevilik, Arapların Gözüyle Irak işgali, Allah Devletinde Demokrasi... kitaplarından bazılarıdır. Okurların büyük ilgisiyle karşılanan Allah Devletinde Demokrasi isimli çalışması ile 1993'te Turan Dursun inceleme ve Araştırma ödülüne, Ehmede Hanî'nin Kaleminden Kürtlerin Bilinmeyen Dünyası adlı kitabıyla da Musa Anter Gazetecilik yarışmasında ikincilik ödülüne layık görüldü.

SU HAYAT MIDIR?

Fahrettin ÇAĞDAŞ

TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi

Sunumuma suyla ilgili bir ironiyle başlamak istiyorum. Suyu hayat olarak, yaşamın temel kaynağı olarak ifade ediyoruz. “Su, hayat mıdır?” diye bir soruyla başlangıç yapacağım.

TMMOB 41. Dönem Genel Kurulu, su ve enerjiye yönelik çok önemli kararların alındığı bir genel kuruldu.

1. TMMOB 41. DÖNEM SONUÇ BİLDİRİSİ

Yıllardır izlenen yanlış enerji politikaları sonucunda ülkemiz enerji konusunda tamamen dışa bağımlı bir hale getirilirken enerji ihtiyacını karşılamak adına plansız ve yanlış yer seçimleriyle hayata geçirilmeye çalışılan termik santral ve hidroelektrik santraller, kurulmak istenilen yörelerde yaşanacak ekolojik ve kültürel yıkımın habercisi haline gelmektedir.

2. 41. DÖNEM ÇALIŞMA PROGRAMI

- 2.1 Enerji Çalışma Grubu: Enerji kaynakları, enerjinin temini, kullanımı, özelleştirme süreçleri, yasal süreçleri ve mevzuatı konularında her türlü çalışmanın yapılması, belge ve bilgilerin toplanması ve yayımlanması, TMMOB Enerji Raporunun geliştirilmesi, konu ile ilgili merkezi ve bölgesel toplantıların düzenlenmesi, panel/seminer/ açık oturum/konferans vb. etkinliklerinin düzenlenmesi. (İlgili Oda temsilcilerinden oluşturulacaktır).
- 2.2 Sınır Güvenlik Çalışma Grubu: Asıl konum olan Sınır Güvenlik Barajları Çalışma Grubu oluşturularak, sınır güvenlik barajları konusunda da bir çalışma yapıldı. Önümüzdeki ay buna ilişkin rapor kamuoyuna deklare edilecektir.

3. TÜRKİYEDEKİ SU HAVZALARI

Tabii, enerji ve suyu tartışırken, Türkiye'deki genel tabloya şöyle bir bakmakta fayda var.

Türkiye 26 adet hidrolojik havzaya ayrılmıştır. Havzaların ortalama yıllık toplam akışları 186 milyar m³'tür. Havza verimleri birbirlerinden farklı olup, Fırat ve Dicle havzalarının toplam ülke potansiyelinin yaklaşık % 28,5'ine sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 1. Türkiye'nin Havza Ayrım Sınırları

Tablo 1. Dicle ve Fırat Havzalarının Potansiyeli

Havza adı	Yağış alanı (km ²)	Ortalama yıllık akış (km ³)	Potansiyel iştirak oranı	Ortalama yıllık verim (l/s/km ²)
(21) Fırat Havzası	127304	31,61	17,0	8,3
(26) Dicle Havzası	57614	21,33	11,5	13,1
TOPLAM	779452	186,86	100	

4. MEZOPOTAMYANIN BERKETİ

Mezopotamya, ismini Dicle ve Fırat'tan almıştır. Mezopotamya'daki zenginlikten, medeniyetten bahsedeceksek, değerli konuşmacılar da ifade etti, Dicle ve Fırat'ı unutmamak lazım. Yani Dicle-Fırat Havzasının su potansiyelinin, bunun getirdiği medeniyetlerin özü bu iki nehirdir.

Mezopotamya'nın başlıca su kaynağı, Basra yakınlarında birleşerek, Şatt-ül-arap olarak Körfeze akan, tek bir akarsu havzası niteliğindeki Fırat-Dicle havzasının, her iki anakolunun (Fırat ve Dicle) esas kaynağı Türkiye'dir. Fırat'ın Mezopotamya'daki ortalama 37 km³/yıl toplam su potansiyeli içinde Türkiye'den 32 km³/yıl, Suriye'den 4 km³/yıl, Irak'tan 1 km³/yıl akış gelmektedir. Dicle'nin Mezopotamya'daki ortalama 58 km³/yıl su potansiyeli içinde Türkiye'den 24 km³/yıl, Suriye'den çok az bir katkı, İran'dan 10 km³/yıl (yağış alanının hemen tamamı İran'da olan ve Amara yakınında Irak'a geçen Karkeh ile tümüyle İran'da akan ve deltanın ucunda Körfeze dökülen Karun ırmağı dahil edilmemiştir), Irak'tan 23 km³/yıl akış gelmektedir.

5. SINIR/GÜVENLİK BARAJLARI

Türkiye haritasına baktığımızda, Türkiye'nin güney kısmı mavi bir çizgiyle boyunda. Evet, artık Türkiye'nin sınırları kırmızı olmayacak. Özellikle Irak sınırı boyunca. Bizim Hakkari ve Şırnak illerini kapsayan sınır bölgesi bundan sonra mavi olacak. Yani Türkiye'nin sadece kırmızı çizgileri değil, bu güvenlik barajlarıyla artık mavi bir çizgisi de olacak.

Resim 1. Türkiye'nin Irak Sınırının Yeni Hali

5.1 BARAJ NEDİR?

Baraj, bir akarsu vadisini kapatan ve arkasında su biriktiren; enerji üretimi, içme için kullanılma, sulama suyu temini ve akarsuların düzenlenmesi gibi pek çok gayeye hizmet eden ekonomik faydası büyük su yapılarıdır.

Barajların planlanması, etüdü, projelendirilmesi ve inşa edilmesi uzun bir zaman dilimini almaktadır. Bir barajın yapılabilmesi için; en az 2-3 yıl üzerinde baraj yapılacak suyun hidrolojik ölçümleri ve meteorolojik çalışmaları yapılmaktadır. Daha sonra ön inceleme ve planlama aşamasında yapılan çalışmalar sonucunda çalışma sonuçlarının

uygun olması durumunda barajın kati proje aşamasındaki çalışmalarına geçilir. Bu çalışmalardan sonra barajın yapımı aşaması başlar.

Örneğin Ilısu Barajının ilk çalışmaları 1954 yılında başlamış 1985 bitirilmiştir. Yapım ihalesi ise 2006 yılında yapılmıştır. Yani bu barajın çalışmaları 31 yıl sürmüştür.

Örneğin Güneydoğu Anadolu Projesi tanıtım broşürlerinde ve ilgili yazılarda yapılmış, yapılmakta olan ve yapılacak barajların belirtildiği gibi, DSİ 10. Bölge Müdürlüğü Gelişme Planında Bölge sınırları içerisinde yapılmış, yapılan ve yapılacak bütün barajlar gösterilirken DSİ'nin programında bulunmayan bu güvenlik barajları yer almamaktadır.

Bilinen bu bilgilerin anlatılmasının nedeni barajın yapılma amaçlarına yeni bir terimin girmesi ve 'nin programında bulunmayan bazı barajların, 3 ay içerisinde etütlerinin tamamlanarak, ihale edilmesi ve inşasına başlanmasıdır.

Bu yeni terim "sınır güvenliği"dir.

Bu barajlar, DSİ'nin su şişirme bentleri adını verdiği güvenlik barajlarıdır.

Mühendislik literatürüne, Türkiye baraj literatürüne yeni bir kavram girdi. Dünyada eşi benzeri olmayan bir kavram. Su şişirme bentlerini biliyorduk, barajları biliyorduk, ama sınır barajları ve güvenlik barajlarını gerek mühendislik literatürüne, gerekse akademik literatüre maalesef Türkiye yerleştirdi.

Şırnak ve Hakkari'de yapılan bu barajların amacı, DSİ Genel Müdürlüğü'nün 2007 yılı faaliyet raporunda şöyle belirtilmiştir: "2007 yılında yatırım programına etüt-proje kapsamına sınır güvenliği sebebiyle alınan Su Şişirme Bentleri adı altında 11 adet barajın kati proje yapımı ihale edilmiş ve tamamlanmıştır."

5.2 SINIR/GÜVENLİK BARAJLARI

Şırnak ve Hakkari il sınırları içerisinde sınır güvenliği sebebiyle 11 adet su şişirme bentleri inşa edilmektedir. Güvenlik Barajları olarak da anılan bu barajlardan 7'si Şırnak'ta, 4'ü ise Hakkari'de Irak sınırına yakın kesimlerde bulunmaktadır.

Barajların yapılış gayesine yeni bir terim olarak giren sınır güvenliğinden amaç; Bölgede yıllardan beri uygulanan baskı ve tedbirlere rağmen "halledilemeyen" Kürt halkının hak ve taleplerinin "çözümü" için alınan bir önlemdir.

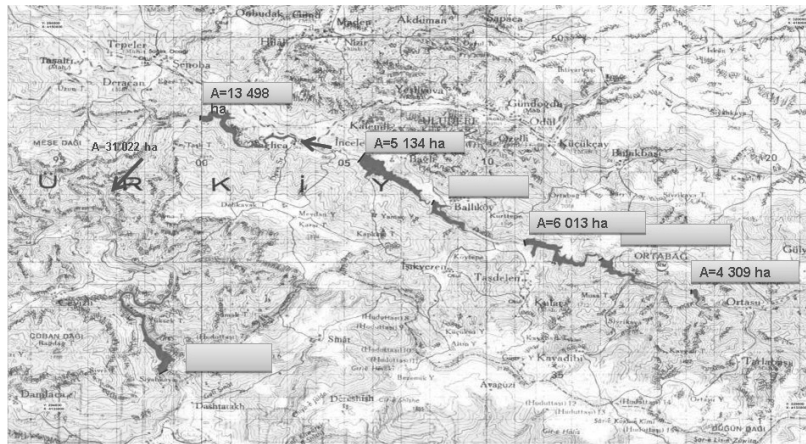
DSİ'nin uzun vadeli çalışmalarında bulunmayan bu barajların DSİ'nin çalışma ilkelerine uymayacak şekilde, 3 ay gibi kısa bir zaman dilimi içerisinde etütlerinin yapılarak ihale edilmesi, amacının da sınır güvenliği olması bu işin sahibinin DSİ Kuruluşu olmadığını göstermektedir.

Barajların yapılma gayesinde enerji üretimi yazılmamasına rağmen barajların asıl yapılma amacını saklamak ve ortaya çıkabilecek karşı çıkışlara önlem olsun diye de barajların gövdelerinde enerji su alma yapısı inşa edilmesi kararlaştırılmıştır.

1. Şırnak-Silopi Barajı
2. Şırnak Barajı
3. Şırnak-Uludere Barajı
4. Şırnak-Ballı Barajı
5. Şırnak-Kavşaktepe Barajı
6. Şırnak-Musatepe Barajı
7. Şırnak-Çetintepe Barajı
8. Hakkari-Çocuktepe Barajı
9. Hakkari-Gölgeliyamaç Barajı
10. Hakkari-Beyyurdu Barajı
11. Hakkari-Aslandağı Barajıdır.

Ancak bu barajların yapılma gayesinde enerji üretimi yazılmamasına rağmen barajların asıl yapılma amacını saklamak ve ileride ortaya çıkabilecek karşı çıkışlara önlem olsun diye barajların gövdelerinde enerji su alma yapısı inşa edilecektir. İleride hidroelektrik santrali ve tesisleri kurulusa enerji üretilsin diye !

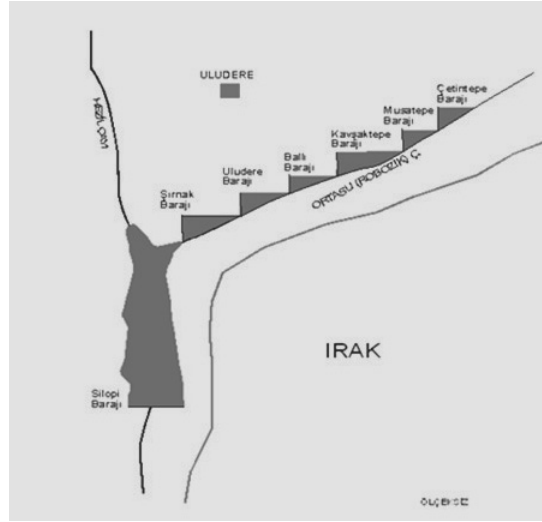
5.3 DSI' NİN 2011 YATIRIM PROGRAMI

Harita 2. Güvenlik Barajlarının Harita Üzerinde Görünümü.

Peki bu barajlar nerede yapılmaktadır?

7 baraj Şırnak ili sınırları içerisinde, 4 baraj ise Hakkari sınırları içerisinde, Türkiye-Irak sınırına yakın bir bölgede. Bu barajların yapılması ile bu bölgelerden insan geçişinin engellenmesi hedeflenmiştir (HARİTA-1 Uludere-Hakkari karayolu da Şırnak'ta inşa edilen 5 barajın göl alanı içinde kalacak ve yeni bir karayolu yapılacaktır.)

Şekil 2. Güvenlik Barajlarının Yerleşimleri

6. GÜVENLİK BARAJLARININ DURUMU

Yerleşimleri Şekil 2'de verilen bu güvenlik barajlarının temin edilebilen genel özellikleri şöyledir:

6.1 ŞIRNAK BARAJLARI

6.1.1 SİLOPİ BARAJI

Mevcut Durumu: İnşası devam etmektedir.

Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Şırnak

İlçesi : Silopi

Su Kaynağı : Hezil Çayı

Maksimum Su Seviyesi : 657,70 m

Maksimum Su Seviyesinde Göl Alanı : 1,002 km²

Maksimum Su Seviyesinde Göl Hacmi : 28,914 hm³

Yıllık Ortalama Akım : 882,46 hm³

Tipi : SSB (silindirle sıkıştırılmış beton baraj)

Kret Kotu : 658,00 m

Talveg Kotu : 578,50 m

Talvegten Yükseklik : 79,50 m

Temelden Yükseklik : 89,00 m

Kret Uzunluğu : 356,45 m

Kret Genisliği : 8,00 m

Enerji Su Alma Yapısı

Yeri : Sağ sahil gövde altı

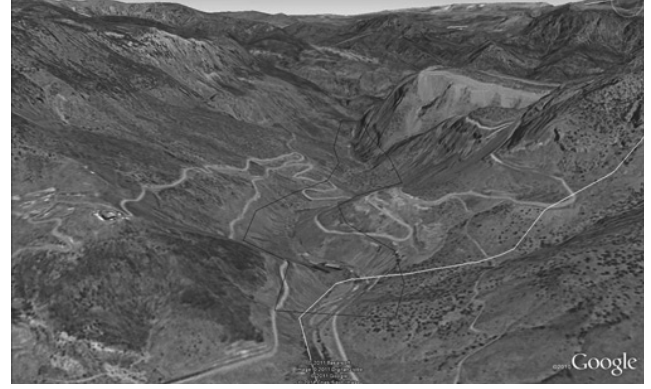
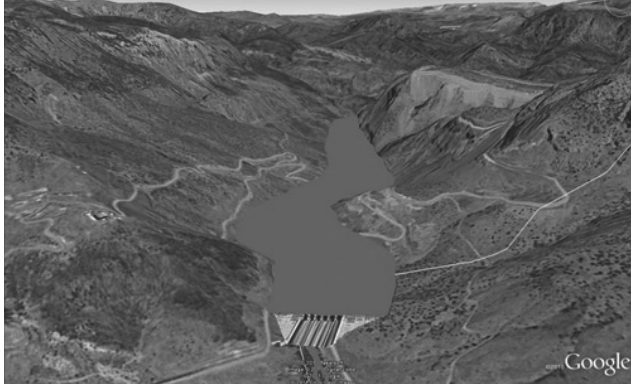
Su Alma Yapısı Tipi : Kule tipi

Su Alma Yapısı Giriş Kotu : 630.00 m

Cebri Boru Çapı : DN 1000

ENERJİ KURULU GÜÇ : 2,4 MEGA WATT

YILLIK ÜRETİM : 17,744 Gwh/yıl

Resim 2, 3. Silopi Barajı

6.1.2 ŞIRNAK BARAJI

Mevcut Durumu: İnşası bitmiştir.

Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Sırnak

İlçesi : Uludere

Su Kaynağı : Ortasu (Robozik) Çayı

Tipi : SSB (silindirle sıkıştırılmış beton baraj)

Kret Kotu : 811.80 m

Talveg Kotu : 755,00 m

Talvegten Yükseklik : 56,80 m

Temelden Yükseklik : 66,80 m

Kret Uzunluğu : 198,00 m

Kret Genisliği : 8,00 m

Enerji Su Alma Yapısı

Yeri : Gövde ön yüzünde

Su Alma Yapısı Tipi : Gövde ön yüzüne dayalı

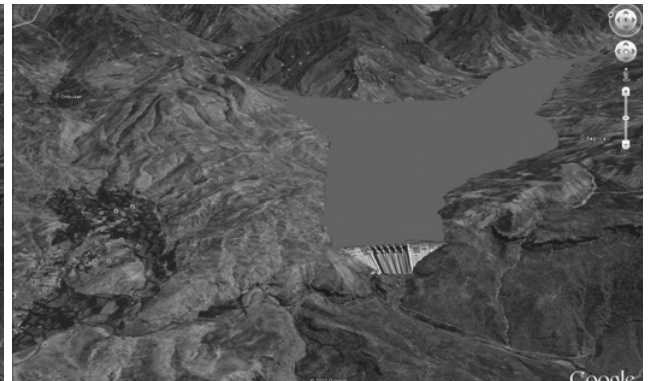
Su Alma Yapısı Giriş Kotu : 786.50 m

Cebri Boru Çapı : 1.90 m

ENERJİ KURULU GÜÇ : 5 MEGA WATT

YILLIK ÜRETİM : 18,12 Gwh/yıl

Şırnak Barajınının getirebileceği en önemli yük ve masraflardan bir tanesi de Şırnak-Hakkari yolunun vadi boyunca olan kısmı tümüyle sular altında kalacak olmasıdır.

Resim 4, 5. Şırnak Barajı

6.1.3 ULUDERE BARAJI

Mevcut Durumu:

Etüt ve planlama yetersizliği nedeniyle jeolojik ve idari sorunlar yaşanmaktadır. Müteahhit ile yaşanan problemler nedeni ile DSİ tasfiye etmek istemektedir.

Ayrıca Şırnak-Hakkari karayolunun su altına kalacak olması nedeniyle yeni yol çalışmaları yapılmaktadır.

Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Şırnak

İlçesi : Uludere

Su Kaynağı : Ortasu (Robozik) Çayı

Tipi : SSB (silindirele sıkıştırılmış beton baraj)

Talveg Kotu : 853,00 m

Kret Kotu : 908,50 m

Talvegten Yükseklik : 55,50 m

Temelden Yükseklik : 62,50 m

Kret Uzunluğu : 431,00 m

Kret Genisliği : 8,00 m

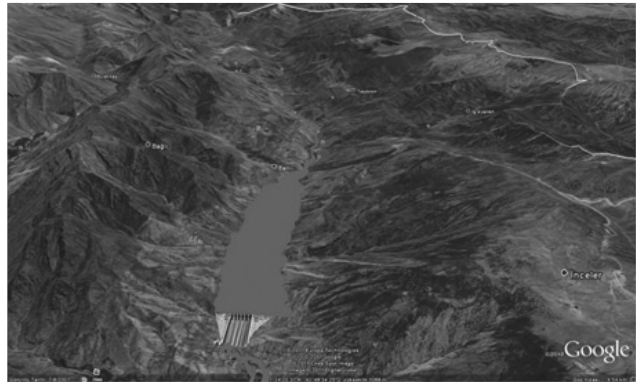
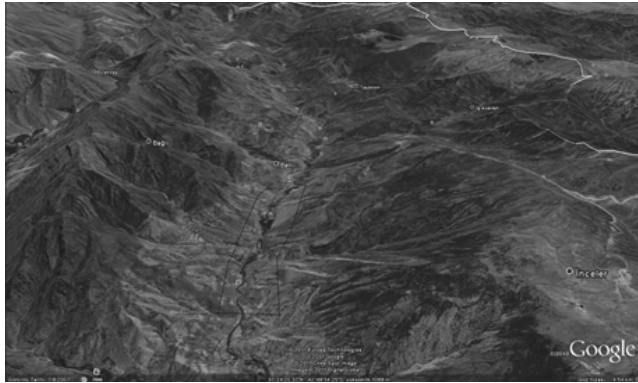
Yıllık Ortalama Akım : 99,26 hm³

Maksimum Su Seviyesi : 908,49 m

Toplam Göl Hacmi : 20,10 hm³

ENERJİ KURULU GÜÇ : 3,50 MEGA WATT

YILLIK ÜRETİM : 9,17 Gwh/yıl

Resim 6, 7. Uludere Barajı

6.1.4 BALLI BARAJI

Mevcut Durumu: Etüt ve planlama yetersizliği nedeniyle jeolojik ve idari sorunlar yaşanmaktadır. Müteahhit ile yaşanan problemler nedeni ile DSİ tasfiye etmek istemektedir.

Ayrıca Şırnak-Hakkari karayolunun su altına kalacak olması nedeniyle yeni yol çalışmaları yapılmaktadır.

Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Şırnak

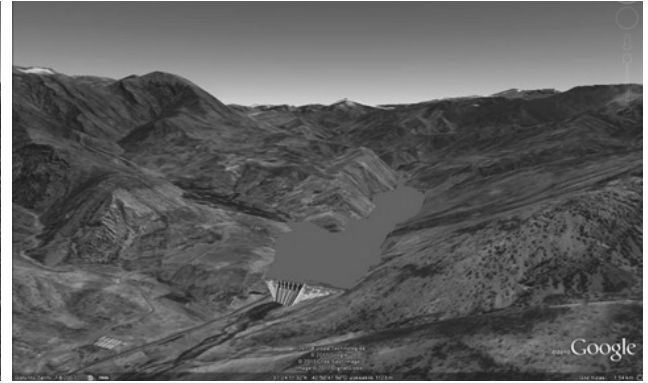
İlçesi : Uludere

Su Kaynağı : Ortasu (Robozik) Çayı

Tipi : SSB (silindirele sıkıştırılmış beton baraj)

Talveg Kotu : 911,00 m

Kret Kotu : 960,00 m
Talvegten Yükseklik : 49,00 m
Temelden Yükseklik : 50,50 m
Kret Genisliği : 8,00 m
Yıllık Ortalama Akım : 73,33 hm³
Maksimum Su Seviyesi : 958,67 m
Toplam Göl Hacmi : 7,09 hm³
ENERJİ KURULU GÜÇ : 8,36 MEGA WATT
YILLIK ÜRETİM : 21,9 Gwh/yıl

Resim 8, 9. Ballı Barajı

6.1.5 KAVŞAKTEPE BARAJI

Mevcut Durumu: Etüt ve planlama yetersizliği nedeniyle jeolojik ve idari sorunlar yaşanmaktadır. Müteahhit ile yaşanan problemler nedeni ile DSİ tasfiye etmek istemektedir.

Ayrıca Şırnak-Hakkari karayolunun su altına kalacak olması nedeniyle yeni yol çalışmaları yapılmaktadır.

Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Şırnak

İlçesi : Uludere.

Su Kaynağı : Ortasu (Robozik) Çayı

Maksimum Su Seviyesi : 1059,21 m

Maksimum Su Seviyesinde Göl Alanı : 0,904 km²

Maksimum Su Seviyesinde Göl Hacmi : 19,050 hm³

Yıllık Ortalama Akım : 73,33 hm³

Tipi : SSB (silindirle sıkıştırılmış beton baraj)

Kret Kotu : 1060,00 m

Talveg Kotu : 994,00 m

Talvegten Yükseklik : 66,00 m

Temelden Yükseklik : 71,00 m

Kret Uzunluğu : 268,12 m

Kret Genisliği : 8,00 m

Enerji Su Alma Yapısı

Yeri : -

Su Alma Yapısı Tipi : -

Su Alma Yapısı Giriş Kotu : 1151.80 m

Cebri Boru Çapı : 1.10 m

ENERJİ KURULU GÜÇ : 1,57 MEGA WATT

YILLIK ÜRETİM : 6,531 Gwh/yıl

Resim 10, 11. Kavşaktepe Barajı

6.1.6 ÇETİNTEPE BARAJI

Mevcut Durumu: İnşası devam etmektedir. İhaleyi alan müteahhidin yetersiz olması ve yeni Şırnak-Hakkari karayolu çalışmaları nedeniyle inşaat yavaş ilerlemektedir.

Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Şırnak

İlçesi : Uludere

Su Kaynağı : Ortasu (Robozik) Çayı

Normal Su Seviyesi : 1155,00 m

Normal Su Seviyesinde Göl Alanı : 0,14 km²

Normal Su Seviyesinde Göl Hacmi : 1,85 hm³

Yıllık Ortalama Akım : 44,33 hm³

Tipi : SSB (silindirik sıkıştırılmış beton baraj)

Kret Kotu : 1126,50 m

Talveg Kotu : 1161,00 m

Talvegten Yükseklik : 34,50 m

Temelden Yükseklik : 38,50 m

Kret Uzunluğu : 173,00 m

Kret Genisliği : 8,00 m

Enerji Su Alma Yapısı

Yeri : Gövde ön yüzünde

Su Alma Yapısı Tipi : Gövde ön yüzüne dayalı

Su Alma Yapısı Giriş Kotu : 786.50 m

Cebri Boru Çapı : 1.90 m

ENERJİ KURULU GÜÇ : 0,90 MEGA WATT

YILLIK ÜRETİM : 2,61 Gwh/yıl

Resim 12, 13. Çetintepe Barajı

6.1.7 MUSATEPE BARAJI

Mevcut Durumu: İhaleyi alan müteahhidin yetersiz olması ve yeni Şırnak-Hakkari karayolu çalışmaları nedeniyle inşaat yavaş ilerlemektedir.

Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Şırnak

İlçesi : Uludere

Su Kaynağı : Ortasu (Robozik) Çayı

Tipi : SSB (silindirle sıkıştırılmış beton baraj)

Kret Kotu : 1115,50 m

Talveg Kotu : 1055,00 m

Talvegten Yükseklik : 60,50 m

Temelden Yükseklik : 66,00 m

Kret Uzunluğu : 165,00 m

Kret Genisliği : 8,00 m

Enerji Su Alma Yapısı

Yeri : Sağ sahil

Su Alma Yapısı Tipi : -

Su Alma Yapısı Giriş Kotu : 1086,40 m

Cebri Boru Çapı : 1.20 m

ENERJİ KURULU GÜÇ : 2 MEGA WATT

YILLIK ÜRETİM : 6,812 Gwh/yıl

Resim 14, 15. Musatepe Barajı

6.2 HAKKARİ BARAJLARI

Hakkari'deki barajların verileri var; ancak, bunlara henüz başlanmamış. Yatırım programında bunlarla ilgili sıkıntılar var. Bazı firmalara ihale edildi, baraj gövdesinin kurulacağı yerin jeolojik durumundan dolayı vazgeçildi. Güvenlik gerekçeleriyle vazgeçilenler var.

6.2.1 ÇOCUKTEPE BARAJI

Mevcut Durumu: İptal edilmesi söz konusu. Ayrıca ihale kapsamında olmayan enerji yapıları daha sonra projeye eklenmiştir. Etüt ve planlama yetersizliği nedeniyle uygulamada sorunlar yaşanmaktadır.

Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Hakkari

İlçesi : Çukurca

Su Kaynağı : Güzeldere

Maksimum Su Seviyesi : 960,80 m

Tipi : SSB (silindirik sıkıştırılmış beton baraj)

Kret Kotu : 963,00 m

Talveg Kotu : 918,00 m

Talvegten Yükseklik : 45,00 m

Temelden Yükseklik : 54,00 m

Kret Uzunluğu : 127,44 m

Kret Genisliği : 8,00 m

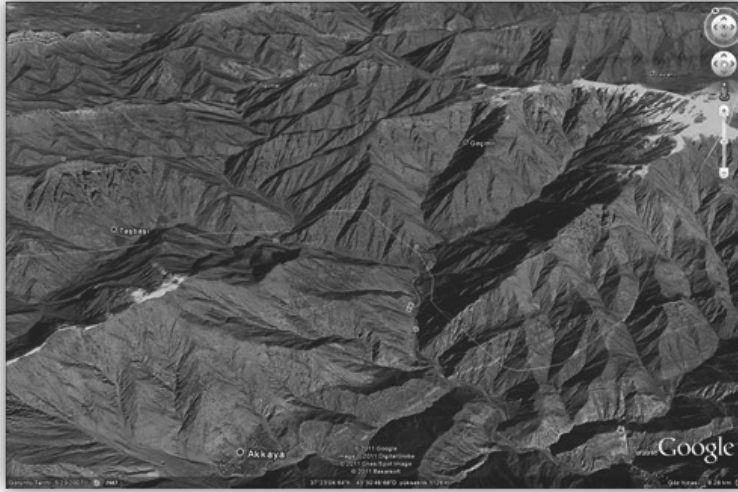
Enerji Su Alma Yapısı

Yeri : Sağ sahil

Su Alma Yapısı Tipi : Beton baraj gövdesinde dairesel kesit

Su Alma Yapısı Giriş Kotu : 939.00 m

Cebri Boru Çapı : 2.20 m

Resim 16. Çocuktepe Barajı

6.2.2 GÖLGELİYAMAÇ BARAJI

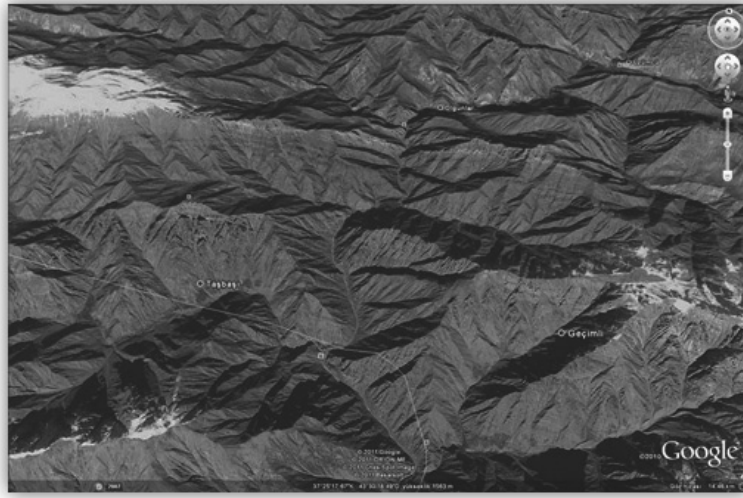
Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Hakkari

İlçesi : Çukurca

Su Kaynağı : Güzeldere

Maksimum Su Seviyesi : 996,47 m
Maksimum Su Seviyesinde Göl Alanı : 228.054 m²
Maksimum Su Seviyesinde Göl Hacmi : 3,330 hm³
Yıllık Ortalama Akım : 236,52 hm³
Tipi : SSB (silindirle sıkıştırılmış beton baraj)
Kret Kotu : 997,70 m
Talveg Kotu : 956,00 m
Talvegten Yükseklik : 41,70 m
Temelden Yükseklik : 51,70 m
Kret Uzunluğu : 150,40 m
Kret Genisliği : 8,00 m

Resim 17. Gölgeyamaç Barajı

6.2.3 BEYYURDU BARAJI

Mevcut Durumu: Proje ihaleye verildiğinde sadece enerji su alma yapısından bahsedilmiş ancak inşası başladıktan sonra enerji üretimi ve tesisleri projeye eklenmiştir.

Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Hakkari

İlçesi : Şemdinli

Su Kaynağı : Beyazçay (Dembo Çayı)

Tipi : SSB (silindirle sıkıştırılmış beton baraj)

Talvegten Yükseklik : 54,00 m

6.2.4 ASLANDAĞI BARAJI

Yatırım Proje No'su/Kodu : 2008A010070

İli : Hakkari

İlçesi : Şemdinli

Su Kaynağı : Beyazçay (Dembo Çayı)

Tipi : SSB (silindirle sıkıştırılmış beton baraj)

Talvegten Yükseklik : 69,00 m

Resim 18. Aslandağı Barajı

Bu barajların yapım süresi de diğer barajlara benzememektedir. Silopi Barajı yer tesliminden itibaren 900 takvim gününde, diğer barajlar ise 540 takvim gününde bitirilecektir. Sulama projeleri uzun yıllar ödenek olmamasından dolayı bitirilemezken bu barajların ödenek sorunu bulunmamaktadır.

Şırnak'ta yapılan barajların toplam ihale bedelleri ve ödenek durumları ;

Tablo 2. Şırnak'ta ihale edilen barajların ihale bedelleri ve ödenek durumları.

İŞİN ADI	Firma Adı	Toplam Keşif veya İhale Bedeli	2011 Yılı Ayrılan Nakdi Ödenek (TL)	2011 Yılı Ek Ödenek Talebi (TL)(KDV+FF Dahil) (TL)
1 Şırnak Silopi Barajı	İLCİ İnş. San.ve Tic. A.Ş.	72 779 214	20 573 922	
2 Şırnak Barajı	AGE İnş. San.ve Tic. A.Ş.	33 535 328	500 000	-
3 Şırnak Uludere ve Ballı Barajları	BE-HA-ŞE İnş. San. Ve Tic. A.Ş.	48 946 955	39 000 000	-
4 Şırnak Kavşaktepe Barajı	BE-HA-ŞE İnş.San. veTic.A.Ş.	32 196 200	13 000 000	-
5 Şırnak Musatepe ve Çetintepe Barajları	ÖZ ER-KA İnş. Tur. Elk. Taah. Tic. ve San.Ltd. Şti.	26 075 834	18 300 000	-
6 Şırnak-Silopi, Şırnak, Uludere, Ballı, Kavşaktepe, Musatepe ve Çetintepe Barajları ENH, Telefon Hatları Rölekasyonu		2 000 000	1 000	-
Toplam		215 533 531	91 374 922	

7. GÜVENLİK BARAJLARINA BASININ BAKIŞI

Basında çıkan haberlerde, bu barajların yapılma amacı açıkça belirtiliyor. “Sınırdaki PKK’ya darbe vurmada DSİ’nin planı” gibi. Hürriyet gazetesinin 10 Temmuz 2009 tarihli başlığı. Hürriyet 10 Temmuz 2009 Tarihli Haber Başlıkları SİNIRDA PKK’YA DARBE VURACAK DSİ PLANI! GÜVENLİK BARAJLARI GELİYOR!

KARAYOLU İÇ KESİME ÇEKİLECEK

DERİN VADİ VE MAĞARALAR SUYLA DOLACAK

‘ZORUNLU GÖÇE NEDEN OLACAK’ İDDİASI

Yine AK News’in 20.10.2011 tarihli başlığı: “Sınır duvar örülüyor.”

Resim 19. Baraj Yerinden Görünüm

AKnews

<http://www.haberdiyarbakir.com>

20.10.2011 tarihinde yazdırılmıştır.

Sınır Barajdan Duvar Örülüyor

Konu TBMM’ye gidiyor

Barajlar bölgeyi insansızlaştıracak

Hangi baraj nerde yapılacak?

Resim 20. Baraj Yerinden Görünüm

Oda TV’nin 08.05.2011 tarihli haberine baktığımızda, konu, “Genelkurmayın Çılgın Projesi” diye yer almakta.

BU DA GENELKURMAY’IN ÇILGIN PROJESİ

(OdaTv 08.05.2011 Haberi)

YEDİ KRİTİK BÖLGE

İlk etapta 7 kritik bölgede 11 barajdan ilki olan Şırnak barajı tamamlandı. 6 tanesi bu yıl tamamlanacak.

Yine Milliyet gazetesinin 10 Temmuz 2009 tarihli başlığı: “PKK’ya karşı Irak sınırında su engeli.”

PKK'ya karşı Irak sınırına su engeli

10 Temmuz 2009 Milliyet

KARAYOLU İÇ KESİME ÇEKİLECEK

DERİN VADİ VE MAĞARALAR SUYLA DOLACAK

ZORUNLU GÖÇE NEDEN OLACAK' İDDİASI

Bunları çoğaltmak mümkün.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Akılcı yaklaşım ile havza bütününde (yeraltı ve yüzey su toplama havzası) planlama yapılarak hidrolik enerji potansiyeli değerlendirilebilir. Ancak bunun için günümüzdeki tüm uygulamalar durdurulmalıdır.

• Doğal varlıklar üzerindeki etkinin değerlendirilebilmesi için suyun doğal varlık olarak ekosistemin bir parçası olduğu gerçeği göz ardı edilmeden bir bütün olarak ele alınmalıdır.

• Mühendislik kriterlerinden uzak olarak ortaya konan bütün HES projeleri durdurularak, havza bütününde ekolojik gereksinimler ve toplumsal fayda gözeterek HES projeleri yeniden değerlendirilmelidir.

• HES'ler konusunda yapılan tartışmalar, işin özünden uzaklaştırılarak taraf ya da karşıtlık noktasına getirilmemelidir.

• Yanlış ve hatalı projelerin inşa edilmesi sonrasında telafisi mümkün olmayan ekolojik, kültürel, toplumsal ve benzeri sorunların yaşanmasının kaçınılmaz olacağı bilindiğinden bu uygulamalar durdurulmalıdır.

• Ekolojik gerçekler ve kamu yararı göz ardı edildiği sürece ortaya konan HES projeleri enerji gereksinimin karşılanmasına katkısı olmayacağı gibi, oluşacak zararların karşılanması içinde yeni kaynaklara gereksinim doğacağı bilinmelidir.

• 4628 sayılı yasa sonrası "sanal değerler" üzerinde inşa edilen HES'lerin ulusal enerji politikalarının belirlenmesinde güvenilir kaynak olarak kabul edilememelidir.

• Gerçek anlamda hidrolik enerji potansiyeli ekolojik, sosyolojik, kültürel ve doğal yaşam dikkate alınarak sanal olmayan gerçekçi ölçümlere göre yeniden belirlenmelidir.

• 4628 sayılı yasa sonrası ortaya konan, 1215 HES'in Kurulu gücü toplam HES kurulu gücünün yaklaşık %7 lik kısmını oluşturmaktadır. Bu tesislerin kurulu güce karşılık gelecek enerjiyi üretemeyeceği de açıktır.

• Mühendislik hizmeti görmeyen ve ekolojiyi koruyamayacak olan bu projeler hemen durdurulmalıdır.

• Şırnak ve Hakkari il sınırları içerisinde su şişirme bentleri adı altında sınır güvenliği sebebiyle 11 adet su şişirme bentleri inşa edilmektedir. Güvenlik Barajları olarak da anılan bu barajlardan 7'si Şırnak'ta, 4'ü ise Hakkari'de Irak sınırına yakın kesimlerde bulunmaktadır.

Sınır güvenliğinden amaç; bölgeyi insansızlaştırmak ve insan geçişini engellemektir. Bölgede yıllardan beri uygulanan baskı ve tedbirlere, resmi açıklamalara göre harcanan 300 milyar dolar tutarındaki "güvenlik yatırımlarına" rağmen Kürt sorunu çözilememiştir. Bu barajların yapılması da bu sorunu çözmeyecektir.

Kürt sorununun barışçıl ve demokratik yöntemlerle çözümü varken sorunları görmemezlikten gelip çözmek ve bastırmak için yapılan bu gibi çalışmalara harcanacak para, Kürt sorunun çözülerek Bölgenin kalkınmasında kullanılmalıdır.

SU HAYAT MIDIR?

YOKSA!!!

SU SİLAH MIDIR?

"Su, hayat mıdır?" diye başlamıştık. Doğru yönetemezseniz, bu yönetim yapınız demokratik olmazsa, katılımcı olmazsa, yerinde olmazsa, su, çok kötü bir silaha da dönüşebilir.

Özgeçmiş:

Jeoloji mühendisi ve TMMOB Yönetim Kurulu Üyesidir. Diyarbakır'da da Diyarbakır Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğüne vekalet etmektedir.

SAVAŞ VE ENERJİ

Kemal Bekir ULUSALER
EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi

1. SAVAŞ VE ENERJİ

Yerküredeki yaşam formunda, yaklaşık 50 Milyon türden biride insandır. İnsanın bu yoğunluk içindeki yeri 50 milyonda 1'dir.

İşte bu 50 milyonda 1, yaşlı kürenin son 20 bin yılında, önce 50 milyon üzerinde, sonra da kendi türü içinde baskı ve hegemonya oluşturmaktadır. Bu hegemonya şüphesiz ki zora başvurularak elde edilen bir hegemonyadır.

Enerji kaynaklara sahip olma çatışmaları, örneğin Mezopotamya'da 6500 yıl öncesine kadar gitmektedir. M.Ö. 4500 yıllarında, Mezopotamya kentleri Lagas ve Umma arasında su paylaşım çatışmaları yaşanmıştır.

Günümüzde ise, petrol, doğalgaz gibi enerji kaynakları ve enerji yollarının güvenliği çatışma nedeni olmaktadır.

Özellikle son iki yüzyıl içerisinde insan dünya'daki kaynakları sınırsızca ve sorumsuzca sömürmektedir.

Anılan son iki yüzyıl; Kapitalizm ve Emperyalizmin tahakküm yüzyıllarıdır.

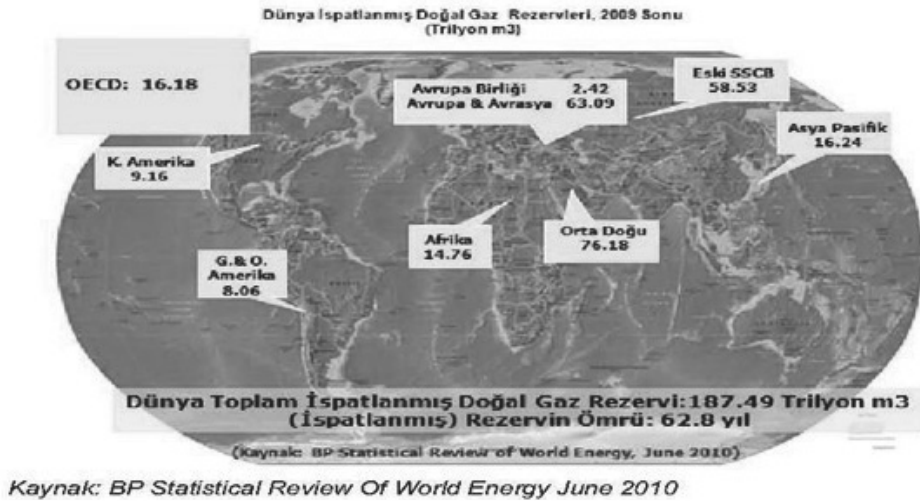
Kapitalizm sınırsız ihtiyaçlar yaratmakta ve tüketim ekonomisi üzerinden varlığını idame ettirme uğruna her koşulda zora başvurmaktan kaçınmamaktadır.

Dolayısıyla bu politika sonucu, tüketim için üretim, üretim için de kaynak gerekmektedir. Oysa yeryüzünde kaynaklar kıt ve kıymetlidir.

Kaynak: BP Statistical Review Of World Energy June 2010

Resim 1. Dünya Petrol Rezervi

Resim 2. Dünya Doğal Gaz Rezervi

1.1 Gerçekten Bu Kaynaklar Kıt ve kıymetli mi?

Her iki grafikten de görüleceği üzere rezervler son derece kısıtlıdır.

Artan dünya nüfusu, kapitalizmin yarattığı ihtiyaçlara ulaşım gayretini kamçılamaktadır.

2010 yılı dünya ham petrol talebi günlük ortalama 86,72 milyon varil olarak gerçekleşmiş olup 2011 yılında bu talebin 90 milyon varili aşması beklenmektedir.

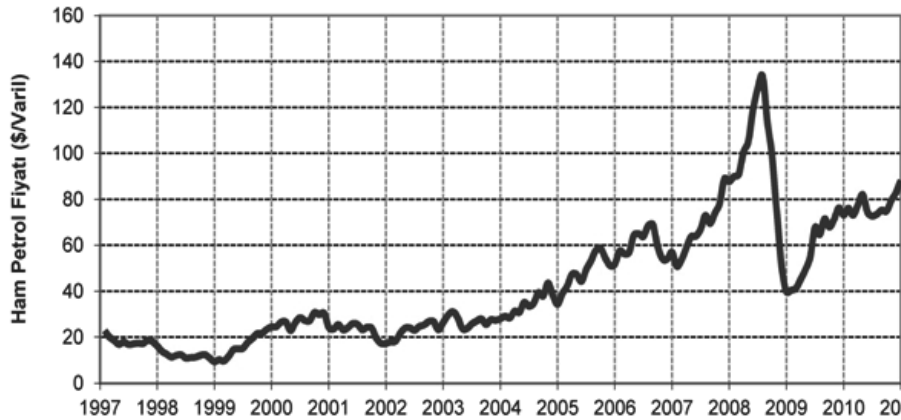
2010 dünya günlük ortalama doğalgaz tüketimi ise; 8,21 milyar m.3'tür.

Rakamlarla verilen bu tüketimin küresel dağılımındaki baş aktörler ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 1. Küresel Aktörlerin Tüketim Dağılımı

ABD	AB-25	ÇİN	HİNDİSTAN
Petrol: 40.5 % (Oil)	Petrol: 40.8 %	Petrol: 21.0 %	Petrol: 30.5 %
Gaz: 24.4 %	Gaz: 24.7 %	Gaz: 2.7 %	Gaz: 8.5 %
Kömür: 24.6 % (Coal)	Kömür: 17.4 %	Kömür: 69.7 %	Kömür: 55.0 %
Nükleer: 7.9 %	Nükleer: 12.9 %	Nükleer: 0.8 %	Nükleer: 0.1 %
Hidro: 2.6 %	Hidro: 4.1 %	Hidro: 5.8 %	Hidro: 5.7 %

1.2 Bir de Fiyatlara Bakalım!

Kaynak: http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/xls/pet_pri_wco_k_w.xls. Subat 2011

Şekil 1. Yıllara Göre Petrol Fiyatları

1.3 Gelecek Kurgusu

Olası yeni rezervlerin artık çok daha derin ve deniz tabanı kaynaklı olması, arz ve talep makasının giderek kapanması, petrol fiyatlarında gelecekte rutin bir artışı işaret etmektedir.

Ulaşım sektöründe, gelecek 30 yıl içerisinde her üç arabadan birinin elektrikli olacağı öngörülmekte olup, hem ulaşım, hem de sanayi de elektrik kullanımı çok daha yoğun kullanılacak, bu da öncelikle doğalgaza talebi arttıracaktır.

2. NEDEN MEZOPOTAMYA VE YAKIN COĞRAFYASI?

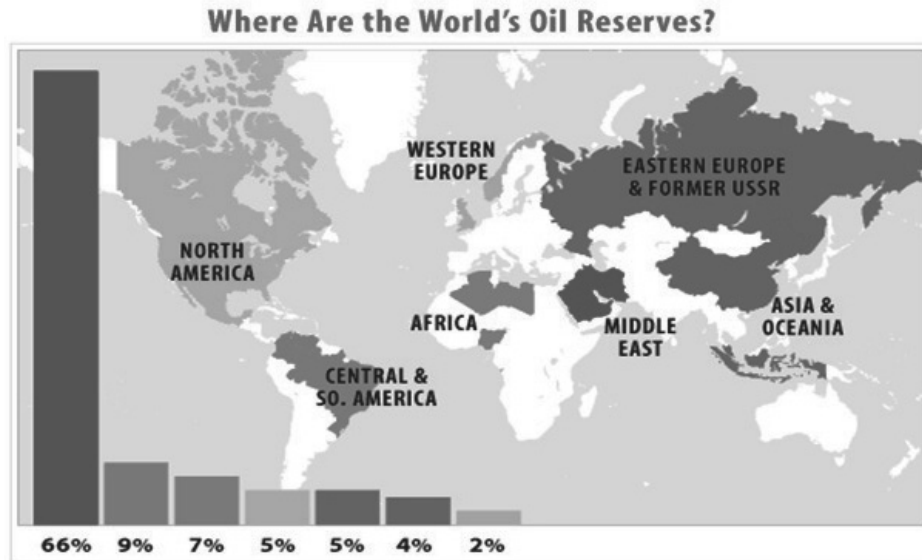
M.Ö. 2000 yıllarında naptu (alev alan) olarak bilinen petrolün, doğalgazın, Dicle ve Fırat'ın ve Nubyan oluşumu uzantısının bir arada olduğu, dünyanın ender enerji zenginliklerine sahip böyle bir bölgede beklenen, refah ve huzur olmalıydı?

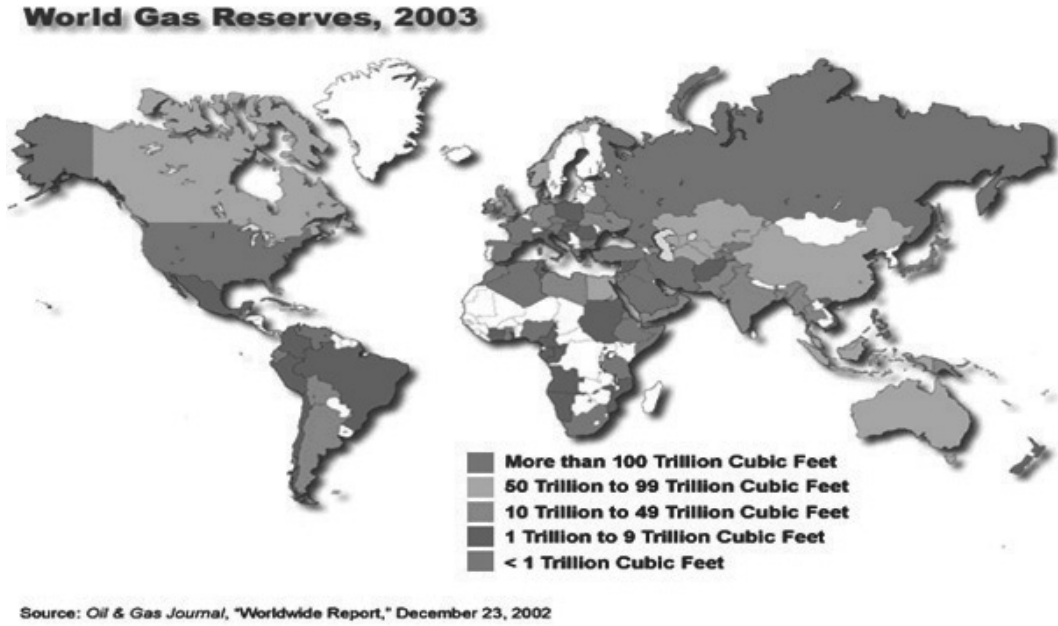
Resim 3. Karikatür

Oysa, bu zenginlik kan ve gözyaşı getirmiştir.

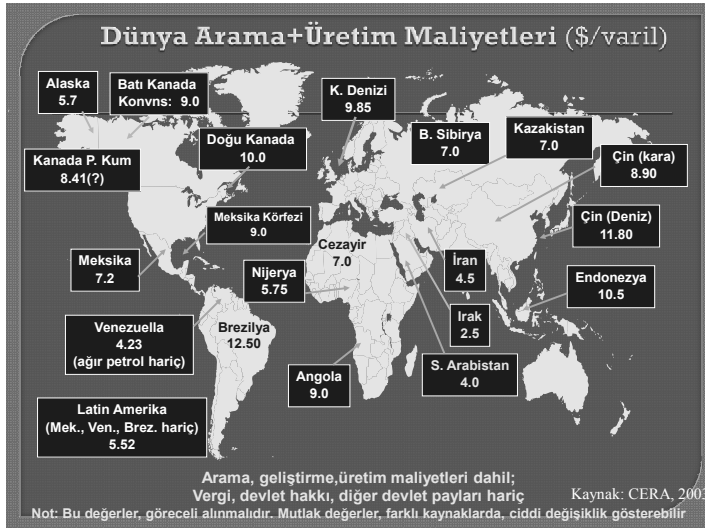
Bu zenginlikler, finans-kapital zorbanın bala üşüşen sinekler gibi Bölgeye üşüşmesine neden olmuştur.

Resim 4. Dünya Petrol Rezervlerinin Dağılımı

Resim 5. Dünya Gaz Rezervlerinin Dağılımı

Resim 6. Dünya Arama+Üretim Maliyetleri (\$/varil)

Sinekler bala üşüşmüştür, zira Bölge;

4, 5 ve 6. resimlerdeki grafiklerden de anlaşılacağı üzere enerjinin en bol ve en az maliyetle elde edilebileceği gerçeği vardır. Bu gerçek finans – kapital zorbayı cezbetmiş ve işgaller peşi sıra gelmiştir.

Bu işgaller ve sömürü sonucu,

1980’de Ortadoğu dünya ihracatının %13’ünü oluşturmaktaydı. Bugün ise bu oran %3’tür ve bu oranın büyük bir kısmı petrol ve doğalgazdan oluşmaktadır.

2.1 Travma

Ekonomik kayıplar yıllar boyu telafi edilemeyecek noktada iken, işgalin yarattığı asıl travma can kayıpları, ömür boyu yaşanacak sakatlıklar ve göçlerdir.

İşgal boyunca, bir milyondan fazla sivil hayatını kaybetmiştir. Ve yaşanan göçün boyutları korkunçtur. İki milyonu yurt dışı olmak üzere, 4,8 milyon Iraklı yerlerinden yurtlarından edilmiştir.

2.2 İşgalin Getirdiği...

İşgalle birlikte ABD ve Koalisyon güçleri petrol ve gazın çıkartılması ve nakli konusunda enerji kartellerini devreye sokarak gelirlerden aslan payını almaktadır. Bunun yanı sıra borçlar bahane edilerek Irak kasasına elini uzatmaktadır. Bütün bunlar yetmiyormuşcasına bir de yıktıklarını yeniden yapmak için altyapı şirketlerini Irak'ta konuşlandırmışlardır.

Bütün bunlardan sonra, Irak hükümetine bırakılan son derece kıt petrol ve gaz gelirleri Irak halklarını birbirine kırdıran politikalar sonucu yeni çatışmalara zemin hazırlamaktadır.

2.3 Paylaşım

Kürt Federe Yönetimi'nin bölgesindeki petrolerin çıkarılması için yaptığı anlaşmalar petrol gelirlerinden kendilerine ayrılacak olan % 17 payı yukarı çekme çalışmaları olarak algılanarak merkezi hükümetçe tepkiyle karşılanmıştır.

Diğer taraftan Türkiye'de de hala bölgeye yönelik milliyetçi-ulusal söylemler dikkati çekmektedir. Örneğin, 5 Haziran 1926 tarihli Antlaşma uyarınca Türkiye'nin Irak petrollerinden alacağı yüzde 10 royalti hakkı bulunduğu yönde dile getirilen söylemler gibi...

2.4 Sadece Enerji mi?

Her ne kadar enerji arzının kesintisiz sürdürülmesinin ABD'nin öncelikleri arasında söylesek de, Irak Savaşı'nın başlangıcının tek nedeninin bu öncelik olduğunu söylemek yanlış olur.

ABD, savaştan da büyük ölçüde dünya enerji piyasaları ve fiyatlarına hakim olabilmektedir.

ABD'nin İsrail ile çok özel ilişkileri bulunmaktadır.28 İsrail'in güvenliğinin sağlanması ABD'nin öncelikli amaçlarındandır. Amerikan Ulusal Strateji Belgeleri'nin hemen hepsinde "İsrail'in güvenliğinin sağlanması" ayrı bir madde olarak belirtilmektedir

ABD Ortadoğu ve Afrika'nın Kuzeyine yönelik projeleri bulunmaktadır. Ve bu projelerin ete kemiğe bürünmesi için anılan coğrafyada hem ayak basacağı adacıklar olmalı hem de tehdit unsuru olarak askeri bir gücün varlığı.

Bu var olma konumunu riske edecek her türlü girişimi tehdit olarak algılayıp, kendince önlemler almaktadır.

Nitekim, bölgeden petrol ve gaz sevki için enerji yollarının güvenliğini tehdit edecek her türlü unsuru da bertaraf etmek düşüncesindedir.

İran Körfezi, boğazlar ve boru hatları üzerindeki stres kaldırılmak durumundadır. Dolayısıyla tehdit unsuru 'şer ülkeleri' de...

ABD'nin İran ve Suriye'ye yönelik olası bir saldırı planları geçmişe yönelik kendince önlemleri de içermektedir. Örneğin bir kez daha 1Mart travması yaşamak istememektedir. Bu nedenle şimdiden girişimde bulunarak Füze Kalkanı Tesislerini Türkiye'ye konuşlandırmıştır.

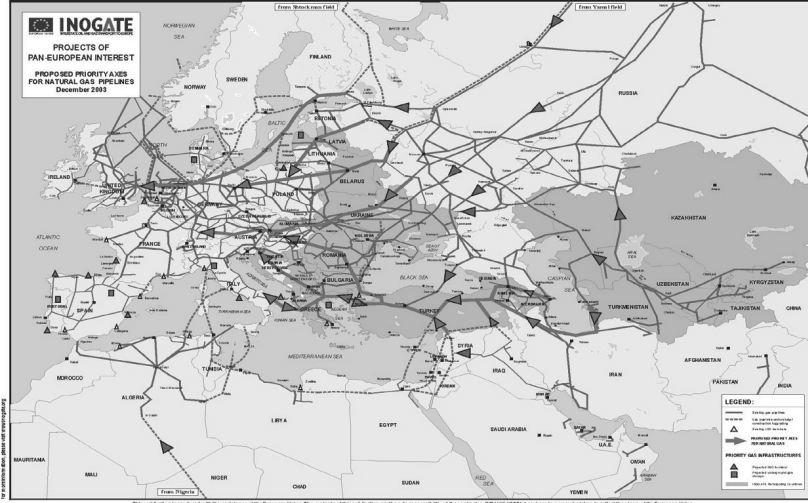
Oysa, NATO çerçevesinde Malatya'ya yerleştirilecek olan AN/TPY-2 Forward-Based X-Band Radarı yakın geçmişte zaten İsrail'e de yerleştirilmişti.

Bu girişim, ikinci bir güvenlik duvarı oluşturmaktan çok halklar arasında oluşabilecek barış ortamını baltalamak amaçlıdır.

Buraya kadar sözünü ettiğimiz işgal ve hakimiyete yönelik savaşlarda çeşitli silahlar kullanılmaktadır. Sadece ilk anda görülen konvansiyonel silahlar için dünyada günde harcanan para; 2,4 milyar dolardır.

Adını andığımız füze Kalkanı projesi için ABD 20 yılda 100 milyar dolar harcamıştır.

Yine bildiğimiz konvansiyonel, Nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar dışında, aslında barış ortamının birer parçası gibi görünen pek çok unsorda yeri geldikçe silah olarak kullanılmaktadır. Örneğin kaynak olarak bizatihi enerjinin kendisi, boru hatları, hatta coğrafi konumun ta kendisidir.

Resim 7. Dünyada Gaz Hatları

2.5 Öyle İse Niye Anlattın?

“Savaş ve çatışmaların temelinde küresel güçlerin bölge enerjisine hakim olma amacının yattığı bilinmektedir. ABD ve Avrupa, Afrika ve Ortadoğu’nun enerjisini yıllarca sömürdü. Bunun insanlığa mutluluk ve huzur getirmediği anlaşılıyor. Ancak halen Suriye ve Libya gibi ülkeler üzerinden sömürme duygusunun sürdüğünü görüyoruz.”

Enerji Bakanı Taner Yıldız’ın Yeni Akit Gazetesine geçtiğimiz günlerde verdiği röportajdan alıntı...

Birkaç yerde anlattım, burada tekrar olacak, ama yine de anlatayım. Misyonerlerin çok yoğun olarak dünyayı dolaştığı dönemde, misyonerin birisi, papaz, kutuplara gidiyor. Kutuplarda Eskimolara dini anlatıyor, Hristiyanlığı anlatıyor. Eskimo, dinliyor, dinliyor, en sonunda soruyor: “Ben bütün bunları bilmemiş olsaydım, işlediğim günahlardan dolayı ya da bunları yaptığım için cehenneme gider miydim?” “Yok, gitmezdin” diyor papaz. “Öyleyse bana niye anlattın bütün bunları?” diyor.

Yani, “Peki, bize bunları niye anlatıyorsun?” lafı da var ortada, burada. Mademki bunların hepsini biliyorsun, mademki ABD’nin ve diğerlerinin bir sömürü aracı olduğunu biliyorsun, niye bu kadar yakınsın, niye bu kadar sıkı fıkısın, niye işbirliği içindesin? Akla bin bir tane soru gelebilir, yanıtları da zaten malum.

2. BİRKAÇ CÜMLE DE SU İÇİN

Yeryüzünde suyun dağılımı;

Tuzlu su : % 97

Tatlı su : % 3

Tatlı suyun kendi içinde dağılımı;

Kutuplarda buz olarak : % 79,

Derin yer altı suları : % 20,

Erişilebilir su : % 1..

Erişilebilir suyun dağılımı;

Göllerde : % 52,

Toprakta nem olarak : % 38,

Atmosferde su buharı : % 8

Organizmaların bünyesinde : %1,

Nehir ve dereler : % 1

Görüleceği üzere bir kez daha bolluktan söz edemiyoruz.

Su da diğer enerji kaynakları gibi kıt ve kıymetli...

Bu bağlamda ülkelerin ve Bölgenin durumunu daha iyi görebilmek açısından Polonyalı bilim insanı Balcerski'nin "kullanım/kaynak indeksi"ni baz alabiliriz. Bu indekse göre; yenilenebilen su kaynaklarının % 5'nden azını kullanan ülkeler su sıkıntısı olmayan ülkeler olarak belirlenmektedir.

% 20'ye kadar olanlar için su stresinde olan ülkeler deyimi geçerlidir. % 20'nin üzerinde su kullanan ülkeler için su sıkıntısı olan ülkeler tanımlaması yapabiliriz.

Sadece enerji mi?

Buraya kadar sözünü ettiğimiz işgal ve hakimiyete yönelik savaşlarda çeşitli silahlar kullanılmaktadır. Sadece ilk anda görülen konvansiyonel silahlar için dünyada günde harcanan para; 2,4 milyar dolardır.

Adını andığımız füze Kalkanı projesi için ABD 20 yılda 100 milyar dolar harcamıştır.

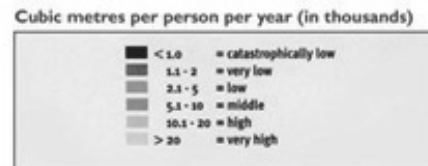
Yine bildiğimiz konvansiyonel, Nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar dışında, aslında barış ortamının birer parçası gibi görünen pek çok unsur da yeri geldikçe silah olarak kullanılmaktadır. Örneğin kaynak olarak bizatihi enerjinin kendisi, boru hatları, hatta coğrafi konumun ta kendisi...

2.1 Mezopotamya ve Komşu Ülkelerinde Su

Kullanım/ kaynak indeksine göre;

İrak	: % 39,
İran	: % 39,
İsrail	: 84,
Ürdün	: %26,
Kuveyt	: %250,
Yemen	: % 65,
Türkiye	: % 29
Suudi Arabistan	: % 78
Suriye	: % 42

Global water availability

Resim 8. Yıllara Göre Suyun Durumu

2.2 Gelecekte Ne Olacak?

Resim 8'i incelediğimizde; 1950 yılına baktığımızda, böyle bir tablo var. Burada koyu olan kısımlara dikkatinizi çekmek istiyorum. 1995'te yine Sahra bölgesi ve Afrika'nın ortası derken, 2025 yılında gördüğünüz gibi siyah noktalar artık Ortadoğu'ya, Hindistan'a kadar uzanmış. Ki Mezopotamya'nın içerisinde geçen Dicle ve Fırat, yine İndus, Ganj Nehri vesaire, hepsine rağmen buralar su sıkıntısı çekecek ve andığımız, bize hep söylenen su savaşlarının potansiyel olarak yaşanabileceği bölgeler olarak gösteriliyor.

3. SONUÇ

Buraya kadar hep savaştan bahsettik. Peki, bunun geriye döndürülmesi, geriye çevrilmesi mümkün değil mi? Aslında elbette mümkün. Daha önce sözünü ettiğimiz gibi, eğer devamlı tüketim, tüketim, tüketim üzerine hayatı kuran kapitalizm ve emperyalizme rağmen sosyalizmi inşa etmeye çalışabilirsek; eğer halkları daha çok işin içine sokarsak, daha çok söz, karar ve yetki sahibi yapabilirsek; tüketim ayaklarını onların istediği gibi değil, kendi ihtiyaçlarımıza uygun çözebilirsek; ekolojik dengenin kendi mecrası içerisinde bir döngü olarak sürdürülmesini sağlayabilirsek, bir anlamda barışa biraz daha yaklaşabiliriz gibi geliyor. Ama biz hep bugüne kadar televizyonlarda, gazetelerde savaşla çocuklarımızı büyüttük, yetiştirdik. Bütün oyunlar, bilgisayar oyunları savaş üzerine. Bu bahsettiğimiz coğrafyadaki ve diğer taraftaki çatışmaları, diğer savaşları televizyonlardan naklen izledik; insanların ölümlerini, çatışmaları televizyonlardan naklen izledik. Savaş üzerine çok şey konuşuldu ve çok şey gösterildi. Ama barışı, nedense, çok fazla konuşmuyoruz. Barış derken hep biraz masalmış gibi, masalımsı bir anlatımla çocuklarımıza anlatıyoruz. Diyelim ki yine öyle anlatacağız. İlle de böyle anlatacaksak, ben diyorum ki, sadece şunu söyleyebiliriz:

BİR BARIŞ GELMİŞ

HİÇ GİTMEMİŞ !

Özgeçmiş:

EMO Enerji Komisyonu Üyesi. 2000 yılından bu yana Elektrik Mühendisleri Odasının değişik yönetim kademelerinde görev aldı Birgün Gazetesinde ve Cumhuriyet Enerji ekinde köşe yazıları yazmaktadır.

SINIR AŞAN SULARDA ULUSLAR ARASI YAKLAŞIM

Serhat RESUL

Hasankeyf'i Yaşatma Girişimi Üyesi

1. SINIR AŞAN SULARDA ULUSLAR ARASI YAKLAŞIM

Bu sunum için materyal hazırlarken biraz literatür taraması yaptım, hani Türkiye'de bu sınır aşan sularla ilgili ne yazılmış çizilmiş diye. İnanır mısınız, gördüğüm en kıt konu buydu. Bugüne kadar araştırdığım konuların içinde en kıt konuydu. Yarım düzine kadar mastır tezi var Türkiye'de yapılmış olan, ki bunların hepsi de neredeyse birbirinin kopyası ve hepsi de aynı zamanda devlet tezlerinin kopyası. Hepsi de temel bir argümana dayanıyor. Nedir bu argüman? "Türkiye aslında Dicle ve Fırat nehirleri konusunda adil bir paylaşım öneriyor; ama komşuları kabul etmiyor." Bütün bu mastır tezlerinin dayandığı temel argüman bu ve bütün tezler kabul edilmiş. Bu tezlerin içerisinde Sakarya Üniversitesi var, Aydın Üniversitesi var, Dicle Üniversitesi var. Aslında hocalara sormak isterim: Bu tezleri neye dayanarak kabul ettiniz? Normalde, akademik açıdan, bir tez bir başka tezin tekrarıysa kabul edilmez, hele bu tezler devlet tezlerinin tekrarıysa hiç kabul edilmez. Ama maalesef bunlar kabul edilmiş ve maalesef rastlayabildiğim kaynaklar bunlar. Eğer gözden kaçırdığım varsa, onları tenzih ederim. Uluslararası alanda birkaç tane ciddi İngilizce makale bulabildim; ama onlar da, yani İngilizce olanlar da çok fazla değildi.

1.1 Temel Argüman: Ulusal Sınırlar

Dediğim gibi, çok yazılıp çizilmeyen, üzerine söz söylenmeyen bir konu bu. Bunun temel nedeni, sınır aşan suların kaderinin uluslara teslim edilmesi, daha doğrusu devletlere teslim edilmesi. Çünkü bu tip konular, bu sınır aşan sulardaki çatışmalar Birleşmiş Milletlere havale ediliyor. Birleşmiş Milletler de aslında birleşmiş devletler topluluğudur, yani birleşmiş milletler ya da birleşmiş uluslar bile değil ve devletlerin hepsi de ulusal egemenliği savunuyor. Yani Birleşmiş Milletlerde yer alsın ya da almasın, devlet olan, iktidara gelen herkes ulusal egemenliği savunuyor.

Önemli bir soru: Ulusal sınırlara ve ulusal egemenliğe dayalı bir yaklaşım, sınır aşan sulara çözüm olabilir mi?

2. "ORTADOĞU"DA SINIR AŞAN SULAR VE BUNUN YARATTIĞI POLİTİK SORUNLAR

Resim 1. Fırat ve Dicle Nehirleri Havzası

Resim 2. Havza Görünümü

Yalnız, şöyle bir şey var: Bizde genellikle nehir denildiği zaman, o nehir çizgisinin görüldüğü dar alan anlaşılıyor. Ama nehir dediğimiz şey aslında nehrin bütün kollarıyla kapsadığı alan ve etkilediği alandır. Dolayısıyla, siz bir nehir üzerine bir baraj yaptığınız zaman, yalnızca o nehrin akışını engellemiş olmuyorsunuz; nehrin havzasını, kollarıyla uzandığı bütün bir alanı etkilemiş oluyorsunuz ve o alanda yaşayan insanlar birebir etkilenmiş oluyor. O alandaki bütün kültürel, tarihsel, arkeolojik yapı birebir etkilenmiş olmuyor. Dediğim gibi, en basit çizim bu ve genelde nehir dediğimiz zaman bunu anlıyoruz. Ama nehir dediğimiz şey bunun çok daha fazlası. Çünkü her nehrin aynı zamanda kendi etrafında oluşturduğu bir kültür var; yani coğrafi olanın ötesinde, bir kültür yaratılıyor ve bir baraj inşa ettiğiniz zaman o kültürü öldürüyorsunuz aslında. Bence barajların görünmeyen en önemli yan etkilerinden biri bu.

2.1.1 Fırat Nehir Sistemi (milyon m3/yıl)

Keban Barajı Öncesi (1974'ten önce)

Türkiye'deki Akış	30.670mm3
Türkiye'de Çekilen	21.600
Suriye'ye Giren	29.800
Suriye'de Eklenen	2.050
Suriye'de Çekilen	2.100
Irak'a Giren	29.800
Irak'ta Eklenen	0
Irak Tarımsal Sulaması	17.000
Irak'ta nehre Dönen su	4.000
Şatt-ül Arap	16.800

Tüm Projelerin Uygulanması Halinde (2040)

Türkiye'deki Akış	30.870mm3
Türkiye'de Çekilen	21.600
Suriye'ye Giren	9.070
Suriye'de Eklene	2.050
Suriye'de Çekilen	11.995
Tr. ve Sy. Dönen Su	9.484
Irak'a Giren	6.559
Irak'ta Eklenen	0
Irak Tarımsal Sulama	17.000
Irak'ta Dönen Su	4000
Şatt-ül Arap (Dry)	6.441

2.1.2 Dicle Nehir Sistemi

	Doğal Akış	GAP Öncesi	2000 Sonrası
Türkiye'de Akış	18.500mm3	18.500mm3	18.500mm3
Türkiye'de Çekilen	0	0	6.700
Irak'a Giren	18.500mm3	18.500mm3	11.800mm3
Şatt-ül Arap	49.200mm3	24.300mm3	14.000mm3

Yukarıdaki tablolar incelenecek olursa;

Fırat nehir sisteminin 1974'ten önce, yani barajların yoğun olarak yapıldığı tarihten önceki dönemindeki rakamları görüyorsunuz. Türkiye'deki akışın miktarı 30 milyon metreküplerde. Türkiye'de çekilen 21 milyon metreküp, ama çekilen suyun bir kısmı tekrar geri döndüğü için Suriye'ye 29.8 milyon metreküp gidiyor. Suriye'de 2 milyon metreküp kadar ekleniyor, buna denk bir rakam çekiliyor. Irak'a 29 milyon, 30 milyon metreküpe yakın su giriyor ve hiç eklenmiyor. Irak'ı tarımsal sulaması 17 milyon metreküp, Irak'ta nehre dönen su 4 milyon metreküp ve Şattülarap'a giden su 16 milyon metreküpten biraz fazla.

Bu tabloyu iki şekilde okuyabilirsiniz. Mesela, Irak'ta eklenen su yok, ama tarımsal sulaması 17 milyon metreküp. Diyebilirsiniz ki, "Hele bakın adamlara, hiç su eklenmiyor burada, ama bu kadar da su istiyorlar." Genelde devletler böyle okuyor bu tabloyu ya da diyebilirsiniz ki, "Bak, en fazla bu insanların ihtiyacı var; dolayısıyla en fazla kullanım hakkı onların." Bu da vicdani bir muhakemedir. Ben ikinci tarafta duruyorum, ama bu konuda yöneticilerimizle pek anlaşıyoruz.

Peki, tüm bu barajların, inşa edilmiş ve edilecek olanların yapılması halinde nasıl bir tablo çıkacak?

Türkiye'deki akış değişmiyor; çünkü kaynak burası. Çekilen 21 milyon 600 bin metreküp yine, ama Suriye'ye giren miktarında epey bir düşüş var. Suriye'de eklenende bir değişiklik olmayacak; çünkü çok ciddi bir baraj projesi yok. Ama çekilen miktarı yükselecek. O da tamamlanacak olan. Şu anda değil, ama tamamlanacak olan barajlar var. Türkiye ve Suriye'de dönen su 10 milyon metreküpe yakın. Irak'a giren 7 milyon metreküpe yakın, yine eklenen yok; çünkü su kaynağı yok. Irak'taki tarımsal sulama ihtiyacı değişmiyor. Irak'ta dönen su 4 milyon metreküp ve Şattülarap suyu kuruyor. Çünkü buradaki 6.5 milyon metreküp su o alanın sulak kalmasına yetmiyor ve Basra Körfezine ulaşana kadar Şattülarap kuruyor. Bu ne demek; İran ve Irak'ın 8 yıl uğruna savaştığı ya da savaşın en önemli nedenlerinden biri olan Şattülarap'ın kuruması demek. Ki hatırlarsanız, bu savaşta 1 milyon kişi ölmüştü. Peki, o 1 milyon kişi niye öldü? Zaten boşunaydı, yani normalde de çok anlamsız bir savaştı; ama bir anlamı olacaksa bile, uğruna savaşılan, kan dökülen bir kaynağın kuruması demek ve yalnızca barajlar nedeniyle bu. Diğer etkenlerin hesaba katıldığı bir tablo değil.

Dicle nehir sistemine ilişkin de kısaca birkaç rakam vereyim. Dicle Nehrinin Türkiye'deki akışı 18.5 milyon metreküp. GAP öncesi de böyleydi, GAP sonrası da, 2000 sonrası da böyle. Çünkü Dicle ve Fırat nehirleri söz konusu olduğunda kaynak yine burasıdır. Ama Türkiye'de çekilen su GAP öncesi hemen hemen yokken, GAP sonrası 6.7 milyon metreküpe ulaşmış. Irak'a giren suyun sistematik olarak düştüğünü görüyoruz. Doğal akışı 18.5'ken, GAP öncesi böyleyken, GAP'tan sonra epey düşmüş ve Şattülarap'taki dramatik düşüşü görüyorsunuz, neredeyse 50 milyon metreküplük su 14 milyon metreküpe düşmüş ve dediğimiz gibi, eğer mevcut barajlar tamamlanırsa 4 milyon metreküpe düşecek ve Şattülarap diye bir yer kalmayacak.

3. TÜRKİYE CUMHURİYET'İNİN ENERJİ POLİTİKASI

SORUN MU ÇÖZÜM MÜ?

Burada kısaca Türkiye Cumhuriyeti'nin enerji politikasına da değineyim.

Türkiye Cumhuriyeti'nin enerji politikası temel olarak güvenliğe dayalıdır. Sabahki konuşmacılardan da bir hocamız söyledi; dedi ki, "İlisu Barajı tamamen politik bir konudur." Aynı zamanda askeri bir konudur. Nasıl askeri bir konu olduğuna dair birçok emare var, ama bir tanesini söylemek istiyorum, çok çarpıcıdır. Bu Ilisu Barajının bütçesi çok yüksek olduğu için 2 milyon Euro gibi bir para- kolay bulunan bir para değil. Bu yüzden Türkiye uzun süre uluslararası bankalara gitti, Dünya Bankasına gitti para ve kredi bulmak için ve sonuçta uluslararası konsorsiyumlar oluştu, yani belli ülkelerin belli bankaları bir araya gelerek kredi verme kararı aldılar. İlk konsorsiyum bu tepkilerle dağıldıktan sonra 2004'te, o zaman şu anki mevcut Hükümet iktidardaydı, bir süre bu konuyu unuttu. Yani "Nasıl olamayacak, biz uğraşmayalım" diye. 2004'te, tam gününü hatırlamıyorum, ama Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'tı, bir gün televizyona çıktı, dedi ki, "İlisu Barajı bizim için jeostratejik önemdedir ve bu barajın yapımına bir an önce başlanmalıdır." Hemen, çok kısa bir süre sonra Hükümetin tekrar kaynak arayışına girdiğini gördük; yeniden birtakım bankalardan kredi alındı, şu yapıldı, bu yapıldı.

Dolayısıyla, bir genelkurmay başkanı bir baraj projesiyle bu kadar yakından ilgileniyorsa, kusura bakmasın, kimse beni o barajın enerji amaçlı olduğuna falan inandıramaz. Kaldı ki, Ilisu Barajının tamamlanması halinde bile

Türkiye'deki mevcut enerji açığının yüzde 1.5'ine tekabül edecek bir enerji üretilecek. Ki bu ihtiyacı, arkadaşlarımızın da belirttiği gibi, yalnızca nakil hatlarının onarılmasından bile elde etmek mümkün.

Aslında Türkiye'nin baraj politikasını üç kısımda ele almak mümkün. Mesela, Alliannoi, Yortanlı Barajıyla sular altında kaldı. Ege'de, Alliannoi, çok eski bir kaplıcaydı, şifa merkeziydi, geçtiğimiz yıl su altında bırakıldı. Yortanlı Barajı sulama amaçlı bir baraj, yani enerji bile üretilmiyor. Yalnızca sulama amaçlı bir baraj yapmak için neredeyse 6 bin yıllık bir yerleşim yeri sular altında bırakıldı. Mesela, ben bunu kendi kendime açıklarken, bunu geçmiş kültüre -ki bir Roma eseri idi o- duyulan bir düşmanlıktan başka bir şeyle açıklayamıyorum. Eminim ki, Osmanlılardan kalmış olsaydı o korunacaktı.

Yine mesela Karadeniz'dekileri ele alalım. Karadeniz'deki 1941 tane hidroelektrik santral var ve bunların tümünün üreteceği enerji 14500 megavatlık bir enerji. Politik olarak baktığınızda, buradaki o 1941 hidroelektrik santralin hepsinin eş-dost ilişkisi içinde verildiğini görüyoruz. Şöyle bir sirkülasyon var: Siz beni destekliyorsunuz seçimlerde, ben bunun karşılığında size devlet ihalesi veriyorum. Devlet ihalesi olmadığı yerde uyduruk ihaleler çıkarıyorum. Mesela, elektrik üretme lisansı veriyorum ve alım garantisi veriyorum size. Yani daha ortada fol yok, yumurta yok, ben size lisansı veriyorum, lisansla birlikte bir derenin 49 yıllığına bütün haklarını veriyorum; artı, üreteceğiniz elektriğin de alım garantisini veriyorum ve bu da serbest piyasa oluyor. Karşılığında siz tekrar bir dahaki seçimlerde beni destekliyorsunuz falan. Böyle bir saadet zinciri içerisinde dönüyor. Karadeniz'deki barajların kaderi de bu. Buradaki barajların kaderi de dediğim gibi, Genelkurmay talimatıyla başlayıp bitirilen barajlar. Dolayısıyla böyle bir açmazla karşı karşıyayız.

Bu, diğerlerinin şeyi çok iyidir, yani İran'ın ya da Suriye'nin politikası çok iyidir anlamına gelmiyor. Ama Türkiye'ninki özellikle çarpıcıdır. Hatta bu güvenlik barajlarıyla ilgili Amerika'da bir etkinliğe katılmıştım; biraz bahsettim, güvenlik barajları nedir, ne değildir diye ve oradaki insanların çoğu hani Türkiye'yi biraz bilen ve Türkiye'nin güvenlik amaçlı baraj yapabileceğini tahmin edebilen insanlar olmasına rağmen hayret ettiler. "Yani bu gerçekten güvenlik barajı olarak mı adlandırılıyor?" diye, hani "Bu kadar mı yüzsüzlük olur?!" anlamında da tepki vermeden edemediler. Dedim ki, "Evet, olay güvenlik barajı olarak adlandırılıyor maalesef." Bu konuda, Fahrettin beyin dediği gibi, literatüre yapılmış çok ciddi bir Türkiye Cumhuriyeti katkısı söz konusu.

4. SORUN ULUSLAR ÜSTÜ İŞE ÇÖZÜM DE ULUSLAR ÜSTÜ OLMALI

Sınır aşan sular da sorun uluslarüstü. Uluslararası bile değil, uluslarüstü. Dolayısıyla, yaklaşım da uluslarüstü olmalı. Özellikle bu suların geçtiği ülkelerde yaşayan insanlar, bundan etkilenen insanlar artık tek tek oturdukları yerden bağırıp çağırmak yerine, bir araya gelerek bir şeyler yapmalı diye düşündük ve mesela, İran'da ve Irak'ta bu barajların yapımından etkilenen insanlarla diyaloga geçtik. "Beraber ne yapabiliriz? Böyle tek tek sesimiz gür çıkmıyor, belki birlikte bağırıp çağırırsak biraz daha etkili olur" diyerekten birtakım ortak platformlar oluşturmaya çalıştık. Mesela, Mezopotamya Sosyal Forumu vardı burada, çağırdık, onlar geldiler, konuştuk, birlikte bir şeyler yapıp yapamayacağımızı tartıştık. Belki daha sonra Suriye'den de bazı insanlar katılacak. Çünkü dert bir; bir nehrin kesilmesi demek, bir damarın kesilmesi demek, damarın kesilmesi bir bünyenin kesilmesi demektir. Türkiye'de barajlardan etkilenen insanlar ortak hareket ediyor, bir şeyler yapmaya çalışıyor. Burada Mezopotamya Ekoloji Hareketi olarak insanlar bir şeyler yapmaya çalışıyor.

Kısacası, sorun uluslarüstü olduğu için, devlet politikaları, ulusal sınırlar vesaireyi aşıp, ulaşabildiğimiz her yere ulaşarak bir şeyler yapmak belki derdimize çare olabilir diyoruz, bu anlayış içindeyiz.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Özgeçmiş:

Diyarbakır'da doğdu. Kültürel tarih alanında akademik çalışmalar yapmaktadır.

SORULAR

HAYRİ ÇALAĞAN- Fahrettin beyin ve Serhat beyin sözleri üzerine katkı yapmak istiyorum. Güvenlik bararları için Türkiye'nin literatüre katkısı şeklinde bir değerlendirme yaptılar. Bu durum, yeni ve Türkiye'ye özgü bir şey değil aslında. NATO'nun kuruluşundan beri bu yönde planlamalar ve hesaplamalar var.

Bunu niye söylüyorum, onu anlatayım. Özellikle Amerikadakilerin çok hayret ettiğini söylediniz; ama ben de o Amerikalıların bilmemesine çok hayret ediyorum. Çünkü bu projeler, yani suların silah olarak kullanılması projeleri NATO'nundur. Ha, bugün o 11 barajı Türkiye Hükümeti kullanıyor olabilir de, NATO'nundur. Bunu da şöyle söyleyeyim: Ben, Yedek Subay Okulundayken, bir kurmay yarbay bize anlatırken aynen şunu söylemişti: "Doğu Anadolu'daki yolların hepsinin dere boylarında gitmesinin tek bir nedeni vardır, güvenlik nedeniyledir. Bir seferde göçertiriz ve komünistlerin, Sovyetlerin girmesini engelleriz." Yani bu, NATO konsepti içerisinde hazırlanmış bir projedir. Bunu bir asker, kurmay yarbay söylemişti, ben ondan dolayı söylüyorum. Dolayısıyla, hiç kimse masum değil, Türkiye'nin de o kadar çok yetenekli olduğunu düşünmüyorum. Ama bunun oradan kaynaklanarak üretilmiş bir baraj biçimi olduğunu düşünüyorum.

NEDİM TÜZÜN- Doğrusu, oturumun konusu su ve enerji savaşları konusu olunca, tabii, savaş konusu hemen negatif çağrışım yapıyor insanda. Ama sunumların bütününe de baktığımız zaman gerçekten karamsar bir tabloyla karşı karşıyayız. Gerçekten, bu coğrafya, Mezopotamya -kadim coğrafya diyoruz- zengin, ama başına bela olmuş bu zenginliği ve bu coğrafyadaki kara tabloyu da biraz daha içimiz kararak sunumlarda izledik. Ama hepsinin de mutlak surette yerine oturduğunu ve birbirini tamamladığını düşünüyorum. Çok yerinde sunumlar olduğunu, çok faydalandığını belirtmek istiyorum.

Tabii, bu çerçevede, ülkemizin de politikalarının bu kara tabloya çok net bir katkısı olduğu ortada.

Burada iki şey var, belki arkadaşlar da bunu açabilirler; sınır barajları kavramı çok yeni ve kritik, literatüre hiç uymayan bir şey. 215 milyon TL ödeneğin Moğollardan korunan Çin Seddi mantığıyla sınırda güvenlik amacıyla oluşturulmaya çalışılan o set için harcanması ve böyle bir set oluşturulması konusunu dün DSİ'deki arkadaş da söylemiştik, ama "Su akar, Türk bakar" türünden klasik söylemlerle, bir türlü bunun cevabını alamadık. Ama "Allah'ın izniyle bunları da yapacağız" demişti. Ama demek ki Allah bazılarını eksik akıl vermiş ki, mühendislik aklı da eksik. Gerçekten hiçbir mühendislik kriterine uymayan, literatüre de hiçbir şekilde uymayan ve bu coğrafya için bir yıkım projesi olarak geçen bu sınır barajları konusunda TMMOB'nin de bir çalışması var, yakın zamanda raporları da açıklanacak. Ama bence bu 215 milyon TL çok farklı kaynaklar olarak farklı yerlere aktarılabilir.

Ben kendi adıma şunu söyleyeyim: En azından biz bu coğrafyada yaşayan halklar bunu biliyoruz. Burada yaşanan bir iç savaş var ve bu iç savaş mutlaka bir gün bitecek. Fakat bu eserleri bırakanların tarihe nasıl geçeceğini veyahut da insanlara terörizm diye pompalanan bu halkın mücadelesinin bu şekilde bastırılmaya çalışılmasını nasıl adlandıracağımızı tartışmak ve bunun adını bugün de biraz koymak lazım. Eğer biz teröristsek, bunu yapanlar acaba ne olacak? Çin Seddi Moğollara karşı oluşturanlar da bunun cevabını veriyordu. Dolayısıyla, bu güvenlik mantığıyla bu şekilde bu kadar kaynağı akıtan, bu halkın kaynağını buralara akıtan kesimlere ne adlar koyacağız bilemiyorum, belki bunu sizler açıklarsınız. Bu coğrafya bir gün barışını bulacak, ama bu savaşı yaratanlar ve bu kaynakları buralara akıtanlar bizler açısından ilelebet sorgulanacaktır.

Ben şunu da önemsiyorum: Serhat bey de mutlaka bunları daha detaylı biliyordur. Ülkenin burasında farklı bir hassasiyet oluştu. Hasankeyf eksensiz başladı belki. Bir çevre duyarlılığı başladı. Bir de siyaseten de aslında bu tartışmalar son dönemlerde çok net yürütülüyor, ekolojik-demokratik bir siyasal yaklaşımın aslında bütün alanlara yansımaları olarak. Belki Demir bey bunu daha açabilir. Dolayısıyla, buradaki siyasetin de desteklemesiyle ve bu Hasankeyf'in de oluşturduğu bir hassasiyetle, ülkenin bu tarafından batısına kadar olan bütün yıkım projelerine karşı çok net bir hassasiyet oluştu. Allianoide de, Derelerin Kardeşliği Platformunda da, birçok sivil platformlarda bir araya gelme şansı oluştu. Ben, bunu aslında Türkiye için bir şans olarak görüyorum. Barışı için bir şans. Çünkü Batıda da Hasankeyf'e yönelik ciddi bir duyarlılık oluştu. Hasankeyf sadece Kürtlerin veya bu coğrafyada, Mezopotamya'da yaşayan insanların, Kürtlerin bir değeri değil, tüm insanlığın bir mirasıdır ve buralardan çok sayıda medeniyet gelip geçmiştir. Eğer bu ülkede bu duyarlılık yaratılıp büyütülebilirse, suyun kullanımı ve buna yönelik bu tür politikalar ortaklaştırılabilirse -bence bu çok önem taşıyor- ülkenin iç barışı için de bunun çok önemli bir şans olduğunu düşünüyorum. Belki politik açılımlarını sayın katılımcılar daha iyi açıklayabilirler. Bu anlamda, bu oturumun da en azından bu ülkenin iç barışına hizmet edecek politikaların ortaklaşmasına hizmet edecek bir oturum olduğunu ben

kendi adıma çıkarsıyorum ve sunum yapanlara da kendi adıma teşekkür ediyorum.

Saygılar sunuyorum.

MUSA ÇEÇEN- Tekrar merhaba. Aslında yüzümü biraz eskittim, ama çok ufak bir katkı, bir de ufak bir düzeltme yapacağım.

Bence Çin Seddi değil bu sınır barajları. Bu, Çin Seddi değil; zira tarih kitaplarından hatırlarsınız, ortaçağda kalelerin etrafında sudan setler olurdu, eğer birinci seti aşabilirse muhasarayı yapanlar, kaleyi kuşatmak için orayı aşabilirlerse, daha yakın bir mücadele hattıyla karşılaşırdu. Dolayısıyla, şu anda bu sınır barajları ortaçağ mantığını işaret ediyor. Çok da denk düşüyor; bu ülkeyi idare edenlerin de zaten kafaları ortaçağ mantığından bir adım önde olmadığı için, işte bunu bu cepheden ben de reddediyorum. Sınır barajları tam da ortaçağ mantığı bir geri, gerici, milliyetçi savunma anlayışını temsil etmektedir. Bu yönüyle reddedilmelidir.

Teşekkür ederim.

CEVAPLAR

DEMİR ÇELİK- Bir kez daha hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Birçok arkadaşın da altını çizdiği şekliyle, birbirinden bağımsız ve ilişki içerisinde olmayan, ama birbirini bu denli tamamlayan bir panelden ben de hem katılımcı, hem de izleyici boyutuyla zevk aldım. Her biri kendi alanına dair sunumlarıyla birbirini bütünleyen konuşmacıları dinledik.

Son söz adına, Nedim beyin bıraktığı noktadan devam etmek istiyorum.

Değişen dünyada, Ortadoğu'da küresel sermayeyle bize kader olarak biçilene itiraz etmekten; savaş politikalarını kadermiş gibi bize dayatanlara karşı barışı güçlüce seslendirebilmek, barışın insan ve doğayla olan ilişkisini yeniden ifade edip, bu yönlü siyasal politikalarımızı toplumla buluşturmaktan başka seçeneğimiz, yolumuz bulunmamaktadır. O anlamıyla da, devlet dediğimiz hiyerarşik, hegemonik ve tahakkümcü olan araçtan kurtulup, devletsiz toplumsal ilişkilerimizle nasıl yaşayabileceğimize dair siyasal perspektifimizi, paradigmamızı, zihniyetimizi dile getirip, toplumla buluşturmaktan başka da seçeneğimiz yoktur. Bu yönüyle, enerji politikası da tarihseldir, siyasaldır, sosyaldır. Demokratik özerkliğin siyasal, sosyal, ekonomik, ekolojik boyutlarıyla soruna yaklaştığımızda da, bu, devlete ve devletin insafına terk edilmeyecek ölçüde ivedilik ve aciliyet arz eden bir politik duruşu gerektirmektedir.

Evet, 20 bin yıla yakın insanlık serüveninin bir şekilde oluştuğu bu kadim coğrafya, büyük iddia ve umudu var olan kendi geç modernitesiyle geleceği de insanlığın gündemine taşıyabilme şansını yakalamıştır. Bunun da devletten bağımsız düşünebilme, devlet dışı toplulukların ve halkların kendi öz güçleriyle kendisini var edebilme düşüncesine sahip olduğumuzdan kaynaklı olduğunun ve bunun çok değerli olduğunun bilinciyle hareket etmemiz gerekiyor. Bu açıdan da, devlet dışında, sivil toplum örgütlülüğü, demokratik kitle örgütlülüğü, sendikal faaliyetlerle toplumu bir bütün olarak kendi meclislerine sahip kılan, kendi kendini var eden; ama devlet gözünde ve nezdinde KCK olarak adlandırılıp, bizi siyasal soykırıma tabi tutan ve bu anlamıyla bizi ötekileştirerek teslim almaya çalışana da itirazı siyaseten yükseltmek, bu yönüyle de mücadeleyi hayatın her alanında örmek ve örgütlemekten başka şansımız yoktur. O anlamıyla, demokratik, ekolojik, cinsiyet özgürlükçü paradigma eksenli yeni bir mücadele hattını Kürt halkından Türkiye halklarına, ezilenlerine ve yoksullarına taşımak, yaygınlaştırmak gerekiyor. Yetmiyor; Ortadoğu ve tüm insanlığa bunu yaygınlaştırmak gerekiyor. Tüm dünya halklarına, dünya ezilenlerinin, yoksullarının enternasyonalist ilişkisiyle; ama 1920'lerden İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar 3. Enternasyonal olarak adlandırılan, anavatan savunmasıyla bizatihi Stalinist ve Leninist politikalarla halkları mevcut devletçi zihniyete eklemleyen politikaları aşarak; devlet dışı ve devlet olmaksızın, onun algısı ve yaklaşımıyla soruna yaklaştığımızda çok daha özgür, çok daha mutlu bir toplumu yaratabilmek, ona dair bir mücadeleyi hayata geçirebilmek mümkündür. Bunu karınca kaderince, bütün olanaksızlıklarımız, yetmezliklerimize rağmen; her türlü askeri, siyasal operasyon, mali, hukuki ve yargısal kuşatmaya rağmen, Kürt dinamiği, haklı ve meşru taleplerini nasıl ki var edebildiyse, bunu da gerçekleştirebilme şansına ve potansiyeline sahiptir. Bu anlamıyla, bağrımıza saplanan sınır güvenliği barajları da olsa, onları aşabilmenin ve haklı insanlık davasını tüm dünyayla buluşturabilme şansının mümkün olabileceğine inanıyorum.

Bu inançla hepinizi bir kez deha saygıyla selamlıyorum.

FAİK BULUT- Öncelikle bu sınır aşan nehirler konusunda bir noktayı belirterek başlamak istiyorum.

Türkiye'deki hükümetler, Avrupa Birliğine girme konusunda kendilerini yerden yere vururken, Avrupa Birliği ve NATO, özellikle sınır aşan ve özellikle Fırat ve Dicle nehirlerinin aslında NATO ve Avrupa Birliği kapsamında olması yönünde bir girişimde bulundular. Yani "Sadece sizin egemenliğinize girmiyor, bizim de egemenliğimize giriyor" diye. Ama sonuçlandı mı, sonuçlanmadı mı, bilmiyorum. Yani giderek uluslararası bir stratejik silaha da dönüşmüş olduğunu söyleyeyim.

Bu bapta, bizim Güney Kürdistan'da, maalesef, bir su politikası yok. Benim sıkça gittiğim bir bölge. Bir enerji politikası yok. Hani Kerkük'te ya da o bölgede çıkan petrolün yüzde 17'sinin buraya verilmesinin ötesinde, ciddi bir su, elektrik ve enerji politikalarının olduğunu sanmıyorum. Zaten orayı biraz da rantıye devleti haline getirmek; yani küçük, farklı bir Dubai ya da Kürt Dubai'si haline getirmek istedikleri için, üretimden kopuk bir yer. Bizim burada üreteceğimiz, yani bu özyönetimle birlikte, Kürtlerin burada öz yönetimle, özerklikle birlikte üreteceği tarım politikaları, su politikaları, enerji politikalarının sadece Türkiye'ye değil, oraya da yararlı olacağını düşünerek söylüyorum. Keşke tartışabilseydik onlarla.

Sağlık yönüne arkadaşlar değindi, ama bu GAP'ın bize sağlık yönünden ne tür felaketler getirdiğini de gördünüz. Sivrisinekler arttı, bilmem ne oldu, sıtma falan çok arttı. İşte bu, aynı zamanda yerel yönetimlerin ya da özerk yönetimlerin ne kadar gerekli, geçerli olabileceği konusunda bize bir fikir vermesi açısından önemlidir. Bir kültür meselesidir.

Biraz önce, daha doğrusu bu oturumdan önce aşağıda dinlenmeye geçerken bir Adıyamanlı kardeşimi gördüm. Bu Adıyamanlı kardeşim, Kürtçe folklor üzerine araştırma yapıyor, uzun yıllardır araştırma yapıyor. Adıyaman yemekleri vesaire üzerine yazarken, onların hikayelerini de anlatarak kitap yazıyor. Mesele o değil. O yemeğin hikayesi aynı zamanda üretimle çok ilgili, ürünlerle çok ilgili. Aynı yemekler şehre gelirken, yerinden yurdundan edilerek şehre gelirken başka isimler almış ve onun terkiibi, oluşumu, yani o yemeğin malzemesi falan da değişmiş. Yani siz böyle enerji ve su politikalarını hoyratça, hele asimilasyonist politikalar nedeniyle ortaya koyar, tatbik ederseniz, bırak Halfeti'yi -Halfeti zaten gitmiş- bırak Hasankeyf'in gitmesini, bizim yediğimiz yemeğin de gidasını, lezzetini değiştirmiş oluyorsunuz. Dolayısıyla, artık bizi insan olmaktan da çıkaracak bir başka oluşumun yolunu açıyorsunuz. Belki 1 milyon sene sonra bu üretimle başka yere de gitmiş olabiliriz.

Bu sınır güvenliği barajları konusunda kardeşimin anlattığı şeyler çok hoştu, bunu her yerde dillendireceğim. Fakat şöyle garip bir şey var: Irak'ın zaten kendine çaresi yok, ama bizim aşağıdaki Kürtler de "Yahu, bu nedir?" demiyorlar. Bir ikilik koymak için söylemiyorum; ama tamamen bir teslimiyet politikası söz konusu onlarda. Haydi, "AKP iyidir, miyidir; AKP Kürt meselesini çözer, siz oturun oturduğunuz yerde. Bak, TRT Şeş'i açtı, başka açılımlar da yapacak" falan filan demelerini anlıyoruz da; yahu, bu sınır güvenlik barajları seni mahvediyor her şeyden önce. Bence biz güneydeki kardeşlerimize bunu çok ciddi anlatmak zorundayız. Bugün düşünmeyebilirler, ama 10 sene, 20 sene sonra kendi halkının hayatına mal olabilecek şeylerden bahsediyorum.

Türkiye'de algı çok yanlış. Biz, özerklik falan deyince çok farklı algılıyorlar. Demokratik olup olmadığını bir tarafa bırakarak söylüyorum. Biz özerklik deyince, millet zannediyor ki, bu Kürtler toprağı alıp götürecekler, kendi ceplerine koyacaklar, gidecekler. Biz, özerklikle, tabiatı, ekolojiyi kurtarmayı, toprağı, insanı kurtarmayı düşünüyoruz. Aynı formülasyonu HES için de düşünüyoruz. Yani bence buradaki hareket ile HES'e karşı hareketin birleşmesinde yarar var. O Erzurum İspir bölgesindeki köylülerin itirazları çok önemli. Erzurum bölgesi, devlete en fazla teslim olan bir bölge. Eğer HES için ayağı kalkıyorsa, burada bir iş var. Bu dinamizmleri birleştirmek lazım.

Eskiden şöyle bir şey yapardık: Halk savaşı olabilmesi için, halkın ayağı kalkabilmesi için aç olması lazım diye düşünürdük. İşte, millet susuz kalıyor artık. Çünkü HES, ağalık demektir. Ama ağalar değişmiş. Artık o Susuz Yazdaki Erol Taş değildir, filanca şirkettir, yandaş şirkettir, çokuluslu şirkettir.

Teşekkür ederim.

FAHRETTİN ÇAĞDAŞ- Tabii, barajlar ve sınır güvenlik barajlarıyla ilgili vurgu yaptık. Maalesef, ülkemizde akla, mantığa, bilime aykırı kararlar, siyasal kararlar hep alınagelmıştır ve bu devam etmektedir. Ancak, mühendisliğin kendi içerisinde bir normu vardır ve uluslararası bir normdur bu. Sınır güvenlik barajlarıyla beraber biz bu normu da değiştirmiş olacağız. Özellikle akademisyenlerimizin genç, yeni yetişecek meslektaşlarımıza barajları ve barajların amaçlarını ifade ederken bunu da anlatmaları gerekir. O yüzden, bu kavram ve uygulamayla literatüre çok ilginç bir katkı sağladı dedik. Yani su, çok önemli bir silah olarak kullanılabiliyor demek ki.

Tabii, suyla ilgili bunları anlatırken şunu da unutmamak gerekir: Aslında geçmişte, Milattan Önceden günümüze kadar suyla ilgili bir egemenlik kavgası süregelmiştir. Bugün belki devletler bu egemenlik kavramının formudur, şeklidir. Halkların doğaya ve kendisine ait olana sahip çıkmayla ilgili de bir mecburiyeti vardır. Onun için idari yapılarımızı sorgulamamız gerekir. Yani ülke coğrafyalarının belirlenmesinden, ülkelerin kendi içerisinde illerin idari coğrafyalarına kadar bu yönetim yapılarını biraz daha farklı bir norma evirmemiz lazım. Evet, eğer suyu doğru kullanmak, doğaya, ekosisteme zarar vermemek ve o ekosistem içerisinde binlerce yıldır bir tarih ve kültür üreten halkların bu yerleşik yapısını savunmak istiyorsak, bu yeni idari yapıyı tartışmamız lazım. Bir siyasetimiz demokratik özerklik der, bir başkası federatif yapı der, birisi ülke bütünlüğü içerisinde demokratik bir yapı der; ama bu yapının hangi kriterle, bu çerçevenin hangi kriterle olması gerektiği noktasında, suyla ilgili baktığımızda, bunun adı yeni bir havza yönetimi ve havza yönetimi eksensli yeni idari yapılarıdır.

Siz, doğanın sınırlarına müdahale ettiğinizde, aslında insanın aklına da, beynine de, geleceğine de müdahale etmiş oluyorsunuz. Onun için, sınır güvenlik barajıyla beraber artık mühendis ve mimarlar da idari yapıları tartışmayı

farklı bir boyutla ele almalıdırlar.

Bu bahsettiğimiz 215 milyon lira hemen hazır bir ödenek. Örtülü ödenek mi derler, güvenlik konseptiyle ilgili farklı bir ödenek midir, onu tam olarak bilmiyorum. Ama bunun içerisinde kamulaştırma paraları yoktur veya şu da olabilir: Hani Kürtlerin yaşadığı coğrafyada çok fazla kendilerine ait arazi yoktur, zaten devletin hüküm ve tasarrufu altında olan arazilerdir. Haritacı arkadaşlar bunu çok iyi bilirler. Ki çoğunluk öyledir. Zaten yoksul Kürt köylüsünün arazisiz, topraksız alanlarına bir müdahaledir. Bu müdahalelerin sonucu aslında ilçeleri ve kentleri bekleyen yeni bir göç dalgasıdır da. Ahmet Arif'in dizelerinde olan, belki bilmezlikten değil, fukaralıktan tavuklar karışmış; ama artık bu tavuklar yüzerek mi geçecek, suda yaşayan tavuklar mı olacak, o da meçhul.

TMMOB olarak biz bunu gündemimize aldık. 41. Dönem Genel Kurul Sonuç Bildirgesinin çok önemli bir çıktısıdır. Çalışma Grubu oluştu. 1 aya kadar bunu kamuoyuna deklare edeceğiz. Ama bizce, sınır güvenlik barajlarını sadece kamuoyuna bir basın açıklamasıyla duyurmak yetmiyor, gündeme taşımak lazım, hatta Meclis gündemine taşımak gerekir.

Bahsedildi, güvenlik belki geçici bir konsepttir; ama bir coğrafyanın, bir doğal yapının, bir kültürel yapının talanı söz konusudur.

Teşekkür ederim.

KEMAL ULUSALER- Tabii, konumuz gereği sadece Mezopotamya ve bu coğrafyadan bahsettik; ama aslında finans-kapital zorbalığını dünyanın her tarafında gösteriyor. Bütün sosyal devlet olanaklarını ortadan kaldırıyor. Dünyanın her tarafında savaşı bir anlamda yaygınlaştırıyor; kartelleriyle, tekelleriyle savaşı bir anlamda dünyanın her tarafına içselleştiriyor.

Berlin'e bakıyoruz; içme suyunun, kullanma suyunun, şehir suyunun yüzde 49.99'u Alman enerji tekeli olan RW ve Fransızlara satılmış ve şu anda Berlinliler, Könlülülerin 8 katı pahalıya su içmek ya da suyu kullanmak durumundalar. Her yerde bunun örnekleri verilebilir. Örneğin, Amerika'da savaş ekonomisinden bahsetmedik. ABD, sözünü ettim, sadece füze kalkını için 100 milyar dolar harcıyor. ABD Savunma Bakanlığının günlük petrol kullanımı 374 bin varil. Türkiye'nin günlük tüketiminin yüzde 60'ı. Bütün bunların bir bedeli oluyor tabii ve ABD'de sağlık için harcanacak para bulunmuyor, bulamıyorlar; Obama, günlerce Meclisten ödenek aktarmak için çabalıyor. Ama bu arada insanlar Wall Street'te ayağa kalkıyorlar, Atina'da ayağa kalkıyorlar, başka yerde insanlar sokağa çıkıyor, Tunus'tan Mısır'a herkes ayaklanıyor. Dolayısıyla, hak arama mücadelesi giderek yaygınlaşıyor. Bu biraz umut verici bir şey. Hani Nedim, "Karanlık tablo" dedi de, onun için söylüyorum. İşte bunlar bu karanlık tablo içinde umut verici olanlar. Eğer biz sokaklarda birtakım işleri kotarabileceksek, sokaklarda hesap sorabilecek noktaya gelebileceksek, en azından hesap soracağımızın mesajlarını finans kapital zorbaya vereceksek, bu da bir adımdır.

Örneğin, Eski Mısır'da şöyle bir inanış varmış: Onlar ölümünden sonra da sorguya çekileceklerine inanıyorlarmış ve bu sorguda da ilk sorulacak sorulardan bir tanesi şuymuş: "Nil'i kirlettin mi, meyve ağaçlarına zarar verdin mi?" Bu sorunun sorulacağına inanıyorlarmış.

Hani işin uhrevi hesap sorma boyutunu bir kenara bırakırsak; gerçi günümüzde dünyevi olan, uhrevi olan hesap sormalar artık pek kalmadı, ama bugünlerde artık sokaklar bunun yavaş yavaş işaretlerini vermeye başladı.

Yeni anayasa tartışmaları yapılıyor. Aslında kağıt üstünde yapılacak, yukarıdan aşağıya yapılacak anayasaların da bir anlamı olmuyor. Hani Anadolu'da, olmayacak bir iş için, "Eşeğin kulağına fısıldama" derler ya; oralarda, Mecliste, şurada burada eşeğin kulağına fısıldamak yerine, anayasaları sokakta yapmak ve hesap sorulacağının işaretlerini sokakta vermek çok daha önem kazanıyor günümüzde. Sanıyorum bu biraz daha umut verici bir şey.

Aynı zamanda bir şey daha söylerler, onunla bitireyim konuşmamı. "Aydınlığı içinde taşıyanlar karanlıkta da yolunu bulur" derler. Bu aydınlığı içinde taşıyanları ne kadar artırabilirsek, o kadar daha kolay sıyrılabiliriz, barış o kadar daha yakın olabilir.

Teşekkür ederim.

SERHAT RESUL- Ben de tam bu hesap verilebilirlik konusunda birkaç şey söylemek istiyorum.

Bence Türkiye'deki hükümetlerin, iktidarların en büyük şansı bir hesap verebilme kültürünün ve mekanizmasının olmamasıdır. Dolayısıyla, bir iktidar bir şey yapıyor, yanına kâr kalıyor. Başkası bir şey yapıyor, yine yanına kâr

kalıyor. Kimse de dönüp, “Yahu kardeşim, sen bunu niye böyle yapıyorsun?” demiyor.

Enerji politikasından iki örnek vereyim buna.

2009 yılı çok soğuk bir kıştı, hatırlayacağınız üzere. Hatta burada uzun bir süre buz kalmıştı ve Hükümet belki bunu fırsat bilerek, belki de tesadüf eseri, doğalgaza yüzde 90’a varan oranlarda zam yaptı. Ama tabii, insanların gelirleri yüzde 90 artmadığı için, o soğuğa rağmen insanlar tüketimlerini kısıtlar. Sonuçta ne oldu? İran’la yıllık 700 milyon metreküplük doğalgaz anlaşması yapılmıştı ve bu 700 milyar metreküp kullanılmamasına rağmen o para İran’a ödendi. Düşünün, siz vatandaşlarınızı soğukta bırakıyorsunuz çok sert bir kışta, zam yapmak için soğukta bırakıyorsunuz ve ondan sonra da harcamadığınız doğalgazın parasını İran’a ödüyorsunuz ve kimse de dönüp hesap sormadı.

Yine bu sınır barajları, güvenlik barajlarıyla ilgili bir örnek. Uzun dönem, “Bunlar güvenlik amacıyla yapılıyor” denildi ve teknik olarak su şişirme bentleri, esas olarak da güvenlik barajları olarak adlandırıldı. Geçtiğimiz ay Enerji Bakanı çıkıp dedi ki, “Biz burada aynı zamanda elektrik üreteceğiz.” Ne zaman karar verdin, niye değiştirdin? Eskisi doğruysa, niye yeni bir şey ekleme ihtiyacı duydun? Yok eğer eskisi yanlışsa, bari çık bir özür dile, “Biz bunu yanlış yaptık” falan filan de usulen de olsa. Ama yok. Dediğim gibi, çok rahatlar. Yetkili konumda olanlar, iktidarlar, hükümetler, yapacaklarının yanlarına kâr kalacağından o kadar eminler ki, çok pervasız davranabiliyorlar ve maalesef, şu ana kadar bu gidişatı değiştirebilecek pek bir şey olmadı.

Bir hesap verebilirlik mekanizmasının olması gerekiyor. Bu mekanizmanın illa da kurumsal anlamda olması gerekmiyor; sokakta gördüğümüz zaman yüzüne söylememiz de bir hesap sorma mekanizmasıdır. O bile durdurmasa bile utandırabilir diye düşünüyorum.

Çuvaldızı batırdık Hükümete de, iğneyi de kendimize batıralım. Buralarda yapılan oturumlarda bence biraz dil konusunda özenli davranmak gerekiyor. Yani dünyanın her tarafında böyledir. Bir yere gidersiniz, bir ülkenin resmi bir dili vardır; ama bir bölgede farklı etnik yapılar yaşıyor, bakıyorsunuz, oradaki o etnik yapının dili resmi dildir. Yani diyelim ki Melbourne’ye gidersiniz, Melbourne’de İtalyanlar yoğun, İtalyanca orada aynı zamanda resmi dildir ya da Kaliforniya’ya gidersiniz, İngilizce resmi dildir, ama onun yanı sıra İspanyolca ve Çince resmi dildir, bütün anonslar bu üç dilde yapılır. Bence biz de bu tip etkinliklerde, çeviri gerekiyorsa çeviri yapıp, ilanlarımızı iki dilde basarsak daha yararlı olur, en azından kültürel açıdan da bir hakkı teslim etmiş oluruz.

Bu hak teslimi önemli bir şey. Bir hakkın kullanılıp kullanılmamasından daha önemli olan, o hakkın tanınması ve teslim edilmesidir. Hakkı sahibine teslim edersiniz, kullanır ya da kullanmaz, orası onun kendi bileceği iş. Dolayısıyla, biz adım atalım; yani bazı şeyleri kendimiz yapalım, her şeyi de devletten beklemeyelim diyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyorum.

Ben, sabrınızı çok fazla zorlamadan, dileklerimi belirterek, önce bu oturumu, sonra Forumu sonlandırmak adına birkaç söz ifade etmek istiyorum.

Bizim açılış filmimizde vardı, Mezopotamya’nın zenginliği aynı zamanda talihsizliğidir demiştik. Bu talihsizliği en yoğun yaşayan halklardan birinin yerleşik olduğu bir coğrafyada düzenlediğimiz bu etkinliğin Mezopotamya’da Su ve Enerji Savaşları başlığıyla düzenlediğimiz bu oturumunun sonucunda, özellikle bir halkı çok uzun bir süre öncesinden gelen bir politikayla yersiz yurtsuz, kendi toprağında mülteci bırakmış politik süreçlerin artık sona erdirilmesi yönünde ve bu halkın da, Kürt halkının da, kendi toprağında enerjisini iyi yaşamaya, özgür yarınlara aktaracak şekilde yaşaması için gerekli çabanın her birimiz tarafından sürdürülmesi yönünde bir dilekle, özgür, barış içinde yaşayacağımız yarınlara özlemimi yinelemek istiyorum.

Umarım bu Forumumuz, Nedim beyin de ifade ettiği gibi, enerjisini de doğru kullanan, barış içinde yaşayabileceğimiz bir ülkenin yaratılması mücadelesi ve süreçlerine katkı yapan bir yerden mesajlar vermiştir. Çok uzun olmayan bir vadede Sonuç Bildirgemizi de hem katılımcılarımıza, hem kamuoyuna aktarma şansına sahip olacağız. Sınırı aşan suların sınırı aşan halkları birleştirmesi; halkların özgür, eşit, birlikte yaşaması dileğiyle bizi izlemeye devam edin diyor; herkese teşekkürlerimi sunuyorum, sizleri tekrar selamlıyorum.

Herkese teşekkürler.

SONUÇ BİLDİRGESİ

MEZOPOTAMYA ENERJİ FORUMU 2011 SONUÇ BİDİRGESİ

Tarih boyunca kadim halkların, medeniyetlerin beşiği olan Mezopotamya'da günümüzün en önemli konularından biri olan enerji “**Mezopotamya Enerji Forumu 2011**” adıyla TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi tarafından 21-22 Ekim 2011 tarihlerinde Diyarbakır'da gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Forum kapsamında 600 kişi üzerinde uygulanarak yapılan “**Diyarbakır İli Elektrik Enerjisi Sorunları ve Halkın Elektrik Enerjisi Kullanımı Alışkanlıklarının Tespiti Anket Çalışması**” ile, halkın enerji sorunlarına bakış açısı üzerine önemli sonuçlar elde edilmiştir.

Forum yürütme kurulu, gerçekleştirilen anketin sonuçları, sunulan bildiriler, yapılan tartışma, katılımcıların katkıları ve değerlendirmelerini eksen alarak, forum sonuç bildirgesini kamuoyu ve ilgililerin bilgisine sunmayı kararlaştırmıştır.

Mezopotamya, on binlerce yıllık insanlık serüveninin hayat bulduğu, Dicle-Fırat Havzasında yaşamın doğal, demokratik, ekolojik toplum formunda şekillendiği; ayrıca devletin de ilk kez ortaya çıktığı bir coğrafyadır. Su medeniyetlerinden birine ev sahipliği yapan Dicle-Fırat havzası, tarih boyunca gelişen egemenlik ilişkilerinin etkisiyle kriz ve kaoslarla karşı karşıya kalmış; sanayi toplumuyla birlikte yeraltı zenginliklerinin sanayi amaçlı kullanılabilmesi adına emperyal ve küresel güçlerin dikkatini çeken, bu anlamıyla da dünya savaşlarına neden olan bir bölgedir.

Aralarında su, enerji ve diğer nedenlerle sorun olmayan Ortadoğu halkları, su ve enerji savaşlarında en çok mağdur olan topluluklardır. Ortadoğu coğrafyasında egemenlik ilişkileri bakımından sıkıntı yaşayan Filistin ve Kürt halkları su ve enerji hakimiyet süreçlerinin kurbanı haline getirilmişlerdir. Bu halkların yaşadığı sıkıntılar hala bu coğrafyanın en önemli gündem maddeleri olarak ağırlıklarını korumaktadır.

Oturumlarda yapılan sunumlar ve tartışmalar ışığında öne çıkan görüşler şöyle özetlenebilir:

“Bölge Üretimde Zengin Tüketimde Fakirdir.”

1. Güneydoğu Anadolu Bölgesinin genel enerji yapısına bakıldığında, bölgenin enerji üretimi açısından önemli yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip olduğu görülmektedir. Bölge, 2010 yılı verilerine göre ülkenin hidroelektrik enerji üretiminin % 39,62'sini, petrol kaynaklarının % 95'ini üretmektedir. Değerlendirilebilir önemli miktarda jeotermal, linyit ve asfaltit kaynaklarının yanında, güneş ve rüzgar enerjisi potansiyeli de düşünüldüğünde, enerji ve su kaynakları açısından bölgenin oldukça zengin bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Buna rağmen, elektrik enerjisi kullanımında tüketiciler açısından, Türkiye'nin en ciddi problemlerinin yaşadığı bölge olması özelliğini taşımaktadır. Bölge, bu kaynakların kullanılması suretiyle yaratılan ulusal katma değerden de eşitsiz pay almaktadır.
2. Şubemiz tarafından Diyarbakır ilinde yapılan ankette bir ailenin aylık ortalama elektrik tüketiminin 250 kWh olduğu tespit edilmiştir. Diğer bölge illerinin de yapı olarak Diyarbakır ilinin sosyoekonomik gelişmişliğine yakın olması sebebiyle yaklaşık olarak aynı tüketimi yaptıkları göz önüne alınabilir.
3. Bölgede bulunan bütün iller sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında Türkiye ortalamasının altında bulunmakta olup, bölgede Türkiye ortalamasının çok üzerinde bir yoksullukla karşı karşıya olduğumuz bir gerçektir. Türkiye'nin sanayide ve meskenlerde elektrik fiyatları açısından dünyanın en pahalı elektrik satan ülkelerinden biri olduğu dikkate alındığında, aylık 250 kWh ortalama bir tüketimde oluşacak elektrik faturalarının bölgedeki halkın geliri içinde çok yüksek oranda bir gider payına sahip olacağı dikkate alınmalıdır. Elektrik üretiminin çoğunun, üretim maliyetinin ucuz olduğu hidroelektrik kaynaklardan sağlandığı bu bölgede, pilot uygulama yapılarak, ihtiyacı olan ailelere aylık 150 kWh'lik tüketim bedelsiz verilmelidir. Bu çalışmanın, tüm ülkeye yaygınlaştırılması ile hem usulsüz elektrik kullanımı azalacak, hem de sosyal devlet anlayışı güçlenecektir.
4. Şubemiz tarafından Diyarbakır ilinde yapılan ankette usulsüz elektrik kullanımının sebepleri olarak halkın % 46'sı geçim sıkıntısını ve %43'ü de elektrik fiyatlarının yüksek olmasını belirtmiştir. Aslında iki sebebin de ekonomik gelişmişliğe dayandığı görülmektedir. Usulsüz elektrik kullanımının önlenmesi için de halkın %44'ü gelir düzeyinin ve istihdamın artırılmasını ve %40'ı da elektrik fiyatlarının ucuzlatılmasını önermiştir.

“Bölge Yatırımları Halktan Kopuk”

5. Bölgede yatırım olarak lanse edilen binlerce yıllık tarihi, kültürel ve doğal değerleri tehdit eden Ilısu HES ve Munzur çayı üzerindeki HES'ler gibi sorunlu projeler bölgede yaşayan halkın çoğunluğu tarafından kabul görmemiştir. Sadece elektrik üretimi yapılacak barajlarla Hasankeyf'i ve Munzur vadisini yok edecek yıkım projelerine aktarılan kaynaklar sulama kanallarının acilen tamamlanması için kullanılmalıdır. Bu şekilde elektrik tüketimi de azalacak ve bu sorunlu HES ve barajlara da ihtiyaç olmayacaktır.
6. Hakkari ve Şırnak illerini kapsayan sınır bölgesi boyunca sudan bir Çin Seddi şeklinde 7 tanesi Şırnak'ta, 4 tanesi Hakkari'de olmak üzere, 11 tane sınır barajı yapılması çalışmaları devam etmektedir. Diğer baraj planlama ve etüt çalışmalarının aksine, üç aylık bir çalışma periyodu içerisinde, tamamen askeri ihtiyaçlarla yapımına başlanan bu barajlar, literatüre, Türkiye'nin armağan ettiği şekliyle, Sınır (Güvenlik) barajları olarak girmiştir. Herhangi bir elektrik üretimi ve sulama amacı olmayan bu projeler bölge gelişimine katkı sunmak bir yana ülkenin mali ve su kaynaklarının mühendislik dışı projelerde heba edildiği ciddi sorunları olan projelerdir. Barışçıl ve demokratik yollarla çözülmesi gereken Kürt sorununu şiddet yoluyla bastırma temelinde harcanan ve harcanacak kaynaklar, bölgenin kalkınmasında ve kamu yatırımlarında kullanılmalıdır.

“Bir Kalkın(ama)ma Hikayesi GAP”

7. Enerjide gerçekleşme oranı % 85 olan GAP'ın sulamadaki gerçekleşmesi ise sadece % 15'tir. En son AKP hükümeti tarafından, 2008 yılında açıklanan GAP Eylem Planında, 2012 yılına kadar sulama yapılarının çok büyük oranda tamamlanacağı belirtilmiştir. Ancak 2012 yılına çok az bir zamanın kaldığı bugün maalesef sulama kanalları hala bitirilememiş, bu konuda siyasi irade ve ekonomik kaynak ortaya çıkmamıştır.
8. Sulama kanalları bir an önce tamamlanmalıdır. Kanallar yap-işlet-devret ile değil, DSİ eliyle yapılmalı, su çiftçiye ucuza verilmelidir. Sulama kanallarının bitirilmesiyle bölge çiftçisi rahat bir nefes alacak, sulamasını ekonomik ve sağlıklı bir şekilde yapabilecektir.
9. Devletin tarım, enerji ve kalkınma politikalarını insan ve doğayı merkezine alan bir yaklaşımla yeniden düzenlemesi gerekmektedir.

“Çiftçinin Elektrik İsyanı”

10. GAP'ın tamamlanmaması nedeniyle halkın önemli bir kesimi arazilerini sondaj yöntemiyle kuyulardan su çekerek sulamakta, büyük bir kördüğümüne dönüşen bu çelişki sulama zamanlarında sağlıksız ve kesintili enerji aldıkları için üretim kaybı yaşayan çiftçilerimizi her sene isyan etme noktasına getirmektedir. Bu sıkıntılardan giderilmesi için yürütülen çabalar yetersiz kalmış, çiftçinin mağduriyeti giderilememiştir.
11. Bölgemizde elektrik enerjisi ile yapılan tarımsal sulamadan kaynaklı yaşanan sıkıntıların azaltılması için acil yatırım ihtiyacı bulunmaktadır. Çiftçiler mühendislik hizmeti olarak tekniğe uygun tesisler kurmalıdır. Elektrik Dağıtım Şirketleri, dağıtım hatlarını yenilemek üzere ciddi bir yatırım seferberliği başlatmalı, tüketicilerden dağıtım sistemine yansıyacak olumsuz etkileri önlemek için tedbirler almalıdır. Türkiye Elektrik İletim A.Ş.'nin (TEİAŞ) de iletim kapasite sıkıntısını ortadan kaldıracak yatırımları yapması gerekmektedir.

“Bölgede Elektrik Dağıtım Altyapısı Can Çekişiyor”

12. Bölgenin elektrik enerji sisteminde kullanılan teçhizatın önemli bir bölümü ekonomik ömrünü tamamlamıştır. Kısmen iletim hatları olmak üzere, özellikle dağıtım hatlarının yetersiz ve eski olması, taşınan enerjinin hat kapasitelerine göre yüksek olması, hat teknik kayıplarını ülke ortalamasının üzerine çıkartmaktadır. Bakım ve onarım çalışmaları için gerekli olan işgücü ve yatırım kaynağı yaratılmalı, dağıtım hatları kesinlikle yenilenmeli, bölgede aşırı yükselen teknik kayıpların düşürülmesi sağlanmalıdır.
13. Elektrik dağıtım sektörü özelleştirme beklentisiyle işlevsiz ve çalışmaz bir hale getirilmiştir. Özelleşen ve özelleşme aşamasında olan dağıtım şirketlerinde, çalışan için sömürü ve güvencesiz bir iş ortamı; tüketici açısından da hizmet kalitesinde ciddi bir azalma meydana gelmiştir.

14. Yapılan ankette yöre halkı Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesi ile daha iyi ve kaliteli hizmet alımı mümkün olacağına %52 oranında, daha fazla yatırım yapacaklarına % 48 oranında, elektrik fiyatlarının ucuzlayacağına %66 oranında inanmazken, halkın sadece en fazla %20'lik bir kısmı bu yargılara inanmaktadır. Bu durum halkın yarısından fazlasının özelleştirmeye karşı olduğunu, özelleştirme taraftarı kişi sayısının en fazla %20'lere ulaştığını göstermektedir. Konu ile ilgili %12'ler mertebesinde kararsız ve yine %17'ler mertebesinde de fikri olmayanlar mevcuttur.

“Ülke Enerji Politikaları Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Kullanımı ve Enerji Verimliliği Uygulamaları Işığında Oluşturulmalıdır”

15. Ülkemizde elektrik sektörü ve hizmetleri 4628 sayılı elektrik piyasası kanunu ile serbest piyasa adı altında üretimden tüketim noktasına çok başlı bir yönetim sistemi ile halka ulaştırılmaktadır. Kamusal bir hizmet ve temel bir insan hakkı olması gereken; doğal tekeli özelliği olan elektrik, serbest piyasada kar edilen bir mal konumuna getirilerek halkın aleyhine bir piyasa ürünü haline getirilmiştir.
16. Türkiye’de 1989’larda toplam elektrik ihtiyacın %60’ı hidroelektrikten sağlanırken, günümüzde ise hidroelektrik kurulu güç kapasitesi olarak %32,86 oranında olmasına rağmen ihtiyacın %24,52’sini üretmektedir. 1995 yılından bu yana doğalgazın toplam enerji üretimindeki payı %28’den %46.7’ye çıkmıştır. Doğalgazın elektrik üretimindeki bu artışın artarak devam etmesi ülkenin dışa bağımlılığını tehlikeli boyutlara taşımaktadır. Başta doğalgaz olmak üzere dışa bağımlı enerji üretim modellerinden acilen vazgeçilmesi gerekmektedir.
17. Ülkemizde 2010 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 51.547 MW olan kurulu gücün %57,28’ini termik kaynaklar oluşturmakta, Rüzgar, jeotermal ve biyogaz gibi yenilenebilir kaynaklar kurulu gücün %3,49’unu oluşturmaktadır.
18. Güneş enerjisinin ülkemizde gelişimi için çıkan yasa ve öngörülen teşvikler yetersiz kalmıştır. Bölgemiz Türkiye’nin en zengin güneş potansiyeline sahipken Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde toplam 7 MW, bölgede ise 15 ilin tamamında sadece 191 MW GES (Güneş Enerji Santrali) bağlantı oluru verilmiştir. Bölgenin yüksek güneş enerjisi potansiyeli dikkate alınarak, bu enerjinin elektrik üretiminde kullanılması sağlanmalıdır. Yenilenebilir enerji kaynaklarından halkın da daha fazla yararlanabilmesi için uygun teşvikler bir an evvel hayata geçirilmelidir.
19. Gelişmiş ülkeler günümüzde enerji yoğun sanayi kollarında üretim yapmayı terk ederek, bilişim, ilaç sanayi, ar-ge faaliyetleri gibi üretiminde az enerji harcayan ancak gayri safi milli hasılaya yüksek oranda katkı sağlayan sektörlerle yönelmişlerdir. Ülkemiz ise gelişmiş ülkelerin üretiminden vazgeçtiği çimento, demir çelik gibi üretiminde oldukça yoğun enerji harcayan sektörlerde yatırım yaparak bu alanlarda üretim yapmak ile övünmektedir. Artan enerji ihtiyaçları düşünüldüğünde ülke gelişiminin enerji kullanımı düşük ancak katma değeri yüksek sektörler aracılığı ile yapılması gerektiği unutulmamalıdır.
20. Ülkenin artan enerji ihtiyacı nedeniyle nükleer enerji ile elektrik üretimi karar vericiler tarafından halka zorunluluk olarak sunulmaktadır. Oysa yaşanan nükleer felaketler, nükleer enerji ile elektrik üretiminin insan ve çevre hayatı üzerinde kalıcı zararlar meydana getiren çok önemli bir tehdit unsuru olduğunu göstermektedir. Bunun yanında atıkların bertaraf edilmesi, güvenlik, kararlı çalışmama, hammadde konusunda dışa bağımlılık gibi unsurlar göz önüne alındığında nükleer enerji ile elektrik üretme maliyetlerinin kamuoyuna sunulandan çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu nedenle tüm dünya halklarının yaşamını ve geleceğini tehdit eden nükleer enerji ile elektrik üretiminden vazgeçilmeli ve bu alanda harcanacak kaynaklar yenilenebilir enerji kaynaklarına ve enerji verimliliğine aktarılmalıdır. Almanya ve Japonya gibi ülkeler 2050’li yıllarda elektrik üretimlerinin tamamını yenilenebilir kaynaklardan ve enerji verimliliği uygulamalarından kazanmayı hedeflemektedirler. Ülkemizin enerji politikalarının da bu ekseninde hazırlanması gerekmektedir.
21. Şubemiz tarafından Diyarbakır ilinde yapılan anket sonucunda halkın %35’e yakın kesimin nükleer enerji ile elektrik üretimine karşı olduğu, %18’ine yakın kısmın nükleer enerji ile elektrik üretimine sıcak baktığı görülürken %10’luk kesimin kararsız olduğu ve %37’lik kısmın ise fikrinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan halkın özellikle nükleer enerji gibi konularda bilgilendirilmesi gerektiği ortaya çıkarken karar vericilerin enerji politikalarını halkın fikirlerini göz önüne alarak yapmalarının önemi de ortaya bir kez daha çıkmıştır.

“Su ve Enerji Halklar Tarafından Barış İçerisinde Paylaşılmalıdır.”

- 22.** Dicle-Fırat gibi, sınırların ötesine geçen sular ya da sınır aşan suların kullanımı hususu uluslararası nitelikte politikalarla belirlenmelidir. Yine aynı şekilde, enerji politikası da uluslararası bir boyutta olup sadece kaynaklar olarak değil, enerji yolları konusu da sınır aşan boyutuyla değerlendirilmelidir. Bu politikalar devletlerin değil, halkların ihtiyaçları ve çıkarları temelinde barışçı anlayışlarla geliştirilmelidir.
- 23.** Su ve enerji iç ve dış dengelerde bir silah olarak kullanılmaktadır. Silah olarak kullanılan su ve enerji, yeri geldiğinde bir karşı silaha dönüşerek sahibini de vuran bir süreci üretmiştir Halkların bu çıkmazdan kurtulmasının en önemli yolu enerjiye olan bağımlılığı azaltacak politikalar üretmek; su ve enerji kaynaklarının yerelden idaresini sağlamaktan geçer. Su yerel yönetimler tarafından doğal biçimde kullanılmalıdır. Enerji ve su politikasında hakimiyetçi anlayışın aşılması yerine insanlığın ihtiyacı oranında tükettiği, zenginliğe ve mutluluğa yol açacak süreçleri işletmek üzere bu coğrafyada yaşayan ve bundan etkilenen halklar, bir araya gelerek ortak mücadele etmelidirler.

Katılımcılar ve Elektrik Mühendisleri Odası temsilcileri forum içeriğinde tespit edilen gerçekler ışığında yapılacak çalışmaların takipçisi olacaklarını, yapılan çalışmalar hakkında kamuoyunu bilgilendirme sorumluluklarını yerine getireceklerini, mühendislik mesleğini toplum yararına kullanma kararlılıklarını bir kez daha ifade etmişlerdir.

Kamuoyu ve ilgililerin bilgilerine sunarız. 01.12.2011

MEZOPOTAMYA ENERJİ FORUMU 2011

Yürütme Kurulu